

Előszó / Foreword **FEKETE ALBERT**
2. OLDAL / PAGE 2

A tájépítészeti tervezés elmúlt negyven éve
(1984-2024) / *The last forty years of landscape design
and planning (1984-2024)* **BALOGH PÉTER ISTVÁN |**
SZABÓ GÁBOR | SZABADICS ANITA |
AUER JOLÁN 4. OLDAL / PAGE 4

A magyarországi tájépítészet oktatás két IFLA konferencia
között: 1984-2024. Betekintés / *An insight into the
Hungarian landscape architecture education between two
IFLA Conferences: 1984-2024* **FEKETE ALBERT |**
JÁMBOR IMRE | CSEMEZ ATTILA
34. OLDAL / PAGE 34

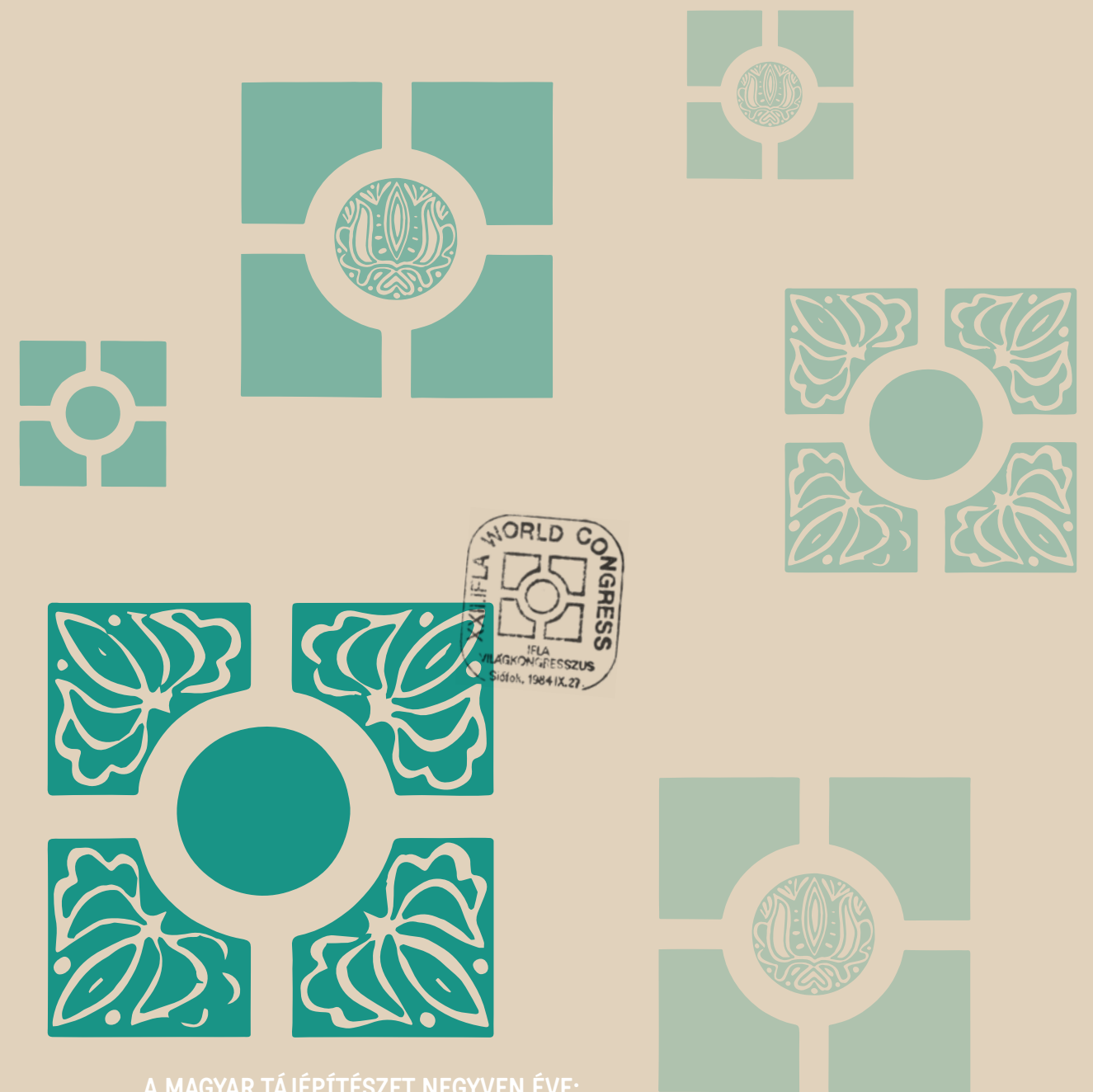
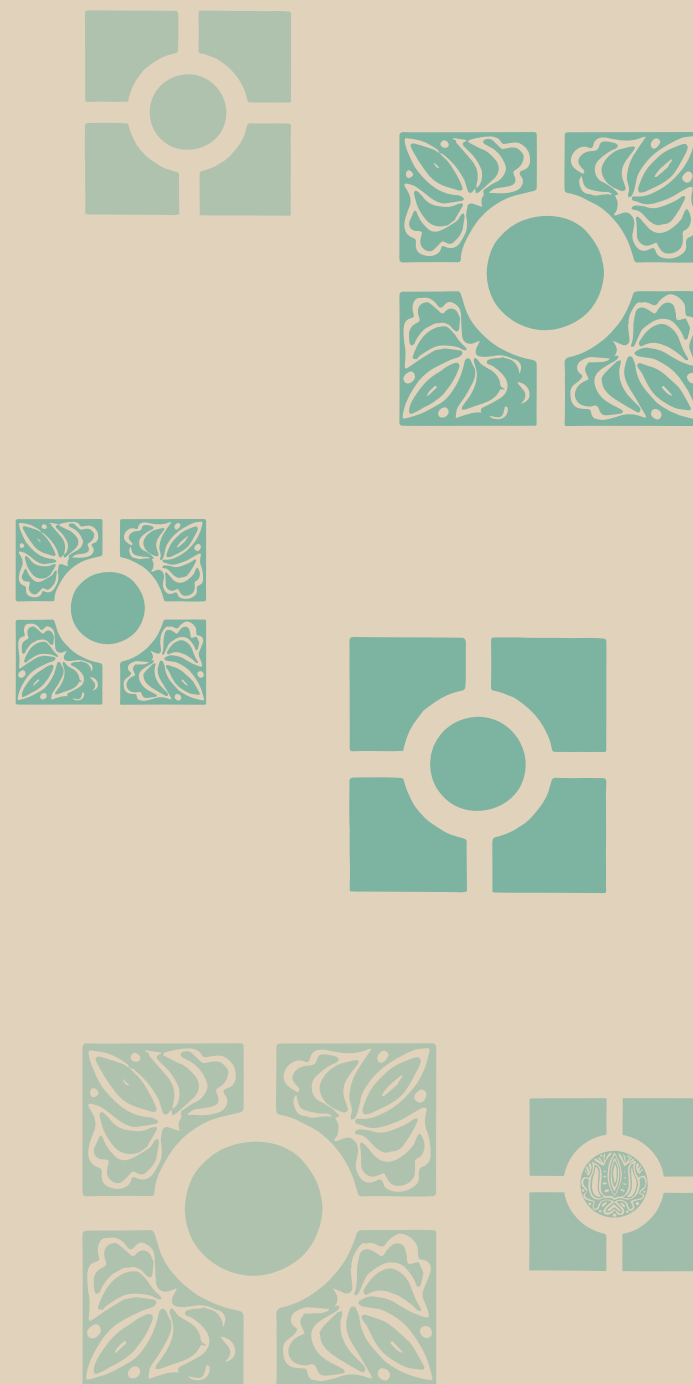
Negyven év tájépítészeti kutatásai az egyetemen /
Forty years of academic research in landscape architecture
KOLLÁNYI LÁSZLÓ | BALOGH PÉTER ISTVÁN |
CSEMEZ ATTILA | JÁMBOR IMRE |
SALLAY ÁGNES 52. OLDAL / PAGE 52

A tájépítészet szabályozási kereteinek fejlődése /
*Development of the regulatory framework for landscape
architecture* **CSŐSZI MÓNICA |**
GERZÁNICS ANNAMÁRIA | HAMAR JÓZSEF |
KINCSES KRISZTINA 68. OLDAL / PAGE 68

Társadalmi szerepvállalás – Önkéntesség a táj-
építészetben / *Societal engagement – Volunteering in
landscape architecture* **HERCZEG ÁGNES |**
EPLÉNYI ANNA | SÓLYOM BARBARA |
SZABÓ ÁGNES | SZIKRA ÉVA | GLÁZER ATTILA |
FEKETE ALBERT 92. OLDAL / PAGE 92 ©

MATE

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet
H-1118 Budapest, Villányi út 35-43.
Telefon: +36 1 305 7291
E-mail: tajepiteszet@uni-mate.hu
Web: <https://journal.uni-mate.hu/index.php/4D>

A MAGYAR TÁJÉPÍTÉSZET NEGYVEN ÉVE:
IFLA 1984, SIÓFOK – IFLA EU, 2024,
BUDAPEST / FORTY YEARS OF HUNGARIAN
LANDSCAPE ARCHITECTURE:
IFLA 1984, SIÓFOK – IFLA EU, 2024,
BUDAPEST

4D/73

4D
TÁJÉPÍTÉSZETI ÉS KERTMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT
4D
JOURNAL OF LANDSCAPE ARCHITECTURE AND GARDEN ART

ALAPÍTÓ/FOUNDER:
Budapesti Corvinus
Egyetem Tájépítészeti
Kar, 2005./Corvinus
University of Budapest,
Faculty of Landscape
Architecture, 2005

TULAJDONOS ÉS KIADÓ/
OWNER AND PUBLISHER:
MATE, Magyar Agrár- és
Élettudományi Egyetem/
Hungarian University
of Agriculture and Life
Sciences
2100 Gödöllő,
Páter Károly u. 1.

LAPALAPÍTÓ/FOUNDER:
JÁMBOR IMRE
egyetemi tanár/univ. prof.

FŐSZERKESZTŐ,
A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
ELNÖKE/EDITOR IN CHIEF,
CHAIRMAN OF
EDITORIAL BOARD:
FEKETE ALBERT
egyetemi tanár/univ. prof.
MATE-ILA, Hungary

LAPIGAZGATÓ/
JOURNAL DIRECTOR:
BAGDINÉ FEKETE
ORSOLYA
MATE-ILA, Hungary

A 73. LAPSZÁM
FELELŐS SZERKESZTŐJE/
EDITOR IN CHARGE
FEKETE ALBERT
MATE-ILA, HUNGARY

SZERKESZTŐ/EDITOR
BAGDINÉ FEKETE
ORSOLYA
MATE-ILA, Hungary

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG
TAGJAI/MEMBERS
OF EDITORIAL BOARD:
TAKÁCSNÉ ZAJACZ VERA
MATE-ILA, Hungary
VALÁNSZKI ISTVÁN
MATE-ILA, Hungary
SZÖVÉNYI ANNA ANDREA
MATE-ILA, Hungary
HODOR, KATARZYNA
Craców Technical University,
Poland
KOLLÁNYI LÁSZLÓ
MATE-ILA, Hungary
VAN DEN TOORN, MARTIN
Delft University of
Technology, Holland
SÁROSPATAKI MÁTÉ
MATE-ILA, Hungary
CHANDAWARKAR,
SHILPA BAKSHI
Indian Education Society's
College of Architecture,
Mumbai, India

MAGYAR NYELVI LEKTOR/
HUNGARIAN PROOFREADER:
KÖRMENDY IMRE

ANGOL NYELVI LEKTOR/
ENGLISH PROOFREADER:
KABAI RÓBERT

A CÍMLAP LOGÓK
FORRÁSA/SOURCE OF
THE COVER LOGOS:
BUELLA MÓNIKA

SZERKESZTŐSÉG/
EDITORIAL OFFICE:
Magyar Agrár- és
Élettudományi
Egyetem, Tájépítészeti,
Településtervezési
és Díszkertészeti Intézet
– MATE-TTDDI /
Hungarian University
of Agriculture and Life
Sciences, Institute
of Landscape Architecture,
Urban Planning and
Garden Art
– MATE-ILA, Budapest

Postacím/
Mailing address:
H-1118 Budapest,
Villányi út 35-43.
Telefon/Phone:
06 1 305 7291
Szerkesztőségi e-mail/
E-mail: tajepiteszet@uni-mate.hu
Honlap/Web:
<https://journal.uni-mate.hu/index.php/4D>

A KIADVÁNYT TERVEZTE
ÉS TÖRDELTE/DESIGNER
AND LAYOUT EDITOR:
SUSZTER VIKTOR,
VERÉB GÉZA

NYOMDA/PRESS:
MATE EGYETEMI
SZOLGÁLTATÓ
NONPROFIT KFT.
2100 Gödöllő,
Páter Károly u. 1.

IssN 1787-6613
DOI: 10.36249/4d.73

A 4D egy nyílt hozzáférésű folyóirat, minden tartalom díjmentesen elérhető a felhasználó vagy intézménye számára. A felhasználók a kiadó vagy a szerző előzetes engedélye nélkül elolvashatják, letölthetik, másolhatják, terjeszthetik, kinyomtathatják vagy linkelhetik a cikkek teljes szövegét, illetve bármilyen más törvényes célra felhasználhatják. A közlemények a szerzők véleményét tükrözik, amellyel a szerkesztőség nem feltétlenül ért egyet. Cikkeinkre a Creative Commons 4.0 standard licenc alábbi típusa vonatkozik: CC-BY-NC-ND-4.0. / 4D is an open access journal, with all content available free of charge to the user or their institution. Users may read, download, copy, distribute, print or link the full text of articles or use them for any other legal purpose without prior permission from the publisher or author. The contributions reflect the views of the authors, which may not necessarily be shared by the editorial board. Articles are licensed under the Creative Commons 4.0 Standard License CC-BY-NC-ND-4.0.

4D/73

Előszó / Foreword **FEKETE ALBERT**
2. OLDAL / PAGE 2

A tájépítészeti tervezés elmúlt negyven éve
(1984-2024) / *The last forty years of landscape design
and planning (1984-2024)* **BALOGH PÉTER ISTVÁN |**
SZABÓ GÁBOR | SZABADICS ANITA |
AUER JOLÁN 4. OLDAL / PAGE 4

A magyarországi tájépítész oktatás két IFLA konferencia
között: 1984-2024. Betekintés / *An insight into the
Hungarian landscape architecture education between two
IFLA Conferences: 1984-2024* **FEKETE ALBERT |**
JÁMBOR IMRE | CSEMEZ ATTILA
34. OLDAL / PAGE 34

Negyven év tájépítészeti kutatásai az egyetemen /
Forty years of academic research in landscape architecture
KOLLÁNYI LÁSZLÓ | BALOGH PÉTER ISTVÁN |
CSEMEZ ATTILA | JÁMBOR IMRE |
SALLAY ÁGNES 52. OLDAL / PAGE 52

A tájépítészet szabályozási kereteinek fejlődése /
*Development of the regulatory framework for landscape
architecture* **CSŐSZI MÓNIKA |**
GERZÁNICS ANNAMÁRIA | HAMAR JÓZSEF |
KINCSES KRISZTINA 68. OLDAL / PAGE 68

Társadalmi szerepvállalás – Önkéntesség a táj-
építészetben / *Societal engagement – Volunteering in
landscape architecture* **HERCZEG ÁGNES |**
EPLÉNYI ANNA | SÓLYOM BARBARA |
SZABÓ ÁGNES | SZIKRA ÉVA | GLÁZER ATTILA |
FEKETE ALBERT 92. OLDAL / PAGE 92 ●

ELŐSZÓ

FOREWORD

FEKETE ALBERT

A 4D Tájépítészeti és Kertművészeti folyóirat 73. száma a 2024. október 17-20 között Budapesten megrendezésre kerülő, 35. IFLA Europe konferencia tiszteletére összeállított különszám, amely az 1984-es siófoki és a 2024-es budapesti IFLA Europe konferenciák között eltelt 40 év hazai tájépítészetébe nyújt betekintést. A különszám felépítését tekintve öt nagyobb fejezetből áll, amelyek mindegyikét egy-egy kolléga koordinációjával több, az egyes kiemelt tematikákban járatos szerző állított össze. Mivel az újság terjedelme semmiképp sem biztosít teret az egyes témakörök részletes és kimerítő bemutatására, a cél egy olyan áttekintés összeállítása volt, amely a négy évtized legfontosabb tervezési, kutatási, oktatási és jogszabályi változásait, fejlődését tekinti át, külön fejezetben térve ki a tájépítészet társadalmi jelentőségét is bemutató önkéntességére.

Az 1984. szeptember 26-29 között Siófokon megrendezett XXII. IFLA konferencia kiemelt témája Mócsényi Mihály fordítása szerint a „Településkörnyék” (The Urban Fringe) volt, ami azóta is számos tájépítészeti (és nem csak) tanácskozás visszatérő, központi kérdésköre. A konferencia több szempontból is emlékezetes volt. Ez volt az első alkalom, amikor a 'szocialista államok', így a Szovjetunió tájépítészei IFLA rendezvényen részt vettek. A kongresszus szakmai, baráti és anyagi vonatkozásai mellett politikai értelemben is sikeres volt. A nyugati résztvevők a 'szív kongresszusának', míg a 'közel-keletiek' a 'druzsba kongresszusának' nevezték.

A siófoki konferencia óta eltelt 40 évben Magyarország politikai és gazdasági berendezkedése, helyzete, és ezzel párhuzamosan a tájépítészet prioritásai is rengeteget változott. A 80-as évek vége felé lassan fellazuló politikai szorítást a társadalmi és ökológiai kihívásokkal teli ezredfordulós időszak váltotta fel, amely a képzési tartalmak folyamatos, minőségelvű fejlesztése mellett, a végzős hallgatók szakmai kimenete és a gazdasági igények közötti összhang megteremtését tűzte ki célul. A hagyományelvű tájépítész-képzés és -gyakorlat mindvégig megmaradt, fejlődött. A képzés, a szakmai szervezetek és a piaci szereplők közti összhang és jó kapcsolat eredménye, hogy ma Magyarországon a tájépítés a

szigorúan vett szakmai feladatok mellett komoly koordinációs szerepet is betölt a sok résztvevős, szerteágazó projektekben.

Az elmúlt negyven év eredményei a nemzetközi elismertséget is elhozták, a magyar tájépítészeti oktatás és szakmagyakorlás elismertsége és szabályozása nemcsak idehaza, hanem EU szinten is jól pozicionálja a szakmát. Magyarország egyike annak a mindössze tizenegy európai országnak, ahol a tájépítész szakma védett, a Magyar Építész Kamarán belül szakmai elismertséget élvez, és tervezői jogosultsággal bír. A hallgatói létszámot tekintve ugyancsak hatalmas fejlődés tapasztalható: míg 1984-ben a hallgatói összlétszám az ötéves kert- és tájépítész-mérnöki képzésen 71 fő volt, addig ma ennek tízszerese, meghaladva a 720 főt. Intézetünk a második legnagyobb tájépítész-képzőhely Európában, s kétoldalú nemzetközi kapcsolatainak száma meghaladja a 65-öt, olyan rangos képzőhelyekkel a listában, mint a wageningeni, a müncheni, a firenzei, a Versailles-i, a bécsi vagy a koppenhágai iskolák.

Ha a mostani budapesti IFLA Eu konferencia megrendezéséhez hozzávesszük azt, hogy másfél évvel ezelőtt Budapesten szerveztük meg az Európa Tanács Európai Történelmi Kertek Útvonalának (European Route of Historic Gardens) éves konferenciáját, hogy jövőre Budapesten szervezzük a Le Notre Landscape Forum rangos nemzetközi konferenciáját és workshopját, majd 2027-ben az Európai Tájépítész Iskolák Szövetségének (ECLAS) konferenciáját, akkor kijelenthetjük, hogy nemzetközi szakmai elismertségünknek köszönhetően a legrangosabb európai szakmai rendezvények, kollégák és piaci szereplők látogatnak el Budapestre.

A 35. IFLA Europe konferencia kapcsán a tájépítészet 21. századi újra-értelmezésén gondolkodunk. Előtérbe helyezzük a tájépítészet interdiszciplinaritását, újra értelmezzük a múlt-jelen, város-vidék, művészet-ökológia, esztétikum-haszonelvűség ellentétpárokat, s a fenntartható, természet alapú megoldásokban is érvényre juttatjuk az Olmsted-i eszmét, miszerint a tájépítészet a közjót és az élhető világot esztétikai alapokra helyezve valósítja meg. ☉

The 73rd issue of the 4D Journal of Landscape Architecture and Garden Art is a special issue in honour of the 35th IFLA Europe Conference in Budapest, 17-20 October 2024, and provides an insight into the 40 years of Hungarian landscape architecture between the IFLA Europe Conferences in Hungary, in Siófok in 1984 and Budapest in 2024. The special issue is structured in five major chapters, each of which has been coordinated by a colleague and compiled by several authors with expertise in each of the priority themes. As the length of the journal does not allow for a detailed and exhaustive coverage of each topic, the aim was to provide an overview of the most important changes and developments in planning, research, education and legislation over the last four decades, with a special chapter on volunteering, which also highlights the social significance of landscape architecture.

The main theme of the XXII IFLA conference, held in Siófok from 26 to 29 September 1984, was 'The Urban Fringe', which has been a recurring central theme of many landscape architecture (and other) conferences since then. The conference was memorable in more ways than one. It was the first time that landscape architects from the 'socialist countries', including the Soviet Union, participated in an IFLA event. In addition to its professional, friendship building and financial aspects, the Congress was also a political success. The Western participants called it the 'Congress of the Heart', while the Central and Eastern Europeans called it the 'Congress of Druzhba (Friendship in Russian)'.

In the 40 years since the Siófok conference, Hungary's political and economic situation and the priorities in landscape architecture have changed a lot. The political squeeze, which slowly eased towards the end of the 1980s, was replaced by the social and ecological challenges of the millennium, which, in addition to the continuous development of training content in a quality-oriented manner, aimed at harmonising the professional output of graduates with economic needs. The traditional landscape architecture training and practice has been maintained and developed throughout. As a result of the harmony and good relations between academic training,

professional organisations and market players, landscape architects in Hungary today play a major coordinating role in multi-stakeholder, multi-disciplinary projects, in addition to their strictly professional tasks.

The achievements of the last 40 years have also brought international recognition, and the recognition and regulation of Hungarian landscape architecture education and practice provides the profession a good position not only at home but also at EU level. Hungary is one of only eleven European countries where the profession of landscape architecture is legally protected, enjoys professional recognition within the Hungarian Chamber of Architects and has licenses for planning assigned. In terms of student numbers, there has also been a huge increase: while in 1984 the total number of students on the five-year course in landscape architecture was 71, today it is ten times that number, at over 720. Our Institute is the second largest landscape architecture school in Europe and has more than 65 bilateral international cooperations, with prestigious schools such as those in Wageningen, Munich, Florence, Versailles, Vienna and Copenhagen.

If we consider that beyond this IFLA Europe conference in Budapest, we organised here the annual conference of the Council of Europe's European Route of Historic Gardens a year and a half ago, and the prestigious international conference and workshop of the Le Notre Landscape Forum will be held in Budapest next year, the conference of the European Council of Landscape Architecture Schools (ECLAS) in 2027, we can say that our international professional recognition will bring the most prestigious European professional events, colleagues and market players to Budapest.

In the context of the 35th IFLA Europe conference, we are reflecting on the redefinition of landscape architecture for the 21st century. We will focus on the interdisciplinarity of landscape architecture, reinterpreting the past-present, urban-rural, art-ecology, aesthetic-utilitarian contraries, and reasserting the Olmstedian idea of landscape architecture as an aesthetic basis for sustainable, nature-based solutions for the common good and a liveable world. ☉

A TÁJÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS ELMŰLT NEGYVEN ÉVE (1984-2024)

THE LAST FORTY YEARS OF LANDSCAPE DESIGN AND PLANNING (1984-2024)

BALOGH PÉTER ISTVÁN | SZABÓ GÁBOR | SZABADICS ANITA | AUER JOLÁN

ELŐSZÓ

A fejezet a tájépítészeti tervezés egymástól jól elkülönült ágait tárgyalja: a szabadterek (kertek, parkok, városi terek), kertépítészeti műemlékek, tájrendezés, településrendezési tervezéshez kapcsolódó zöldfelületek és a területrendezési tervezés témaköreit.

A tájépítészeti tervezés – hasonlóan az építészethez – a mindenkori társadalmi igényekre és elvárásokra reagál és alapvetően ezektől függ. Ezért fontos felvázolni az elmúlt negyven év főbb társadalmi folyamatait is.

A fejezet a megépített tájépítészeti alkotásokra koncentrálna az elkészített tervek helyett, hiszen a tervezési folyamat eredménye, vagyis a megvalósult mű a legfontosabb.

Ez szinte mindenről tudósít, a korról amiben fogant és amiben a tervező, a megrendelő, a kivitelező és a használók is működtek.

A tájépítészeti tervezés eredménye, társadalmi hatása legfőképp az elkészült művek alapján látható. Legfeljebb szűk szakmai érdeklődés kíséri figyelemmel a fiókban maradt terveket.

A fejezet terjedelmét a szabadterek és a műemléki tervezés tölti ki.

A településrendezési és a tájrendezési tervezéshez kapcsolódó zöldfelületi tervezés és a területrendezés eredményei csak hosszú évek múlva érzékelhetők, így a társadalmi hatások is nehezebben követhetők. Ezért a településrendezéshez kapcsolódó tájépítészeti tervezéssel, a tájrendezési tervezéssel és a területrendezési

tervezést illetően a fejezet mindössze a négy évtized folyamatainak felvázolására szorítkozik.

A fejezet az eltelt negyven év legfontosabb tájépítészeti tervezési folyamatait, állomásait vázolja fel és nem tekintendő lexikális teljességű műnek, vagy tudományos dolgozatnak.

A szerzők gyakorló tervezők, talán ezért is engedhetők meg a helyenként érzékletesen leíró gondolatfűzés a száraz ténybeli szakmai közlések tüpontoságra törekvése helyett.

SZABADTEREK TERVEZÉSE (KERTEK, PARKOK, VÁROSI TEREK)

Az 1984 előtti évtizedek, a tájépítészeti tervezés megalapozása

A táj-és kertépítészet (mai szóhasználattal tájépítészet) egyetemi szintű oktatásának beindítása a Kossuth-díjas Ormos Imre professzor nevéhez fűződik. Elsősorban a kerttervezés elméleti és gyakorlati oldalával, történetével és a XX. századi békeidők kertépítészetének oktatásával alapozta meg az egyetemi képzést.

Mentoráltja, Mócsényi Mihály egyetemi tanár, professor emeritus (Kossuth-, Hild-, Széchenyi- és Sir Geoffrey Jellicoe-díjas) tájépítész a tájrendezés magyarországi oktatásának megalapozója. Mócsényi oktatói munkássága a tájvédelem, a tájtervezés, területfejlesztés, településtervezési tárgyak oktatására is koncentrált. Működése alatt a tájépítészet minden főbb szakirányát integrálta a képzési programba és a klasszikus kertészeti stúdiumok mellett a műszaki, építészeti, statikai ismeretek átadásával együtt

Soha nem felejttem el, hogy a táj, ami előttem van, mögöttem folytatódik.

I never forget that the landscape in front of me continues behind me.

Egry József

Minden gyönyörű táj a maga módján a világ leggyönyörűbb tája, mert egyedi, megismételhetetlen, mint egy nagy ember vagy egy klasszikus műalkotás.

Every beautiful landscape is, in its own way, the most beautiful landscape in the world, because it is unique, unrepeatable, like a great man or a classic work of art.

Galgóczi Erzsébet

INTRODUCTION

The chapter discusses the distinct branches of landscape architecture: landscape design of gardens, parks, urban open spaces, design of registered historic gardens, landscape planning, planning of local green space networks and spatial planning.

Landscape design and planning, like architecture, responds to and is fundamentally dependent on the needs and expectations of society. It is therefore important to outline the main social processes of the last forty years.

The chapter focuses on the landscape projects realised rather than on the plans, since it is the result of the design process, the completed project, that is most important. It tells us almost everything, about the times in which it was conceived and in which the designer, the client, the constructor and the users existed. The results and social impact of landscape design can be seen mainly in the completed work. There is usually a narrow professional interest in the plans that remain in the drawer.

The content of the chapter is concentrated on landscape design.

The results of landscape planning and green space planning at local level and spatial planning are only visible many years later, making it more difficult to follow the social impact. Therefore, in the case of landscape planning and green space planning at local and regional level, the chapter is limited to outlining only the trends over four decades.

The chapter allows outlines the most important processes and stages in landscape design and planning over the last forty years and should not be considered as an exhaustive lexical work or an academic treatise.

The authors are (were) practising landscape architects, so perhaps this is why it is permissible to use a vivid description in places instead of trying to be professionally precise with dry factual statements.

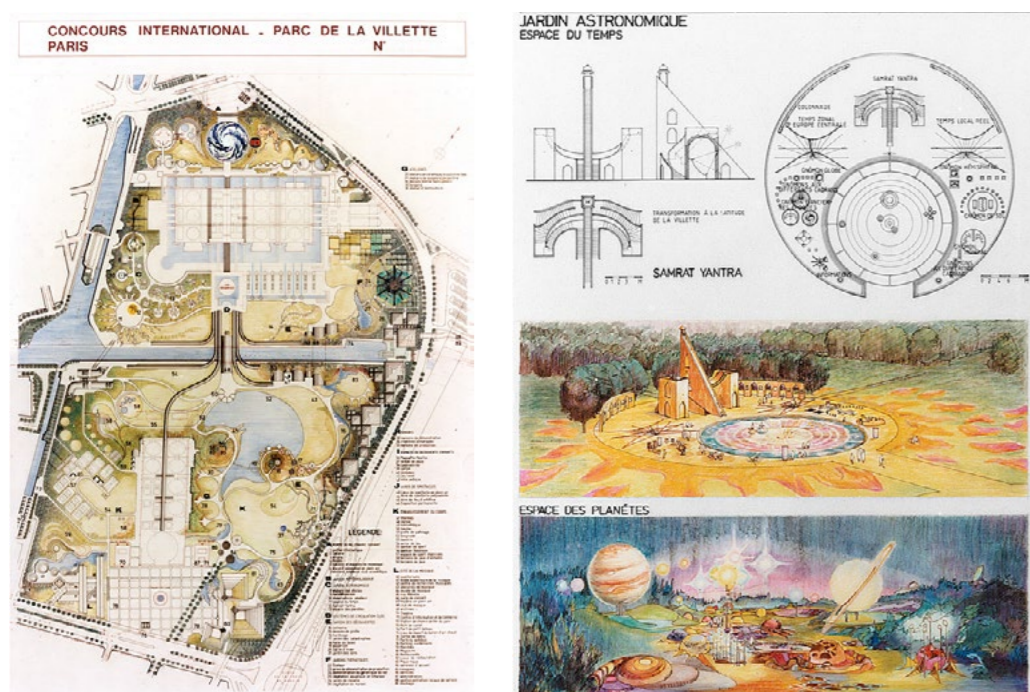
LANDSCAPES DESIGN (GARDENS, PARKS, URBAN OPEN SPACES)

The decades before 1984, the foundations of landscape design and planning

The establishment of landscape design and planning (landscape architecture in today's terminology) at university level was the work of the Kossuth Prize-winning professor Imre Ormos. He based the university-level education primarily with teaching the theoretical and practical aspects of garden design, its history and instances from the "golden ages" of the 20th century.

Mentored by Ormos, Mihály Mócsényi, Professor Emeritus (Kossuth, Hild, Széchenyi and Sir Geoffrey Jellicoe Prize-winner), landscape architect, is the founder of landscape planning education in Hungary. Mócsényi's teaching activities also focused on the courses on landscape protection, landscape planning, regional development and town and country planning. During his work, he integrated all the main specialisations of landscape architecture into the training programme and, in addition

1.a-b kép/Fig. 1a-b: Párizs, La Villette tervpályázat tervlapjai, vezető tervező: Jámbor Imre, munkatársak: Balogh Balázs (BME), Demjén István, Hofer Miklós (BME), Perjés András, Szügyi Edit, 1983. / *La Villette design competition, Paris. Lead designer: Imre Jámbor, fellow designers: Balázs Balogh (BME), István Demjén, Miklós Hofer (BME), András Perjés, Edit Szügyi, 1983.*

jött létre a hosszú ideig virágzó interdiszciplináris jellegű oktatás.

Ez a sokirányú látásmód alapozta meg a ma sikeresen alkotó tájépítész tervezőirodák tevékenységét.

Az állami tervezőirodákban az építészeti feladatok mellett a kertépítészeti staffázs jellegű „kisérő zeneként” volt elfogadott még a 70-es évek végén is.

A nagy közparkok, temetők tervezési munkái általában senior kertépítész feladatát képezte, az egyes részleteket fiatal kollégák szakmai felügyelet mellett végezték.

A településtervezés karakteresen változtatta meg ezt a felfogást.

A vezető építésztervező mellett a tájépítész jelentősége megnőtt, a zöldfelületek rendszerszemléletű tervezésén kívül a természetvédelem, tájvédelem és a környezetvédelem minden ágának érvényre juttatásáért már a tájépítész tervező felelt.

Az egyetemi oktatók ekkor a kutatási, tanszéki tervezési feladatok mellett elsősorban pályázati munkákat készítettek. A társadalmi környezet nem tette lehetővé ekkor az érdemi magántervezést, úgy mint 1945 előtt.

A nyolcvanas évek elején a hazai tájépítészeti, de legfőképp a szabadtér tervezésre jelentős hatást gyakorolt a

közel 100 ha nagyságú párizsi egykori vásártelep és vágóhidak területére kiírt „La Villette” tervpályázaton a Táj- és Kertépítészeti Tanszék pályázati terve. A több mint 500 tervből a Táj- és Kertépítészeti Tanszék generáltervezésében készült pályamunka bekerült a 12 legjobb alkotás közé [1].

Ez a pályázati terv jól példázta a Mőcsényi-féle oktatási szisztéma sokirányú szakmai érdeklődéssel és más tudományágak iránti érzékenységgel jellemezhető összetettségét [1. kép].

Az 1984 előtti időszak egyik kiemelkedő szakmai feladata a néhány évtized alatt elsősorban a városainkban országszerte megépített nagy mennyiségű lakás környezetének megtervezése és megépítése volt.

E feladat sikeres megoldása és tájépítészeti szakmai előírása, egyben záloga a „3*7 m²” zöldfelületi elv megvalósítása volt. A hatvanas-hetvenes években jelentős méretű és színvonalas közparkok létesültek vagy újultak meg az akkori gazdasági fellendülésnek köszönhetően.

Ebben kétségtelenül szerepet játszott az is, hogy a zöldfelületek létesítése a méretükhöz képest a legolcsóbb beruházások közé tartoztak.

to the classical horticultural studies, the training programme included technical, architectural and structural engineering subjects, thus creating an interdisciplinary education that flourished for a long time.

This complex vision laid the foundations for the practices in landscape architecture, which are successful today.

In addition to architectural tasks, landscape design was still accepted as a staffage-like ‘side-job’ in state planning offices even in the end of the 1970s. The design work for large public parks and cemeteries was generally the responsibility of senior landscape architects, with some details prepared by junior colleagues with their supervision.

Town and country planning has characteristically changed this perception.

In addition to the senior architect, the landscape architect became more important, and in addition to the systematic design of green spaces, the landscape architect was now responsible for all aspects of nature conservation, landscape protection and environmental protection.

In addition to research and planning tasks taken by the departments, academic lecturers were mainly involved in preparing design tender applications. The social environment did not allow for private planning in the same way as before 1945.

In the beginning of the 1980s, the tender application by the Department of Landscape and Garden Design in the ‘La Villette’ competition for the former Parisian market and slaughterhouse site, which covered almost 100 ha, had a major impact on landscape architecture, especially landscape design in Hungary. Out of more than 500 design entries, the design prepared at the Department of Landscape Planning and Garden Design was one of the 12 best [1].

This competition design exemplifies the complexity of Mőcsényi’s teaching system, which is characterised by a multidisciplinary approach and sensitivity to other disciplines [Figure 1].

One of the outstanding professional tasks of the pre-1984 period was the design and construction of the environment for the large amount of housing built in our cities throughout the country over the course of a few decades.

A successful solution to this task, a professional landscape planning standard, as well as a guarantee for the success, was the implementation of the “3x7m²” green space principle. In the 1960s and 1970s, public parks of considerable size and quality were created or renovated as a result of the economic boom of the time. The fact that the creation of green spaces was one of the cheapest investments for their size undoubtedly played a role in this.

Until the change of the political regime, Hungary was one of the countries of the communist countries with a

high level of landscape design and construction. This was mainly due to the quality of university education and the supportive atmosphere within the ministry concerned (activity of László Dalányi, head of department).

During this period, landscape design and planning, like all other engineering planning work, was typically carried out in large state-owned planning offices in the capital and the counties, where almost everywhere there was a team or department of landscape architects. The large offices of the period, which had significant professional achievements, produced landscape designs and plans that still have an impact today (Lakóterv, Iparterv, BUVÁTI, VÁTI, Főkert, Keletterv, Nordterv, Csomiterv).

The results of this period are still visible today, with the outstanding populations of trees at the 40-50-year-old housing estates (e.g. Kelenföld).

The eighties until the change of regime (1984-1990)

The last decade of socialism was characterised by economic problems and a slow political ferment that permeated society as a whole. The increasingly difficult financial situation nationwide and the burden of loans did not allow for major investments in green spaces and public parks.

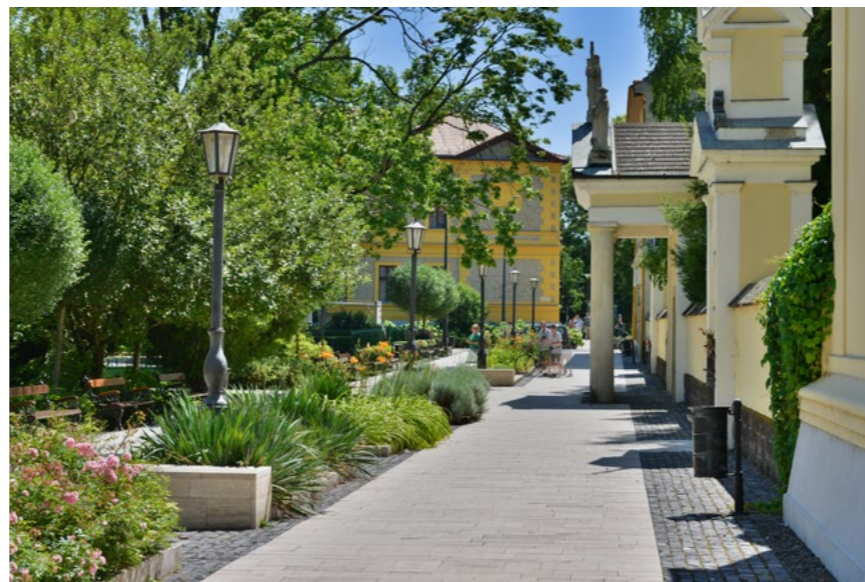
Within a few years, the “big” public planning offices had been dismantled and transformed into smaller landscape architecture teams, studios, practices, that is contractors now operating in the private sector. During the transition period, at the beginning, the typical economic organisation was the “vgmk” (enterprise economic work team).

This short period was followed by the creation of the dominant landscape practices of later decades (Land-A Ltd., Vár-Kert Ltd., Pagony Ltd.) and the renewed Főkert Tervezési Stúdió. These design studios played an outstanding role in the professional education and shaping of the attitudes of the young landscape architects who had graduated in the period. Land-A Ltd. and its general manager Anikó Andor, who has still an inevitable role in shaping professional attitude, and her colleagues played a significant role in this work, along with Pagony Ltd., an intellectual basis of landscape architecture.

Experienced, important landscape architects also took part in this special post-graduate training (Borbála M. Baló, Katalin Hlatky, Ildikó Kecskésné Szabó, Attila Klimes, Zoltán Nemes).

The cooperation between experienced designers and young landscape architects was beneficial for all parties. This process has greatly contributed to the career start and professional development of the designers of the currently leading landscape practices.

In the countryside, after the break-up of the large state-owned planning offices, landscape architects continued

◀◀2. kép/Fig. 2: Gyula, Kossuth tér, tervezők: Andaházy László, Turcsányi Katalin, Botka Szilvia (Panda Pont Kft.), átadás: 2006. / *Kossuth Square, Gyula, designed by László Andaházy, Katalin Turcsányi, Szilvia Botka (Panda Pont Ltd.), handed over in 2006,*

FOTÓ/PHOTO: GLÁZER ATTILA

◀◀3. kép/Fig. 3: Jászberény, Szentháromság tér, tervezők: Szloszjár György, Vastagh Gabi, Remeckzi Rita, (Garten Studio Kft.), átadás: 2012. / *Szentháromság Square, Jászberény, designed by György Szloszjár, Gabi Vastagh, Rita Remeckzi, (Garten Studio Ltd.), handover: 2012*

4. kép/Fig. 4: Sopron, a Várkerület revitalizációja, tervezők: Geum Műterem Kft., Hetedik műterem Kft., átadás: 2015 és 2021. / *The revitalisation of the Castle District, Sopron, designed by Geum Műterem Ltd. and Hetedik műterem Ltd., handover: 2015 and 2021*

FOTÓ/PHOTO: DANYI BALÁZS

A rendszerváltásig a szocialista blokk országai közül Magyarországon jó minőségű tájépítészeti tervezés és építés folyt. Ez legfőképp a minőségi egyetemi képzésnek és az akkori szakminisztériumon belüli támogató légkörnek volt köszönhető (ÉVM, Dalányi László főosztályvezető, szakvezető tevékenysége).

Ebben az időszakban a tájépítészeti tervezés – mint minden más mérnöki tervezési munka – jellemzően nagylétszámú állami, és több fővárosi ill. megyei tervezőirodáknak zajlott, ahol csaknem mindenhol működött kertépítészeti csoport, vagy osztály. Az időszak jelentős szakmai teljesítményeit felmutató nagy irodáiban máig ható tájépítészeti tervek készültek (Lakóterv, Iparterv, BUVÁTI, VÁTI, Főkert, Keletterv, Északterv, Csomiterv).

E korszak eredményei máig hatnak, máig kiemelkednek pl. a 40-50 éves lakótelepeink faállománya (pl. Kelenföldi lakótelep).

A nyolcvanas évek a rendszerváltásig (1984-1990)

A szocializmus utolsó évtizedét az egész társadalmat átható gazdasági problémák és a lassú politikai erjedés jellemezte. Az országosan egyre nehezebbé váló pénzügyi

helyzet és a hitelfelvételek szorítása nem tette lehetővé, hogy jelentősebb zöldfelületi beruházások, közparkok valósuljanak meg.

A „nagy” állami tervezőirodák néhány év alatt felszámolódtak és kisebb – már a magánszféra keretei között működő – tájépítészeti csoportokká, stúdiókká, irodákká, azaz vállalkozókká alakultak át. Az átmenet idején a jellemző gazdasági szervezeti forma kezdetben a „vgmk”, a vállalati gazdasági munkaközösség volt.

Ezt a rövid időszakot követően jöttek létre a későbbi évtizedek meghatározó tájépítész irodái (Land-A Kft., Vár-Kert Kft., Pagony Kft.), illetve folytatta munkáját a megújuló Főkert Tervezési Stúdió. Ezek a tervezőirodák kiemelkedő szerepet játszottak az időközben diplomázott fiatal tájépítészek szakmai nevelésében, szemléletformálásában. Ebben a munkában kiemelkedett a Land-A Kft. és a cégvezető Andor Anikó, – aki máig megkerülhetetlen szakmai véleményformáló – és munkatársai, továbbá a Pagony Kft, mint tájépítész szellemi műhely.

Tapasztalt, jelentős tájépítész alkotók vették még ki részüket ebben a sajátos posztgraduális képzésben (M. Baló Borbála, Hlatky Katalin, Kecskésné Szabó Ildikó, Klimes Attila, Nemes Zoltán).

to work mainly as private designers or in studios of a few people (Mária Boldog, Sára Dobos, Zoltán Fekete).

The transitional period of the nineties (1990-2000)

Following the fall of the four-decade socialist dictatorship, the first free parliamentary elections were held on 25 March 1990. The series of changes that took place permeated the whole of society.

The economic low point came around 1994, with an almost total lack of investment by the state and local governments. This had a profound effect on landscape architecture. As a result, landscape design was typically limited to small-scale projects.

The ‘stagnation’ meant that the proportion of young landscape architects who left the profession was high among those graduated in the first half of the 1990s, but the end of the decade brought a recovery.

Various economic development programmes and funding opportunities (e.g. the Széchenyi Plan) ensured that larger-scale landscape designs could be produced from the late 1990s onwards, which brought a new milestone, a boom of the profession. By the end of the 1990s landscape

architecture had gained both professional and national recognition.

The projects that had been prepared earlier were mainly realised from the early 2000s (e.g. Westend roof gardens, Land-A Ltd., 2000, Erzsébet Square, S-73 Ltd., 2002).

Noteworthy is the creation of the Ganz Park that is the Millenáris Park, which was also socially acclaimed and which represented a new voice and approach in landscape design, as well as sensitive solutions (Új Irány Kft., 2000-2002).

The last two decades (2000-2024)

Hungary has been an EU Member State since 1 May 2004. This status has enabled the country to receive various Community funds, and start urban renewal projects, environmental projects, etc. In the first seven-year EU budget period, priority was given to the regeneration of the main squares of settlements.

Many people refer to this period as the “flagstone and fountain era”.

In a significant number of rural towns, public space renewal and urban regeneration has been carried out, in

A tapasztalt tervezők és a fiatal tájépítészek együttműködése a felek számára kedvező volt. Ez a folyamat nagyban segítette a jelenleg piacvezető tájépítész irodák tervezőinek pályakezdését, szakmai fejlődését.

Vidéken a nagy állami tervezőirodák felbomlása után a tájépítészek elsősorban magántervezőként, vagy néhány fős irodákba tömörülve dolgoztak tovább (Boldog Mária, Dobos Sára, Fekete Zoltán).

A kilencvenes évek átmeneti időszaka (1990-2000)

A négy évtizedes szocialista diktatúra bukását követően az 1990. március 25-én volt a rendszerváltás utáni első szabad országgyűlési választás. A bekövetkezett változások sora az egész társadalmat áthatották.

A gazdasági mélypont 1994 körül következett be, ami az állami és az önkormányzati beruházások szinte teljes elmaradásával járt. Ez alapjaiban hatott a tájépítészeti tervezésre is. Emiatt jellemzően kisebb formátumú projektek tájépítészeti tervezésére volt csak mód.

A „pangás” miatt a kilencvenes évek első felében diplomázott fiatal tájépítészek között arányaiban sok volt a pályaelhagyó, de az évtized vége fellendülést hozott.

A különféle gazdaságfejlesztést szolgáló programok és finanszírozási lehetőségek (pl. Széchenyi terv) biztosították, hogy a kilencvenes évek végétől már jelentősebb tájépítészeti tervek készülhessenek, ami új mérföldkövet, szakmai pezsgést eredményezett. A kilencvenes évek végére szakmai és országos ismertségét tekintve egyaránt megerősödött a tájépítészeti tervezés.

A korábban előkészített projektek döntően a kétezres évek elejétől valósultak meg (pl. Westend tetőkertjei, Land-A Kft., 2000, Erzsébet tér, S-73 Kft., 2002).

Kiemelendő a „Ganz Park” vagyis a Millenáris park társadalmi elismeréssel is járó létrehozása, ami a tájépítészeti tervezésben új hangot és szemléletet, valamint érzékeny megoldásokat jelentett (Új Irány Kft., 2000-2002).

Az utolsó két évtized (2000-2024)

Magyarország 2004. május 1-től EU tagállam. Ez a státusz lehetővé tette a különféle közösségi támogatások elnyerését, így városmegújítási, környezetvédelmi stb. projektek indultak. Az EU első hétéves költségvetési időszakában kiemelt támogatást kapott a települések főtereinek megújítása.

◀◀5. kép/Fig. 5: Budapest, Móricz Zsigmond körtér, tervező: Korzó Kft., átadás: 2008. / Móricz Zsigmond Square, Budapest, designed by Korzó Ltd., handover: 2008

◀◀6. kép/Fig. 6: Pécs, Széchenyi tér, Európa Kulturális Fővárosa ötletpályázat, tervpályázat, tájépítész generáltervezés, tervező: S73 Kft., átadás: 2010. / Széchenyi Square, Pécs. Culture Capital of Europe design competition, design lead by landscape architect, designer: S73 Ltd., handover: 2010

7. kép/Fig. 7: Székesfehérvár, a Sóstó TT rehabilitációja, tervezők: Herczegné Ghyczy Zsuzsanna, Vojtek Tímea (KörTeKert Stúdió Kft.), átadás: 2018-2018 / Rehabilitation of the Sóstó Nature Reserve, Székesfehérvár, designers: Zsuzsanna Herczegné Ghyczy, Tímea Vojtek (KörTeKert Stúdió Ltd.), handover: 2018

FOTÓ/PHOTO: FARKAS ISTVÁN

many cases combined with significant changes in transport infrastructure, reduction of traffic nuisances in the urban core, creation of pedestrian squares and zones (e.g. Gyula, Panda Pont, 2000-2006 [Figure 2]; Nyíregyháza, TÉR-TEAM Ltd, 2004-2008; Pécs, Széchenyi tér S73, 2010; Jászberény Szentháromság tér, Garten Ltd., 2009-2012 [Figure 3]; Békéscsaba city centre, Garten Ltd. 2012-2013; Sopron, Várkerület, Geum Műterem Ltd., 2010-2015 [Figure 4]).

Landscape design studios that are still dominant today were established or evolved during this period (e.g. Lépték Ltd., S73 Ltd., Újirány Ltd., S-Tér Ltd., Korzó Ltd., Panda Pont Ltd., Garten Ltd.), and, lead by experienced senior landscape architects, the practices mentioned above continued to operate.

With EU support, major infrastructure projects have been carried out that required complex landscape and environmental design (e.g. Buda Intertwine Tramway, Korzó Ltd., 2014-2015; public spaces related to Metro 4, Korzó Ltd. and S73 Ltd., 2000-2008 [Figure 5]).

There were also a number of large-scale landscape projects realised during the preparation programme for the forthcoming Culture Capital of Europe (Pécs, S73 Ltd.,

2010 [Figure 6]; and later Veszprém, Lépték Terv Ltd., 2023).

The renewal of Kossuth Square, based on a design competition, was a major success (S73, 2011-2014).

The large-scale environmental design related to the construction of motorways and expressways have also required significant design capacities.

Since the 2010s, the “green” line has been strengthened in the profession, with an increasing emphasis on “green infrastructure” projects and ecological design approaches. The “young” design studios (e.g. Urban-Concept Ltd., Geum Ltd., Objekt Ltd., Open Space Ltd., Open Air Design Ltd.), which were established or gaining ground at that time, played an increasingly important role.

In the past decade, projects such as the Sóstó Park in Székesfehérvár (KörTeKert Studio Ltd. [Figure 7]), the renewal of Hódtó in Hódmezővásárhely (Pigment Studio Ltd., OpenSpace Ltd.), the Vizafogó ecopark (Objekt Ltd. [Figure 8]) or the Pünkösdfürdő Park in 2022 (Főkert Tervezési Stúdió, Adrienn Szalkai) were created.

The successful reconstruction of some of the capital’s major parks should be highlighted. After long decades of

8. kép/Fig. 8: Budapest, Vizafogó park, vezető tervezők: Pécsi Máté, Hómann János (OBJEKT Tájépítész Kft.), átadás: 2021. / *Vizafogó Park, Budapest, lead designers: Máté Pécsi, János Hómann (OBJEKT Tájépítész Ltd.), handover: 2021*

9. kép/Fig. 9: Budapest, Széllkapu, vezető tervező: Balogh Andrea, tervezők: Balogh Andrea, Majoros Csaba, munkatársak: Bulath Janka, Eszenyi Zsófia, Mandel Mónika, Terpó Veronika, Szende András, (4D Tájépítész Iroda Kft.), átadás: 2020. / *Széllkapu, Budapest, lead designer: Andrea Balogh, designers: Andrea Balogh, Csaba Majoros, fellow designers: Janka Bulath, Zsófia Eszenyi, Mónika Mandel, Veronika Terpó, András Szende, (4D Tájépítész Iroda Ltd.), handover: 2020*

Sokan „térkö- és szökőkút” elnevezéssel illetik ezt a korszakot.

A vidéki városok jelentős részében valósult meg közter megújítás, városrehabilitáció, több esetben összekötve jelentős közlekedési infrastrukturális változtatásokkal, a városmagot terhelő közlekedési ártalmak csökkentésével, a gyalogos terek, zónák létrehozásával (pl. Gyula, Panda Pont, 2000-2006 [2. kép], Nyíregyháza, TÉR-TEAM Kft., 2004-2008, Pécs, Széchenyi tér S73 2010, Jászberény Szentháromság tér, Garten Kft., 2009-2012 [3. kép], Békéscsaba városközpont, Garten Kft. 2012-2013, Sopron, Várkerület, Geum Múterem Kft., 2010-2015 [4. kép]).

Ebben az időszakban jöttek létre ill. teljesedtek ki a mai napig meghatározó tájépítész tervezőirodák (pl. S73 Kft., Garten Kft., 4D Kft., Lépték Terv Kft., Újirány Kft., S-Tér Kft., Korzó Kft., Panda Pont Kft.) ill. tovább működtek a korábban már említett említett tapasztalt vezető tervezők által irányított tájépítész irodák.

EU támogatással jelentős infrastrukturális beruházásokra került sor, melyeknél összetett tájépítészeti tervezésre, környezettervezésre volt szükség (pl. Budai fonódó villamos, Korzó Kft., 2014-2015, 4-es metróhoz kapcsolódó közterek, Korzó Kft. és S73 Kft., 2000-2008 [5. kép]).

Ugyancsak számos nagyszabású tájépítészeti beruházás született az EU soros kulturális fővárosa felkészítési program során (Pécs, S73 Kft., 2010, [6. kép], majd később Veszprém, Lépték Terv Kft., 2023).

Kiemelkedően sikeres volt a Kossuth tér megújítása, amit tervpályázat előzött meg (S73 Kft, 2011-2014).

A tájrendezési tervi léptékekkel mérhető autópálya és gyorsforgalmi utak építéséhez kapcsolódó tájépítészeti feladatok is jelentős tervezői kapacitásokat kötöttek le.

A 2010-es évektől felerősödött a „zöld” vonal a tájépítészetben belül, egyre nagyobb hangsúlyt kaptak zöld infrastruktúra-jellegű projektek és az ökológus tervezői megközelítés. Az ekkoriban alakuló ill. megerősödő „fiatal” tervezőirodák szerepe megnőtt (pl. UrbanConcept Kft., Geum Kft., Objekt Kft., Open Space Kft., Open Air Design Kft.).

Olyan projektek születtek az utolsó évtizedben, mint pl. a székesfehérvári Sóstó parkja (KörTeKert Stúdió Kft. [7. kép]), a hódmezővásárhelyi Hódtó megújítása (Pigment Stúdió Kft., OpenSpace Kft.), az Vizafogó ökopark (Objekt Kft. [8. kép]), vagy a Pünkösdfürdői park 2022-ben (Főkert Tervezési Stúdió, Szalkai Adrienn).

Ki kell emelni egyes fővárosi nagyparkok sikeres rekonstrukcióit. Hosszú évtizedek „hallgatása” után

“silence”, Margaret Island was partially renewed (Főkert Tervezési Stúdió, 2013-2018).

Urban reconstruction has become increasingly complex, so landscape design tasks have partly shifted towards general planning. The firms at the forefront of this have successfully harmonised architectural and transport challenges with landscape tasks (Széllkapu Park, designer: 4D Ltd., 2020 [Figure 9]).

Following a successful design competition, and several years of planning and debate, the complex landscape reconstruction of the City Park (Garten Stúdió Ltd.) received general acclaim and was elevated to the level of a major national project [Figure 10].

Some outstanding works were created for smaller areas (Gül Baba Tomb, Land’A Ltd., 2018) [Figure 11].

“Sports Capital” projects were implemented (Csepel, Tabán, Egyetemisták Park, Függetlenségi Park, Főkert Tervezési Stúdió, 2020-2021).

A significant achievement is the renewal of Széll Kálmán Square and Blaha Lujza Square [Figure 11] (both by Lépték Terv Ltd.).

In the 2020s, professional specialisation within the interdisciplinary field of landscape design has become

increasingly pronounced. This is due to, among other things, ecological changes (e.g. climate change), the emergence of various new societal demands (e.g. the need for community participation in the planning process), and the ongoing scientific advances in co-disciplines and the emergence of growing professional competences (e.g. tree survey methods).

Recognising these changes has led some landscape architects to deepen their knowledge in different professional sub-disciplines in order to keep up with developments.

This adaptation of designers is also a prerequisite for economic success.

While maintaining the global capabilities of landscape design, some firms have developed their specialised skills (e.g. community design: Új Irány Ltd, technical inspection: Korzó Ltd, ecological – nature conservation approach: OpenSpace Ltd, water engineering – landscape design interface and heritage garden design: TÉR-TEAM Ltd, ecological design experiments: Főkert Tervezési Stúdió Ltd).

After the promising results of the design competitions, unfortunately the reconstruction of Városmajor and Népliget seems to be fading away, and the plans for

10. kép/Fig. 10: Budapest, Városliget, nagy játszótér, tervezők: Szloszjár György, Vastagh Gabi, Szentesné Dandé Eszter, Stéhli Zoltán, Csáki Edina, Mándoki Petra, Mányoki Bence, Szűz Attila, Tarr Kata, (Garten Studio Kft.), átadás: 2019. / *Large Playground, City Park, Budapest, designers: György Szloszjár, Gabi Vastagh, Eszter Szentesné Dandé, Zoltán Stéhli, Edina Csáki, Petra Mándoki, Bence Mányoki, Attila Szűz, Kata Tarr (Garten Studio Ltd.), handover: 2019*

11. kép/Fig. 11: Budapest, Gül baba türbe, tervező: Andor Anikó, (Land'A Stúdió Kft.), átadás: 2018. / *Gül Baba Tomb, Budapest, designed by Anikó Andor (Land'A Stúdió Ltd.), handover: 2018*

▶▶ 12. kép/Fig. 12: Budapest, Blaha Lujza tér, vezető tervező: Szakács Barnabás, (Lépték Terv Kft.), átadás: 2020. / *Blaha Lujza Square, Budapest, lead designer: Barnabás Szakács (Lépték Terv Ltd.), handover: 2020*

részben megújult a Margitsziget (Főkert Tervezési Stúdió, 2013-2018).

A városi rekonstrukciók egyre összetettebbé váltak, így a tájépítészeti tervezési feladatok részben elmozdultak a generáltervezés irányába. Az ebben a munkában élenjáró irodák sikeresen hangolták össze az építészeti és közlekedési, közmű alakítási kihívásokat a tájépítészeti feladatokkal (pl. Széllkapu park, tervező 4D Kft., 2020 [9. kép]).

Sikeres tervpályázatot követően, majd vitákat sem nélkülöző több éves tervezési folyamat után általános elismerést aratott és országos nagyprojekt szintre emelkedett a Városliget összetett tájépítészeti rekonstrukciója (Garten Stúdió Kft.) [10. kép].

Született néhány figyelemreméltó alkotás is, amelyek kisebb területre készültek (Gül Baba, Land'A Kft., 2018) [11. kép].

„Sportfőváros” projektek valósultak meg (Csepel, Tabán, Egyetemisták parkja, Függetlenségi park, Főkert Tervezési Stúdió, 2020-2021).

Jelentős eredmény a Széll Kálmán tér és a Blaha Lujza tér [12. kép] megújítása (mindkettő tervezője a Lépték Terv Kft.).

A 2020-as években egyre hangsúlyosabbá vált a tájépítészeti tervezés – korábban is interdiszciplináris jellegű – körén belül jelentkező szakmai specializáció. Ennek oka többek között, hogy ökológiai változások tapasztalhatók (pl. klímaváltozás), különféle új társadalmi igények jelentek meg (pl. közösségi részvétel igénye a tervezési folyamatban) és a társszakterületek tudományos fejlődése is töretlen és kiteljesedő szakmai kompetenciák létrejötté is tapasztalható (pl. favizsgálati módszerek).

Ezek felismerése arra készítette a tájépítész tervezők egy részét, hogy a folyamatokkal lépést tartva tudásukat különféle szakmai részterületek felé mélyítsék el.

Ez a tervezői alkalmazkodás egyúttal a sikeres gazdasági működés záloga is.

A tájépítészeti tervezés globális képességeit megtartva fejlesztették speciális tudásukat egyes irodák (pl. közösségi tervezés: Új Irány Kft., műszaki ellenőrzés: Korzó Kft., ökológiai-tervezési irány: OpenSpace Kft., vízügyi-tájépítészet határterületei és műemléki tervezés: TÉR-TEAM Kft., ökológiai tervezési kísérletek: Főkert Tervezési Stúdió Kft.).

Az utóbbi évek kecsegtető tervpályázati eredményeit követően sajnos elhalni látszik a Városmajor és a Népliget

the new Csepel Public Park (analysis and concept plan: S73 Ltd., 2023) will probably also not be needed for a long time.

Just as after 2008, the current economic downturn, stagnation is a serious setback for the landscape architecture profession. A number of well-prepared major projects have been cancelled, many of them with a significant landscape component.

An integral part of Hungarian landscape architecture is also the growing landscape architecture of the cross-border (Hungarian-inhabited) areas, which has emerged mainly in the cities of Transylvania, partly building on the Hungarian-language landscape architecture training of Sapientia University in Marosvásárhely (Târgu Mures, RO), launched with the support of lecturers in landscape architecture from Hungary.

THE CLIENTS, THE DESIGNERS AND THE DESIGN STYLES

The clients

The design of residential and weekend gardens for private clients is often looked down upon. However, it is clear that this category offers a positive opportunity for

budding designers. The magazine 'Szép Kertek' (Beautiful Gardens) has been running the Garden of the Year competition for decades and almost every year some outstanding entries are produced. Unfortunately, there is a significant number of unlicensed designers in this category.

Landscape designs for property developers are predominantly for residential and office parks and condominiums. The architect's general design activity is typical of these projects. In the last decade, there has been a trend towards the use of qualified landscape architects to carry out the general design of all disciplines outside the building, including linear infrastructure and unique outdoor structures (e.g. Marina project, Garten Ltd., 2022-). The importance of landscape design in this context has increased.

The quality and attractiveness of the external environment of new housing and offices have become a focus of public attention, both from a functional and visual point of view, but also from a human ecological point of view. Landscape design and the quality of the "green" environment have become important factors in the competition of newly build properties, determining saleability and purchase price. Therefore, the demand for sophisticated

rekonstrukciója. Valószínűleg az új Csepeli Közpark nagyvonalú és összetettségekben is példaadó terveire sem lesz jó ideig szükség (vizsgálat és koncepcióterv, S73 Kft., 2023.).

Ahogy 2008 után, úgy jelenleg is komoly visszaesést jelent a tájépítés szakmának az aktuális gazdasági visszaesés, toporgás. Számos jól előkészített nagyprojektet törölték, köztük többet jelentős tájépítészeti vonatkozással.

A magyar tájépítészet szerves része a határon túli (magyarlakta) területek egyre erősödő tájépítészete is, amely elsősorban Erdély városaiban jelentkezett, részben a magyarországi tájépítés oktatók segítségével elindított, Marosvásárhelyen működő Sapientia egyetem magyar nyelvű tájépítés képzésére építve.

A TÁJÉPÍTÉSZETI ALKOTÁSOK MEGRENDELŐI, TERVEZŐK ÉS TERVI STÍLUSOK

A megrendelők

A magán megrendelők számára készített lakó- és üdülőkertek tervezése gyakran lenézett műfaj. Ugyanakkor jól látható, hogy ez a kategória kedvező lehetőséget nyújt a pályakezdők tervezők számára. A „Szép Kertek” folyóirat évtizedek óta megrendezi az „Év Kertje” pályázatot és csaknem minden évben létrejön néhány jelentős alkotás. Sajnos ebben a kategóriában számottevő a jogosulatlan tervezés.

Az ingatlanfejlesztők számára készült tájépítészeti tervek döntően lakó- és irodaparkokhoz, társasházakhoz kapcsolódnak. Ezeknél a feladatoknál jellemző az építész generáltervezői tevékenysége. Az utóbbi évtizedben tapasztalható, hogy felkészült tájépítész tervezőiroda látja el az épületen kívüli összes szakág generáltervezői feladatát, beleértve a vonalas infrastruktúrákat és az egyedi szabadtéri építményeket is (pl. Marina projekt, Garten Kft., 2022.). Az idetartozó tájépítészeti tervezés jelentősége felértékelődött.

Az új lakás és iroda külső környezetének minősége, vonzereje funkcionális és képi okból, de humánökológiai szempontból egyaránt a közfigyelem középpontjába kerültek. A tájépítészeti kialakítás, a „zöld” környezet minősége fontos tényezővé vált az újépítésű ingatlanok piaci versenyében, meghatározva az eladhatóságot és vételárat. Ezért az igényes anyagok és megoldások, a tetőkertek, a zöldhomlokzatok, a különleges tájépítészeti megoldások iránti igény nagy szakmai kihívásokat és előrelépést hozott a tervezésben.

Az Önkormányzatok a rendszerváltás utáni első két évtizedben jelentős megrendelővé váltak. A köztérek, köztérek, az önkormányzati intézmények kertjei, az egyéb közösségi zöldfelületek, az infrastruktúrafejlesztéshez kapcsolódó beruházások tájépítészeti tervezése szinte áthatotta az egész országot.

A tájépítész generáltervezői pozíciója ezeknél a feladatoknál jelentkezett leginkább.

Települési mérettől függetlenül valósultak meg köztérrekonstrukciók tájépítész generáltervező vezetésével szerte az országban és a fővárosban is (pl. Rakpark projekt, Korzó Kft., 2015-től).

A választási ciklusok időbeli hullámmozgása és a különféle pénzügyi támogatási források megléte, hiánya vagy elakadása a napjainkig meghatározzák az önkormányzati projekteket, így a tájépítészeti tervezés fellendülő, vagy éppen pangó időszakait.

Az önkormányzati beruházásokat általában sikeres tervpályázat előzte meg, ami a tájépítészek számára a legkedvezőbb kiválasztási forma, egyúttal a „demokratikus” módszer.

Az állami, kormányzati beruházások általában nagyleptékű, nemritkán presztízs projekteket jelentenek. Az ilyen feladatok teljesítése jellemzően csak egy szűk kiválasztott kört érint, ezért mint szakmai „merítés” a tájépítész tervezők egészét tekintve érintőleges hatású.

Az utóbbi években gyakorlattá vált a „design and build” eljárás, ami a tervező kiválasztásánál elsősorban a kapcsolati potenciál és a legalacsonyabb ár szempontjait ötvözi. Az érdemi tájépítészeti tervezéssel járó állami, kormányzati beruházások megjelenése időben hullámmozó, bizonytalan.

Tervpályázati eljárásra sajnos ritkán kerül sor, pedig a pályázaton győztes „legjobb” tájépítész tervező kiválasztása és megbízása elismeréshez vezető megvalósítást ígér (pl. Kossuth tér, S73 Kft., 2010-2015, Városliget, Garten Kft., 2016-2024.).

A tervezők

A szakmagyakorló tájépítész tervezőket a MÉK Táj- és Kertépítészeti Tagozat (a 2023. évi C. törvény alapján Tájépítészeti és Főtájépítészeti Tagozat) tartja nyilván.

A felsőfokú alapoktatásban diplomázó tájépítészek száma az elmúlt negyven évben meghatszorosodott (1983-ban mindössze 15 fő). Ugyanakkor az aktív tagozati létszám gyakorlatilag nem változott (2008-ban 337 fő, 2024-ben 340 fő).

Amellett, hogy a végzetek egy része azonnal pályaelhagyóvá válik, vagy tovább tanul, vagy a kivitelezési vagy más – de nem tervezői – munkakörben helyezkedik el, rámutathat a jogosulatlan tervezés jelenlétére. Ez a jelenség más tudományágakban diplomázókra is jellemző, egyfajta társadalmi jelenség.

Sajnos az illegális helyzet konzerválását segíti, hogy tájépítészeti létesítmények döntő többsége nem hatósági engedély köteles.

Meg kell említeni a hazai tájépítészek sikeres külföldi szerepvállalásait. Kiemelkednek a Lépték Terv Kft. és a Pagony Kft. erdélyi munkássága (pl. Zabolai Mikes kastélykert helyreállítási terve, Lépték Terv Kft, 2008-2012;

materials and solutions, roof gardens, green facades, special landscape solutions, has brought great professional challenges and advances in design.

Local authorities became a major client in the first two decades after the change of regime. Landscape design of public spaces, public gardens, gardens of municipal institutions, other community green spaces, and infrastructure development projects have appeared almost all around the country.

It is in these tasks that the landscape architect’s position as general designer has been most prominent.

Regardless of the size of the municipality, public space reconstruction projects have been carried out under the leadership of a landscape architect general designer all over the country and in the capital (e.g. Rakpark project, Korzó Ltd., from 2015).

The fluctuations of electoral cycles and the existence, absence or stagnation of various sources of financial support have determined municipal projects up to the present day, and thus the boom or bust periods of landscape design.

Municipal investments were usually preceded by a successful design competition, which is the most favourable form of selection for landscape architects and also the “democratic” method.

State and central government investments are usually large-scale, often prestigious projects. The completion of such assignments typically involves only a narrow select group of people, and therefore as an opportunity it is not accessible for landscape architects as a whole.

In recent years, a “design and build” approach has become common practice, combining the selection of a designer primarily on the basis of relationship potential and lowest price. The appearance of public, government investment with substantial landscape design has been erratic and uncertain over time.

Unfortunately, design competitions are rarely held, although the selection and commissioning of the ‘best’ landscape architect promises to lead to recognition (e.g. Kossuth Square, S73 Ltd., 2010-2015; City Park, Garten Ltd., 2016-2024).

The designers

Professional landscape architects are registered with the Section of Landscape Planning and Garden Design at the Chamber of Hungarian Architects (under the Act C. of 2023, the Section of Landscape Architecture and Chief Landscape Architects).

The number of landscape architects graduating in higher education is six times higher now than forty years ago (only 15 in 1983). However, the number of active members of the professional section at the chamber has remained virtually unchanged (337 in 2008, 340 in 2024).

The fact that some of the graduates immediately leave the profession, either to continue different studies or to move into construction or other, but not design, jobs, may point to the presence of unlicensed designers. This phenomenon is also typical of graduates in other disciplines, a kind of social phenomenon.

Unfortunately, the fact that the obligation to obtain a permit from authorities does not apply to most of the landscape projects contributes to the preservation of the illegal situation.

Mention should be made of the successful involvement of domestic landscape architects abroad. The Transylvanian work of Lépték Terv Ltd. and Pagony Ltd. stand out (e.g. the Restoration Plan for the Mikes Manor Garden in Zabola (Zăbala, RO), Lépték Terv Ltd., 2008-2012; the Restoration Plan for the Kálnoky Manor Garden in Miklósvár (Micloșoara, RO), Lépték Terv Ltd., 2017; the Garden of the Székely National Museum, Pagony Ltd., 2023), as well as community-building landscape architecture programmes based on volunteering (see the chapter on volunteering).

Successful and internationally recognised landscape architect researchers and designers have worked abroad for a long time (András Jámbor in Paris, Kristóf Fatsar Luca Csepely Knorr in Manchester).

The evolution of landscape design styles

The neo-Baroque and in places Art Nouveau garden designs of the early 1900s were followed in later decades by a modernist design in the style of the Bauhaus, which fitted in well with the later Social Realist architecture in design.

From the 1960s onwards, the search for functionalism and geometric solutions became dominant in the period of mass housing construction.

In the 1980s, the search for natural forms, curved layouts and spatial composition came to the fore, alongside the fulfilment of expected functions. Design based on the Landscape Garden style came to the fore.

Fortunately, the general search for styles and forms in architecture (e.g. the short-lived postmodernism) of the 1990s eventually did not appear in landscape design.

The search for form in landscape design then remained in the projection of the facade and sectional lines of the related buildings in the layout (site plan), looking for geometric structural relationships between the building and the garden (landscape). These experiments have tended to produce plays with the patterns, pavement formations.

Anthropomorphic, organic design experiments were also occurred as a possible formal route to landscape architecture.

Today there are no period styles.

a Miklósvári Kálnoky kastélykert helyreállítási terve, Lépték Terv Kft. 2017; Székely Nemzeti Múzeum Kertje, Pagony Kft., 2023), továbbá az önkéntességi alapon működő, közösségformáló tájépítészeti programok (lásd Önkéntesség fejezet).

Sikeres és külhonban elismert tájépítész kutatók, tervezők és alkotók dolgoznak hosszú ideje külföldön (pl. Jámbor András Párizsban, Fatsar Kristóf és Csepely Knorr Luca Manchesterben).

A tájépítészeti stílusok alakulása

Az 1900-as évek elejét még meghatározó neobarokk és helyenként szecessziós kerti kialakításokat a későbbi évtizedekben a Bauhaus stílusra rímelő modernista kertművészeti törekvés követte, ami formailag illeszkedett a későbbi szocreál építészethez.

Az 1960-as évektől a tömeges lakásépítés időszakában a funkcionalizmus és a geometrikus megoldások keresése vált uralkodóvá.

Az 1980-as években az elvárt funkciók teljesítése mellett a természeti formák keresése, az ívelt alaprajzi és térképzés került előtérbe. A tájképi stílusban fogant tervek kerültek előtérbe.

Az 1990-es évtizedben tapasztalható általános építészeti stílus és formakeresés (pl. a kérészéletű posztmodern) szerencsére lényegében elkerülte a tájépítészeti tervezést.

A tájépítészeti formakeresés ekkor megmaradt a kapcsolódó épületek homlokzati, tagozati vonalainak alaprajzi (helyszínrajzi) le- és tovább vetítésében, geometriai szerkesztési kapcsolatokat keresve az épület és a kert (táj) között. Ezek a kísérletek inkább formai, burkolati raszter játékokat hoztak.

A tájépítészeti tervezés lehetséges formai útjaként kínálkoztak antropomorf, organikus tervi kísérletek is. Manapság nincsenek korstílusok.

Nincsenek olyan üdvöztető funkcionális és formai jegyek, amik a „jó terv” egyedüli és biztos zálogát jelenthetnék.

Egyéni alkotói stilisztikai stílusjegyek, formai-rajzi hangsúlyok keresése is jellemzi a ma tájépítését. Az öncélú formakeresés, az alaprajzi grafikai truvájok háttérbe szorultak és egyre fontosabbá váltak az ökológiai alapvetések és a fenntarthatóság kérdései.

A szerzők úgy vélik, hogy az adott hely és környezetnek adotttsági, a megrendelői, társadalmi és a funkcionális elvárások együttes kreatív és szakszerű teljesítése, a fenntarthatóságra törekvés mellett a tájépítészeti alkotásnak gondolato(kat) is kell ébreszteniük.

MŰEMLÉKI TERVEZÉS

Az állami irodák dominanciája a nyolcvanas években a műemléki területen is tapasztalható volt.

A műemlékvédelmi intézményrendszerben az akkor még környezetrendezésként, kertépítészetként emlegetett tevékenység ekkorra már kivívtta megbecsült helyét.

A hatvanas években Őrsi Károllyal induló, majd mintegy évtizedet követően a két további kollégával gyarapodó [2] szakterület által készített kertervek alapján végzett környezetrendezési beavatkozások rendszerszinten beépültek a műemléki helyreállítások metodikájába. A hazai táj- és településképből meghatározó várak és templomok körül valósultak meg zöldfelületrendezési feladatok.

Az eleinte elsősorban műemlék épületekhez kapcsolódó, és azok értékeinek védelme érdekében felmerülő környezetrendezési feladatok mellett a nyolcvanas években egyre nagyobb figyelem fordult a saját jogon is műemléki értékkel bíró tájépítészeti alkotások felé. A korábban – politikai okokra is visszavezethetően – méltatlan sorsra jutott kastély-, illetve kúriakertek művészeti, kultúrtörténeti jelentősége a szakterületen belül is megtalálta helyét, mi több, meghatározó művészettörténész kutatók figyelmét is felkeltette a terület [3].

A kertművészeti alkotások jelentőségének műemléki területen belüli erősödése nemzetközi szinten is jellemző volt az időszakra, hiszen 1981-ben fogadták el a történeti kertek kartáját, a Firenzei kartát [4]. A hetvenes években még első fecskéknek számító nagycenki barokk parterrekonstrukciót [5], vagy a szigligeti kastélypark [6] helyreállítást követően a nyolcvanas években több jelentős kastélypark helyreállítása indult el.

Ebben az időszakban még nem létezett a manapság kötelezően használatos – angolszász vizsgálati tematikán és tapasztalatokon nyugvó – kerttörténeti tudományos dokumentáció tartalmi követelményrendszere.

A második világháborút követő évtizedek után a sokszorosan hányattatott sorsú, felszabdalt, beépítéssel vagy egyéb méltatlan hasznosítással terhelt (pl. Lovasberény hígrágya elhelyezés a tóban), de minimum a kezelés hiányában teljesen elvadult állapotú parkok értékmérési feladata először a romtalanítás, a méltatlan beépítések, funkciók eltávolítása, illetve a tisztítási, bozótirtási beavatkozások elvégzése volt. Jelentős parkjaink indultak el ekkor ezen az úton, – a nem teljeskörű tervtárban is fellelhető történeti kerteket célzó helyreállítási tervek száma megugrik ebben az időszakban [7] –, és emellett néhány kert esetén már teljeskörű, kerti építmények és a történeti térstruktúra kerthelyreállítását célzó projektek is megvalósultak. Kiemelhető ezek közül az alcsúti Habsburg-kastély parkjának [8], a seregélyesi Zichy-kastély parkjainak [9], vagy az Orczy-kert első ütemű, a parkterület zöldfelületként történő megóvásában meghatározó, Európa Tanács által finanszírozott beruházása [10].

A rendszerváltozást követő évtized átalakulási folyamatai a kilencvenes évek elején a műemlékvédelmi

There are no salutary functional solutions and design features that are the sole and sure guarantee of a ‘good design’.

The search for individual stylistic features, geometric-graphical accents also characterises today’s landscape designer. The search for form for its own sake, the over-tuned graphical play with the layout has been pushed into the background and ecological principles and sustainability issues have become increasingly important.

The authors argue that, in addition to the need to respond creatively and professionally to the specific conditions of a place and its environment, to the creative and functional demands of the client, society and the environment, and to the need to strive for sustainability, landscape design must also be a source of thought(s).

LANDSCAPE DESIGN FOR REGISTERED GARDENS AND GARDENS OF SCHEDULED MONUMENTS

The dominance of state-owned offices in the 1980s was also seen in the historic monument conservation. By then, what was then known as environmental planning, or garden design, had already earned a respected place in the institutional system of historic monument conservation.

Environmental design interventions based on garden designs prepared by the profession represented by Károly Őrsi, starting in the 1960s, and then growing over the next decade or so with the addition of two colleagues [2], were systematically integrated into the methodology of monument restoration. Landscaping tasks were carried out around castles and churches that are important in the landscape and townscape of Hungary.

In the 1980s, in addition to the environmental design tasks initially associated mainly with scheduled buildings and in order to protect their value, increasing attention was paid to designed landscapes, which deserves designation in its own right. The artistic and cultural-historical significance of palace and manor gardens, which had previously been abandoned for political reasons, found a place in the field, moreover the topic attracted the attention of leading art historians [3].

The growing importance of garden art works within the heritage conservation was also a feature of the period at international level, with the adoption of the Florence Charter [4] on Historic Gardens in 1981. Following the reconstruction of the Baroque parterre in Nagycenk [5], which was a pioneering project in the 1970s, or the restoration of the castle park in Szigliget [6], the restoration of several important palace parks was launched in the 1980s.

At that time, there was not yet a system of requirements for the content of scientific documentation on garden history, based on the Anglo-Saxon themes and

experiences, that are nowadays obligatory.

After the decades following the Second World War, the first task of saving the parks, which had suffered many disastrous fates, had been fragmented, encumbered by building or other unworthy uses (such as using the pond in Lovasberény as liquid manure pool), or at the very least had become completely wild due to lack of management, was to first of all to clear them of debris, remove unworthy buildings and features, and carry out clearing and shrub removal interventions. Many of our significant parks started along this path, with the number of restoration plans for historic gardens in the incomplete archives soaring during this period [7], and some gardens have already been the subject of complete projects for restoration of garden structures and the historic spatial composition of the garden. Notable among these are the parks of the Habsburg Castle in Alcsút [8], the Zichy Castle in Seregélyes [9] and the first phase of the Orczy Garden, a major project funded by the Council of Europe [10] to preserve the parkland as green space.

In the early 1990s, the transformation processes of the decade following the change of the political regime also reached the institutional system of monument protection. In 1992, the functions of the National Monument Inspectorate [11], which had previously been a single institution covering several areas, were taken over by three institutions. The landscape and garden design branch was transferred to the State Centre for Monument Restoration, which was responsible for the technical and scientific preparation of specific monument restoration projects. Landscape and garden design was given a separate department, with a national scope, to coordinate the preservation and restoration of our important gardens and to socialise garden conservation [12].

The search for a new way forward in heritage conservation, typical of this period, was also evident in landscape design. While not breaching the principles laid down in international practice and confirmed by charters, the discourse on reconstruction and authenticity continued in the context of garden restoration.

Several approaches have operated in parallel. A special mention should be made of Péter Török’s gardens, which are difficult to categorise, perhaps Neo-Historicist or Manierist in approach.

His works in the gardens of the Rákóczi Castle in Sárospatak and in the Bishop’s Castle in Hajós, as well as his public squares [13], are characterised by a very high technical quality and a rich use of elements of historical motifs and tools, which though in many cases are disconnected and contradict to the historical antecedents of the sites.

Most of the restoration planners, however, did not depart from the path set by international practice. The

13. kép/Fig. 13: Dég, a Festetics kastély parkja, vízrendszer és a kastély környezete, tervezők: Szabó Gábor, Rédy László (TÉR-TEAM Kft.), átadás: 2018, tervező: Balogh Péter István, Bugics Ida, átadás: 2022 / *The park of the Festetics Mansion in Dég, water system and the surroundings of the mansion, designed by Gábor Szabó, László Rédy (TÉR-TEAM Ltd.), handover: 2018, designed by Péter István Balogh, Ida Bugics, handover: 2022*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

14. kép/Fig. 14: Füzérradvány, a Károlyi kastély parkja és a tavak, tervezők: Dobos Sára, Szabó Gábor, Rédy László, Gerákné Árvai Zsuzsanna (TÉR-TAEM Kft., NÖF), átadás: 2018-2023 / *The park of the Károlyi Palace and the lakes in Füzérradvány, designers: Sára Dobos, Gábor Szabó, László Rédy, Zsuzsanna Gerákné Árvai (TÉR-TEAM Ltd., NÖF), handover: 2018-2023*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

15. kép/Fig. 15: Hatvan, a Grassalkovich-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Szabadics Anita, Németh Zita (NÖF), átadás: 2014 / *Restoration of the park of the Grassalkovich Mansion in Hatvan, photo by Anita Szabadics, Zita Németh (NÖF), handover: 2014*
FOTÓ/PHOTO: SZABADICS ANITA

intézményrendszert is elérték. 1992-ben a korábban egy intézmény keretein belül működő több területet lefedő Országos Műemléki Felügyelőség (OMF) [11] feladatait három intézmény vette át. A táj- és kertépítészeti szakterület a konkrét műemlékhelyreállítási projektek műszaki és tudományos előkészítéséért felelős Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központoz került. A műemléki táj- és kertépítészeti önálló osztályt kapott, országos hatókörben igyekezett jelentős kertjeink védelmének helyreállításának koordinálását végezni és a kertvédelem társadalmasítását ellátni [12].

A műemlékvédelemben tapasztalható, ezen időszakra jellemző útkeresés a műemléki tájépítészetnél is tetten érhető volt. A nemzetközi gyakorlatban lefektetett és kartákkal is megerősített alapelveket ugyan nem megdöntve, de a rekonstrukció és hitelesség kérdésköréről folytatott diskurzus a kertek helyreállítása kapcsán is folyt.

Többféle megközelítés működött párhuzamosan. Külön meg kell említeni Török Péter nehezen kategorizálható, talán neohistorizáló, vagy manierista megközelítésűnek is nevezhető kertjeit.

A sárospataki Rákóczi-vár kertjében, hajósi püspöki kastélyban megvalósított munkáit – akárcsak köztéri

alkotásait [13] – nagyon magas műszaki minőség és a történeti motívum- és eszköztár elemeinek gazdag alkalmazása jellemzi, ami viszont sok esetben elszakad és ellentmond a nevezett helyszínek feltárt, megismert történeti előzményeitől.

A helyreállítási terveket készítőket döntő többsége ugyanakkor nem tért le a nemzetközi gyakorlat által kiszabott útról. A kerttörténeti kutatás metodikája egyre kiforrottabbá vált, a helyszíni kutatás eljárásai között új módszerek, eljárások honosodtak meg, geofizikai eszközök [14], pollenvizsgálat [15] is segítették a munkát.

A kilencvenes évek végére, kétezres évek elejére kikristályosodtak a műemléki tervezés alapjául szolgáló kerttörténeti kutatások alapkövetelményei.

Jelentősen erősítette ezt a folyamatot, hogy 2004-ben az egyetemi képzésben Fatsar Kristóf vezetésével elindult a történeti kertek szakterület specifikumaira koncentrált úgynevezett „F”, azaz a „Kertépítészeti műemlékvédelem” szakirány.

Az európai uniós csatlakozás a történeti kertek helyreállítása előtt is új kapukat nyitott meg. Hosszas előkészítést követően 2007-ben a „Környezet és Energia Operatív Program” (KEOP) keretében jelentős források nyíltak

methodology of garden history research has become more and more sophisticated, new methods and procedures have become established among the field research methods, geophysical instruments [14] and pollen analysis [15] have also helped the work.

By the late 1990s and early 2000s, the basic requirements for garden history research as a basis for heritage garden design had become clearer.

The process was significantly strengthened by the introduction of the academic Specialisation of Garden Heritage Conservation in the field of historic gardens in 2004, led by Kristóf Fatsar.

EU accession has also opened new doors for the restoration of historic gardens. After a long preparation, in 2007, the Environment and Energy Operational Programme (EEOP) opened up significant resources with the launch of the Conservation and Restoration of Botanic Gardens and Registered Historic Gardens [16] call for proposals.

The competition made it compulsory to prepare scientific research documentation on the history of the garden prior to design, and was clearly intended to encourage the implementation of authentic restorations supported by

archaeological research. The scale of the funding, and the possibility of a phased application, has enabled landscape restoration on a scale reminiscent of the heyday of classical landscape gardens to be carried out in several locations. The most notable examples of this are the projects initiated and led by Gábor Alföldy, researcher in garden history, at the State Monuments Authority (later, by the time of completion, due to organisational changes, the Forster Centre [17]) such as the restoration of the water system, the serpentine ponds and the vistas in the landscape garden (Figure 13) in Dég [18], the restoration of the spatial composition of the landscape garden in Füzérradvány [19] (Figure 14) or Doba [20], but the programme has also restored the gardens of the Festetics Palace in Keszthely [21], the Károlyi Palace in Fehérvárcsurgó [22], the Batthyány Palace in Bicske [23], the Draskovich Palace in Sellye [24], the Grassalkovich Palace in Gödöllő [25] and started the restoration of parts of the gardens of the Esterházy Palace in Fertőd [26].

The funding by the Environment and Energy Operational Programme (EEOP) represented an investment of between HUF 350-400 millions per site. This included the costs of preparation, design, permitting and the whole

16. kép/Fig. 16: Tiszadob Andrassy-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Németh Zita, Remeckzi Rita (NÖF Nonprofit Kft.), átadás: 2022 / *Figure 16. Restoration of the park of Andrassy Castle in Tiszadob, designer: Zita Németh, Rita Remeckzi (NÖF Nonprofit Ltd.), handover: 2022*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

17. kép/Fig. 17: Bajna, Sándor-Metternich-kastély parkjának helyreállítása, tervező: Balogh Péter István, Seres Anna (S73 Kft.), átadás: 2022 / *Restoration of the park of Sándor-Metternich Mansion in Bajna, designed by Péter István Balogh, Anna Seres (S73 Ltd.), handover: 2022*
FOTÓ/PHOTO: PAZIRIK KFT. / PAZIRIK LTD.

process of construction. The combined “over-zealousness” of the well-intentioned planners and investors generally resulted in under-priced budgets, saying “we can still fit this and that in there...”. In some cases, this has led to the unfortunate failure to implement important project elements (e.g. part of the lakebed cleaning at Doba).

The funds available under the EEOP did not allow for the restoration of the entire park at all sites. Even so, it can be said that the partial restoration of palace and manor parks (e.g. Dég, Keszthely, Fertőd) and the reconstruction of the whole park (e.g. Füzérradvány, Somogyvár) with this funding have been a great success. These successes have had a positive impact on garden history research and planning, and have been accompanied by social recognition.

In the 2000s, the methodological development of historic garden research/restoration, which was strengthened by the processes described above, was also incorporated into the legal framework.

The Cultural Heritage Protection Act of 2001 already addressed historic gardens as a specific subject of heritage protection, and in 2012 the Decree regulating the procedures for research, design and restoration of

monuments clearly defined the requirements for historic gardens [27].

The legislation not only laid down the content requirements for scientific documentation on the history of gardens, but also required fieldwork to be carried out using archaeological methods and made it compulsory to involve a person with expert status in the field of historic gardens in work on historic gardens.

In the 2010s, in addition to the reconstructions based on the EEOP funds, there were also some major domestic investments in the field of historic monuments. Among these, the transformation of the Grassalkovich Mansion in Hatvan into a Museum of Hunting [28] (Figure 15.) and the related restoration of the mansion park worth mentioning. Particularly noteworthy are the projects started in the capital, such as the renewal of the Orczy Garden for the campus of the University of Public Service [29], the restoration of the Palace Garden Bazaar [30], or the City Park project.

Finally, with regard to the last five years of the forty-year period of historic monument design, we should mention the National Programme for Palaces and Castles, which involved the restoration of historic monuments at

meg a „Gyűjteményes növénykertek és védett történeti kertek megőrzése és helyreállítása” [16] pályázat elindításával.

A pályázat kötelezővé tette a kerttörténeti tudományos dokumentációk készítését a tervezést megelőzően, és célja egyértelműen hiteles, kertrégészeti kutatásokkal is alátámasztott helyreállítások megvalósításának ösztönzése volt. A forrás nagyságrendje, illetve a több ütemű pályázati lehetőségnek köszönhetően több helyszínen a klasszikus tájképi kertek virágkorát idéző léptékben valósulhatott meg tájrekonstrukció. Legékeesebb példái ennek a Műemlékek Állami Gondnokságának, –majd a szervezeti átalakulások miatt már Forster Központként [17] befejezett – Alföldy Gábor által kezdeményezett és mint kerttörténész kutató által szakmailag vezetett projektjei, mint a dégi tájkert vízrendszerének, szerpentin tavainak helyreállítása és nyiladékok kibontása [18] [13. kép], a füzérradványi [19] [14. kép] vagy a dobai tájkert [20] térszerkezetének helyreállítása, de a program keretében újultak meg a keszthelyi Festetics-kastély [21], a fehérváracsurgói Károlyi-kastély [22], a bicskei Batthyány-kastély [23], a sellyei Draskovich-kastély [24], a gödöllői Grassalkovich-kastély [25] parkjai, és indult el a fertődi Esterházy-kastély egyes kertrészeinek helyreállítása [26] is.

A KEOP finanszírozás helyszínenként 350-400 m² közötti beruházási összeget jelentett. Ebbe beleszámítottak az előkészítés, tervezés, engedélyezés és a kivitelezés teljes folyamatának költségei. Jószándékú tervezői és beruházói együttes „túlbugzóság” miatt általában alulraított költségvetések jöttek létre, mondván, „még férjen bele ez és az is...”. Néhány helyszínnél ez oda vezetett, hogy – egyébként fontos projektelemek – kivitelezése sajnos elmaradt (pl. Dobánál a tókotrás egy része).

A KEOP keretében rendelkezésre álló összegek nem tették minden helyszínnél lehetővé a teljes kastélypark helyreállítását. Ezzel együtt is kijelenthető, hogy a KEOP finanszírozással részlegesen helyreállított kastélyparkok (pl. Dég, Keszthely, Fertőd) és a park egészét érintő rekonstrukciók (pl. Füzérradvány, Somogyvár) jelentős szakma sikert hoztak. Ezek a sikerek jótékonyan hatottak vissza a kerttörténeti kutatásra és a tervezésre is, valamint társadalmi elismeréssel is együtt jártak.

A kétezres években a fent ismertetett folyamatok során megerősödött műemléki kertkutatási/helyreállítási metodikai fejlődés a jogi szabályozásba is beépült.

A kulturális örökség védelméről szóló 2001-ben megszülető törvény már a műemlékvédelem sajátos tárgyai-ként foglalkozott a történeti kertekkel, 2012-ben pedig a műemlékek kutatási tervezési helyreállítási eljárásait szabályozó rendelet a történeti kertekre vonatkozó követelményeket is egyértelműen meghatározta [27].

A jogszabály nem csupán a kerttörténeti tudományos dokumentációk tartalmi követelményeit fektette le, de előírta a régészeti módszerekkel végzendő helyszíni kutatások elvégzését, és kötelezővé tette történeti kertek területén szakértői jogosultsággal bíró személy bevonását a műemléki kerteket érintő munkákba.

A kétezertizes években a KEOP forrásból elkészült rekonstrukciók mellett a volt néhány nagyobb hazai műemléki beruházás is. Megemlíthető ezek közül a hatvani Grassalkovich-kastély Vadászati Múzeumá alakítása [28], [15. kép] és a kastély parkjának kapcsolódó helyreállítása. Külön kiemelendők a fővárosban induló projektek, mint az Orczy-kert Közszolgálati egyetem kampuszának kialakításához kapcsolódó megújulása [29], a várkert bazár helyreállítása [30], vagy az ekkor induló Városliget projekt.

Végül a negyven éves időszak utolsó öt évének műemléki tervezési időszakáról szólva meg kell említenünk a Nemzeti Kastély- és Várprogramot, amelynek keretében 29 helyszínen valósult meg műemléki együttesek helyreállítása európai uniós és ezt kiegészítő hazai forrásból, és bár a forrás zöldfelületekre fordítható kerete korlátozott volt, a legtöbb helyszínen a kerteket és műemlékek környezetét is érintette a fejlesztés és jelentős műemléki tájépitészeti helyreállítások valósulhattak meg.

A program keretében történt meg az Oroszlány-majkpusztai Esterházy-kastély, korábbi kamalduli remetesség előkertjének, klauzúrájának és mértani kertjének helyreállítása [31], a nádasdladányi Nádasdy-kastély [32], a bajnai Sándor-Metternich-kastély [33], [17. kép] a tiszadobi Andrássy-kastély [34], [16. kép] a szabadkígyósi Wenckheim-kastély [35], a tatai Esterházy-kastély [36], a nagyecenki Széchenyi- [37], és a geszti Tisza-kastély parkjának [38] részleges vagy teljes, a sümegi püspöki palota előkertjének és belső udvarának [39] valamint két kúria, a benczúrfalvi Benczúr- [40] és a komlódtótfalui Becsky-Kossuth-kúria kertjeinek [41] teljeskörű helyreállítása.

A füzérradványi Károlyi-kastély [42] és a dégi Festetics-kastély kertjében [43] a már említett korábbi táji léptékű KEOP-fejlesztések egészültek ki a főépület körüli kertrészek helyreállításával, látogatói fogadóparkolók építésével.

A kertművészeti szempontból kiemelt jelentőségű kastély- és kúriakerteken kívül számos vár környezetrendezése is része volt a programnak, és táji, települési zöldfelületi szempontból meghatározó szabadtérépítészeti beavatkozások valósulhattak meg, így a Szögliget-szadvár vagy a szigetvári várkert tájépitészeti rendezése, a kisvárdai vár korábbi védműveit visszarájzoló nagyléptékű terepmunkák, Nagyvázszyban a vár, Sárospatakon a városfalak és lőportorony környezetének tájépitészeti rendezése.

29 sites with EU and complementary national funding, and although the amount of funding available for green spaces was limited, most sites also involved the development of gardens and the environment of monuments and significant restoration of historic landscape design. The programme included the restoration of the front garden, the cloister and the geometric garden of the Esterházy Mansion in Oroszlány-Majkpuszta, the former Camaldolese Hermitage [31], the partial or complete restoration of the park of the Nádasdy Palace in Nádasdladány [32], the Sándor-Metternich Mansion in Bajna [33] (Figure 17.), the Andrássy Castle in Tiszadob [34] (Figure 16.), the Wenckheim Palace in Szabadkígyós [35], the Esterházy Mansion in Tata [36], the Széchenyi Mansion in Nagyecenk [37], the Tisza Mansion in Geszt [38], the complete restoration of the front garden and the inner courtyard of the Bishop's Mansion in Sümeg [39] and the gardens of two mansions, the Benczúr Mansion in Benczúrfalva [40] and the Becsky-Kossuth Mansion in Komlódtótfalu [41].

In the gardens of the Károlyi Palace in Füzérradvány [42] and the Festetics Mansion in Dég [43], the above-mentioned EEOP landscape improvements were complemented by the restoration of the gardens around the main buildings and the construction of visitor reception areas.

In addition to the gardens of the palaces and mansions, which are of particular importance from a horticultural point of view, the programme also included the landscaping of several castles and forts and the implementation of landscape and urban scale green space interventions, such as the landscaping of Szögliget Fort and the castle gardens of Szigetvár, large-scale landscaping works to restore the former fortifications of Kisvárd Castle, environmental design for the castle in Nagyvázszy and the town walls and the gunpowder tower in Sárospatak.

In the field of historic garden design, the years following the restoration projects that have been carried out have also shown the bitter experience that without a substantial budget and continuous professional maintenance work, the conservation of the assets created is not possible.

This can be said of all monuments, but it is particularly true of historic gardens and green spaces of heritage value, including old trees, structures, ponds, ornamental fountains, etc. Without proper, competent maintenance, restored parks can deteriorate into a degraded, undignified state in just a few years, obliterating the acknowledged outstanding results achieved during the reconstruction process (e.g. Doba, Keszthely).

Preserving our heritage green spaces and maintaining their value requires a stable management framework, coupled with appropriate professional supervision. To

ensure this, the demand and support of society and the will of decision-makers are essential.

LANDSCAPE PLANNING AND PLANNING OF LOCAL GREEN SPACE NETWORKS

The decades before 1984

In Hungary, a large part of the landscape planning tasks are the landscape planning content of the Local Plans.

Since the mid-1960s (after the entry into force of the 1964 Building Act), landscape planners had been involved in the preparation of Local Plans in state planning offices. Since the mid-1980s, the role and involvement of landscape planners in town and country planning has been further strengthened. A milestone was the decree of the Minister of Building and Urban Development, which came into force in 1983 and established that town and country planning was a complex planning activity and clearly defined 'landscape and green space network planning' as a specialised planning activity, as well as the conditions for professional practice.

It was clearly stated that landscape and green space network planning in regional and local planning can only be carried out by landscape architects. During this period, Local Plans were prepared by state planning institutes. The landscape and green space network planning sections of the Local Plans were prepared by trained professionals, thanks to the fact that students graduated at the Landscape Planning and Garden Design Course at the University of Horticulture were 'prepared' for this task during their university studies.

The Local Plans produced during this period belonged to two broad categories: masterplans, which were prepared for the area of a municipality or group of municipalities, and action area plans, which were drawn up for a subdivision of a municipality. The landscape planning sections of the masterplans identified, on the basis of the information available at the time, the valuable landscape assets to be protected and developed proposals for the way in which the landscape should be used. The green space sections already contained proposals for the systematic development of individual green space elements.

The landscape and green space network planners worked closely with the senior urban planners and typically played a key role in determining the land use and green space development options for the non-built areas.

In the case of the plans prepared for a group of municipalities, where urban areas often encompassing up to 10-25 municipalities were planned, the opportunity was provided to plan the landscape, the green space network in a way that was extremely beneficial from the point of view of landscape planning, in many cases through virtually 'micro-regional' planning.

A műemléki tervezés területén a megvalósult helyreállítási projekteket követő évek azt keserű tapasztalatot is felmutatták, hogy érdemi pénzkeret és a folyamatos szakmai fenntartási munka nélkül a létrehozott értékek megőrzése nem lehetséges.

Ez minden műemlékről elmondható, de a történeti keretekre, a műemléki értékkel bíró zöldfelületekre különösen igaz, beleértve az idős fákat, építményeket, tavakat, díszkutatokat stb. Érdemi, hozzáértő fenntartás nélkül a helyreállított parkok mindössze néhány év alatt leromlott, méltatlan állapotba kerülhetnek, feledtetve a rekonstrukció során elért, elismert kimagasló eredményeket (pl. Doba, Keszthely).

Műemléki zöldfelületeink megőrzése, értékeik fenntartása csak stabil, megfelelő szakmai felügyelettel párosuló kezelői háttérrel igényel. Ennek biztosításához elengedhetetlen a társadalom igénye és támogatása, a döntéshozók akarata.

TÁJRENDEZÉSI, TELEPÜLÉSRENDEZÉS-ZÖLDFELÜLETEK TERVEZÉSE

Az 1984 előtti évtizedek

Magyarországon a tájtervezési feladatok nagy részét adják a települések rendezési terveinek tájrendezési szakági feladatai.

Az 1960-as évek közepétől (az 1964-ben elfogadott építésügyről szóló törvény hatályba lépését követően) a településtervezéssel foglalkozó állami tervező vállalatoknál tájrendező tervezők részt vettek a települések rendezési terveinek készítésében. Az 1980-as évek közepétől tovább erősödött a tájtervezők szerepe és részvétele a településtervezésben. Mérföldkőnek tekinthető az 1983-ban hatályba lépett építésügyi és városfejlesztési miniszteri rendelet, amely rögzítette, hogy a településrendezés komplex tervezési tevékenység, és a szakági tervezés között egyértelműen rögzítette a „táj- és zöldfelületi tervezést”, valamint a szakági szakmagyakorlás feltételeit is.

Egyértelműen meghatározásra került, hogy területrendezési és településrendezési tervben tájrendezési, zöldfelületrendezési szakági tervezési feladatokat csak táj- és kertépítésmérnök készíthetnek. Ebben az időszakban településrendezési tervek állami tervezőintézeteknél készültek. A településrendezési tervek tájrendezési-, zöldfelületrendezési szakági munkarészeit felkészült szakemberek készítették annak köszönhetően, hogy a Kertészeti Egyetem táj- és kertépítészeti szakán végzett hallgatókat az egyetemi képzés során „felkészítették” erre a feladatra.

Ebben az időszakban készült településrendezési terveknek két nagy csoportja volt; az általános rendezési tervek, amelyek településre vagy településcsoportra készültek és a részletes rendezési tervek, amelyek településrészekre készültek. Az általános rendezési tervekhez készült tájrendezési szakági munkarészek feltárták

a településtervezés számára az akkor rendelkezésre álló információk alapján a védendő, értékes táji elemeket, javaslatokat dolgoztak ki ennek figyelembevételével a tájhasználat módjára. A zöldfelületi szakági munkarészek már ekkor tartalmaztak javaslatokat az egyes zöldfelületi elemek rendszerré fejlesztésére.

A tájrendező, zöldfelületrendező szakemberek szoros együttműködtek a településtervező vezetőtervezőkkel, jellemzően meghatározó szerepük volt az egyes települések teljes közigazgatási területére vagy település csoportok területére készülő településszerkezeti tervek külterületi területekre vonatkozó területfelhasználások és a zöldfelületi rendszer fejlesztési lehetőségeinek meghatározásában.

A településcsoportokra készülő tervek esetében, amikor sokszor akár 10-25 települést magába foglaló városkörnyékek tervezésére került sor, tájtervezés szempontjából rendkívül kedvező módon, sok esetben gyakorlatilag „kistérségi” tájtervezésre, zöldfelületi hálózat tervezésre nyílt alkalom.

A területi tervek tematikájának és metodikájának fejlődésében mérföldkövet jelentett, amikor a korai, még nem egymásra épülő rendszert alkotó regionális tervek tartalmában megjelent a térségi területfelhasználás és a műszaki infrastruktúra elhelyezésnek szempontjai között a táj- és környezetvédelmi tartalom.

Olyan térségekre, ahol a táji adottságok meghatározták, vagy befolyásolták a térségi területfelhasználást (üdülőkörzetek, nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek) önálló tájrendezési tervek, regionális tájrendezési tervek készültek. Tartalmukat a helyi adottságok határozták meg, jóváhagyásuk rendje nem volt formalizált.

Ez azt jelentette, hogy a jóváhagyó hatóságot semmi sem kötötte a végrehajtást illetően. A tovább tervezésre, a tervek tájépitészeti javaslatainak a településrendezési tervekbe történő beépítésére semmi kötelezés nem volt, az intézkedések végrehajtásának felelősei, határidők és a finanszírozás nem épült be további tervekbe, vagy alkalmoszerűvé vált.

A területi tervek egymásra épülését, tartalmuk meghatározását, jóváhagyásuk rendjét előíró első jogszabályok az 1980-as évek közepén jelentek meg. A területi tervezés a 70-es, 80-as évek után vált ketté területi és település szintű tervezésre. Az elvárt tartalom számonkérését, a tervek léptékének megfelelő részletezettségét a rendszer-váltást követően a térségi szereplők számára csak jogszabályban lehetett előírni.

A nyolcvanas évek a rendszerváltásig (1984-1990)

A 1980-as évek végén a településtervezésben dolgozó tájtervezők egy csoportja azon a véleményen volt, hogy a tájrendezési, zöldfelületrendezési szakági javaslatok

A milestone in the development of the themes and methodology of spatial planning was the inclusion of landscape and environmental protection in the content of the early regional plans, which did not yet form a coherent system, alongside the spatial land use and the location of technical infrastructure.

For areas where landscape features determined or influenced the land use at regional scale (recreation districts, national parks, landscape protection areas), separate landscape plans or regional landscape plans were drawn up. Their content was determined by local conditions and there was no formalised approval procedure.

This meant that the approving authority was not bound by any obligation to implement them. There was no obligation to plan further, to incorporate the landscape proposals of the plans into Local Plans, and responsibility for implementing the measures, deadlines and funding were not incorporated into further plans or became ad hoc.

The first legislation providing for the hierarchy of spatial plans, the definition of their content and the order of their approval appeared in the mid-1980s. After the 1970s and 1980s, “territorial” planning was split into spatial and local planning. After the change of regime, the only way to require regional players to take account of the content of the plans and to specify the level of detail required was to formulate it into legislation.

The eighties until the change of regime (1984-1990)

At the end of the 1980s, a group of landscape planners working in the field of town and country planning were of the opinion that the implementation of the landscape and green space network planning proposals would be greatly assisted if, in addition to the supplementary professional sections, the landscape and green space planners were to play a greater role in the preparation of the landscape and green space planning parts of the plans and policies to be adopted by law (urban structure plan, local planning policies, zoning plan). In the late 1980s, the first zoning plans for non-built areas were drawn up by the Landscape Planning Department of the VÁTI institute, and this content is now integrated into the planning system.

Planning at the spatial/regional level has become the responsibility of the state and county governments. The preparation of Local Plans has become a municipal task. The interdependence of plans has become increasingly important and the landscape content of Regional/Spatial Plans has become more and more prominent. Typically, the general planners of the first new types of Spatial Plans were landscape architects. The need to follow spatial processes and the need for comparability of plans required that they should be prepared with the same content and approved according to a formalised procedure. The plans

contained obligations for lower-level plans, and their implementation and enforcement for local authorities and citizens. The order and level of approval was based on the hierarchy of legislation.

In spatial planning, clarity, hierarchy, regulation and optimisation, as well as technical content, took the place of creativity. Because of the strong regulatory content of these plans, the landscape achievements of spatial planning are described in the subsection ‘Landscape content of the legislation governing spatial planning’ in the chapter ‘Development of the regulatory framework for landscape architecture’.

The transitional period of the nineties (1990-2000)

The change of social and economic system in the early 1990s, the introduction of the local governments, led to a new situation also in the field of town and country planning and the landscape content of local plans. Since 1990, Local Plans has been adopted by the municipalities representing the population concerned.

Town and country planning was carried out not only by state planning institutes this time, but also by private enterprises, and some agricultural land and forestry land had become privately owned. These changes have, of course, led to a need to rethink the means by which the interests of the landscape and green space network planning can be effectively promoted.

In the context of the ‘one municipality, one local government’ system, planning for groups of municipalities has been significantly reduced due to the lack of voluntary cooperation between municipalities. Local planning for the administrative area of a single municipality has become typical, which cannot be seen as a positive change from the point of view of landscape and green infrastructure planning, since, as we know, ecological systems and networks “do not stop” at administrative boundaries. With regard to landscape and green space network planning at local level, the last two and a half decades brought the following major changes:

- the preparation of Spatial Plans for priority areas and counties in Hungary, and
- the Government Decree of 2012, which defines the content requirements for the Local Plans and their landscape contents.

The last two decades (2000-2024)

In Hungary, there is a hierarchical relationship between Spatial Plans and Local Plans that is Local Plans must comply with the policies of Spatial Plans (and must also provide evidence of this in a separate section). The landscape and nature conservation policies and zoning plans of Spatial Plans for priority areas and counties greatly help to

megvalósítását nagyban segítené, ha a szakági munkarészekben túlmenően az elfogadásra kerülő tervi részekben (településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat, szabályozási terv) a tájrendezéssel, zöldfelületrendezéssel összefüggő tervi részek elkészítésében a táj- és zöldfelületrendezési szakági tervezőknek nagyobb szerepet kellene vállalniuk. Az 1980-as évek végén készültek a VÁTI Tájrendezési Irodáján az első „Külterületszabályozási tervek”, amelyek ma már beépületek a szabályozási tervek rendszerébe.

A területi/regionális szintű tervezés állami és megyei önkormányzati feladat lett. A településrendezési tervek készítése önkormányzati feladattá vált. A tervek egymásra épülése egyre nagyobb jelentőséget kapott és a regionális/területi tervek tájépitészeti tartalma egyre hangsúlyosabbá vált. Jellemzően az első új típusú területrendezési tervek főtervezői tájépitészek voltak. A térségi folyamatok követése, a tervek összehasonlíthatóságának igénye megkívánta, hogy a tervek azonos tartalommal készüljenek, jóváhagyásuk formalizált eljárási rendben történjen. A tervek az alsóbb szintű tervek számára, végrehajtásuk, betartásuk önkormányzatra és állampolgárra nézve tartalmaztak kötelezéseket. Jóváhagyásuk rendje és szintje a jogszabályok hierarchiájához igazodott.

A területi tervezésben kreativitás helyett az áttekinthetőség, a tervhierarchia, a szabályozottság és az optimalizálás, valamint a műszaki tartalom vette át a szerepet. E tervek erős szabályozási tartalma miatt a területi tervezés tájépitészeti eredményeiről a „A tájépitészet szabályozási kereteinek fejlődése” c. fejezetben „A területrendezési tevékenységet meghatározó jogszabályok tájépitészeti tartalma” alfejezetben számolunk be.

A kilencvenes évek átmeneti időszaka (1990-2000)

Az 1990-es évek eleji társadalmi- és gazdasági rendszer-váltás, az önkormányzati rendszer bevezetése, a településtervezés, településtervezési szakági tervezés területén is új helyzetet eredményezett. A települések rendezési terveit 1990 óta a közvetlenül érintett lakosságot képviselő települési önkormányzatok fogadják el.

Településtervezésre nem csak állami tervező intézetekben kerülhetett sor, hanem magántulajdonú vállalkozásokban is, továbbá a mezőgazdasági területek és az erdőterületek egy része magántulajdonba került. Ezek a változások értelemszerűen magukkal hozták, hogy a településtervezés területén a tájrendezési-, zöldfelületrendezési szakterület esetében is át kellett gondolni, hogy a szakterület „érdekei” milyen eszközökkel érvényesíthetők „hatékonyan”.

Az „egy település egy önkormányzat” rendszerrel összefüggésben a településcsoportokra vonatkozó tervezés jelentősen visszaszorult az önkormányzatok önkéntes

együttműködésének hiánya miatt. Jellemzővé vált az egy település közigazgatási területére vonatkozó település-tervezés, amely a tájrendezési- és zöld infrastruktúra tervezés szempontjából, mivel mint tudjuk az ökológiai rendszerek, hálózatok „nem állnak meg a közigazgatási határoknál”, nem minősíthető kedvező változásnak. A településrendezési táj- és zöldfelülettervezés tekintetében az elmúlt két és fél évtized meghatározó változása volt:

- a magyarországi kiemelt térségekre és vármegyékre készült területrendezési tervek elkészülte, valamint
- a településrendezési tervek, szakági tervek tartalmi követelményeit meghatározó, 2012-ben megjelent kormányrendelet.

Az utolsó két évtized (2000-2024)

Magyarországon a területrendezési- és településrendezési tervek között hierarchikus viszony van, a településrendezési terveknek kötelező betartaniuk a területrendezési tervek követelményeit (és ezt külön munkarészben igazolniuk is kell.) A kiemelt térségre és a vármegyékre készült területrendezési tervek táj- és természetvédelmi tárgyú előírásai, övezeti tervlapjai nagyban segítik a településrendezési tervekben a védett természeti területek, az ökológiai hálózat területei védelmének biztosítását, a tájképvédelmi területeken a tájképi értékek megőrzésének biztosítását.

A 2012-ben elfogadott kormányrendelet változatlanul kötelező szakági alátámasztó munkarészként tartalmazza a tájrendezési és zöldfelületrendezési munkarészeket.

A kormányrendelet újdonsága volt, hogy részletesen meghatározta a szakági munkarészen belül a vizsgálati és javaslati fejezetekben mely témakörökkel szükséges minimum foglalkozni. A szakági tartalmi követelmények részletes meghatározása nagyban segítette, hogy az elmúlt évtizedben a településrendezési tervek készítése, módosítása során a táj- és zöldfelületrendezés szempontjai megkerülhetetlenek legyenek a tervezés szintjén.

Az „egyszerűsítés” jegyében a településrendezési tervek tartalmi követelményeit 2021-ben felülvizsgáló kormányrendeletből a szakági munkarészek részletes szakmai tartalmi kikérültek. A jogszabály lehetőséget ad arra, hogy az egyes termódosítások során a feladat jellegétől függően a szakági munkarészek tartalma egyedileg kerüljön meghatározásra, ill. egyes szakági munkarészek elkészítése elhagyható legyen. Reméljük, hogy ezek a módosítások nem eredményeznek „visszalépést”, nem lesznek „visszaélések forrásai”. Reméljük, hogy elmúlt évtizedek során a településrendezés területén dolgozó táj-tervezők mind a településtervezők kollegák, mind a megbízók előtt bizonyították, hogy jó településterv tájrendező szakági tervező bevonása nélkül nem készíthető.

ensure the protection of designated nature areas and ecological network areas in Local Plans, and the protection of visual amenities in Visual Amenity Protection Zones.

The government decree adopted in 2012 still includes landscape and green space network planning as mandatory supplementary professional sections.

A new feature of the government decree was that it specified in detail which topics within the landscape sections are required to be addressed as a minimum in the analysis and proposals. The detailed definition of the professional content requirements has greatly helped to ensure that landscape and green space network planning aspects have become an integral part of the planning process in the preparation and amendment of Local Plans over the last decade.

In the spirit of “simplification”, the detailed technical content of the landscape sections has been removed by the government decree revising the content requirements of Local Plans in 2021. The legislation allows for the possibility of defining the content of the sections individually in the course of each plan amendment, depending on the nature of the task, or to omit the preparation of certain sections. It is hoped that these modifications will not result in backtracking and will not be a source of abuse. It is hoped that landscape planners working in the field of town and country planning over the past decades have demonstrated to both their fellow urban planners and clients that a good Local Plan cannot be prepared without the involvement of a landscape planner.

AWARD-WINNING LANDSCAPE ARCHITECTS IN THE LAST 40 YEARS

In addition to the awards established by the landscape architecture profession (Imre Ormos Memorial Medal, Excellence in Landscape Architecture Award, Landscape Architect of the Year Award), a series of state awards, the Mócsényi Award, established by the government a few years ago as the pendant of the Ybl Award, also demonstrates the growing importance of landscape architecture and the recognition of the work of landscape architects.

Kossuth Prize: Mihály Mócsényi (2014)
 Officer’s Cross of the Hungarian Order of Merit:

Anikó Andor (2013)

Hungarian Gold Cross of Merit: József Laposa (2022),
 Annamária Gerzanics (2021)

Ybl Award: Anikó Andor (1999), Péter Török (2009)

Mihály Mócsényi Award: Ágnes Herczeg (2019),

Imre Jámbor (2020), József Laposa (2021),

Attila Csemez (2022), Attila Vincze (2023)

Europa Nostra Prize: Gábor Alföldy (2008),

Albert Fekete (2014)

ICOMOS Award: Anita Szabadics (2022), Mónika Buella (2019), László Andaházy (2018), Geum Múterem Ltd. (2016), TÉR-TEAM Ltd. (2016), S73 Ltd. (2016)

Landscape Architect of the Year: Albert Fekete (2012), Sándor Mohácsi, Péter István Balogh (2013), György Szloszjár (2014), Újirány Csoport Ltd. (2015), Geum Múterem Ltd. (2016), Lépték Terv Ltd. (2017), Gábor Szabó (2018), Anikó Andor (2019), Krisztina Kincses (2020), Sándor Bardóczi (2022), Edvárd Takács (2023), Mónika Csósz (2024)

Other awards in landscape architecture and other fields related to landscape architecture (only by name of the award due to lack of space): the Imre Ormos Memorial Medal, the Excellence in Landscape Architecture Award, the Budapest Architecture Award, other architecture awards by local governments, professional awards for real estate development, the Media Architecture Award

WHO HAVE PASSED AWAY...

Csenge Csontos (2013), a sparkling talent with intellectual vision

Károly Örsi (2015), a designer of great knowledge and teacher for generations of young designers who are passionate about garden heritage research

Mihály Mócsényi (2017), Professor to us all, internationally renowned and an inescapable role model who continued to work until his death

Veronika Csorba (2017), who created countless designs at the Főkert studio

Ilona Baloghné Ormos (2019), our esteemed teacher, an indispensable representative in the battles of professional diplomacy

Margit Dékány (2020), designer at BUVÁTI and later at Vár-Kert Ltd.

Endre Burányi (2021), chief landscape architect of Pest-terv Ltd.

Katalin Papp (2022), a devoted landscape architect with a keen sense of design

Péter Török (2022), a self-starting talent with a professional distinction and a unique vision

Péter István Balogh (2024), the most painful because his departure has been recent and because his professional career was wrecked, he was the grandson of Professor Ormos and a worthy successor as head of department ☹

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

A 40 ÉV TÁJÉPÍTÉSZ DÍJAZOTTJAI

A tájépítés szakma által létrehozott díjak mellett (Ormos Imre emlékérem, Tájépítész Nívódíj, Év Tájépítésze Díj) állami kitüntetések sora, az Ybl-díj pandanjaként a kormány által néhány éve alapított Mócsényi-díj is jól mutatja a tájépítészet egyre nagyobb jelentőségét, a tájépítészek munkájának elismertségét.

Kossuth-díj: Mócsényi Mihály (2014)

Magyar Érdemrend tisztikeresztje: Andor Anikó (2013)

Magyar Arany Érdemkereszt: Laposa József (2022),

Gerzanics Annamária (2021)

Ybl-díj: Andor Anikó (1999), Török Péter (2009)

Mócsényi Mihály-díj: Herczeg Ágnes (2019), Jámbor Imre

(2020), Laposa József (2021), Csemez Attila (2022),

Vincze Attila (2023)

Europa Nostra-díj: Alföldy Gábor (2008),

Fekete Albert (2014)

ICOMOS-díj: Szabadics Anita (2022), Buella Mónika (2019),

Andaházy László (2018), Geum Múterem Kft. (2016),

TÉR-TEAM Kft. (2016), S73 Kft. (2016),

Év Tájépítésze: Fekete Albert (2012), Mohácsi Sándor,

Balogh Péter István (2013), Szloszjár György (2014),

Újirány Csoport Kft. (2015), Geum Múterem Kft. (2016),

Lépték Terv Kft. (2017), Szabó Gábor (2018),

Andor Anikó (2019), Kincses Krisztina (2020),

Bardóczi Sándor (2022), Takács Edvárd (2023),

Csőszi Mónika (2024)

További tájépítészeti és a szakterülethez kapcsolódó, vagy érintő díjak (helyhiány miatt csak a díj megnevezésével): Ormos Imre emlékérem, Tájépítészeti nívódíj, Budapest Építészeti Nívódíj, további önkormányzati építészeti nívódíjak, ingatlanfejlesztési szakmai díjak, Média Építészeti Díja.

AKIK ELTÁVOZTAK...

Csontos Csenge (2013), az intellektuális látásmóddal bíró,

szikrázó tehetség

Örsi Károly (2015), a műemléki kutatásért rajongó és

pályakezdő tervezők generációit kinevelő nagytudású

tervező

Mócsényi Mihály (2017), mindannyiunk professzora,

a nemzetközileg elismert és haláláig alkotó, megkerül-

hetetlen példakép

Csorba Veronika (2017), aki a Főkert-ben számtalan tervet

készített

Baloghné Ormos Ilona (2019), megbecsült tanárunk,

a szakma diplomáciai küzdelmek nélkülözhetetlen

képviselője

Dékány Margit (2020), a BUVÁTI, majd a Vár-Kert Kft.

alkotója,

Burányi Endre (2021), a Pestterv Kft. vezető tájépítész

tervezője,

Papp Katalin (2022), a tervezői érzékenységgel megáldott

és elhivatott tájépítész

Török Péter (2022), a szakmai különállását, látásmódja

egyediségét mindig felmutató öntörvényű tehetség

Balogh Péter István (2024), a legfájdalmasabb, mert távo-

zása közeli és mert szakmai ívelése tört derékba, aki

Ormos professzor unokája és tehetségében is méltó

utódja volt a tanszékvezetői székben ☹

- A Kerttervezési Tanszék jogutódjainak története, írta: Jámbor Imre, CSC, DLA, ny. egyetemi tanár, 1971 – 2017. (kézirat)
- Szikra Éva 1973-tól, Kiss József 1976-tól dolgozott az OMF Tervezési Osztályán / *Éva Szikra worked at the Planning Department of the National Monument Inspectorate from 1973, József Kiss from 1976*
- Pl. Sisa József, Dávid Ferenc és Galavics Géza munkássága. / *For example, the work of József Sisa and Géza Galavics.*
- Karták könyve, Műemlékvédelmi dokumentumok gyűjteménye, Budapest, 2002. 26. p. / *Karták könyve, Collection of heritage conservation documents, Budapest, 2002. 26. p.*
- Széchenyi-kastély, Park helyreállítás terve, tervező: Örsi Károly, Győr-Sopron megyei Tanácsi Tervező Vállalat, 1974. MÉM MDK Leletsz: 33314 / *Restoration plan for Széchenyi Palace Park. Designer: Károly Örsi, Győr-Sopron megyei Tanácsi Tervező Vállalat, 1974. MÉM MDK Record no: 33314*
- Szigliget, Lengyel-Putheány-kúria Kertrekonstrukció, vízellátás, Tervezők: Örsi Károly, Monostori Endre, Országos Műemléki Felügyelőség, 1973 / *Garden restoration for the Lengyel-Putheány Mansion in Szigliget, Irrigation. Designers: Károly Örsi, Endre Monostori, Országos Műemléki Felügyelőség, 1973*
- Az OMF keretében működő részleg irányításával az alábbi helyszíneken indult el a munka (a helyszínek mögött a helyreállítási tervek dátumai szerepelnek): Hédervár 1986, Majk 1985, Lovasberény 1985, Bajna 1986, Pápa 1986, Eger, érseki palota 1986, Fertőd 1979, 1981, Fertőd Bagatelle 1985, 1986, 85-88, Devecser várkastély 1987, Alcsútdoboz 1980, 1993, 1995, Soponya 1987, Ádánd 1987, 88, Hatvan 1984, 1997, Seregélyes 1983, Károlyi palota 1983, Nagykőrös Halász-Tanárky-kúria 1984, Csákvár 1982, Taktabáj Patay-kastély 1983, Orczy-kert 1985, 1993, 1995, 1998, 2001, Nagymágocs 1985, 1986, Pácin 1981, 1987, Bicske 1988, 1996, Süttő Reviczky-kúria 1985, Szécsény 1980, műbarlang: 1994, Tornanádaska Hadik-kastély 1987, Fót 1982, Kéked 1980 / *Under the management of the department at the National Monument Inspectorate, work has started on the following sites (with the years of restoration plans indicated): Hédervár 1986, Majk 1985, Lovasberény 1985, Bajna 1986, Pápa 1986, Bishop's Mansion in Eger 1986, Fertőd 1979, 1981, Fertőd Bagatelle 1985, 1986, 85-88, Devecser Castle 1987, Alcsútdoboz 1980, 1993, 1995, Soponya 1987, Ádánd 1987, 88,*

Hatvan 1984, 1997, Seregélyes 1983, Károlyi Palace 1983, Nagykőrös Halász-Tanárky Mansion 1984, Csákvár 1982, Taktabáj Patay Mansion 1983, Orczy Garden 1985, 1993, 1995, 1998, 2001, Nagymágocs 1985, 1986, Pácin 1981, 1987, Bicske 1988, 1996, Süttő Reviczky Mansion 1985, Szécsény 1980, artificial cave: 1994, Tornanádaska Hadik Mansion 1987, Fót 1982, Kéked 1980

- Alcsútdoboz, A Habsburg-kastély együttes parkja, Medveház helyreállítás, Tervező: Kiss József, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ 1993, MÉM-MDK Lett. sz: 37199 / *Restoration of the Bear House, Habsburg Palace Park, Alcsútdoboz. Designer: József Kiss, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ 1993, MÉM-MDK Record no. 37199*
- Seregélyes, Zichy-Hadik-kastély és park helyreállítása tervező: Örsi Károly, OMF-ATTIKA, 1983, MÉM-MDK Lett. sz: 31430 / *Restoration of the Zichy-Hadik Mansion and Park in Seregélyes. Designer: Károly Örsi, OMF-ATTIKA, 1983, MÉM-MDK Record no. 31430*
- Budapest, VIII. Ludovika tér, az egykori Orczy-kert, a későbbi Ludovika kertje, Helyreállítási tanulmányterv, tervező: Kiss József, Országos Műemléki Felügyelőség, 1985, MÉM-MDK Lett. sz: 21611, illetve: Budapest, VIII. Ludovika tér, az egykori Orczy-kert, a későbbi Ludovika kertje, Helyreállítás I. ütem, Tervező: Kiss József, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, 1995, MÉM-MDK Lett. sz: 36013 / *Restoration study for the former Orczy (later Ludovika) Garden, 8th District of Budapest. Designer: József Kiss, Országos Műemléki Felügyelőség, 1985, MÉM-MDK Record no. 21611, and: Restoration plan for the former Orczy (later Ludovika) Garden, 8th District of Budapest. Phase 1. Designer: József Kiss, Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központ, 1995, MÉM-MDK Record no. 36013*

- 1993-ban a hatósági feladatok leválasztása érdekében az OMF három utódintézményre bomlott, Az elsőfokú hatóság az Országos Műemlékvédelmi Hivatal (OMvH) A másik utódszerv a budavári Dísz téren működő Műemlékek Állami (később Nemzeti) Gondnoksága (MÁG, majd MNG) lett, amely tartósan állami kézben maradó műemlékek egy részének gondnokolásáért volt felelős. A műemlékekkel kapcsolatos ún. operatív feladatok ellátására létrejött az Állami Műemlékhelyreállítási és Restaurálási Központnak (ÁMRK), ahol a műemlék-helyreállítások kutatása, tervezése, illetve restaurátori feladatainak ellátása zajlott. Az intézményben restaurátori (festő-, fa- és szilikárestaurátori) kapacitás, geológiai labor állt rendelkezésre. / *In 1993, the National Monument Inspectorate was split into three successor institutions in order to separate the authority functions. The first level of authority was the National Office for the Protection of Monuments (OmvH). The other successor institution was the State (later National) Monuments Trust (MÁG, later MNG), which was responsible for the management of some of the monuments that remained permanently national properties. The State Centre for the Restoration and Conservation of Monuments (ÁMRK) was established handle the so-called operational tasks related to monuments, where the research, planning and restoration of monuments were carried out. It had restoration capacity (painters, wood and ceramics restorers) and a geological laboratory.*
- Az ÁMRK Örsi Károly által vezetett Táj- és Kertépítészeti Osztályán belül már geodéziai csoport működött, és további tájépítész kollégákkal gyarapodott a csapat, dr. Jámborné Szikra Éván és Kiss Józsefen kívül 1997-től Szabadics Anitával, majd 2001-től Árvai Zsuzsával, 2002-től Németh Zitával, 2005-től Takács Katalinnal. / *Within the Department of Landscape and Garden Design, headed by Károly Örsi, there was already a geodesy group, and the team was enlarged by other landscape architect colleagues, in addition to Dr. Éva Jámborné Szikra and József Kiss, Anita Szabadics from 1997, Zsuzsa Árvai from 2001, and Zita Németh from 2002.*
- Budapesten a Vigadó tér, a Szent István bazilika előtti tér, Tatán a Kossuth tér / *Vigadó Square and the square in front of Saint Stephen's Cathedral in Budapest, Kossuth Square in Tata*

- 14** Kertrégészetről: Fatsar Kristóf: A magyarországi kertrégészet története, In: MŰEM-LÉKVÉDELLEM 47. 2003. 3 o. 174-180.0 illetve Fatsar Kristóf: A magyarországi kertrégészet története, TÁJÉPÍTÉSZET: TÁJ TELEPÜLÉS KERT: TUDOMÁNYOS SZAKMAI FOLYÓIRAT 2002. 16-19. o. A geofizikai vizsgálatokról: Fatsar Kristóf: Geofizikai mérések a kerttörténeti kutatásban, In: Dísznövény 2002 Tájépítészeti szakmai tanácskozás, 2002. 7. / *About garden archaeology: Fatsar Kristóf (2003): A magyarországi kertrégészet története. MŰEM-LÉKVÉDELLEM 47. p. 3, pp. 174-180 and Fatsar Kristóf (2002): A magyarországi kertrégészet története. TÁJÉPÍTÉSZET: TÁJ TELEPÜLÉS KERT: TUDOMÁNYOS SZAKMAI FOLYÓIRAT, pp. 16-19. About geophysical studies: Fatsar Kristóf (2002): Geofizikai mérések a kerttörténeti kutatásban. In: Dísznövény 2002 Tájépítészeti szakmai tanácskozás, 2002 (7)*
- 15** András Pálóczi-Horváth-Andea Torma: Environmental archeological research at Visegrád in the medieval garden of the Royal Palace, In: Archeology of the Bronze and Iron Age, Proceedings of the International Archeological Conference Százhalombatta, 3-7 Oktober 1996, Budapest, 1999. 343-350. A palotakert helyreállításának tervezője dr. Jámborné Szikra Éva (ÁMRK) volt. / *Pálóczi-Horváth András - Torma Andea (1999): Environmental archeological research at Visegrád in the medieval garden of the Royal Palace, In: Archeology of the Bronze and Iron Age, Proceedings of the International Archeological Conference Százhalombatta, 3-7 Oktober 1996, Budapest, pp. 343-350. Dr. Jámborné Szikra Éva (ÁMRK) was the designer of the restoration of the palace garden.*
- 16** KEOP - 3.1.3 - Gyűjteményes növénykertek és védett történeti kertek megőrzése és helyreállítása pályázat / *KEOP - 3.1.3 - Conservation and Restoration of Botanic Gardens and Registered Historic Gardens call*
- 17** Forster Gyula Nemzeti Örökséggazdálkodási és Szolgáltatási Központ (röviden Forster Központ) 2012-ben jött létre a Kulturális Örökség Igazgatósága (Kulturális Örökségvédelmi Hivatal), a Műemlékek Nemzeti Gondnoksága és a Nemzeti Filmiroda jogelődökből „a kulturális örökségvédelmi hatóságok kijelöléséről és eljárásaikra vonatkozó általános szabályokról” rendelkező 266/2012. (IX. 18.) Korm. rendelet alapján. A Központ 2016-ban szűnt meg a műemlékvédelmi intézményrendszer érintő újabb átalakítás következtében. / *The Gyula Forster National Heritage Management and Service Centre (Forster Centre) was established in 2012 on the basis of Government Decree 266/2012 (IX. 18.) on the designation of cultural heritage conservation authorities and general rules for their procedures, uniting its legal predecessors, Directorate for Cultural Heritage Conservation (Cultural Heritage Conservation Office), the National Monuments Trust and the National Film Office. The Centre ceased to exist in 2016 due to another restructuring of the institutional system for heritage conservation.*
- 18** A dégi Festetich-kastélypark, vízrendszer, parktó és szerpentin tavak helyreállítási terve, tervező: Szabó Gábor, TÉR-TEAM Kft, 2015-2017. Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Festetich Mansion Garden, water system, lake and serpentine ponds in Dég, year. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd. 2015-2017, Garden history research: Gábor Alföldy*
- 19** Füzérradvány, Károlyi-kastély parkjának helyreállítási terve, tervezők: Dobos Sára, Szabó Gábor TÉR-TEAM Kft, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Károlyi Palace Park in Füzérradvány. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 20** Doba, Erdődy-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Nemes Zoltán, Vár-Kert Kft., 2015-2016, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Erdődy Mansion Park in Doba. Designer: Zoltán Nemes, Vár-Kert Ltd., 2015-2016. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 21** Keszthely, a belső park helyreállítási terve, tervező: Szabó Gábor TÉR-TEAM Kft, 2013, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor / *Restoration plan for the Inner Park in Keszthely. Designer: Gábor Szabó, TÉR_TEAM Ltd., 2013. Garden history research: Gábor Alföldy*
- 22** Fehérvár-surgó Károlyi-kastély parkjának helyreállítási terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: dr. Hajdú Nagy Gergely, 2013 / *Restoration plan for the Károlyi Palace Park in Fehérvár-surgó. Design and garden history research: dr. Gergely Hajdú Nagy, 2013*
- 23** A Bicske, volt Batthyány-kastély parkjának helyreállítási engedélyezési és kiviteli terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: Szabadics Anita, Nemzeti Örökségvédelmi Központ, 2013 / *A Bicske, volt Batthyány-kastély parkjának helyreállítási engedélyezési és kiviteli terve, tervezés és kerttörténeti kutatás: Szabadics Anita, Nemzeti Örökségvédelmi Központ, 2013*
- 24** Sellye, egykori Draskovich-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Szabadics Anita, Takács Kata, 2011 Kerttörténeti kutatás: Takács Kata, Klagyivik Mária / *Sellye, egykori Draskovich-kastély parkjának helyreállítási terve, tervező: Szabadics Anita, Takács Kata, 2011. Garden history research: Kata Takács, Mária Klagyivik*
- 25** A Gödöllői Királyi kastély kertjének helyreállítási terve Tervezők: Jámbor Imre, Fekete Albert, Szilágyi Kinga, Sárospataki Máté, Vajda Szabolcs, Gerzson László, Szabó Teodóra / *Restoration plan for the garden of the Royal Palace of Gödöllő. Designers: Imre Jámbor, Albert Fekete, Kinga Szilágyi, Máté Sárospataki, Szabolcs Vajda, László Gerzson, Teodóra Szabó*
- 26** FertődÉszaki kertek, díszudvar, angolkert, rózsakert és Lés-erdő helyreállítási tervei, 2003-2015, tervező: Szabó Gábor, TÉR-TEAM Kft, évszám, Kerttörténeti kutatás: Alföldy Gábor (kertrészek), Fatsar Kristóf (Lés-erdő) / *Restoration plans of the Northern Gardens, the Ornamental Courtyard, the English Garden, the Rose Garden and the Lés Forest in Fertőd, 2003-2015. Designer: Gábor Szabó, TÉR-TEAM Ltd. Garden history research by Gábor Alföldy (garden areas), Kristóf Fatsar (Lés Forest)*
- 27** 2001 évi törvény a kulturális örökség védelméről, illetve a 393/2012. (XII. 20.) Korm. rendelet a régészeti örökség és a műemléki érték védelmével kapcsolatos szabályokról, valamint e jogszabály 2015-ös és 2018-as módosítása / *2001 Act on the Conservation of Cultural Heritage, and Government Decree 393/2012 (20.XII.) on the Rules for the Conservation of Archaeological Heritage and Monuments, and the 2015 and 2018 amendments to this legislation*
- 28** Hatvan, Grassalkovich-kastélyban létesítendő Széchenyi Zsigmond Kárpát-mencei Magyar Vadászati Múzeumhoz kapcsolódó Vadászati Múzeumpark engedélyezési és kiviteli terv, Tervező: Szabadics Anita, Németh Zita, Hamar László (Nemzeti Örökségvédelmi Központ), 2012. / *Permit and construction plan for the Park of the Zsigmond Széchenyi Carpathian Basin Hungarian Museum of Hunting to be established in the Grassalkovich Mansion in Hatvan. Designers: Anita Szabadics, Zita Németh, László Hamar (Nemzeti Örökségvédelmi Központ), 2012*
- 29** Orczy-kert helyreállítási terve, 2016-2018, Garten Studio Kft. / *Restoration plan for the Orczy Garden, 2016-2018, Garten Studio Ltd.*
- 30** Várkert bazár, 2017, tervező: Steffler István (Garten Studio Kft.) / *Palace Garden Bazaar. 2017. Designer: István Steffler (Garten Stúdió Ltd.)*
- 31** Tájépítész tervező: Steffler István, Böhm Gábor, Liziczai Sándor, Pottyondy Flóra (Garten Studio Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Fatsar Kristóf, Ombódi Ildikó / *Landscape designers: István Steffler, Gábor Böhm, Sándor Liziczai, Flóra Pottyondy (Garten Studio Ltd.). Research documentation on garden history: Kristóf Fatsar, Ildikó Ombódi*
- 32** Szloszjár György, Szentesné Dandé Eszter, Hollósy Vivien (Garten Studio Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: György Szloszjár, Eszter Szentesné Dandé, Vivien Hollósy (Garten Studio Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 33** Tájépítész tervező: Balogh Péter István, Seres Anna (s73 Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Péter István Balogh, Anna Seres (s73 Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 34** Tájépítész tervező: Németh Zita, Bechtold Ágnes (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Ágnes Bechtold (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 35** Tájépítész tervező: Herczeg Ágnes (Pagony Táj- és Kertépítész Iroda) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Ágnes Herczeg (Pagony Táj- és Kertépítész Iroda). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 36** Tájépítész tervező: Németh Zita, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Borsodi Zsófia, Németh Zita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Zsófia Borsodi, Zita Németh (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 37** Tájépítész tervező: Németh Zita, Szabadics Anita, Bechtold Ágnes, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Bechtold Ágnes, Németh Zita, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Anita Szabadics, Ágnes Bechtold, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Ágnes Bechtold, Zita Németh, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 38** Tájépítész tervező: Szászné Várkonyi Adrienn Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Szászné Várkonyi Adrienn / *Landscape designers: Adrienn Szászné Várkonyi. Research documentation on garden history: Adrienn Szászné Várkonyi*
- 39** Tájépítész tervező: Szabadics Anita, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Klagyivik Mária, Szabadics Anita (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Anita Szabadics, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Mária Klagyivik, Anita Szabadics (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 40** Tájépítész tervező: Németh Zita, Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti kutatás: Klagyivik Mária (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zita Németh, Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.). Research on garden history: Mária Klagyivik (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 41** Tájépítész tervező: Gerákné Árvai Zsuzsa (NÖF Nonprofit Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Gerákné Árvai Zsuzsa (NÖF Nonprofit Kft.) / *Landscape designers: Zsuzsa Gerákné Árvai (NÖF Nonprofit Ltd.). Research documentation on garden history: Zsuzsa Gerákné Árvai (NÖF Nonprofit Ltd.)*
- 42** Tájépítész tervező: Szabó Gábor, Takács Katalin, Kovács Vivien (TÉR-TEAM Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Alföldy Gábor / *Landscape designers: Gábor Szabó, Katalin Takács, Vivien Kovács (TÉR-TEAM Ltd.). Research documentation on garden history: Gábor Alföldy*
- 43** Tájépítész tervező: Dr. Balogh Péter István, Bugnic Ida Bogáta (s73 Tervező Iroda Kft.) Kerttörténeti tudományos dokumentáció: Alföldy Gábor / *Landscape designers: Dr. Péter István Balogh, Ida Bogáta Bugnic (s73 Tervező Iroda Ltd.). Research documentation on garden history: Gábor Alföldy*

A MAGYARORSZÁGI TÁJÉPÍTÉS SZOKTATÁS KÉT IFLA KONFERENCIA KÖZÖTT: 1984-2024. BETEKINTÉS AN INSIGHT INTO THE HUNGARIAN LANDSCAPE ARCHITECTURE EDUCATION BETWEEN TWO IFLA CONFERENCES: 1984-2024

FEKETE ALBERT | JÁMBOR IMRE | CSEMEZ ATTILA

ELŐZMÉNYEK

A hazai tájépítészeti utóbbi negyven éve, ezen belül pedig főként az 1989-es rendszerváltást követő időszak oktatási fejlesztései erősen támaszkodnak az egyetemi szakoktatás 70-es években végrehajtott sorozatos tantervi reformjaihoz. Ebben az időszakban nemzetközi szinten is nagyot lendült a tájépítészeti oktatás. Európában jelentősen nőtt a tájépítész képzések, programok száma, s az addigi 32 képzés mellett újabb 18 további új szakon indult oktatás [1] (1. ábra).

Míg a hazai kerttervezés és kertépítés oktatásának gyökerei a 19/20. század fordulójáig is visszanyúlhatnak, s Ormos Imre az önálló négy és fél éves kertépítészeti szakot 1963-ban elindította el, addig a tájrendezés szempontjából Mőcsényi Mihály 1968-as tájdefiníciója számít mérföldkönek, ami egyben a tájépítészeti diszciplína hazai meghonosításaként értelmezhető, s a tájépítész-képzés magyarországi „hivatalos” megteremtését tette lehetővé.

„Ormos Imre professzor tanítványaként (kertészeti akadémiai hallgatóként), úgy is mint egy falusi bíró fia, ahhoz a felismeréshez jutottam, hogy a jövőben olyan szakemberekre lesz szükség, akik nemcsak a tehetősek kertjeit és a városok

parkjait tervezik, hanem olyanokra is, akik az ország tájait egységesen gondozzák, fejlesztik...” [2]

A tájépítészeti fejlesztése érdekében Mőcsényi meg is határozta, a nemzetközi gyakorlatban értelmezése szerinti hét, egymással szorosan együttműködő szakterületet [3]:

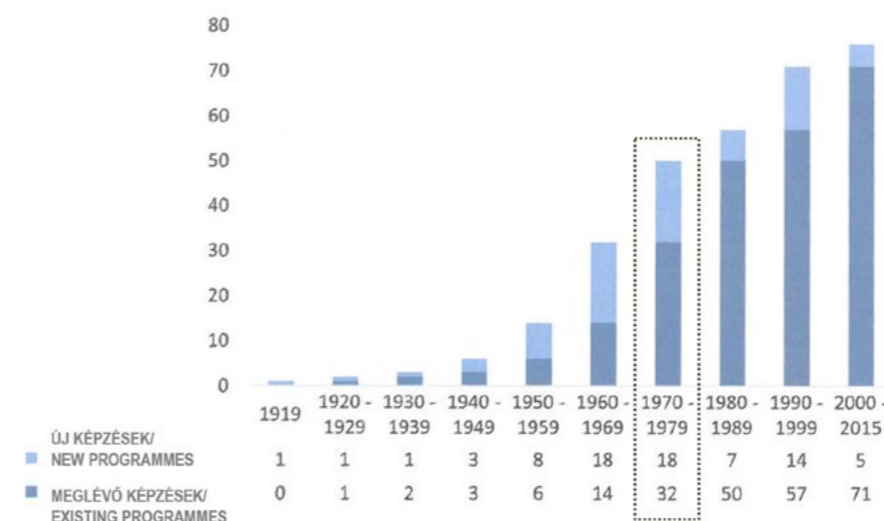
- Kertépítész
- Településkölkológia
- Természet- és tájvédelem
- Tájrehabilitáció
- Tájtervezés
- Regionális tervezés biológiai aspektusa
- Területfejlesztés táji feltételeinek érvényesítése.

Mindezek után Mőcsényi szerepe az 1969-ben indított, egyetemi szintű öt éves „Táj- és kertépítészeti szak” indításában, amely jelentősen megerősítette a korábbi, főként kertészeti képzésből kinőtt programot, elvitathatatlan.

A szakterület tágabb értelmezése nyitást jelentett a társtudományok, társtervezők felé, ami új, önálló tárgyaknak teremtett létjogosultságot, s ezek beépülve a tantervbe évtizedekre biztosították a tájépítész-képzés interdiszciplinaritását.

1. ábra/ Fig. 1: Az európai tájépítész iskolák számának alakulása az utóbbi 100 évben / Evolution of the European landscape schools in the past 100 years

FORRÁS/SOURCE: BARBARA BIRLI; ELLEN FETZER (2019): AZ EURÓPAI TÁJÉPÍTÉS SZOKTATÁS 100 ÉVE – A SZAKMAALAPÍTÓ ÚTTÖRŐK JELENTŐSÉGE ÉS SZEREPÜK A JÖVŐKÉP FORMÁLÁSÁBAN 4D TÁJÉPÍTÉSZETI ÉS KERTMŰVÉSZETI FOLYÓIRAT 53. SZ. 22-27, 24.

BACKGROUND

The development in landscape architecture education in Hungary over the past forty years, and especially in the period following the 1989 change of the political regime, has drawn heavily on the series of curricular reforms in university education in the 1960s and 1970s. This period also saw a boom in landscape architecture education internationally. In Europe, the number of landscape architecture courses and programmes increased significantly, and 36 new courses were added to the 44 programmes already offered [1] (Fig. 1).

The roots of the education of garden design and construction in Hungary date back to the turn of the 20th century, and Imre Ormos started the independent four-and-a-half-year garden design programme in 1963, while in the field of landscape planning the definition of landscape by Mihály Mőcsényi from 1968 was a milestone, which can also be regarded as the introduction of landscape architecture as a discipline in Hungary, making the ‘formal’ establishment of landscape architecture education possible.

“As a student of Professor Imre Ormos (at the Academy of Horticulture), and also as the son of a village judge, I realised that in the future we will need professionals who will not only design gardens for the wealthy and parks for the cities, but also those who will manage and develop the country’s landscapes in an integrated way...” [2]

In order to develop landscape architecture, Mőcsényi defined what he understood in international practice as seven closely cooperating disciplines [3]:

- Landscape design
- Urban ecology
- Nature and landscape conservation
- Landscape reclamation
- Landscape planning
- The biological aspect of regional planning
- Mainstreaming landscape criteria into regional development

Thus, Mőcsényi’s role in the establishment of the five-year university-level “Landscape Planning and Garden Design” course in 1969, which considerably strengthened the previous programme that evolved from the horticulture-focused course, is indisputable.

The broader interpretation of the field meant an opening towards the partner disciplines and co-designers, which justified the introduction of new, independent subjects, and their integration into the curriculum ensured the interdisciplinarity of landscape architecture education for decades.

The curriculum shown in Figure 2 integrated the basic and specialised subjects necessary for the acquisition of technical skills (descriptive geometry, civil engineering, structural engineering, garden technology, etc.), skills in natural sciences (nature conservation, forestry, dendrology, plant biology, geology, soil science, ornamental horticulture, etc.) and design skills (art, aesthetics, art history, urban planning, landscaping, water engineering, applied ecosystems, landscape

A képzés 2. ábrán bemutatott tanterve integrálta a műszaki (ábrázoló mértan, mélyépítés, magasépítés, szerkezetan, kerttechnika, stb.), a természettudományi (természetvédelem, erdőszet, dendrológia, növényélettan, geológia, talajtan, dísznövénytermesztés stb.) valamint a tervezési készségek elsajátításához szükséges alapozó- és szaktantárgyakat (rajz, esztétika, szaktörténet, városépítés, tereprende-zés, vízrendezés, alkalmazott ökoszisztémák, táj- és környezetrendezés, kertépítés, zöldfelületi rendszerek stb.).

A korszak jelentős oktatói vívmánya, hogy Mőcsényi Mihály 1979-ben kidolgozta az úgynevezett kétlépcsős – a mai Bolognai rendszernek megfelelő – képzés tantervét, amely, három év után kertépítő-fenntartó végzettséget biztosított, majd újabb két év tanulmányaival kiegészülve a tájépítés- oklevél megszerzésével adott lehetőséget a tervezésre, amelyet a tervezési jogosultságot szabályozó rendelet is rögzített. A gondosan kimunkált tantervet azonban a korabeli egyetemi vezetés – szakmai hozzá-nem-értésből és féltékenységből nem támogatta. Ezért a professzor lemondott a tisztségeiről, és nyugdíjba vonult. A kétlépcsős tájépítés- zeti oktatás jóval később, a bolognai rendszer 2006-os bevezetésével valósulhatott meg.

Mőcsényi Mihály 90. születésnap- i köszöntésén az egyetem rektora Jámbor Imre dékán- t idézve „*notorius tanterv- és tananyagfejlesztő*”-nek nevezte a professzort, aki óriási energiákat fordított a szakterület számára fontos, feltáratlan tantárgyak kidolgozására, oktatásának megszervezésére, bevezetésére [4].

„*Kutató és tervező tevékenysége mellett folyamatos tananyagfejlesztő és tanterv- korszerűsítő munkát végzett. Szinte a semmiből teremtette meg a Tájrendezés tan- tárgy komplex tananyagát, e diszciplínának ő az első hazai művelője.*” [5]

Tananyagfejlesztésének alappillérei között van a jó, nagyrészt külföldi gyakorlatok átvétele más egyetemektől, tanároktól, továbbá a diákságba, a diákok véleményébe, visszajelzéseibe vetett bizalom. „*Amikor egy alkalommal a marcali születésű Fábos Gyula, a Massachusetts-i Egyetem tanára arról beszélt, hogy ők mit oktatnak a táj- építészet címszó alatt, megkérdeztem, hol van ez leírva; azt válaszolta sehol. Azzal folytatta, hogy ő (és hozzá hasonlóan igen sokan) a hallgatókkal való foglalkozás közben alakítja az új ismeretanyagokat. Mondván, hogy Európa egyetem- einek többségében olyan tankönyvek rögzítik a tananyagokat, amelyek megírásuk idején váltak avulttá.*” [6]

Oktatási módszereit ismertette gyakran kihangsú- lyozta álláspontját, miszerint „*az évente megismételt elő- dásokra, a jegyzetekre, tankönyvekre, illetve azok memori- zálására alapozott oktatás – néhány speciális esetet kivéve – nem egyetemi színvonalú.*” [7]

A magyar tájépítés- zeti képzés nemzetközi gyökerei azonban Mőcsényi elődjéig, Ormos Imréig nyúlnak vissza.

Ormos már az 1920-as évek második felétől – még egye- temi oktatói tevékenysége megkezdése előtt Ausztriában, Németországban és Törökországban tett szert jelentős nemzetközi szakmai tapasztalatra, és építette ki kapcsola- latrendszerét. Ormos professzor 1932-es egyetemi belé- pésétől kezdve nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy az alakuló tájépítés- zeti képzés az európai oktatási trendekkel összhangban legyen, s ezt a korábban már közölt 1. ábra- nagyszerűen szemlélteti. Tehetséges fiatal munkatársát, az ifjú Mőcsényit is elküldte Svájcba „szakmát tanulni”. Talán épp e szakmai gyakorlat eredménye, hogy haza- térve Mőcsényi Mihály, akkor még tanársegédként már az '50-es évek második felében bevezette a Tereprende- zés c. tárgy oktatását. A nemzetközi szakmai kapcsola- tok a kemény vonalas szocialista időszakot is átvészelték. A '70-es években hihetetlen történetnek számított, hogy a táj- és kertépítés- zeti szakirányon tanuló hallgatókat rend- szeresen kiviszik Bécsbe szakmai gyakorlatra. Mindez Mőcsényinek a bécsi városi kertészet vezetőjével ápolt jó kapcsolatának volt köszönhető.

Mőcsényi oktatási stratégiájának fontos pillére volt a színvonalas tudományos utánpótlásképzés. Tudatosan készítette fel arra érdemes tanítványait az egyetemi okta- tói pályára, így 1975-től külföldi doktori képzésre küldte a későbbi három utódot és szakirányvezetőt: Jámbor Imrét (kert- és szabadtértervezés) valamint Csemez Attilát (táj- tervezés, tájrendezés) a Drezdai Műegyetemre (TU Dres- den), Csima Pétert (természetvédelem) pedig a Lvovi Egye- temre.

A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) jogelődjének számító Kertészeti Egyetemen a '80-as évek elejére intézetek alakultak, ami ugyancsak befolyásolta a képzési struktúrát. Intézetet két tanszékből létrehozni mesterként lett volna, így a Környezetgazdálkodási és Dendrológiai Intézet megalakítására – amelynek kere- tében a táj- és kertépítés- zeti képzés folyt – három tan- székkal úgy kerülhetett sor, hogy az 1971 és 1983 között működő Táj- és Kertépítés- zeti Tanszék kettévált. A nem- zetközi gyakorlatban is elkülönülő objektumtervezést és tájtervezést meg kellett különböztetni, s az egyetemen belül is tükröződnie kellett a két tervezési lépték szerinti tájépítés- zeti tevékenységnek. A szegregáció eredménye- ként létrejött tehát a Kertépítés- zeti és Zöldfelületrende- zési Tanszék, valamint a Tájrendezési Tanszék, ami előre jelezte a későbbi szükségszerű szakirányos képzést is [8].

AZ 1984-ES SIÓFOKI IFLA KONFERENCIA

Bár ez egyetemi vezetés igyekezett a „másképp gondol- kodó” Mőcsényit szakmai mellékvágányra terelni, ez nem sikerült. Szakmagyorként továbbra is aktívan műkö- dött, s tevékenységének köszönhetően a '80-as években a magyar tájépítés- zeti határozottan lépett ki a nemzetközi

and environmental planning, garden construction, green space network, etc.).

A major educational achievement of the period was the two-cycle curriculum prepared by Mihály Mőcsényi in 1979, which corresponds to the current Bologna system. After three years, the course would have provided a qual- ification in garden construction and maintenance, and then, with the addition of two more years of study, the possibility of planning and design by obtaining a degree in landscape architecture would have been possible, which was also laid down in the decree regulating the licence to design. However, the carefully designed curriculum was not supported by the university administration of the time, due to professional incompetence and jealousy. The Professor therefore renounced his offices and retired. The two-cycle landscape architecture education was imple- mented much later, with the introduction of the Bologna system in 2006.

At Mihály Mőcsényi's 90th birthday celebration, the Rector of the University, quoting Imre Jámbor, Dean of the Faculty at the time, called the Professor a “*legendary devel- oper of curricula and course content*”, who devoted immense energy to the development, organisation and introduction of yet unexplored subjects important for the field [4].

“*In addition to his research and design work, he was continuously engaged in the development and updating of curricula. He created the complex course content of Land- scape Management almost out of thin air, and was the first Hungarian practitioner of this discipline.*” [5]

Among the cornerstones of his efforts in curriculum development is the adoption of good practices from other universities and teachers, mostly from abroad, and the trust in his students, in their opinion and feedback. “*When Gyula Fábos, a Marcali-born professor at the University of Massachusetts, once talked about what they taught in landscape architecture programme, I asked him where that was written down; he said nowhere. He went on to say that he (and many others like him) builds new knowledge while working with students, pointing out that in most universities in Europe, curricula are recorded in textbooks that become obsolete the very moment they are written.*” [6]

When discussing his teaching methods, Mőcsényi often emphasised his view that “*teaching based on lectures repeated every year, as well as on handouts, textbooks and their memorisation, is not, except in a few special cases, of university standard.*” [7]

However, the international roots of landscape archi- tecture training in Hungary date back to Mőcsényi's pre- decessor, Imre Ormos. Ormos had already gained consid- erable international professional experience and built up a network of connections in Austria, Germany and Tur- key from the second half of the 1920s, before he started his university teaching activities. From 1932, when

Professor Ormos became a university lecturer, he placed great emphasis on ensuring that the emerging training of landscape architects was in line with European edu- cational trends, as illustrated in Figure 1 above. He also sent his talented junior colleague, the young Mőcsényi, to Switzerland to ‘learn the trade’. Perhaps it was precisely the result of this internship that Mihály Mőcsényi, still an assistant lecturer at the time, introduced the teach- ing of the course “Landscape” in the second half of the 1950s. International professional relations withstood the hard-line Socialist period. In the 1970s, it was an incred- ible feat that students of landscape planning and garden design were regularly taken to Vienna for an internship. All this was due to Mőcsényi's good relationship with the head of the municipal horticulture department in Vienna.

An important pillar of Mőcsényi's educational strat- egy was to provide high-quality training for junior aca- demics. He made a conscious effort to prepare his prom- ising students for an academic career, and starting in 1975, he sent his three future successors and heads of specialisations for doctoral studies abroad: Imre Jámbor (garden and open space design) and Attila Csemez (land- scape planning and landscape management) to the Tech- nical University of Dresden (TU Dresden) and Péter Csima (nature conservation) to the University of Lvov.

The University of Horticulture, which was the prede- cessor of the Hungarian University of Agriculture and Life Sciences (MATE), established institutes in the early 1980s, which also influenced the training structure. To create an institute from two departments would have been rather artificial, so the Institute of Environmental Management and Dendrology, which provided training in landscape planning and garden design, was estab- lished with three departments, as a result of dividing the Department of Garden Design and Landscape Planning, which operated between 1971 and 1983. A distinction had to be made between landscape design and landscape planning, which were also distinguished in international practice, and the two scales of landscape architecture had to be reflected within the university. As a result of the separation, the Department of Garden Design and Green Space Planning and the Department of Landscape Planning were formed, which also anticipated the later need for specialised training [8].

THE 1984 IFLA CONGRESS IN SIÓFOK

Although the university administration tried to sidetrack the “dissenting” Mőcsényi, they failed. He remained active as a professional practitioner, and thanks to his activities, Hungarian landscape architecture set foot on the interna- tional stage in the 1980s. His leadership and active role in the International Federation of Landscape Architects (IFLA), as a board member, vice-president from 1980, and

T A N T E R V

KERTÉSZETI EGYETEM
TERMESZTÉSI KAR
Táj- és Kertépítészeti Szak.

NAPPALI TAGOZAT
Képesítés: Táj- és kertépítész szakos
okleveles kertészmérnök
Érvényes: 1975-től

Sorszám	tantárgy megnevezése	évfolyam félév hetek száma	óraszám		elmélet és gyakorlat heti óraszám										vizsgák					
			össz.	elő- adás	gyak.	I.		II.		III.		IV.		V.		B	K	Z	S	G
						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					
1.	Filozófia, esztétika		123	123				3	3					3		9	5		4	
2.	Politikai gazdaságtan		179	110	69	2	1	2	2	2	1				2	1	1,8	3	2	
3.	Tudományos szocializmus		84	56	28							2	1	2	1		7		6	
4.	Orosz és választott idegen nyelv		222	222		-	2	-	2	-	2	-	2	-	2	-	4,8		12,3,5,6,7	
5.	Honvédelmi ismeretek		107	55	52	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	
6.	Munkavédelem		14	14		-	1												1	
7.	Testnevelés		139	139		-	2	-	2	-	2			-	1	-				
8.	Fizika		42	28	14	2	1									1				
9.	Agrometeorológia		70	28	42			2	1	-	2					3			4	
10.	Matematika, számítástechnika		164	96	68	2	2	3	1					2	2	1,9	2		9	
11.	Ábrázoló mértan, rajz		167	56	111	1	1	2	1	1	-	1	-	1	-	1	-	1	-	
12.	Kémia		112	56	56	2	2	2	2							2	3			
13.	Geológia, talajtan		112	56	56			1	1	1	1	2	2			3		5		
14.	Növénytan, táj-növényföldrajz		178	96	82	3	2	2	2					2	2	1,8	2	1		
15.	Dísznövényterm., dendr., alk. akaszt.		252	159	93			1	1	2	1	3	1	1	1	1	1	2	1	
16.	Növényélettan		54	54									2	-	2	7	8			
17.	Természeti enciklopédia, faisk. term.		70	42	28			2	1	1	1					5	5	4		
18.	Növényvédelem		56	28	28					2	2					5				
19.	Geodézia		84	42	42	1	1	1	1	1	1					1		3	2	
20.	Táj- és kertépítészeti gépek		112	56	56			2	2	2	2						4	3		
21.	Ép. szerk., szilárdságtan, magaspítés		280	182	98	1	1	2	1	2	1	2	1	2	1	2,4,6	5,7		1,2,3	
22.	Mélyépítés		126	70	56					1	1	1	3	2			6		4,5	
23.	Tereprendezés		84	42	42	1	1	1	1	1	1					2,4			3	
24.	Vízgazdálkodás		84	42	42						1	1	2	2		6	7			
25.	Városépítés, tel. közt. rend., ter. fejl.		140	89	51						2	1	1	1	2	1	2	1	7,9,10	
26.	Szaktört., kert. techn., kert. ép. z.f. rend.		348	195	153	3	-	2	-	2	1	1	2	3	2	3	1	2	1	
27.	Erdészeti, természetvédelem		42	42									3	-		7				
28.	Táj- és környezetrendezés		204	102	102							2	2	2	2	2	2	2	2	
29.	Vállalati és makrogazdaságtan		251	158	93			1	1	2	1	3	2		2	1	2	1	2	
30.	Jogismeret		22	22											2	-	10			
31.	Választott tárgy		184	105	79			-	1	2	1	1	2	1	2	1	1	1	1	
32.	Rész. összeg		4106	2190	1916														6,8,9,10	
33.	Üzemi gyakorlat, szemle		880		880															
	Diplomaterv		200		200															
	összesen:		félévi összesítés	16+14	17+16	17+16	16+18	18+16	18+15	18+15	16+14	15+9	11+7							
			5186	2190	2996	30	33	33	33	34	33	33	30	24	18					
			Beszámoló (B)																	
			Kollokvium (K)	6	4	2	3	2	4	3	3	3	6	2						
			Záróvizsga (Z)		1	2	2	3	2	3	3			1						
			Szigoriat (S)		1	2	1	1						2						
			összesen:	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	5						
			Gyak. jegy (G)	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5						
			Mindösszesen:	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	10						

ÁLLAMVIZSGA:
komplex jellegű záró szaktan-
terés diplomaterv védéssel.

porondra. Vezetégyénisége, aktív vezetőségi szerepvállalása a Nemzetközi Tájépítész Szövetségben (International Federation of Landscape Architects, IFLA) – 1980-tól vezetőségi tag, alelnök, majd 1986-1990 között elnök – lehetővé tette a szakma honi eredményeinek, és ezáltal a magyar egyetemi képzés színvonalának nemzetközi megismertetését és elismertetését. A pozitív külföldi megítéléshez kétségkívül hozzájárult az 1984-ben Siófokon átűtő sikerrel megrendezett IFLA közgyűlés és világkonferencia is, amelyen a szakma nemzetközi vezetői és elismert szakemberei nagy számban voltak jelen.

Mócsényi IFLA elnöksége további oktatásfejlesztéseket is előmozdított. A professzor elnöksége idején került sor az IFLA tevékenységek regionális megerősítésére (Európa, Afrika, Ázsia, Amerika és Ausztrália/Óceánia), így 1989-ben megalakulhatott az Európai Tájépítész Szövetség (European Federation of Landscape Architects, EFLA, majd 2000-től IFLA Europe), amely magával hozta az Európai Tájépítész Iskolák Szövetsége (ECLAS – European Council of Landscape Architecture Schools) illetve az Európai Tájépítész Diákok Szövetsége (ELASA – European Landscape Architecture Students'

2. ábra/ Fig. 2: A Táj- és Kertépítészeti Szak tanterve az 1975-ös tanévben / The curriculum of the Landscape Planning and Garden Design Programme in the academic year of 1975
FORRÁS/SOURCE: GEDAI, 1978

then president between 1986-1990, enabled the profession's achievements in Hungary, and thus the quality of Hungarian university education, to be internationally recognised and acknowledged. The IFLA General Assembly and World Congress held in Siófok in 1984, which was a resounding success and was attended by a large number of international leaders and renowned experts in the field, undoubtedly contributed to this positive international perception.

Mócsényi's IFLA presidency also promoted further educational improvements. It was during his presidency that IFLA's activities were strengthened regionally (Europe, Africa, Asia, America and Australia/Oceania), leading to the establishment of the European Federation of Landscape Architects (EFLA) in 1989 (IFLA Europe from 2000), which brought about the formation of the European Council of Landscape Architecture Schools (ECLAS) and the European Landscape Architecture Students' Association (ELASA) [9]. Both of the latter two organisations have become closely involved in landscape architecture higher education, linking and coordinating the activities of European landscape architecture schools as a major international network.

The links between domestic and international events can also be demonstrated chronologically. In 1983, the Education Department of the Ministry of Agriculture ordered all higher education institutions associated with the Ministry to develop new curricula. Thus, a new curriculum for the landscape planning and garden design course at the University of Horticulture and Food Industry was prepared and introduced in the academic year of 1984/85 (Fig. 3).

The development of this curriculum and its forward-looking professional content were favourably influenced by the spirit of the IFLA Congress in Siófok and the new professional achievements presented there; it also included subjects and groups of subjects that were internationally relevant at the time and which are still taught under similar names (e.g. Landscape Planning, Nature Conservation, Urban Sociology, Road and Utility Planning, Landscape and Garden History, Garden Heritage Conservation).

It is typical of the period that Hungarian landscape architecture entered the international scene not only through representative events, but also by professional projects and designs. A good example of this is the entry the faculty's lecturers [10] submitted for the international landscape design competition for the 'Parc de la Villette' in Paris in 1982.

THE FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, PROTECTION AND DEVELOPMENT (1992-2004)

The IFLA Congress in Siófok, the consistent development of landscape architecture education and research in Hungary, and the implementation of creative and professional works contributed to the emergence of landscape architecture as a profession in the early 1990s, to the general recognition of the discipline of landscape design, to the widespread establishment of the discipline of landscape planning, and to the growing social importance of green space and landscape planning activities.

The change of political regime in 1989 created new opportunities for the development of vocational education, the long-term effects of which determined the direction of landscape architecture education in Hungary. Mihály Mócsényi, who had retired in 1979 for reasons of professional politics, was reappointed. The professional and public recognition of the professor is confirmed by the fact that in 1992, at the age of seventy-five, he was elected Rector of the University of Horticulture and Food Industry. This achievement, which can also be considered a success in professional politics, was a major contribution to the development of landscape architecture education, since as Rector, Mócsényi was able to establish the Faculty of Landscape Architecture, Protection and Development in the same year. Professor Attila Csmeze explained the name of the Faculty, which might seem rather complicated at first glance, as follows: "When naming the Faculty, Rector Mócsényi insisted on covering the full range of subjects within the field, either with foresight or by over-asserting the areas of activity. 'Landscape architecture' clearly indicates the activity of the discipline. 'Landscape protection' emphasises the commitment of our field of activity, an approach of conservation, preservation and protection. Lastly, 'landscape development' highlights the dynamism and investment-oriented position of the industry's activities." [11]

As a result of the organisational development, three additional departments were formed by the division of the existing Department of Garden Design and the Department of Landscape Planning. The departments were intended to cover the main areas of the profession, with a view to the possibility of strengthening and developing them in the future (Fig. 4).

The 1990s in Hungary were marked by profound social and economic changes that had an impact on the

3. ábra/Fig. 3: Az okleveles táj- és kertépítész mérnök képzés 1984-től érvényes tanterve / *The curriculum of the Landscape Planning and Garden Design degree programme from 1984*

FORRÁS/SOURCE: JÁMBOR IMRE

Association) [9] megalakulását is. Mindkét utóbbi szervezet erőteljesen bekapcsolódott a felsőfokú tájépítész-képzésbe, komoly nemzetközi hálózatként fogva össze és koordinálva az európai tájépítés iskolák tevékenységét.

Az összefüggések a hazai és a nemzetközi történekek tekintetében kronológiailag is jól kimutathatók. 1983-ban az Földművelési Minisztérium Oktatási Főosztályának utasítása szerint új tanterveket kellett kidolgozni minden, a tárcához tartozó felsőoktatási intézménynek. Így a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem táj- és kertépítészeti szakán is új tanterv készült, amelyet az 1984/85-ös tanévben be is vezettek (3. ábra).

Ennek a tantervnek a kialakítását, előremutató szakmai tartalmát a siófoki IFLA konferencia szellemisége, az ott bemutatott újdonsült szakmai vívmányok is pozitívan befolyásolták; olyan tantárgyakat, illetve tantárgycsoportokat is tartalmazott, amelyek az akkori nemzetközi szinten kurrensnek voltak, és amelyeket a mai napig hasonló megnevezéssel oktatunk (pl. Tájrendezés, Természetvédelmi tervezés, Településszociológia, Út- és közműtervezés, Táj- és kerttörténet, Kertépítészeti műemlékvédelem).

Az időszakra jellemző, hogy a magyar tájépítész nemcsak a reprezentáció szintjén, hanem az alkotásokat, terveket tekintve is kilépett a nemzetközi porondra, s ott megállta a helyét. Jó példa erre a párizsi „La Villette” parkra 1982-ben kiírt nemzetközi tájépítészeti tervpályázat, amelyen a kar oktatói [10] színvonalas pályamunkával vettek részt.

AZ ÖNÁLLÓ TÁJÉPÍTÉSZETI, -VÉDELMI ÉS -FEJLESZTÉSI KAR (1992-2004)

A siófoki IFLA konferencia, a hazai tájépítészoktatás és -kutatás következetes fejlesztése, és az alkotói-szakmai megvalósítások összességében hozzájárultak ahhoz, hogy a 1990-es évek elejére a tájépítész, mint szakma megjelent a honi köztudatban, a kerttervezési diszciplína általánosan elismertté vált, a tájtervezési diszciplína széles körben gyökeret eresztett, a zöldfelületi, a tájtervezési tevékenység társadalmi jelentősége pedig egyre inkább megnövekedett.

Az 1989-es rendszerváltás újabb lehetőségeket teremtett a szakoktatás fejlesztésére, amelyek hosszú távú hatásai meghatározták a magyarországi tájépítészeti oktatás irányait. A '79-ben szakmapolitikai okokból nyugdíjazott Mőcsényi Mihályt reaktiválták. A professzor szakmai elismertségét és közéleti beágyazottságát támasztja

alá, hogy 1992-ben, hetvenöt évesen a Kertészeti és Élelmiszeripari Egyetem rektorává választották. Ez a szakmapolitikai sikerként is elkönnyelhető fegyvertény jelentős segítséget nyújtott az tájépítész oktatásfejlesztéséhez, hiszen rektorként Mőcsényi még abban az évben létrehozhatta az önálló Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kart. A Kar elsöre meglehetősen bonyolult megnevezését Csemez Attila professzor a következőképpen magyarázta: „A Kar megnevezésében előrelátó módon vagy éppen a tevékenységi területek túlbiztosításával Mőcsényi rektor úr ragaszkodott a szakterület által művelt témakörök teljes lefedéséhez. Az első szó, a Tájépítészeti egyértelműen a szakterületi tevékenységet jelenti. A második, a tájvédelmi szó a tevékenységi körünk elhivatottságát, a megóvó, megőrző, oltalmazó szemléletet hangsúlyozza. A harmadik, a tájfejlesztési fogalom a szakterületi tevékenységek dinamizmusának, beruházás-orientált helyzete hangsúlyozásának érdekében történt.” [11]

A struktúrafejlesztés következtében a már meglévő Kerttervezési Tanszék és a Tájtervezési Tanszék megosztásából három további tanszék megalakítására került sor. A tanszékek kialakítása a szakterületi lefedés elvét követve a fő specializációs irányok jövőbeni erősödésének, fejlesztésének lehetőségét tartotta szem előtt (4. ábra).

A kilencvenes éveket mélyreható társadalmi és gazdasági átalakulások jellemezték Magyarországon, amelyek szakmánkat is érintették. A nagy állami tervezővállalatok nagyobb részben megszűntek, vagy erősen átalakultak, s a kisszámú, alig néhány tucatnyi aktív tájépítész ekkor kezdett el magántervezőként dolgozni, vagy néhány fős irodát alapítani. A felsőfokú szakoktatás a Villányi úti képzőhelyen tovább fejlődött.

A Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar megalapítását követően a fő képzési forma a Karon az ötéves tájépítész-mérnök képzés volt, amely 1988-tól 1998-ig „okleveles táj- és kertépítész mérnök”, majd 1999-től „okleveles táj-építész-mérnök” képesítést biztosított. A kezdeti alacsony, 20-25 fős hallgatói létszám fokozatos növekedésével az 1990-es közepére már 70-80 fő nyert felvételt évente, s beindult a szakirányos képzés, amely a tanszékek specializációját tovább erősítette. Jelentős változást a rendszerben az 1996/1997-es tanév jelentett. Ettől kezdődően a képzés országosan kreditrendszerű lett, ami szükségessé tette, hogy az oktatási programok rugalmasabbak legyenek, egyes tárgyakat így például mindkét félévben ismétlődően meg kellett hirdetni. A 2001/2002-es tanévtől új

Sor-szám		Tantárgy megnevezése		Óraszám		Elmélet és gyakorlat heti óraszám										Vizsgák				
						I.		II.		III.		IV.		V.		K	Z	S	GY	
						1	2	3	4	5	6	7	8	9	10					
		Ö.	E.	Gy.	14	14	13	17	14	15	14	14	12	12						
1.	Filozófia, Esztétika	118	118	–	3–	2–									2–	2–	1,10	2	–	–
2.	Politikai gazdaságtan	90	90	–			3–	3–									–	–	4	3
3.	Tudományos szocializmus	42	42	–					3–								5	–	–	–
4.	Magyar munkásmozg.története	30	30	–						2–							6	–	–	–
5.	Település szociológia	24	24	–											2–		–	–	–	10
6.	Testnevelés	174	–	174	–2	–2	–2	–2	–2	–2							–	–	–	–
7.	Idegen nyelv	460	–	460	–4	–4	–4	–4	–4	–4	–4	–4	–4				–	3,8	–	1,2,4,5,6,7
8.	Honvédelmi ismeretek	94	52	42	1	1						1	2		2–		–	–	–	–
9.	Munkavédelem																–	–	–	2
10.	Alkalmazott matematika I - II.	168	56	112	3	4	1	4									1	2	–	1
11.	Kémia	84	56	28	2	1	2	1									–	2	–	1
12.	Növénytan és Növényföldrajz	166	110	56	4	2	2	2	–								2	–	3	1
13.	Növényélettan	51	34	17					2	1							4	–	–	–
14.	Geológia és talajtan	110	62	48					2	2	1						–	5	–	4
15.	Tájklimalológia	45	30	15							2	1					6	–	–	–
16.	Dendr. és Dísznöv. term. I–IV.	328	155	173					1	1	3	2	4	1	3	2	1	6,8	–	9
17.	Növényvédelem	42	28	14										2	1		7	–	–	–
18.	Ábrázoló mértan és rajz	166	42	124	1	1	2	2	–2						–2	–2	2	–	–	1,3,7,8
19.	Geodézia	82	41	41	2	2	1	1									–	–	3	2,3
20.	Tereprendezés	95	41	54	2	2	1	2									–	–	3	2
21.	Táj- és kertépítési gépek	103	60	43			2	2	1								–	4	–	2
22.	Út- és közműtervezés	93	62	31					2	1	2	1					–	5	–	4
23.	Építészet I–IV.	303	188	115	2	1		2	1	2	1	2	1	2	1	2	1,4	5,7	–	3,6,8
24.	Terület és településrend.	138	76	62									2	1	2	3	2	1	8	10
25.	Kertép. és zöldfel. rendezés	340	155	185				2	1	2	2	2	1	2	2	2	4,7	–	9	3,5,6,8
26.	Táj- és Kertép. történet	76	76	–					2–	3–							–	–	5	4
27.	Tájrendezés	211	107	104							1–	2	2	2	2	2	7,9	–	10	7,8,9
28.	Vizgazdálkodás	36	24	12										2	1		9	–	–	–
29.	Erdészet	24	24	–											2–		–	–	–	9
30.	Természetvédelmi tervezés	24	24	–											2–		–	–	–	9
31.	Területi gazdaságtan	45	30	15							2	1					6	–	–	–
32.	Vállalati gazdaságtan I–V.	180	128	52							2	1	2	2	2	4	9	–	10	7,8,9
33.	Jogismeret	24	24	–											2–		10	–	–	–
34.	Fakultatív tárgy	210	110	100							2–	2–	2–	–2	–2	2	4	–	–	5–10
35.																				
36.																				
Összesen		4176			32	32	28	32	31	30	29	31	30	24	23	11	9	9	49	
Elmélet		2099			16	13	13	17	19	15	12	12	17	17						
Tantermi gyak.				2077	16	19	15	15	12	15	17	19	13	7						
Kollokvium					3	2	–	3	1	4	3	2	3	2						
Záróvizsga					–	3	1	1	3	–	1	1	–	1						
Szigorlat					–	–	3	1	1	–	–	–	–	2	2					
Összesen					3	5	4	5	5	4	4	3	5	5						
Gyak. jegy					5	5	5	4	4	5	6	6	6	3						
Mindösszesen:					8	10	9	9	9	9	10	9	11	8						

profession. The large design firms in state ownership were mostly closed down or heavily restructured, and the handful of active landscape architects, barely a few dozen, started to work as independent designers or set up their own studios with a few employees. Professional higher education continued to develop at the Villányi Road Campus.

Following the establishment of the Faculty of Landscape Architecture, Protection and Development, the core training course was the five-year Landscape Architecture Programme, which offered the qualification “Landscape

Planner and Garden Designer” between 1988-1998 and “Landscape Architect” from 1999 onwards. With a gradual increase in the number of students from an initial 20-25, by the mid-1990s there were 70-80 admissions per year. Specialisations were launched that further strengthened the distinct profiles of the departments. The 1996/1997 academic year marked a major change in the system. The training became nationally credit-based, which required more flexibility in the curricula, for example, some subjects had to be offered for both semesters. In the academic year 2001/2002, a new curriculum was introduced. One

TÁJÉPÍTÉSZETI, -VÉDELMI ÉS -FEJLESZTÉSI KAR FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, PROTECTION AND DEVELOPMENT	
DÉKÁN/DEAN: MŐCSÉNYI MIHÁLY	
Kert- és Településképzési Tanszék Department of Garden and Urban Design	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT JÁMBOR IMRE
Kertművészeti Tanszék Department of Garden Art	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT B. ORMOS ILONA
Kerttechnikai és Műszaki Tanszék Department of Garden Technology and Engineering	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT BABÓS LAJOS
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék Department of Landscape Protection and Reclamation	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT CSIMA PÉTER
Tájtervezési és Területrendezési Tanszék Department of Landscape Planning and Regional Development	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT CSEMEZ ATTILA

tanterv szerint kezdődött meg az oktatás, amelynek egyik lényeges eleme volt, hogy az ekkor évente már 70-80 hallgatóval induló tájépítésmérnöki szakon az első és második évfolyamon egységes a képzés, majd a II. évfolyam második félévének végén a tájépítésmérnök hallgatók négy szakirány közül választhattak. A szakirány választás hagyománya később, a kétféle képzési rendszer bevezetése után is megmaradt, és napjainkig érvényes.

Az 1989-es rendszerváltást követően a nemzetközi kapcsolatépítés lehetősége is jobban megnyílt. Egyik legfontosabb ilyen irányú kezdeményezés Balogné Ormos Ilonához köthető, aki dékánként az 1990-es évek közepén a korábbi német kapcsolatokat elmélyítve épített ki szoros együttműködést a berlini Humboldt Egyetemmel, amelynek köszönhetően több doktorandusz hallgató is első között élvezhette az Erasmus mobilitás nyújtotta előnyöket.

A növekvő kapcsolati háló eredményeként a Kar 2002-ben elnyerte az ECLAS konferencia rendezési jogát. A Budapesten megrendezett szakmai esemény tovább növelte a magyar tájépítésképzés európai presztízsét, elősegítve a hallgatói és oktatói cserekapcsolatokat egyre több neves európai tájépítész iskolával [12].

A 2003/2004-es tanévben indult el a Karon az okleveles településmérnöki szak, úgy öt éves nappali tagozaton, mint három éves kiegészítő levelező szakon. A képzés indítása az akkori dékán, Jámbor Imre nevéhez fűződik, aki Reischl Gáborral és Schneller Istvánnal dolgozta ki és indította el a programot. Ezzel immár két önálló egyetemi szakon folyt az oktatás, amelyek tudományterületileg szorosan kapcsolódtak, és kölcsönösen erősítették egymást [13].

A TÁJÉPÍTÉSZETI KAR (2005-2014)

Fontos pillanat a Kar történetében, hogy a sokak által hosszúnak talált megnevezés 2004-ben Tájépítészeti

Kar-ra rövidült le. Köszönhető ez talán annak is, hogy az 1992-es karalapítás óta eltelt tizenkét év alatt a szakma kellőképpen megerősödött ahhoz, hogy a korábban már hivatkozott tevékenységi területeit az EU csatlakozás küszöbén nem kellett már külön hangsúlyozni.

A csatlakozást követően, pontosabban a 2006/2007-es tanévben kezdődött el hazánkban is az európai felsőoktatási fejlesztéseknek megfelelő kétféle képzési rendszer bevezetése. Ettől kezdve Tájrendező és kertépítő alapszakon (BSc) – nagymértékben az akkori dékán, Csemez Attila erőfeszítéseinek köszönhetően – jelentősen megnövekedett létszámmal (120-140 hallgatóval) – indult a hét féléves képzés, s a hallgatók az ötödik félévtől kezdődően három specializációból (Kertépítő, Tájrendező, illetve Településüzemeltető) választhattak [14].

A Tájrendező- és kertépítőmérnök alapképzési szak utolsó féléve egybefüggő, külső szakmai gyakorlat, amelyet a hallgatók hazai vagy külföldi kertépítő kivitelező, fenntartó, tervező, tájrendezési, általános építőipari, környezetgazdálkodási vállalatoknál, településgazdálkodási, kommunális szolgáltató üzemeknél, tájvédelmi, tájgondozó feladatokat ellátó szervezeteknél, települési önkormányzatoknál, szakigazgatási szerveknél stb. szakirányítás mellett végeznek. A szakmában továbbtanulni vágyó hallgatók a Karon több mesterszakon szerezhetnek diplomát, amely a tervezői jogosultság alapfeltételét jelenti.

A Kar képzési kínálatának bővülése nyomán, a Településtervező mérnöki mesterszak (MSc) indításával összefüggésben újabb struktúraváltozás következett be. Az új településmérnök képzés már 2007-ben elindult, és egy új, önálló Településképzési Tanszék alapítását eredményezte, amelynek feladata elsősorban a települési szakképzés programjának, tantárgyainak gondozása lett. A Kert- és Településképzési Tanszék neve (és képzési profilja) ezzel egyidejűleg Kert- és Szabadtértervezési

4. ábra/Fig. 4: Az 1992-ben megalakult Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar tanszéki struktúrája / The departments of the Faculty of Landscape Architecture, Protection and Development, established in 1992
FORRÁS/SOURCE: JÁMBOR IMRE

of its main features was that the landscape architecture course, admitting 70-80 students per year, had a unified curriculum in the first two years, and at the end of the fourth semester, students could choose between four fields of specialisation. The tradition of choosing a specialisation was maintained after the introduction of the two-cycle system, and is still in practice today.

After the change of the political regime in 1989, the possibility of developing international relations also broadened. One of the most important initiatives in this regard was taken by Ilona B. Ormos, who, in her capacity as Dean in the mid-1990s, established close cooperation with the Humboldt University in Berlin, strengthening previous German ties and enabling several doctoral students to be among the first to benefit from Erasmus mobility.

As a result of this growing network of contacts, the Faculty won the privilege to host the ECLAS conference in 2002. The professional event held in Budapest further enhanced the prestige of Hungarian landscape architecture education in Europe, facilitating student and faculty exchanges with an increasing number of renowned European landscape architecture schools [12].

In the academic year 2003/2004, the Faculty launched the degree course in Urban Planning, both as a five-year full-time course and as a three-year part-time postgraduate course. This meant that there were now two separate university degree courses, which were closely linked and supported each other. The Urban Planning programme has been initiated by the actual Dean of the Faculty, Imre Jámbor, in cooperation with Gábor Reischl and István Schneller [13].

THE FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE (2005-2014)

An important point in the history of the Faculty was that its name, which was widely considered too long, was simplified in 2004 to Faculty of Landscape Architecture. This is perhaps partly due to the fact that over the twelve years since the faculty was founded in 1992, the profession had become established enough that its fields of activity no longer needed to be emphasised at the eve of EU accession.

After the EU accession, in the academic year 2006/2007 to be precise, the introduction of the two-cycle education system in Hungary started, in line with the European developments in higher education. From then on, thanks largely to the efforts of the Dean at the time,

Attila Csemez, the seven-semester BSc course in Landscape Management and Garden Construction started with a significantly increased number of students (120-140), who were offered the choice between three specialisations (Garden Construction, Landscape Management and Urban Management) starting in the fifth semester [14].

The last semester of the Bachelor's course in Landscape Management and Garden Construction is an internship period, which students carry out under professional supervision at domestic or international companies in garden construction, maintenance, design, landscape management, general construction and environmental management, or urban management and municipal services, or organisations in landscape conservation and landscape maintenance, or at municipalities, special administrative bodies, etc. Those wishing to pursue further studies in the field can obtain a Master's degree at the Faculty in several programmes, which is a prerequisite for the status of chartered designer.

As a result of the increase in the range of courses offered by the Faculty, another structural change took place in conjunction with the launch of the Master's degree in Urban Planning (MSc). The new course was launched in 2007 and resulted in the establishment of a new, independent Department of Urban Planning, whose main task was to take care of the training programme and its subjects. At the same time, the name (and the training profile) of the Department of Landscape and Urban Design was changed to 'Department of Garden and Open Space Design'. Thus, in 2007, the number of departments at the Faculty increased to six and the discipline of Urban Planning was added to the curriculum.

The first two semesters of the four-semester MSc in Landscape Architecture are jointly taught, and from the third semester students study and prepare their diploma projects in the department related to their main specialisation areas within the profession. The master's programme in Urban Planning, similarly to the MSc in Landscape Architecture, did not only aim to admit graduates of the BSc programme of the Faculty, but also attracted young people with BSc degrees in other disciplines (architecture, civil engineering, horticulture, etc.).

The range of courses was further extended in the academic year 2009/2010 with the development of the curriculum and the material for official recognition for the MA Programme in Landscape Architecture and Garden Art. This cross-semester course was launched in February

5. ábra/Fig. 5: Az IFLA EU képzésakkreditációs bizonyítványa 2023-ból, amely három tájépítész programunk (BSc, MSc, MA) nemzetközi szakmai súlyát igazolja / IFLA EU's Letter of Recognition from 2023, confirming the international professional standing of our three landscape architecture programmes (BSc, MSc, MA)

Tanszékre módosult. Így a Karon 2007-ben a tanszékek száma hatra nőtt, s az oktatás a településépítészeti diszciplínával bővült.

A négy féléves Tájépítész-mérnök MSc első két féléve közös, a hallgatók a harmadik félévtől diplomatervezéssel témájukkal összhangban, a szakma fő specializációs területeinek megfelelő tanszékeken tanulnak és készítik el diploma-tervüket. A Település-mérnök mesterszak – a Tájépítész mérnöki MSc-hez hasonlóan – nemcsak a Kar BSc programján végzettek felvételét célozta meg, hanem más szakterületek (építész-mérnök, építőmérnök, kertészmérnök stb.) BSc diplomával rendelkező fiataljait is vonzotta.

A képzési paletta a 2009/10-es tanévben Jámbor Imre kezdeményezésének köszönhetően a Tájépítész és Kertművész Mesterszak (MA) akkreditációs anyagának és tantervének a kidolgozásával tovább bővült. A keresztfélévesen indított képzés keretében az első évfolyam 2012 februárjában kezdte el tanulmányait. A négy féléves képzés a Tájépítész és Kertművész MA mesterszakon egységes. A Tájépítész és Kertművész MA képzést 2014-ben angol nyelven is elindult, Master of Arts in Landscape Architecture and Garden Art (MLA) megnevezéssel. Az angol nyelvű program indításában Szilágyi Kinga, Fekete Albert és Bakay Eszter kari vezetők és oktatók játszott kulcsszerepet.

2012-ben egy újabb szervezeti változás is történt, ez azonban sem a Kar megnevezését, sem annak képzési struktúráját nem befolyásolta: stratégiai okokból a Kertművészeti Tanszéket és Kerttechnikai és Műszaki Tanszéket egy tanszékké kellett összevonni, Kertművészeti és Kerttechnikai Tanszék névvel.

Ugyancsak 2012-ben pályáztuk és kaptuk meg először képzéseinkre az IFLA EU ötéves akkreditációját, amelyet 2017-ben, illetve 2023-ban megújítottunk (5. ábra). A jelenleg ECLAS tagsággal rendelkező európai iskolák 78 tájépítész képzési programja közül mindössze 28 rendelkezik IFLA EU akkreditációval, és ebből a 28 képzésből három (a Tájrendező és kertépítő BSc, a Tájépítész-mérnöki MSc illetve a Tájépítész és Kertművész MA) a mi iskolánkhoz kötődik.

A határon túli szakemberképzés a Kar egy jelentős vállalása ebből az időszakból. A Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Marosvásárhelyi Karán 2012-ben indult tájépítész-mérnöki alapképzés szakmai támogatását, mintatantervének és tantárgyi programjainak kidolgozását tudástranzfer keretében vállalta a Kar, ami nem merült ki az erdélyi képzés portfóliójának kialakításában. A közösen elindított oktatás fejlesztését – együttműködési

szereplésén alapuló szakmai felügyelet formájában – azóta is saját ügyének érzi, kiemelt figyelemmel kezeljük. A Kar több oktatója – pótolandó az erdélyi szakoktatók hiányát – tantárgyfelelősként is rendszeresen részt vett a marosvásárhelyi képzés tantárgyainak oktatásában, rendszeres szakmai programok szervezésében. Nyomatott és digitális tananyag adományozásával, magyarországi szakmai programok terjesztésével, közös pályázati részvétellel, akkreditációs tanácsadással stb. is hozzájárul a képzés mielőbbi stabilizálódásához, akkreditálásához, országos és nemzetközi elismeréséhez.

A TÁJÉPÍTÉSZETI ÉS TELEPÜLÉSTERVEZÉSI KAR (2015-2020)

Bár a Tájrendező és kertépítőmérnök alapszakon folyó településüzemeltető szakirányos képzés, valamint a Település-mérnöki mesterképzés már a 2006/2007-es tanévben elindult, a Kar neve csupán 2015-ben követte ezeket a fejlesztéseket, és lett Tájépítészeti és Településtervezési Kar. A „településtervezés” megjelenése a Kar nevében növelte a szakmai érdekérvényesítés lehetőségét, erősebb „súlycsoportba” sorolva a kart.

A 2015-ös év a nemzetközi kapcsolatok terén is újabb áttörést jelentett. Ekkor nyílt először lehetőség komolyabb tengerentúli kapcsolatfelvételre: elsőként két Shanghai-iskolával sikerült elvi együttműködési szándéknyilatkozatot aláírni. Ennek következtében máig tartó együttműködések sora indult el az East China Normal University Design Iskolájával (ECNU, School of Design), valamint Kína legrangosabb építészeti/ tájépítészeti képzőhelyével, a Tongji Egyetem Építészeti és Tájépítészeti Iskolájával (College of Architecture, Urbanism and Landscape Planning).

A kínai kapcsolat további partnerségekhez nyitott kapukat, hiszen részt vehettünk egy nemzetközi oktatási-kutatási projektben, amely a kínai kisvárosok és falvak megújításának stratégiájával foglalkozott. Kínai részről az ECNU, illetve a TONGJI egyetem vettek részt, de a konzorcium tagja volt a mi karunkon kívül számos más tájépítész és építésziskola is (pl. Nuova Accademia di Belle Arti Milan, Technion, Israel Institute of Technology, Politecnico di Torino)

Az egyre bővülő kínai kapcsolatok egyik csúcspontjaként említhető a 2018-ban a Tongji Egyetemen megrendezett „Magyar Tájépítészet Napja”, amelyen a kínai építés és tájépítész iskolák zöme képviseltette magát. A Shanghai-i magyar konzulátus támogatásával

2012, and is a four-semester course without specialisations. In 2014, the course was also introduced in English under the name Master of Arts in Landscape Architecture and Garden Art (MLA). In the initialization of the English language MLA programme the actual Faculty leaders – Kinga Szilágyi, Albert Fekete and Eszter Bakay played a crucial role.

Another organisational change took place in 2012, which did not affect the name of the Faculty or its training structure: for strategic reasons, the Department of Garden Art and the Department of Garden Technology and Engineering had to be merged, giving rise to the Department of Garden Art and Landscape Design.

It was also in 2012 that the Faculty first applied for and received the IFLA Eu five-year recognition for the training programmes, which was renewed in 2017 and 2023 respectively (Fig. 5). Of the 78 programmes in landscape architecture currently offered by ECLAS member schools in Europe, only 28 hold the IFLA Eu recognition, and three of these courses (the BSc in Landscape Management and Garden Construction, the MSc in Landscape Architecture and the MA in Landscape Architecture and Garden Art) are available at our school.

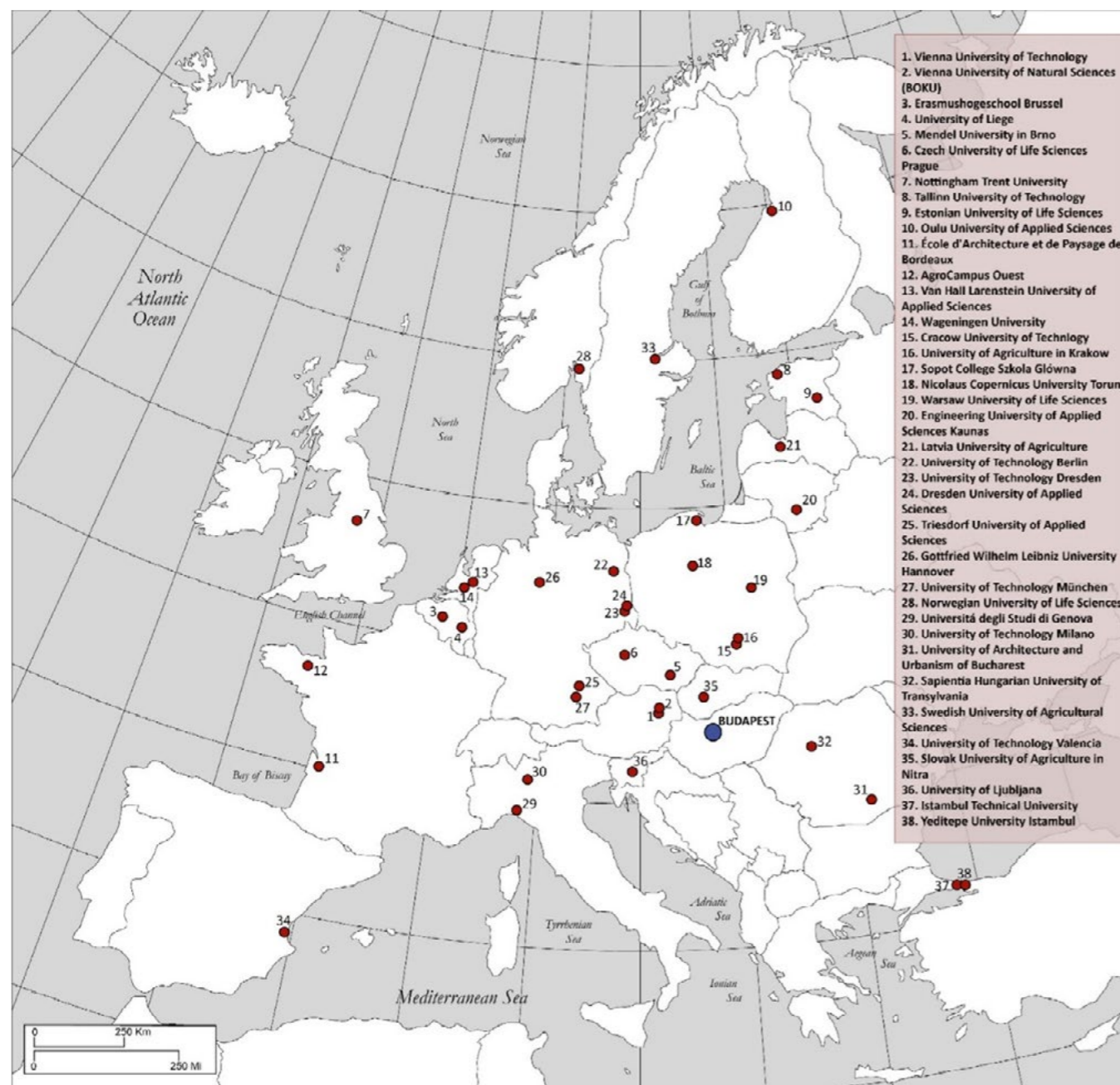
Cross-border training is a major commitment of the Faculty from this period. The knowledge exchange between the Faculty and the Sapientia Hungarian University of Transylvania in Marosvásárhely (Târgu Mures, RO) manifested in a professional contribution to the preparation of the curriculum and course contents for the undergraduate course that started in 2012, and did not conclude with the development of the Transylvanian training portfolio. Since then, the improvement of the jointly launched educational programme, by means of professional supervision based on a cooperation agreement, has been treated as a matter of special concern and has been given close attention. To compensate for the lack of professionals in Transylvania, several lecturers at the Faculty participate in the work at Marosvásárhely as course leaders, and in the organisation of regular professional programmes. By sharing printed and digital content, disseminating information about professional programmes in Hungary, cooperating in the preparation of competition entries, providing accreditation guidance, etc., the Faculty also contributes to the stabilisation, accreditation and national and international recognition of the programme in Transylvania.

THE FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING (2015-2020)

Although the Urban Management specialisation of the graduate course in Landscape Management and Garden Construction and the Master's programme in Urban Planning were launched in 2006/2007, these changes were only reflected in the name of the Faculty in 2015, when it changed to Faculty of Landscape Architecture and Urban Planning. The introduction of 'urban planning' in the name of the Faculty increased the potential for professional advocacy, placing the Faculty in a stronger position.

The year 2015 also marked a breakthrough in international relations. It was the first time that major overseas contacts were established, leading to the signing of the first memoranda of understanding with two Shanghai schools. This has initiated a series of ongoing collaborations with the School of Design at East China Normal University (ECNU) and China's most prestigious architecture/ landscape architecture school, the College of Architecture, Urbanism and Landscape Planning at Tongji University.

The Chinese connection paved the way to further partnerships, as we were able to participate in an

létrejött rendezvényen kiállításra kerültek magyar hallgatóink diplomamunkái, és előadások hangzottak el a magyar tájépítészeti oktatásról. Itt alakult ki az a kapcsolat a Henani Mezőgazdasági Egyetem Tájépítészeti Karával (Henan Agricultural University, Faculty of Landscape Architecture and Art), amelynek eredményeként mára ez a képzőhely intézetünk legfontosabb kínai partnere, és amely során együttműködési előszerződés került aláírásra, oktatási együttműködések, valamint egy Kínai-Magyar Tájkutató központ létrehozásában. De a kínai partneregyetemek sorában említhető a fentiek

kívül a China Agricultural University Beijing vagy a Southeast University Nanjing.

A távol-keleti együttműködések terén Kína mellett Indiában (IESCOA Mumbai, University Pune), Vietnámban (Hanoi University of Civil Engineering, HoShi Minh University of Architecture), a Fülöp-Szigeteken (San Carlos University Cebu), illetve Dél-Korában (Sunchon National University) építettünk ki hídállásokat.

Dél-Amerika egy másik olyan régió, amelyet 2014/15-ben fedeztünk fel, és értékeltünk fontosnak oktatáspolitikai szempontból. Először egy magyar-brazil kétoldalú

◀◀ **6. ábra/Fig. 6:** Intézetünk európai Erasmus partneriskolái 2017-ben / European Erasmus partner schools of the Faculty in 2017

7. ábra/Fig. 7: A Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet jelenlegi szervezeti struktúrája és az Intézet vezetői / The current organisational structure of the Institute of Landscape Architecture, Urban Planning and Garden Art and the heads of the Institute

TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉSTERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZETI INTÉZET INSTITUTE OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, URBAN PLANNING AND GARDEN ART

INTÉZETIGAZGATÓ/HEAD OF INSTITUTE: FEKETE ALBERT

Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék Department of Floriculture and Dendrology	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT HONFI PÉTER
Kert- és Szabadtertervezési Tanszék Department of Garden and Open Space Design	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT T. ZAJACZ VERA
Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék Department of Garden Art and Landscape Design	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT SÁROSPATAKI MÁTÉ
Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék Department of Landscape Planning and Regional Development	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT KOLLÁNYI LÁSZLÓ
Tájvédelmi és Tájrehabilitációs Tanszék Department of Landscape Protection and Reclamation	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT VALÁNSZKI ISTVÁN
Településépítészeti és Települési Zöldinfrastruktúra Tanszék Department of Urban Planning and Urban Green Infrastructure	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT SZÖVÉNYI ANNA
Dísznövénytermesztési és Zöldfelületgazdálkodási Kutatócsoport Ornamental Plant and Green System Management Research Group	TANSZÉKVEZETŐ/HEAD OF DEPARTMENT ORLÓCI LÁSZLÓ

international education-research project on strategies for the regeneration of small towns and villages in China. From the Chinese side, ECNU and TONGJI University were involved, but besides our faculty, the consortium also included several other schools of landscape architecture and architecture (e.g. Nuova Accademia di Belle Arti in Milan, Technion - Israel Institute of Technology, Politecnico di Torino).

One of the major events of the ever-expanding relations with China was the 2018 Day of Hungarian Landscape Architecture at Tongji University, where most of the Chinese schools of architecture and landscape architecture were represented. The event, supported by the Consulate General of Hungary in Shanghai, featured an exhibition of Hungarian students' degree projects, and presentations on Hungarian landscape architecture education. It was here that the relationship with the Faculty of Landscape Architecture and Art of Henan Agricultural University was established, which has resulted in this institution becoming our most important partner in China, with a preliminary cooperation agreement signed to establish educational collaborations and a Chinese-Hungarian Landscape Research Centre. Other Chinese partner universities include China Agricultural University Beijing and Southeast University Nanjing.

In addition to China, other Far East collaborations include institutions in India (IESCOA Mumbai, Pune University), Vietnam (Hanoi University of Civil Engineering, Ho Chi Minh University of Architecture), the Philippines

(University of San Carlos Cebu) and South Korea (Sunchon National University).

South America is another region we identified and considered important from an educational policy perspective in 2014/2015. We first welcomed many Brazilian students at our faculty in the framework of a bilateral intergovernmental agreement between Hungary and Brazil (Science Without Borders), and subsequently students from Mexico, Ecuador and Venezuela regularly applied for our courses. Visits to Buenos Aires (Argentina) resulted in the signing of cooperation agreements with the faculties of architecture and agriculture of the University of Buenos Aires (UBA), both in the fields of research and education. Furthermore, we also established contact with the Torquato di Tella University, the University of Morón and the National University of La Plata in Buenos Aires, as well as with the professional association of Argentinean landscape architects.

Our undergraduate, master's and doctoral programmes also attract talented students from many countries in the Arab world (Syria, Iran, Tunisia, Algeria), the former Soviet republics (Uzbekistan, Kazakhstan), Russia, Laos, Bangladesh and Mongolia.

The Fábos Conference, a travelling conference organised jointly by the University of Massachusetts Amherst (UMASS) in the United States and the Faculty of Landscape Architecture, has already a long-standing tradition, taking place in alternating locations every three years since 2001. In addition to UMASS Amherst, Rutgers

kormányközi megállapodás keretében (Science Without Borders) fogadtunk több tucat brazil hallgatót karunkon, majd ezt követően rendszeresen jelentkeztek mexikói, ecuadori, venezuelai diákok képzéseinkre. Buenos Aires-i (Argentína) látogatások eredményeként sikerült együttműködési megállapodásokat aláírni az UBA (University of Buenos Aires) építészeti és mezőgazdasági karaival, úgy a kutatás mind az és oktatás terén. Ezenkívül felvettük a kapcsolatot az Buenos Aires-i Torquato di Tella, a Moron, illetve a La Plata egyetemekkel, valamint az argentin tájépítészek szakmai szervezetével is.

Az arab világ számos országából (Szíria, Irán, Tunézia, Algéria), a volt szovjet- köztársaságokból (Üzbegisztán, Kazahasztán), Oroszországból, Laoszból, Bangladeshből valamint Mongóliából ugyancsak érkeznek jó képességű hallgatók alap-, mester- illetve doktorképzéseinkre.

Itt kell megemlítenünk az Egyesült Államokban az University of Massachusetts Amherst (UMASS) és a Tájépítészeti Kar közös vandorkonferenciáját, a Fábos Konferenciát is, amely ekkor már komoly hagyományokkal rendelkezett, hiszen 2001 óta három évente váltakozó helyszínen került megrendezésre. Az UMASS Amherst mellett komoly partnerünk az USA-ból még a Rutgers University, akikkel ugyancsak szervezünk oktatói mobilitási programokat, hallgatói workshopokat.

A tengerentúli kapcsolatok jelentősége az új közös kutatási lehetőségekben, illetve az Intézet anyagi stabilitásának megteremtésében rejlik, hiszen ezek a kapcsolatok jelentősen hozzájárulnak a piacképes nemzetközi hallgatói utánpótlás biztosításához nemzetközi képzéseinken (MLA, PhD).

Iskolánk ERASMUS partnerkapcsolatai ugyancsak dinamikus növekedtek [15]. Míg 2017 elején 38 iskolával volt ilyen kapcsolat, ez a szám 2019-re 49-re nőtt (6. ábra).

2020-ban karunk 14 oktatója nyert mobilitási támogatást különböző európai partnerintézményekbe. A COVID19 járvány után 2022-től ismét egyre több hallgatónk és oktatónk utazik külföldi partnerintézményekbe. Érdekes tapasztalat, hogy a hallgatók egyre nagyobb számban pályáznak az ERASMUS által támogatott gyakorlati képzőhelyekre, s így lehetőségük van arra, hogy kötelező szakmai gyakorlatukat külföldön teljesítsék. Célországok közül a 2021-22-es statisztika alapján Anglia, Hollandia és Csehország a legnépszerűbbek.

A beutazó hallgatói létszám is visszarendeződött a COVID alatti visszaesés után a „szokásos” évi 25-28 főre. Az utóbbi években legtöbben Törökországból, Franciaországból, Németországból, Hollandiából és Lengyelországból érdeklődnek a magyar tájépítészeti képzés iránt.

Intézetünk 2015 óta a MATE keretei között (de országos szinten is) elsőként fogadja el hallgatóinknak a külföldön elvégzett Erasmus féléveket, így ösztönözve a fiatalok

nemzetközi szakmai tapasztalatszerzését és kapcsolatépítését.

Számos oktatónk rangos nemzetközi elismerésekben is részesült az elmúlt évtizedekben, ami iskolánk nemzetközi beágyazottságát és elismerését is jól mutatja. Ezek közül a legrangosabb kitüntetés az IFLA által adományozott Sir Geoffrey Jellicoe-díj, amelyet 2012-ben Mócsényi Mihály professzor kapott meg. Fekete Albert 2014-ben Europa Nostra-díjban részesült az erdélyi magyar kulturális örökség védelme érdekében kifejtett tevékenységéért. Mócsényi Mihály és Jámbor Imre professzor 2009-ben, illetve 2012-ben ECLAS életmű-díjat kapott, és több oktatónk részesült kiváló oktató (Eplényi Anna, Valánszki István), illetve kiváló kutató (Zelenák Fruzsina) elismerésben is az ECLAS részéről.

A TÁJÉPÍTÉSZETI, TELEPÜLÉS-TERVEZÉSI ÉS DÍSZKERTÉSZETI INTÉZET (2021-2024)

2021-ben, a legutolsó egyetemi integrációt követően a tájépítész képzés az újonnan alapított Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem (MATE) keretein belül működött tovább, amelynek fenntartói joga a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetemért Alapítványhoz került. Az új szervezeti rendszerben az egyetemi oktatásban hagyományos kari struktúra megszűnt, a MATE 21 intézetbe szerveződve képzelte el oktatási és kutatási tevékenységét, így Karunk neve és státusza Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézetté módosult. A névbővítést az indokolta, hogy az Intézethez két új, a díszkertészeti és dísznövény-alkalmazási oktatáshoz és kutatáshoz kapcsolódó szervezeti egység került: a Dísznövénytermesztési és Dendrológiai Tanszék (amely korábban a Kertészettudományi Kar kötelékében működött) és a Díszkertészeti és Zöldfelületgazdálkodási Kutatócsoport, amely a MATE egyetemi struktúrájába integrált Nemzeti Agrárinnovációs Kutatóintézet (NAIK) korábbi kutatási egységéből jött létre (7. ábra).

Az egyetemi integráció a képzés tartalmát nem befolyásolta. A korábbi népszerű BSc és MSc képzések és azokon a hallgatói létszámok megmaradtak, annak ellenére, hogy agrár képzési területen (de sok más képzési területen is) a hallgatószám lényegesen csökkent.

Az 1993 óta önálló tájépítészeti doktori programmal működő, és 2009 óta az agrárműszaki tudományághoz tartozó Tájépítészeti és Tájökológiai Doktori Iskola – amely 2017 óta angol nyelvű képzést is biztosít – hallgatói létszáma látványosan megnőtt. A doktori képzés iránt rendkívül magas a nemzetközi kereslet, gyakorlatilag a témavezetői kapacitás korlátozza a felvehető doktorandusz-hallgatók számát. Az újonnan felvett doktorhallgatók száma évente rendszeresen meghaladja a 10-12 főt, így a doktori iskola aktív hallgatóinak száma eléri az 50-et,

University is another major partner from the USA, with whom we also organise faculty mobility programmes and student workshops.

The importance of overseas relations lies in the new joint research opportunities and the financial stability of the Institute, as they contribute significantly to ensuring a competitive pool of foreign students for our international courses (MLA, PhD).

Our ERASMUS partnerships have also grown dynamically [15]. While at the beginning of 2017 there were 38 partner institutions, this number increased to 49 by 2019 (Fig. 6).

In 2020, 14 members of our faculty received mobility grants to various European partner institutions. After the COVID19 pandemic, from 2022 onwards, we are seeing an increase in the number of our students and staff travelling to partner institutions abroad. An interesting phenomenon is the growing number of students applying for ERASMUS-funded internships, which gives them the opportunity to complete their mandatory professional training abroad. According to the 2021-2022 statistics, the most popular destination countries are the UK, the Netherlands and the Czech Republic.

The number of incoming students has also recovered from the decline under COVID to the “usual” 25-28 per year. In recent years, most of the students interested in Hungarian landscape architecture education came from Turkey, France, Germany, the Netherlands and Poland.

Since 2015, our Institute has been the first within MATE (and also at a national level) to fully recognise Erasmus semesters completed abroad for our students, thus encouraging young people to gain international professional experience and contacts.

Many of our lecturers have also received prestigious international awards over the past decades, which is a good indication of our school’s international standing and recognition. The most distinguished of these is the IFLA Sir Geoffrey Jellicoe Award, which was bestowed on Professor Mihály Mócsényi in 2012. In 2014, Albert Fekete won the Europa Nostra Prize for his work in the protection of the Hungarian cultural heritage in Transylvania. Professors Mihály Mócsényi and Imre Jámbor received the ECLAS Lifetime Achievement Award in 2009 and 2012 respectively, and several of our faculty members have been awarded the ECLAS Outstanding Educator (Anna Eplényi and István Valánszki) and Outstanding Researcher (Fruzsina Zelenák) Awards.

THE INSTITUTE OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, URBAN PLANNING AND GARDEN ART (2021-2024)

In 2021, following the most recent university restructuring, the landscape architecture programme continued to

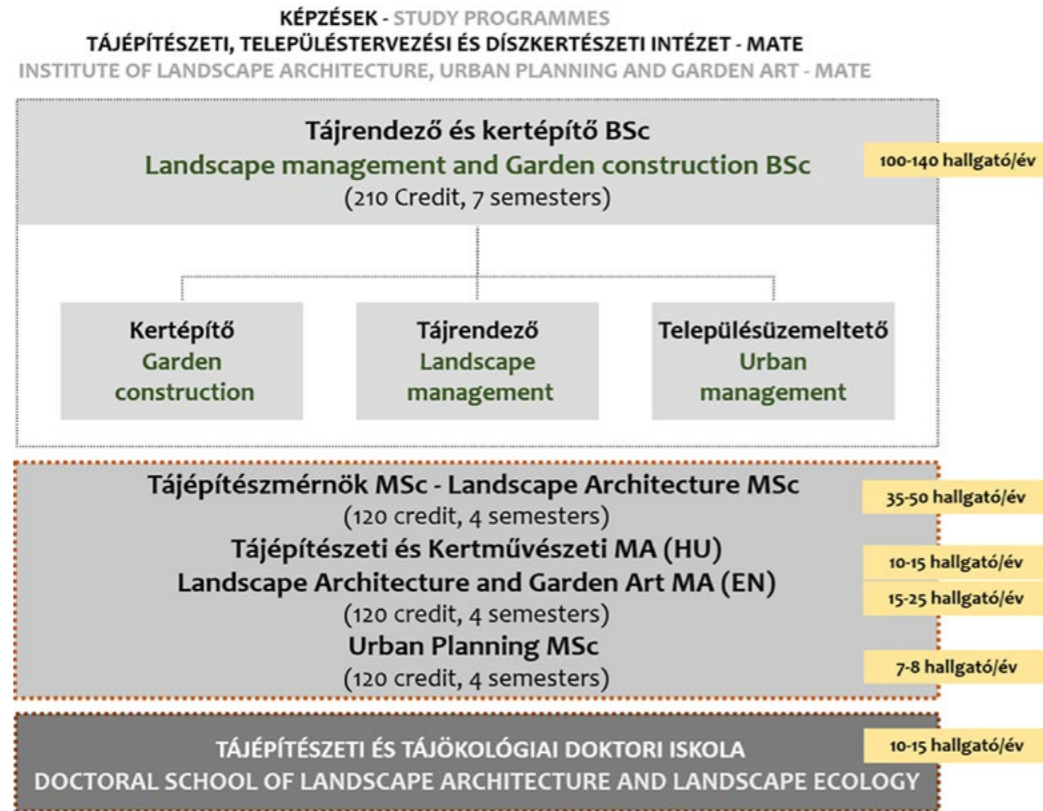
operate within the newly established Hungarian University of Agriculture and Life Sciences (MATE), maintained by the Foundation for the Hungarian University of Agriculture and Life Sciences. In the new organisational system, the traditional faculty structure of university education was discontinued, and MATE was organised into 21 institutes carrying out teaching and research, thus the name and status of our Faculty became Institute of Landscape Architecture, Urban Planning and Garden Art. The reason for the name extension was that two new units related to the education and research of ornamental horticulture and plant application were added to the Institute: the Department of Floriculture and Dendrology (formerly part of the Faculty of Horticulture) and the Ornamental Plants and Green Space Management Research Group, which was created from the former research unit of the National Institute for Agricultural Innovation (NAIK), integrated into the MATE university structure (Fig. 7).

The content of the training was not affected by the university restructuring. The previously popular BSc and MSc courses and their student enrolments have been retained, despite a significant drop in the number of students in agricultural fields (but also in many other fields).

The number of students at the Doctoral School of Landscape Architecture and Landscape Ecology, which is an independent doctoral programme in landscape architecture since 1993 and part of the agricultural engineering discipline since 2009, has increased dramatically, with an English language programme added in 2017. There is an extremely high international demand for the doctoral training, and practically it is the capacity of the supervisors that limits the admission of new doctoral students. The number of newly enrolled doctoral students regularly exceeds 10-12 per year, bringing the number of active students in the doctoral school to 50, with a yearly average of 10 students defending their dissertations.

Another example of training development is the launch of MATE’s flagship English-language BSc course in Landscape Management and Garden Construction Engineering in September 2024. The preparation of this programme has been the most challenging educational development process of the past two years for the Institute’s staff.

Development of the training is an ongoing process even today (Fig. 8). On the one hand, it builds on traditional teaching practices. Each of the Institute’s programmes includes two studio weeks at the beginning or end of the 14-week semesters. Under the guidance of tutors, these studios give students the opportunity to work individually or in groups (survey, analysis, design and creative activities), according to the level of training.

és a disszertációjukat sikeresen megvédők száma évente immár átlagosan 10 fő.

A képzésfejlesztést jelzi a 2024. szeptemberében elindult a MATE zászlóshajó képzéseként megnevezett Tájrendező és kertépítő BSc angol nyelvű program (BSc in Landscape Management and Garden Construction Engineering), amelynek előkészítése az utóbbi két év legkomolyabb oktatásfejlesztési kihívását jelentette az intézet dolgozói számára.

A képzésfejlesztés folyamatosan zajlik (8. ábra). Ez egyrészt hagyományos oktatási sajátosságokra épül. Az Intézet képzési programjainak mindegyikében a 14 hetes félévek elején vagy végén két műhelyt kap helyet. Ezek a műhelyk biztosítják a folyamatos oktatói felügyelet mellett végzett egyéni vagy csoportmunkát (felmérés, elemzés, tervezés és kreatív alkotás), a képzési szintnek megfelelően. A műhelygyakorlat keretében terepgyakorlat is folyhat (geodéziai felmérés, terepkutatás, értékelés, fakataszter készítése stb.) Az együttműködések alapuló oktatás egyik hatékony formája a közös tervezési műhelyk szervezése partnerintézmények rokonszakos hallgatóival, amelyek a résztvevők függvényében hazaiak vagy nemzetközi is lehetnek. A műhelyhetek némelyikét tanulmányi szemlék váltják ki, de tanulmányi szemlék esetenként a műhelyheteken kívül, azokon felül is szervezhetők. A hazai vagy külföldi helyszínű tanulmányi szemlék célja egy adott félévhez, vagy tantárgyi tematikához kapcsolódó szakmai program elvégzése (pl. üzemlátogatások, faiskolák és évelő kertészetek meglátogatása, kastélykert-bejárások,

túrázások természetvédelmi területen, megvalósult jó tervezői gyakorlat példáinak helyszíni megtekintése stb.).

Rendszeres hazai és nemzetközi tervpályázati részvételek nyári egyetemek, alkotótáborok, közösségi tervezés és részvétel által elsajátítható gyakorlati fogások teszik életszerűvé a feladatmegoldást, hatnak motivációs erőként. Hazai és külföldi külsős szakemberek, alkalmi vagy rendszeres meghívása egy adott tantárgy oktatására széles szakmai spektrumot biztosít az aktuális kihívások megismerésére, kezelésére.

A tájépítészek feladata egy élhető és fenntartható életér kialakítása; oktatási feladat, hogy partnerségben a gazdasági szereplőkkel, a képzés intézményrendszerének és struktúrájának, valamint a felvételi keretszámoknak a megfelelő alakításával biztosítsa a gazdaság igényeihez alkalmazkodó képzés kínálatot.

Az oktatás, a kutatás és a szakmagyakorlás összefonódása elengedhetetlen egy sikeres, kompetitív képzésfejlesztésben, hiszen szakmánk e három egymásra erőteljesen ható, szimbiózisban lévő pilléren nyugszik.

A versenyképes és szakmailag hatékony képzésfejlesztésnek nyitottnak kell lennie az újra; folytatnia kell azokat a jó gyakorlatokat, amelyek a képzés és a szakma közötti szoros, élő kapcsolatot erősítik elő; együtt kell működnie a hallgatókkal, a piaci szereplőkkel és a szakmai szervezetekkel; a szakma oktatásra vonatkozó visszajelzéseire; nyitottnak kell lennie azokra a globális kihívásokra, amelyek keresik - helyi, lokális szinten is - a választ a szakmát és a társadalmat leginkább foglalkoztató kérdésekre. ©

8. ábra/ Fig. 8: A Tájépítészeti, Településtervezési és Díszkertészeti Intézet képzési struktúrája és az egyes szakokra évenként felvett hallgatói létszámok / The training structure of the Institute of Landscape Architecture, Urban Planning and Garden Art, and the number of students admitted to each course per year

Field work (geodetic survey, field analysis, landscape heritage inventory, tree inventory, etc.) may also be part of the studio. An effective form of collaborative learning is the organisation of joint design studios with peer students in related programmes of partner institutions, which can be either domestic or international, depending on the participants. Some of the studio weeks are replaced by field trips, but these can occasionally be organised in addition to the studios. Field trips, whether at home or abroad, are aimed at completing a specific technical programme related to a given semester or subject (e.g. visits to factories, tree and perennial nurseries, heritage gardens, hiking in nature reserves, site visits to implemented best design practice projects, etc.).

Regular participation in national and international design competitions, summer universities, workshops, participatory design and physical work provide that practical knowledge, which make problem solving similar to real professional projects and act as motivating force. The occasional or regular invitation of local and foreign visiting experts to teach a given subject provides a broad professional perspective for understanding and addressing current challenges.

The task of landscape architects is to create a liveable and sustainable habitat. The educational task is to ensure, in partnership with economic actors, that the training offered is adapted to the needs of the economy, by appropriately adjusting the institutional system, the training structure, and the number of students admitted.

The intertwining of education, research and professional practice is essential for a successful and competitive training development, as our profession rests on these three strongly interacting and symbiotic pillars.

Competitive and professionally effective training development must be open to new ideas; pursue good practices that foster a close and living link between training and the profession; engage with students, market actors and professional organisations, to listen to their feedback on education; and be open to the global challenges, at local, regional and national level, that concern the profession and society the most. ©

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

- 1 Barbara Birli; Ellen Fetzer (2019): *Az európai tájépítész oktatás 100 éve - a szakmaalapító úttörők jelentősége és szerepük a jövőképfomálásban* 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat 53. sz. 22-27, 24
- 2 Mőcsényi Mihály (1993): *Tájépítészeti munkásságom*. Doktori Disszertáció Tézisei. Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, Budapest
- 3 Mőcsényi Mihály (1959): *Zöldterületek városklíma javító szerepe*. Doktori disszertáció, 5.
- 4 Mészáros Tamás (2009): *A 90 éves Mőcsényi Mihály köszöntése* In: Fatsar Kristóf (szerk): *MMXC Mőcsényi Mihály - Kilencven év*. Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, Budapest, 10.
- 5 Jámbor Imre (2003): *A tájépítészeti oktatás múltja és jelene*. In: Zalayné K. Éva, B. Ormos Ilona, Glits Márton, Sáray Tamás, G. Tar Imola, Hámori Zoltán (szerk, 2003): *150 év a kertészettudományi, élelmiszertudományi és tájépítészeti oktatás szolgáltatásban 1853-2003*, 137-138.
- 6 Mőcsényi, 1993
- 7 Mőcsényi, 1993
- 8 <https://iflaeurope.eu/index.php/site/general/history-of-ifla-europe>
- 9 Fekete Albert (2022): *Gedai Gusztáv; Hornyák Márton Kertészeti Egyetem 1853-1978*, Budapest, KÉE
- 10 Jámbor Imre, Demjén István, Perjés András, Szügyi Edit
- 11 Csemez Attila (2007): *15 éves a Tájépítészeti Kar 1992-2007*, Budapesti Corvinus Egyetem, Tájépítészeti Kar, 17.
- 12 Richard Stiles (2017): *LeNotre - The European Council of Landscape Architecture Schools and beyond ... 4D Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat*, 45. szám 19-33.
- 13 Text of the European Landscape Convention/Hungarian, 2000. <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016802f3faf>
- 14 Csemez Attila; Csima Péter, Fekete Albert, Jámbor Imre, Schneller István (2017): *Tájépítészeti felsőfokon - 25 éves a Tájépítészeti és Településtervezési Kar*, Szent István Egyetem, 17.
- 15 [220728_List_of_Schools_and_Programmes_Recognised_by_IFLA_Europe_status_JULY_2022.pdf](https://iflaeurope.eu/220728_List_of_Schools_and_Programmes_Recognised_by_IFLA_Europe_status_JULY_2022.pdf) (iflaeurope.eu)

NEGYVEN ÉV TÁJÉPÍTÉSZETI KUTATÁSAI AZ EGYETEMEN

FORTY YEARS OF ACADEMIC RESEARCH IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

KOLLÁNYI LÁSZLÓ | BALOGH PÉTER ISTVÁN | CSEMEZ ATTILA |
JÁMBOR IMRE | SALLAY ÁGNES

A kari, intézeti tájépítészeti kutatások utóbbi 40 évének áttekintését érdemes talán egy kérdéssel kezdenünk: milyen tevékenységet és mit is jelent valójában a kutatás?

A tudományos definíciók szerint „kreatív és rendszeres munka, amelyet azért végzünk, hogy növeljük a tudás mértékét” [1]. Mások szerint a kutatás „lépések összefoglaló fogalma, amelyet információk gyűjtésére és elemzésére használunk fel, hogy növeljük tudásunkat egy témával vagy problémával kapcsolatban” [2].

A kreatív rendszeres munka, az információ gyűjtése, elemzése, a problémamegoldás szükségessége egyaránt jellemzője a tájépítészeti tevékenységnek, kutatásnak is. Egyvalamivel azonban a tájépítészeti munka mindig több és összetettebb: esztétikai minőséget is teremt. A tájépítészet mint tudományterület ezért nehezen sorolható be a hagyományos tudományágak közé. Az agrártudományból indulva, az építészet, a műszaki tudományok, a környezettudomány, az ökológia, az esztétika területén „ingázik” ötvözve ezek sajátosságait. Talán emiatt éri néha az az alaptalan vád a terveket, az elméleti munkákat, a szakterületi kutatásokat, hogy sok szubjektív elemmel és kevés tudományos mércével is mérhető ismérvekkel rendelkeznek. Valójában azonban komoly megalapozó

tájépítészeti, környezeti kutatások nélkül egyetlen tájépítészeti alkotás, terv, vagy elméleti eredmény sem jöhetne létre. Jack Ahern neves kortárs amerikai tájépítész a következőket írta: „Tájakat változtatunk, építünk, új helyeket hozunk létre. Ezekben a folyamatokban gyakran nagymértékben beavatkozunk a táji folyamatokba. A beavatkozások léptéke változó: magába foglalja a kis telekszintű beavatkozásoktól kezdve a térségi, regionális, olykor vízgyűjtő szintű beavatkozásokat. A tervezés során olyan látszólag egyszerű kérdésekre szeretnénk választ kapni, hogy pl. mekkorának és milyen kialakításúnak kell lenni egy városi közparknak, hogy az ökológiai élőhelyként is számításba vehető legyen? Hogyan változtatják meg a területhasználatok a biodiverzitást? Milyen széles pufferterület szükséges egy zöldfolyosó mint élőhely védelméhez, vagy a vízminőség megőrzéséhez egy kisvízfolyás mentén? A kérdésekre adott válaszok legtöbbször új kérdéseket jelentenek. A természet komplexitása, a tájtervezés összetettsége megköveteli, hogy tájépítészként mindig az ökológiai alapelvek figyelembevételével tervezzünk. Tájépítészként ezért keressük az olyan tájökológiai modelleket, alapelveket, útmutatókat, „ököl szabályokat”, amelyeket a tervezési gyakorlatban is

When reviewing the past 40 years of academic research in landscape architecture, it is perhaps worth starting with a question: what kind of activity is research and what does it actually mean? The scientific definition is “creative and systematic work undertaken in order to increase the stock of knowledge” [1]. Others say research is “a summary of steps used to collect and analyse information to increase our knowledge about a topic or problem” [2].

Creative and systematic work, the collection and analysis of information, and the need to solve problems are all characteristics of both landscape architecture and research. There is one thing, however, that makes landscape architecture even more complex: it also creates aesthetic quality. Landscape architecture as a discipline is therefore difficult to be classified among the traditional scientific fields. Originating from the agricultural sciences, it overlaps the fields of architecture, engineering, environmental science, ecology and aesthetics, combining their various features. It is perhaps for this reason that plans, theoretical work and research in the field are sometimes accused of having many subjective features and only few parameters that can be assessed by scientific standards. In reality, however, no work, plan or theory in the field could be produced without serious research grounded in landscape architecture and environmental studies. The renowned contemporary American landscape architect Jack Ahern wrote: “We change landscapes, we build and create new places. In doing so, we often interfere with landscape processes to a great extent. The scale of these interventions varies, ranging from those at the small, plot level to those at the district, regional, and sometimes water catchment area level. In planning, we want to answer seemingly simple questions such as what size and design should an urban public park have in order to be considered as an ecological habitat? How do various land uses change biodiversity? What is the width of the buffer area needed to protect a green corridor as a habitat or to maintain water quality along a small watercourse? The answers to the questions mostly raise new questions. The complexity of nature and of landscape planning require that we as landscape architects always design with ecological principles in mind. As landscape architects, we therefore seek landscape ecological models, principles, guidelines, and “rules of thumb” that can be used in our planning practice [3].” Therefore, research on ecology, sustainability, climate protection,

nature conservation, landscape protection, sociology, economics, aesthetics (and the list goes on), which inform planning, cannot be avoided in landscape architecture.

The history of higher education thus closely reflects the continuous development and enrichment of research fields, with education, research and planning moving side by side in a mutually supportive way.

According to the Institute’s website, the mission of landscape architecture education is “to train professionals able to identify and anticipate problems of land use, regional development, urban planning and global environmental challenges on a European, national and local scale; to manage landscape and environmental conflicts; to creatively shape landscapes and settlements; to conduct research and innovation in precision techniques for green space management; and to innovatively regenerate urban and rural environments and landscapes based on heritage and traditions”. This highly complex task requires equally diverse and extensive research activities. It is therefore no easy task to review the research activities and trends of the past period. This activity, known as “interdisciplinary research”, has been part of the school’s development from the very beginning and has been carried out as a reappearing stream, through research contracts, commissioned design activities and projects, and with the support of research funds, or through national or international grants, and more recently through PhD research. Whereas a few decades ago the outcome of a successful research were the planning documentation, research report, less often article or study, nowadays this has changed considerably and adapted to international trends. Today, only scientific publications that meet strict scientific metrics (Hirsch citation index, impact factor, or Q1, Q2 classification) are accepted in this field.

This overview of 40 years of research activity therefore inevitably draws on several sources. Moving back in time, resources become increasingly scarce, but the publications of the János Lippay, Imre Ormos and Károly Vas Scientific Sessions of the University of Horticulture were of great use concerning research in the early years. This academic event, held every two or three years since 1966, has followed the progress of academic research in the field and the development of research topics until the early 2000s. Later on, the increasing number of research fellowships at the Hungarian Academy of Sciences (‘Candidate of Sciences’), and more recently, PhD research topics provided a good basis for the inventory. The ‘4D’

felhasználhatunk [3]. A tervezést megalapozó ökológiai, fenntarthatósági, klímavédelmi, természetvédelmi, tájvédelmi, szociológiai, ökonómiai, esztétikai (és a sor ezzel korántsem zárul) kutatások ezért nem kerülhetők meg a tájépítészetben sem.

Az egyetemi oktatás története ezért szinte egybeforr a kutatási tématerületek folyamatos fejlődésével, gazdagodásával, az oktatás, kutatás és a tervezés egymást támogató, fej-fej melletti haladásával.

Honlapunk megfogalmazása szerint a tájépítészeti oktatás feladata a „tájhasználat, a területfejlesztés, az urbanisztika, a globális környezeti kihívások kontinentális, országos és helyi problémáinak felismerésére, előrejelzésére, a táji és környezeti konfliktuskezelésre, a tájak, települések kreatív alakítására alkalmas szakemberek képzése; a zöldfelületgazdálkodási precíziós technikák kutatása és innovációja; a települési és táji környezet érték- és hagyományalapú, innovatív megújítása”. E rendkívül komplex feladat hasonlóan változatos, szerteágazó kutatási tevékenységet követel meg. Az elmúlt időszak kutatási tevékenységének, ívének áttekintése ezért nem egyszerű feladat. Ez az „interdiszciplináris kutatásnak” nevezett tevékenység a kezdetektől végigkísérte a kar fejlődését, és mint „búvópatak” néha kutatási jellegű megbízásokon, néha megbízásos tervezői tevékenységeken, munkákon, néha OTKA, OMFB vagy más, egyéb alapok támogatásával, néha hazai vagy nemzetközi pályázatokon, utóbbi évtizedben PhD kutatásokon keresztül valósult meg. Míg néhány évtizeddel ezelőtt egy-egy munka, tervezési dokumentáció, kutatási jelentés, ritkábban cikk, tanulmány jelentette a kutatás sikeres végeredményét, addig napjainkra ez sokat változott, igazodott a nemzetközi trendekhez. Ma már csak a szigorú tudományometriai mutatóknak megfelelő (Hirsch citációs index, impact faktor, Q1, Q2 besorolás) tudományos publikációk az elfogadottak a szakterületen is.

A 40 év kutatási tevékenységének áttekintése ezért szükségszerűen több forrásra támaszkodik. Időben visszafelé haladva egyre kevesebb forrás állt rendelkezésre, de a kezdeti évek kutatásaira vonatkozóan a Kertészeti Egyetem Lippay János - Ormos Imre - Vas Károly Tudományos Ülésszakainak kiadványai jelentettek nagy segítséget (a továbbiakban: Lippay). Az 1966 óta két-három évente megrendezésre kerülő egyetemi rendezvény a 2000-es évek elejéig jól követi a szakterület egyetemi kutatásait, a kutatási tématerületek fejlődését. Később a szaporodó TMB ösztöndíjas kutatások (kandidátusi), majd a PhD kutatási témakörök jelentettek jó alapot a számbavételhez. A 2005 novemberében megalapított és napjainkig megjelenő '4D' Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat pedig szinte már a teljes keresztmetszetét adja a kari/intézeti kutatási témáknak. Kiegészítésként a rendelkezésre álló információk alapján áttekintettük a kutatási

pályázatokat és a legfontosabb megbízásos kutatási munkákat is.

A Tájépítészeti Karon a kutatások leggyakrabban tanzséki megbízásként, illetve a doktori (PhD) képzés keretében folynak az intézet kutatási profiljához kapcsolódóan. A diszciplináris, a tananyagot és a tervezési módszertant fejlesztő kutatások mellett az intézet a tájépítészeti témakörbe tartozó alkalmazott kutatásokat is folytat.

A 40 év ívének felrajzolásához többszáz cikket, kutatási összefoglalót, PhD kutatást, tanulmányt tekintettünk át, amelyeket öt éves periódusokra bontva elemeztünk.

KUTATÁSOK A 80-AS ÉVEKET MEGELŐZŐ IDŐSZAKBAN

A tájépítészeti kutatások történetét érdemes azzal az időszakkal megelőző, de meghatározó eseménnyel kezdeni, hogy 1963-ban önálló szakként megalakult a Kertépítészeti Szak (28/1963. FM sz. utasítás). A kertészmérnök-képzés ettől kezdve két szakon: a természetési szakon és a kertépítészeti szakon folyt. Kertépítészeti kutatásokat önállóan először az 1965. évi „Lippai János” Tudományos Ülésszak előadásai között találhatunk. Egykori professzorok, mindenki által ismert tanárok, szakemberek nyitják ezt a később rohamosan bővülő, mélyülő kutatási listát. Ormos Imre ekkor a kerttervezés általános problémáit mutatta be, Mócsényi Mihály a víznek, mint energia-transzformátornak a tájrendezésben betöltött szerepét taglalta, Csóti László az egészségügyi intézmények zöldfelületeinek tervezési kérdéseivel foglalkozott, Dalányi László a lakóterületek és az országos lakásépítési program zöldterületi vonatkozásait ismertette. Virág János a játszóterek vízalkalmazásával, Balogh András pedig a kerti díszekkel foglalkozott. 1966-ban Ormos Imre a városklíma és a zöldfelületek kapcsolatáról, a klímajavításról írt [4]. Ez az az időszak, amikor 1967-ben megjelent 2. bővített kiadásban Ormos Imre átfogó kertépítészeti szakkönyve [5], amely szinte kanonikus alapműve a tájépítészeti szakmának. Mócsényi Mihály - 1966-ban - ír a „társadalmi fejlődés és a tájalakulás kölcsönhatásáról” [6], a tájépítész szerepéről: „A tájrendezőnek az a hivatása, hogy a bioszférapotenciálját a társadalom hasznára, a táj jólléti hatásait az ember előnyére, örömére fenntartsa, növelje.” Az ekkor megjelent tájpotenciál, a jóllét és a fenntarthatóság elvei a mai napig átszövik a tájépítészeti gyakorlatot. A témák változatossága talán csapongónak tűnik, de előre jelzi, hogy a dinamikusan fejlődő tájépítészeti kutatás nem fog leszűkülni egy parciális tudományterületre; a komplexitás, a határterületeken történő mozgás a kutatások meghatározója lesz. Ekkor született meg a Mócsényi-féle tájfogalom [7] is, amely megközelítésében teljesen új szemléletet tükrözött a korábbi földrajzi alapú megközelítésekhez képest. Utólag visszatekintve talán ez volt az egyik olyan meghatározó időszak a kutatás

Journal of Landscape Architecture and Garden Art, established in November 2005 and still being published today, gives a nearly complete cross-section of the research activities of the faculty/institute. In addition, we have also reviewed the available information on research proposals and the major research projects commissioned.

At the Institute of Landscape Architecture, Urban Planning and Garden Art, research is most often carried out as a department commission or as part of doctoral (PhD) studies related to the research profile of the Institute. In addition to research in the fields of the discipline, and the development of curricula and planning methodology, the Institute also conducts applied research in landscape architecture.

To trace the history of the 40 years, we reviewed several hundred articles, research summaries, PhD theses and studies, and analysed them in five-year periods.

RESEARCH BEFORE THE 1980S

It is worth mentioning that in 1963, prior to the period in focus, the independent garden design course was established as a significant milestone (Decree No.28/1963 of the Hungarian Ministry of Agriculture). From then on, horticultural engineers were trained in two separate courses: horticultural production and garden design. Research in landscape and garden design first appeared in its own right among the papers presented at the “János Lippai” Scientific Session in 1965. This rapidly expanding and deepening list of research is opened by a number of well-known professors, teachers and experts. Imre Ormos discussed the general questions of garden design, Mihály Mócsényi addressed the role of water as an energy transformer medium in landscape planning, László Csóti dealt with the design problems of green spaces in health care institutions, and László Dalányi presented the green space aspects related to residential areas and the national housing programme. János Virág covered the use of water in playgrounds and András Balogh explored the topic of garden ornaments. In 1966, Imre Ormos wrote about the relationship between urban climate and green spaces, and about improving the climate [4]. It was during this period that the 2nd expanded edition of Imre Ormos's comprehensive garden design textbook [5] was published in 1967, which is considered to be a fundamental guide to the profession of landscape architecture. Mihály Mócsényi, in 1966, writes about the “interaction between societal development and landscape transformation” [6], and about the role of the landscape architect: The mission of the landscape architect is to maintain and increase the potential of the biosphere for the benefit of society, and the well-being effects of landscape for the benefit and pleasure of man. The principles of landscape potential, well-being and sustainability that emerged at the

time still influence the practice of landscape architecture. The diversity of topics may seem haphazard, but it does foreshadow that the dynamically evolving research in landscape architecture will not be reduced to a narrow field of study, but will be characterised by complexity and moving across boundaries. This is when Mócsényi's definition of landscape [7] was born, which reflected a whole new approach compared to the previous concepts rooted in geography. In retrospect, this was perhaps one of the significant periods in the history of research that offered something new and ground-breaking at almost every scale from the garden to the landscape. Although the aim of this summary is to review the academic research and publications only, it cannot be overlooked that the pocketbook of garden construction by Gy. Jancsó - S. Oláh - B. Jilly [8] was also published in this period, which was a sought-after title in second-hand bookshops for decades, alongside the 'Ormos book'.

At the conferences of the early seventies (Lippay Sessions in 1971 and 1973), renowned experts and guest speakers such as György Kiác, Dezső Radó, István Szentpétery or Péter Bercsek appeared. The fields of research became broader and more specialised. Topics included the organisation of large-scale modern garden construction and maintenance companies, the transplanting of old trees, problems of playground construction, irrigation and stereophotogrammetric survey methods. The 1973 conference featured names such as András Madas, István Láng and Imre Perényi. The concepts of landscape planning for recreation, environmental protection and nature conservation had appeared by then, but the majority of research topics focused on the establishment of green spaces related to the large-scale housing construction booming at the time and its technical implications. During this time, more than 115,000 residential units were built over a ten-year period [9], 70% of which were in housing estates. In retrospect, landscape design owes much to the phenomenon of large-scale housing construction, as the establishment of the separate course in 1963 was already due to the increased demand for professionals. In addition to the academic publications of the period, interesting works were also produced that were extremely influential in the practice of garden construction at the time. It is worth mentioning the book by Sándor Oláh, The Garden of the One-Family House [10] and the book by István Altörjai, András Balogh, Károly Farkas, and István Gallyas, illustrated with the graphics of Edit Szügyi, titled Flower Garden, Leisure Garden (1973), which has seen numerous editions since its first publication and is perhaps the most popular book on garden design in Hungary [11]. An important event in 1969 was the formation of the Pilis State Park Forestry, in whose establishment landscape planners played an active role.

történetében, amely a kerttől a táji léptékig szinte minden szinten újat, korszakalkotót tudott felmutatni. Bár a cél az volt, hogy ebben az összefoglalóban csak az egyetemi kutatásokat, publikációkat tekintsük át, de nem lehet nem megemlíteni, hogy szintén ez az az időszak, amikor megjelent Jancsó Gy.-Jilly B. Oláh S. kertépítő zsebkönyve [8], amely évtizedekig az „Ormos könyv” mellett az antikváriumok keresett kiadványa volt.

A hetvenes évek elején konferenciáin (Lippay 1971, 1973). olyan új neves szakemberek, vendéglőadók nevével találkozhattunk, mint Kiáczy György, Radó Dezső, Szentpétery István vagy Bercsek Péter. A kutatási területek is szélesedtek, specializálódtak. A témák között a korszerű kertépítő és fenntartó nagyüzemek szervezése, az idős fák átültetése, a játszótérépítési problémák, az öntözés, a sztereofotogrammetrikus felmérési módszerek egyaránt szerepeltek. Az 1973-as konferenciát már olyan nevek fémjelezték, mint Madas András, Láng István és Perényi Imre. Itt már megjelent az üdülőtáj-tervezés, a környezetvédelem, a természeti környezet védelmének fogalma is, de a kutatási témák inkább az ekkor kicsúcsosodó tömeges lakásépítéshez kapcsolódó zöldfelületek létesítésére és annak műszaki kérdései irányultak. Ebben az időszakban (1969-1983) csak Budapesten több mint 101 ezer panellakás épült [9]. A kertépítéssel szoros kapcsolatban sokat köszönhetett a tömeges lakásépítésnek, hiszen már az 1963-as önálló szakalapítás is ennek a megnövekedett szakemberigénynek volt köszönhető. A korszak egyetemi publikálásain kívül olyan érdekes munkák is születtek, amelyek rendkívül meghatározóak voltak az akkori kertépítési időszak gyakorlatában. Érdemes megemlíteni Oláh Sándor: A családi ház kertje című könyvét [10] és Altörjái István, Balogh András, Farkas Károly, Gallyas István szerzők nevével fémjelzett és Szügyi Edit grafikáit tartalmazó Virágoskert, pihenőkert című könyvet (1973), amely első megjelenése óta is számtalan kiadást ért meg, és talán a legnépszerűbb hazai kertépítési könyvnek is tekinthető [11]. Fontos esemény, hogy 1969-ben létrejött a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság, amelynek megalakításában a tájtervezők aktív szerepet vállaltak.

A 70-es évek második felének tudományos közleményeiben már megfigyelhető a nagyobb rendszerben történő gondolkodás, a tájhasznosítási alapú tájbeosztás kialakításának szükségessége is. Új fogalmak jelentek meg (lakótáj, termelőtáj, üdülőtáj), és megkezdődtek az üdülőtáj-értékelési kutatások is. A 68-as új gazdasági mechanizmus eredményezte megnövekedő üdülési igények a döntéshozó politikusok és szakemberek figyelmét ugyanis az üdülőtérületek tervezése felé fordította. Nem volt ez példa nélküli, hazánkban kívül sem. Ebben az időszakban kezdtek először beszélni az USA-ban is az üdülési terhelhetőségről [12]. A városi zöldfelületek problémái

mellett már a mezővédő erdőfásításokról, az erdőterületek jóléti szerepéről is olvashatunk kutatási eredményeket. Ez az az időszak, amikor a Pilisi Parkerdő legnagyobb fejlesztései történnek; volt olyan időszak, hogy Madas László igazgató négy tájépítésszt is foglalkoztatott egyszerre. A piacon olyan új, hiánypótló szakkönyvek jelentek meg, mint Pirk Ambrus: Ötletek a kert berendezéséhez [13] vagy Babós Lajos: Kertépítészeti geodézia című könyve [14]. Az időszakból fennmaradt kevesebb tudományos publikáció talán annak is köszönhető, hogy a későbbi korszak meghatározó, iskolaalapító tanárai (Csemez Attila, Jámbor Imre) még a Drezdai Műszaki Egyetemen (NDK) végzik kutatásaikat, írják kandidátusi dolgozataikat [15] A korszak talán legfontosabb jogszabálya, az első környezetvédelmi törvény [16] is ekkor, 1976-ban született meg. Ebben a „táj” már önálló témakörként szerepelt, jól mutatva a szakterület növekvő súlyát.

AZ 1980-85-ÖS ÉVEK, IFLA KONFERENCIA

A kutatást is meghatározó esemény volt, hogy a szakot 1982-ben Táj- és kertépítészeti szakká nevezték át. A korábbi Táj- és Kertépítészeti Tanszékből megalakult a Kertépítészeti Tanszék és a Tájrendezési Tanszék, ami előre jelezte a későbbi szakirányosodást és a kutatási tevékenységek (objektum és táj) markánsabb szétválását. Erre az időszakra esik a hazai tájépítészet nemzetközi nyitásának, bemutatkozásának eddigi legnagyobb eseménye, az 1984-ben Siófokon megrendezett 22. IFLA Világkonferencia is. A magyarországi tájépítészet sikerességét és ezen belül az egyetemi kutatások színvonalát is jellemzi, hogy a konferencia megrendezésre kerülhetett egy akkori, szocialista blokkon belüli országban. Az időszak kutatási munkáiban, publikációiban a leggyakoribb szakkifejezések a regionális tájvédelmi kutatás, a tájrendezés tanulmányterv [17], az üdülési tájterhelhetőség [18], a rekultiváció, az optimális területhasználát-vizsgálat [19], a távérzékelési eljárások, tájértékelési módszerek, történeti kert-kutatás és rekonstrukció, települési zöldfelületrendezés, agglomerációs kutatások voltak, de visszatekintve érdekes olvasni, hogy például az előregyártott kiselemes burkolóelemek térhódítása is ekkor kezdődött el. A tájépítészet terminus technicus-a számos olyan új kifejezéssel bővült, amely ezeknek a kutatási eredményeknek a következménye, hozadéka volt. Ilyen kifejezések a tájterhelhetőség, a tájértékelés, a tájbaillesztés [20], a kertrekonstrukció, rekultiváció, a zöldfelületi ellátottság, a zöldfelületrendezés, zöldfelületi rendszer, kondicionáló zöldfelületek vagy a zöldfelület-fenntartás [21]. Ekkor született meg a mai napig is használt fogalom az egyedi tájérték [22]. A tájépítészet súlyának a növekedését jelzi, hogy 1982-ben - történetében először - már önálló Táj- és Kertépítészeti alszekcióban, 1988-ban Tájrendezési

It can be observed in the academic publications of the second half of the 1970s, that there was a need for a more systemic approach and for developing a landscape classification based on land use. New concepts were introduced (residential landscape, productive landscape, recreational landscape) and research on the assessment of recreational landscapes was launched. The increased demand for recreation resulting from the New Economic Mechanism of 1968 turned the attention of policy makers and professionals towards the planning of recreational areas. This was not unprecedented, even outside Hungary. It was also during this period that recreational carrying capacity was first being discussed in the USA [12]. In addition to issues of urban green spaces, research has also been published on shelterbelts and the role of forest areas in well-being. This was the time when the Pilis State Park Forestry underwent its most significant developments, with a period when Director László Madas employed as many as four landscape architects simultaneously. The market has seen the publication of new gap-filling reference books such as Ideas for Garden Design by Ambrus Pirk [13] and Geodesy for Landscape Design by Lajos Babós [14]. The relatively few scientific publications from this period may be due to the fact that the influential founding professors of the later period (Attila Csemez, Imre Jámbor) were still researching and writing their theses at the Technical University of Dresden (GDR) [15]. The first Environmental Protection Act [16], which is perhaps the most important piece of legislation of the era, was also passed in 1976. It included 'landscape' as a separate topic, demonstrating the growing importance of the field.

THE YEARS 1980-1985 AND THE IFLA CONGRESS

It was a decisive event also in terms of research when the name of the course was changed to Landscape Planning and Garden Design in 1982. From the former Department of Garden Design and Landscape Planning, the separate Department of Garden Design and Department of Landscape Planning were established, which foresaw the future specialisation of the training and the more distinct division of research activities (scales of landscape design and landscape planning). This is the period when the 22nd IFLA World Congress in Siófok, the most important occasion for landscape architecture in Hungary for being introduced to the international scene, took place in 1984. The success of Hungarian landscape architecture, including the quality of academic research, is also reflected by the fact that it was possible to organise the Congress in a country within the Socialist Bloc of the time. In the research reports and publications of the period, the most frequently used terms are research on regional landscape protection, landscape plan [17], landscape capacity for

recreation [18], landscape restoration, analysis of optimal land use [19], remote sensing techniques, landscape assessment methods, research and restoration of historic gardens, urban green space network planning and research on conurbation, but it is interesting to read that precast small paving slabs, for example, also started to be popular around this time. The technical vocabulary of landscape architecture was enriched by several new terms that emerged as a result of these research activities. These include landscape capacity, landscape assessment, integrating development into the landscape [20], garden reconstruction, landscape restoration, green space per capita, green space network planning, green spaces that mitigate adverse environmental conditions, or green space maintenance [21]. The concept of unique landscape feature, still used today, was coined at the time [22]. The growing importance of landscape architecture is indicated by the fact that in 1982, for the first time in the history of the Lippay Days, papers were delivered in a separate sub-session on Landscape and Garden Design, and in 1988 that on Landscape Planning and Garden Design. The human resources available for research were also increased, with the first recipients of the Hungarian Academy of Sciences fellowships for further scientific training joining the staff at the departments. Erzsébet Gergely was the first aspirant starting in 1983, investigating the consequences of the changes in the hydrological regime of the Tolna Sárvíz Region on the climate of the region, and later Éva Konkoly Gyúró studied the landscape history of the Zemplén Hills. This is the period when large-scale regional research commissions related to state investments started. The first piece of research that defined this particular era was a study on the landscape plan of the region impacted by the Gabčíkovo-Nagymaros Water Dam [23]. The project's significance is demonstrated by the fact that it is the first regional plan of its kind commissioned by the state to be coordinated by landscape architects. In less than twenty years, the profession in Hungary, which started out with garden design, reached the point of preparing and coordinating a plan of national significance. Thanks to László Dalányi, the 1983 decree of the Ministry of Construction and Urban Planning, which is extremely important for professional practice, was issued, making licensed landscape architects eligible for planning in the fields of local planning, regional planning and landscape and green space network planning [24].

THE YEARS 1985-1990

The scientific communications of the period have seen the consolidation and deepening of existing fields of research as well as the emergence of new research areas and, in line with this, the development of new terminology and the expansion of the professional language. The

és Kertépítészeti alszekció keretében hangzottak el az előadások a Lippay napokon. A kutatás humán erőforrása is szélesedett, ebben az időszakban jelentek meg az első MTA tudományos továbbképzési ösztöndíjasok a tanszékeken. Első „fecskeként” 1983-tól Gergely Erzsébet a Tolnai Sárvíz vízháztartás változásának a klímaváltozásra gyakorolt következményeit kutatta, később Konkoly Gyúró Éva a Zemlén tájtörténetét vizsgálta aspiránsként. Ez az az időszak, amikor megkezdődtek az olyan nagyobb léptékű, nagy térségre kiterjedő, külső megbízásra történő kutatások, amelyek valamilyen állami beruházáshoz kapcsolódtak. Az első ilyen korszakot meghatározó kutatási munka a Gabcikovo-Nagymarosi Vízlépcsőrendszerrel érintett térség tájrendezési tanulmányterve volt [23]. A terv fontosságát jelzi, hogy ez az első olyan regionális jellegű terv, amely tájépítész által koordinálva készült konkrét állami megrendelésre. A hazai, egykor kertépítészeti tervezésből kiinduló szakma alig húsz év alatt eljutott odáig, hogy országos tervet készítsen, koordináljon. Ekkor jelenik meg – Dalányi Lászlónak köszönhetően – a szakmagyakorlás szempontjából rendkívül fontos 1983-as ÉVM rendelet, amely a tervezési jogosultságot, a településtervezési, a regionális rendezési és a táj és zöldfelület szaktervező témakörökben a tájépítész végzettséget neve-síti [24].

AZ 1985-90-ES ÉVEK

Az időszak tudományos közleményei a meglévő kutatási területek megerősödését, mélyülését és új kutatási területek és ezzel összhangban további új szakkifejezések kialakulását és a szaknyelv bővülését jelentették. A kutatási időszak eleje még nem mutatja, hogy a rendszerváltozás turbulenciája később mennyire átalakítja majd a kutatások szerkezetét, profilját is. Készülnek továbbra is a kisebb kutatási munkát jelentő rendezési tervmunkarészek (Tájrendezési és környezetvédelmi munkarészek). A zöldfelületrendezés [25], a városi zöldfelületek, a környezetvédelem, a mezőgazdasági területek zöldfelületeinek rendezése, a holtágak üdülési hasznosítása kutatásai mellett azonban új területként megjelenik a tájesztétikai, tájjelleg [26], a tájképvédelem [27] és a tájképi potenciál-kutatás [28] is. A tájba-illesztéssel (létesítmények tájba-illesztésének kérdésével), mint új kifejezéssel is ezekben az években találkozhatunk először [29]. A vízzel és elsősorban a Nagymaros-Gabcikovo-val kapcsolatos létesítményekhez kapcsolódó kutatások a tanszéki kutatásokban is egyre nagyobb jelentőséget kapnak [30, 23]. A térségi jellegű tájváltás- és tájtörténetkutatásokat tovább erősítik a TMB ösztöndíjasok kutatásai [31]. Fontos megemlíteni, hogy ekkor került megrendezésre Szolnokon a meghatározó jelentőségű Országos Zöldfelületi Konferencia [32], amelyen számos tájépítész munkatárs kutatási eredménye került ismertetésre (Balogh Á., Csillik M.,

Csima P., Csemez A., Jámbor I., Mayer A-né., Józsa M.-né, Kokics T., Morvay I., Szabó I., Wenszky Á.).

AZ 1990-95-ÖS ÉVEK

Az időszak legfontosabb eseménye, hogy a kormány 1059/1992. (X. 27.) számú határozata alapján önálló kar-ként megalakult Tájépítészeti, -védelmi és -fejlesztési Kar. Az önálló karrá válás, függetlenedés, a pénzügyi keretek lassú javulása és természetesen a rendszerváltás utáni kinyíló lehetőségek a kutatásra is jelentős hatással voltak. A kutatások szélesedését jelzi, hogy a Lippay előadások hamarosan már három önálló szekcióban (Tájvédelem és természetvédelem, Települési zöldfelületek, Történeti kertek, tájak) hangzottak el, és az előadások száma minden eddigi konferenciánál magasabb. Külföldi előadók is szép számmal képviseltették magukat a szakmai napokon (Ausztria, Németország, Szlovákia). Megrendezésre került, 1992-től évente, a Térinformatika a felsőoktatásban szimpózium is az egyetemen – mutatva ezzel a kutatás megnövekedett súlyát olyan területeken is, amely nem közvetlenül kapcsolódott a tájépítészeti „alapkutatásokhoz”. Ezzel együtt természetesen olyan új kifejezések honosodnak meg, és teljesednek ki a tájépítészetben, mint a térinformatika [33], az egyedi tájérték, a tájökológia, a településszociológia, a vizuális értékelés. Ebben az időben születik meg az első egyedi tájérték-felmérés irányelv is [34]. Az egyedi tájérték-felmérések azóta is gerincét képezik a tájvizsgálatoknak, és folyamatosan készülnek az egyetemi kutatások, tervezések keretében. A zöldfelületek, a történeti kertek, a temetőkertek terveit bemutató kutatások mellett olyan érdekes kutatásokkal is találkozhatunk, mint az akkor tervezett világkiállítási terület vizsgálata, vagy az MO nyomvonalának környezetvédelmi kérdései, vagy éppen Pest megye környezetállapotának javítását célzó nemzetközi kutatási együttműködés [35]. Budapesten ekkor indult a kerületi fejlesztési tervek készítése, és az ahhoz kapcsolódó zöldfelületi és környezetvédelmi munkarészek készítése [36, 37], de találkozhatunk már az első köztérfejlesztési projektekkel is [38]. Kutatások történtek minisztériumi megbízásra a zöldfelületek terhelhetőségének vizsgálatára [39]. A kutatásokban új színfoltként jelent meg az OTKA támogatott kutatás, amelyet már szakmai kiválóság alapján pályázattal lehetett elnyerni [40]. Ebben az időszakban az elnyerhető plusz állami források másik formája az OMFB támogatott kutatás volt [41], amelyben szintén sikeresen vett részt a kar. Ez az időszak az új típusú térségi tervek (regionális és tájrendezési terv) készítésének hőskorszaka is. E tervek a meglévő vagy tervezett nemzeti parkok vagy üdülőkörzetek területére készültek kísérleti jelleggel. Talán ezek voltak az első olyan nagyléptékű tervezési, kutatási munkák, amelyek éveken keresztül, több tervezési fázisban és dokumentálással, 6-8 vagy több szakember, szakterület

early years of the period do not yet indicate the extent to which the turbulence caused by the change of the political regime will later transform both the structure and the profile of research. Work continued to be delivered for discipline-specific sections (Landscape and Environment) of Local Plans, which represent minor research work. However, in addition to research on green space network planning [25], urban green spaces, environmental protection, the planning of green spaces in agricultural areas, and the recreational use of oxbow lakes, research on landscape aesthetics, landscape character [26], protection of the visual amenity of the landscape [27] and visual potential of the landscape [28] were also emerging as new topics. It was also during these years that the term ‘integrating development into the landscape’ was first introduced into the terminology [29]. Research related to water, and in particular, to the Nagymaros-Gabcikovo facilities, is also gaining importance among the research activities of the departments [30, 23]. Research on regional landscape change and landscape history is further enriched by the work of the research fellows at the Hungarian Academy of Sciences [31]. It should be mentioned that the seminal National Conference on Green Spaces [32] was held in Szolnok during this period, where the findings of several landscape architects were presented (Á. Balogh, M. Csillik, P. Csima, A. Csemez, I. Jámbor, A. Mayer, Mrs. M. Józsa, T. Kokics, I. Morvay, I. Szabó, Á. Wenszky).

THE YEARS 1990-1995

The most important event of the period was the establishment of the Faculty of Landscape Architecture, Protection and Development as a separate faculty under the Government Decision No. 1059/1992 (X. 27.). Becoming an autonomous faculty, the gradual improvement of the financial conditions and, of course, the opening up of opportunities after the change of the political regime had a considerable impact on research. The broadening of research is reflected in the fact that the Lippay Sessions were soon held in three separate sections (Landscape and Nature Conservation, Urban Green Spaces, Historic Gardens and Landscapes) and the number of speakers was higher than at any previous conference. A number of foreign speakers were also present at the professional days (from Austria, Germany and Slovakia). Starting in 1992, the annual Symposium on Geographical Information Systems in Higher Education was also organised at the University, demonstrating the increased emphasis of research in areas not directly related to the “basic research” in landscape architecture. Alongside this, new terms such as geographical information systems [33], unique landscape features, landscape ecology, urban sociology and visual assessment were taking root and becoming fully established in landscape architecture. The first guidelines for the

assessment of unique landscape features were also issued at this time [34]. Unique landscape feature surveys have remained the backbone of landscape assessment and are produced on an ongoing basis in the context of academic research and planning. In addition to research on green spaces, historic gardens and cemeteries, there are other interesting studies such as the analysis of the site designated for the World Expo, the environmental issues of the Mo motorway or the international research cooperation to improve the environmental conditions of Pest County [35]. In Budapest, the preparation of district development plans and the related sections of green space network development and environmental protection was launched at this time [36, 37], but we can already see the first public space development projects [38] as well. Research was commissioned by the Ministry to study the carrying capacity of urban green spaces [39]. The National Basic Programme for Scientific Research (OTKA) offered a new type of funding, which could be awarded on the basis of professional excellence [40]. Another form of additional public funding during this period was available through the National Committee for Technical Development (OMFB) [41], which the faculty also successfully applied for. This period was also the heyday of new types of spatial plans (regional and landscape plans). These plans were developed on an experimental basis for existing or projected national parks or recreational districts. They were perhaps the first large-scale planning and research projects to be carried out over a course of years, with several planning phases and documentation, involving 6-8 or more experts and disciplines [42, 43, 44]. (Ironically, despite the success of the plans, the regional landscape plan as a genre has disappeared from planning practice). The dissemination of the achievements continued not only in research reports and conference publications that reach a narrow audience, but also in a series of books promoting garden design and garden culture in Hungary [45].

THE YEARS 1995-2000

The period is crucial, perhaps not so much in terms of research as of legislation. It was then that the fundamental legal framework that governs landscape architects’ practice to this day was laid down. In 1995, legislation was passed on the protection of the environment, in 1996 on nature conservation, in 1997 on the development and protection of the built environment, and on the National Code on Local Planning and Building (OTÉK). Research at the urban level continued with green space research related to urban regeneration schemes, historic gardens, and open space design [46]. The renovation of playgrounds and school gardens, the accessibility of playgrounds and the need to develop standards had an increasingly important role in research. At the landscape

bevonásával készültek [42, 43, 44]. (A sors iróniája, hogy a sikeres tervek ellenére a regionális tájrendezési terv, mint műfaj eltűnt a tervezési gyakorlatból). Az eredmények megjelenítése nemcsak a szűk kört elérő kutatási jelentésekben, konferencia-kiadványokban folytatódott, hanem sorban jöttek, jelentek meg a kertépítészet, kertkultúrát népszerűsítő hazai könyvek is [45].

AZ 1995-2000-ES ÉVEK

Az időszak meghatározó jelentőségű, talán nem is kutatási, hanem inkább jogalkotási szempontból. Ekkor születtek meg azok az alapvető jogszabályok, amelyek a mai napig meghatározzák a tájépítésszek tervezési tevékenységét. 1995-ben a környezet védelméről, 1996-ban a természet védelméről, 1997-ben az épített környezet alakításáról és védelméről, és az országos településrendezési és építési követelményekről (OTÉK) születik jogszabály. A település szintű kutatásokban folytatódnak a városrehabilitációs projektekhez kapcsolódó zöldfelületi kutatások, történeti kert kutatások, szabadterv tervezések [46]. A játszóterek, iskolakertek felújítása, a játszóterek akadálymentesítése, a szabványok kialakításának szükségessége egyre nagyobb súllyal jelenik meg a kutatásokban. Táj léptékben a területhasználat optimalizálása, a területi tervezéshez kapcsolódó kutatások, a tájképvédelem, a tájgazdálkodás, természetvédelmi tervezés és a térinformatikai kutatásokra helyeződik a hangsúly. A kutatásokban olyan új hívószavak jelennek meg, mint a vidékfejlesztés [47, 48, 49] és mint a 92-es Rió-i konferencia után rohamosan elterjedt fenntarthatóság fogalma. A törvények adta új lehetőségként elkészül néhány minta jellegű térségi tájterhelhetőségi vizsgálat is [50, 51]. A jövőbeni EU csatlakozás előkészítéseként Láng István akadémikus kezdeményezésére „Zöld Belépő [52]” kutatás indul, amely új stratégiára és az ehhez illeszkedő, ennek gyakorlati megvalósítási kereteket adó megoldásokra, rendszerek kidolgozása tesz javaslatot. Ezt az új stratégia keretet „multifunkcionális mezőgazdálkodásnak, környezet- és tájgazdálkodásnak” nevezik el. 1997-ben megjelenik Csemez Attila tollából az első olyan hiánypótló és átfogó jellegű tankönyv a tájtervezésről, tájrendezésről [53], amely a több évtized alatt összegyűlt területi tervezési, tájhasználati tudást rendszerezi. Az egyetemi jegyzetekbe is fokozatosan átkerülnek a kutatási eredmények; megjelenik az első Tájrehabilitáció jegyzet [54]. Az egyéni külföldi kutatási ösztöndíjak elnyerése új lehetőséget biztosít a nemzetközi kapcsolatfelvételre (ÖAAD [55], DAAD [56]).

AZ 2000-2005-ÖS ÉVEK

A kor meghatározó eseménye, hogy az egyetemi integráció keretében, tíz kar egyesítésével, gödöllői székhellyel 2000-ben létrejött a Szent István Egyetem (SZIE), aztán rövid idő múlva, 2003-ban a SZIE szervezetéből kiválva

csatlakozott a kar a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetemhez, és megalakult a Budapesti Corvinus Egyetem. A tudományos kutatások új rendszerének kialakulása is ugyanakkor erre a turbulens időszakra esett. 2000-ben Jámbor Imre kidolgozta és bevezette a szakmai nevezéktanba és gyakorlatba a „szabadterv” kategóriáját, mint a települések térszerkezetének alkotó elemét és a komplex tájépítészeti tervezés tárgyát [57]. A korábbi akadémiai TMB ösztöndíjak helyett 2002-ben létrejött az új forma: a PhD képzés, és megalakult az Interdiszciplináris Agrártudományok Doktori Iskola (a név 2007-től Tájépítészeti és Döntéstámogató Rendszerek Doktori Iskola, majd 2009-től Tájépítészeti és Tájökölógiai Doktori Iskola), amely később a kutatások fő, intézményesített helyszíne lesz. Ettől kezdve a posztgraduális képzésbe, a meghirdetett kutatási témákra jelentkezés és kutatási terv alapján vették fel a hallgatókat. A kutatási témák kapcsolódtak a tanszékek, oktatók kutatási feladataihoz – elősegítve ezzel kutatói munkacsoportok, műhelyek kialakítását. Az azóta eltelt 22 év bizonyította az új rendszer sikerét. Az eltelt időszak alatt több mint 70 PhD ösztöndíjas védte meg sikeresen disszertációját, ami évi 4-6 új aspiráns felvételét, védését jelenti. A kutatási témák is egyre változatosabbak. A vizsgált időszakban a fenntartható városi kistérségek, a kommunális szilárd hulladék elhelyezéssel kapcsolatos tájrendezési feladatok, és a szabadterek szerepváltozásaival kapcsolatos kutatásokban születettek sikeres védések. Az időszak legjelentősebb politikai változása, hogy hazánk csatlakozott az Európai Unióhoz 2004-ben. A csatlakozás előkészítéseként nemzetközi kutatási projektek kezdődnek, amelyek új lehetőségeket nyitottak a kutatásban (Phare CBC program [58]). A tájépítészeti oktatásfejlesztés területén is gyorsan megtörtént a külföldi kapcsolatépítés, együttműködés a korábbi kapcsolatokra alapulva. Az elsősorban oktatási együttműködésként induló Le Notre-projekt [59] napjainkra már kutatási intézménnyé bővült [60]. A nemzetközi együttműködésekben további új perspektívát nyitott a FABOS Landscape Planning and Greenway Symposium, amely 2004-től kerül három évente folyamatosan megrendezésre amerikai és hazai konferencia-helyszínnel felváltva. A nemzetközi konferencia kiváló lehetőséget nyújt a hazai, a külföldi kollégák és PhD hallgatók kutatási eredményeinek ismertetésére. A külföldi konferenciák mellett a hazai konferenciák sora is bővült, 2004-ben megrendezésre kerül az I. Tájökölógiai Konferencia [61], amelynek szervezésében Csima Péter és kollégái is jelentős részt vállaltak. A három évente megrendezésre kerülő konferencia a mai napig a térségi léptékű táji kutatásokat bemutató seregszemle. Az egyetemi kutatások tématerülete is folyamatosan bővült, a korábbi kutatási területek mellett olyan új területek jelentek meg, mint a golfpálya-tervezés, a gyógyfürdők zöldfelületeinek tervezése [62],

scale, the focus areas were land use optimisation, spatial planning, protection of visual amenities of the landscape, landscape management, nature conservation planning and GIS research. New buzzwords emerged in research, such as rural development [47, 48, 49] and the concept of sustainability, which had been gaining ground rapidly since the Rio Conference in 1992. A number of regional landscape capacity pilot studies [50, 51] were also produced in response to the new opportunities offered by the legislation. As part of the preparations for the future EU accession, a research project called ‘Green Entry’ [52] was launched on the initiative of academician István Láng, which proposed a new strategy and the development of appropriate solutions and systems to provide a practical framework for its implementation. This new strategic framework was called “multifunctional agriculture, environmental and landscape management”. To fill a long-lasting gap, in 1997, Attila Csemez published the first comprehensive textbook on landscape planning [53], which systematically summarizes the knowledge on spatial planning and land use accumulated over several decades. Research results were also gradually incorporated into university course materials as the publication of the first Landscape Restoration textbook [54] demonstrates. Obtaining individual grants for research abroad provided a new opportunity to make international contacts (ÖAAD [55], DAAD [56]).

THE YEARS 2000-2005

A significant event of the time was the establishment of the Szent István University (SZIE) in 2000, in the framework of the national university integration policy, by uniting ten faculties, and with the centre in Gödöllő. A short time later, in 2003, the Faculty left the SZIE and joined the Budapest University of Economics and Public Administration, and thus Corvinus University of Budapest was formed. The new framework for scientific research also emerged during this turbulent period. In 2000, Imre Jámbor defined and introduced the concept of ‘open space’ into professional terminology and practice as a component of urban spatial pattern and as a subject of complex landscape planning [57]. In 2002, the research fellowships of the Hungarian Academy of Sciences were replaced by a new kind of PhD training at the newly formed Interdisciplinary Doctoral School of Agricultural Sciences (from 2007 the name was changed to the Doctoral School of Landscape Architecture and Decision Support Systems, and from 2009 to the Doctoral School of Landscape Architecture and Landscape Ecology), which later became the main institutional platform for research. From then on, students were admitted to the postgraduate programme on the basis of an application and a research plan for the research topics announced. The research topics were

linked to the research tasks of the departments and lecturers, thus facilitating the formation of research teams and working groups. Over the 22 years that have followed, the system has proven to be successful. In the period since then, more than 70 PhD candidates have successfully defended their theses, that is 4-6 new PhD students were admitted and the same number of candidates defended their theses per year. Research topics also became increasingly diverse. During the period in question, successful theses were written on sustainable urban micro-regions, landscape planning tasks related to municipal solid waste disposal, and the changing role of open spaces. The most significant political change in the period was Hungary’s accession to the European Union in 2004. In preparation for the accession, international research projects were launched, which opened up new opportunities (Phare CBC programme [58]). In the field of landscape architecture education development, foreign ties and cooperation were also established quickly, building on previous contacts. The Le:Notre project [59], which first started out mainly as an educational collaboration, has now grown into a research institute [60]. The FABOS Landscape Planning and Greenway Symposium, which has been held every three years since 2004, alternating between conference venues in the USA and Hungary, opened up a new perspective in international cooperation. The international conference provides an excellent opportunity to present the research results of colleagues and PhD students from home and abroad. In addition to conferences abroad, the number of Hungarian conferences also increased. The 1st Conference on Landscape Ecology [61] in 2004 was held, with Péter Csima and his colleagues taking a major part in the organisation. The conference, which takes place every three years, is still the showcase for landscape research on a regional scale. The scope of academic research continued to expand with new areas such as golf course design, design of green spaces for spas [62], design of green roofs, regeneration of brownfield sites, green belt [63] and green ring research, development of landscape indicators [64], studies on the impacts of wind turbines or the beginnings of research on landscape typology and landscape character. The diversity and expansion of research topics illustrates the discipline’s ability to adapt to the changing socio-economic context and to new challenges. New forms and channels for disseminating research results were also emerging, one of which was the publication of standards. Standards on terms related to general landscape protection [65] and on the aesthetic assessment of landscapes [66] were also published, in which university staff contributed. Perhaps one of the most important changes to the legal context, which took effect after lengthy preliminary academic research, was the decree about the Index on Biological

zöldtetők, flóratetők tervezése, a barnamezős területek megújítása, zöldöv [63], zöldgyűrű-kutatások, táji indikátor [64] fejlesztése, szélmotorok hatásainak vizsgálata vagy kezdődő tájtipológia, tájkarakter kutatások. A kutatási tématerület változatossága és bővülése jól mutatja a szakterület alkalmazkodási képességét a változó-társadalmi-gazdasági környezethez és az új kihívásokhoz. A kutatási eredmények terjesztésének új formái, csatornái is létrejöttek, egyik ilyen a szabványok megjelentetése. Az általános tájvédelem szakkifejezéseiről [65] és a tájak esztétikai minősítéséről [66] is ekkor jelenik meg olyan szabvány, amelyben az egyetem kollégái dolgoztak. A jogi környezet változásának talán egyik legfontosabbika, hosszas előzetes egyetemi kutatások után megjelent a biológiai aktivitás-érték (BAÉ) rendelet [67], amely kötelezővé teszi beépítések esetében az elveszett zöldfelületek kompenzációját. Tovább bővül az egyetemi jegyzetek sora is a természetvédelmi területek tervezése jegyzettel [68].

AZ 2005-2010-ES ÉVEK

Az időszakban kiszélesedtek, és egyre változatosabbá váltak a kutatások. A Lippay napokon 2005-ben már 52 előadás, 2007-ben 49 előadás hangzik el – lefedve szinte a kertépítészeti kutatások teljes spektrumát. Tovább folytatódtak a köztér-megújítási, a város-rehabilitációs kutatások, megjelentek a lakótelep zöldterület-rehabilitációs előadások, találkozhatunk városperem-kutatással, közpark-rehabilitációs előadásokkal, a növényalkalmazás új tendenciáival, közterület-gazdálkodási kérdésekkel. Egyre nagyobb teret kaptak a közösségi tervezéssel, oktatással, környezetpszichológiával kapcsolatos kutatások is. A történeti kertrekonstrukciós kutatások [69] kiszélesedtek – a hagyományos értelemben vett történeti kert-kutatáson túl – a határon túli kertek, a belvárosok, várak, 70-es évek kertjei, a multimédás 3D kertfelmérésekkel és kertregészeti kutatásokkal. A tájtervezési kutatásban olyan új feladatok jelentek meg, mint a világörökségi területek rendezése, a tájképvédelmi övezet OTrT-be integrálása [70], térségi jelentőségű tájképvédelmi övezetek lehatárolása (Békés, Baranya, Tolna, Vas, Zala, Pest megyékre), vagy az időszak legnagyobb pályázatos kutatása, az országos tájérték kataszter (TÉKA projekt [71]) készítése, amelynek eredményeit azóta is közvetlenül használja a természetvédelem és településtervezés. Megjelentek az első cikkek a tájkarakter-felméréssel és zöldinfrastruktúra-tervezéssel kapcsolatosan is. A 2/2005-ös környezeti hatásvizsgálati rendelet után elindult a térségi környezeti hatásvizsgálatokkal kapcsolatos kutatás, [72, 73] és elkészült az OTrT első környezeti hatásvizsgálata [74] is kari kutatásként. A 2006-os év jelentős változást hozott a publikálási lehetőségekben is, megjelent az első '4D' Tájépítészeti és Kertművészeti Folyóirat, évi négy számmal. Tovább folytatódta a PhD kutatások hat sikeres véddel

szabadtertervezés, kisvízfolyás-rehabilitáció, várostervezés, közösségi tervezés, zöldhálózat-tervezés és tájalakítás témakörökben. Egyre több egyetemi tankönyv és népszerűsítő könyv jelent meg elsősorban kertépítészeti témakörben [75, 76, 77]. Az időszakban tovább folytatódott a „nemzetköziesedés”. Megrendezésre kerül Budapesten a III. Fabos Conference on Landscape and Greenway Planning, és sikeres TEMPUS pályázatokban [78, 79] is részt vesz a Kar. A visegrádi országok együttműködésében valósult meg a Táj gyöngyszemei c. kutatás [80]. A kutatási palettán egyre több a hazai vagy nemzetközi alapok által támogatott kutatás: OTKA, TÁMOP [81], ERASMUS, TEMPUS, NORVÉG ALAP, Visegrádi Alap.

AZ 2010-2015-ÖS ÉVEK

A Budapesti Corvinus Egyetemhez történő csatlakozás a Tájépítészeti Kar kutatási profiljának színesedését is jelentette. A Kerekes Sándor és Jámbor Imre vezette TÁMOP „Fenntartható fejlődés, élhető régió, élhető települési táj” alprojektje keretében négy tudományterület szakembereinek környezeti, fenntarthatósági kutatásait integrálta. Az eredmény három kötet, és bennük több mint 50 tanulmány [82]. A kutatás bizonyította, hogy a tájépítészeti a részproblémák megoldásán túl képes nagyobb léptékű (regionális, országos) környezeti problémák (fenntarthatóság, klímaváltozás) megoldásába is sikeresen bekapcsolódni. A doktori iskolában is jelentős fejlődés következett be, öt év alatt 21 sikeres dolgozat született és került megvédésre. A teljesség igénye nélkül a témakörök a szabadtertervezés, a kertművészet, a tópartok ökológiai viszonyai, a temetőkertek, a vidéki tájalakulás, a városi hősziget-elemzés, a tájkarakter-elemzés, tájhasználati tájfunkció-elemzések, a klímaváltozás, a távérzékelés, a tanösvény-tervezés, a vasúti rozsdaterületek zöldítése, a tájvédelem és a dendrológiai kertek vizsgálata témakörök között változtak. Mivel mindegyik dolgozat a maga témakörében egy összefoglaló tudásbázis is, ezért elmondható, hogy a korábban hiányolt szakmai anyagok tárháza folyamatosan fejlődésnek indult. Egyre szaporodtak ugyanakkor az egyetemi kiadványok is. A turizmusfejlesztés keretében az országos Mária Út hálózat tájépítészeti vonatkozásairól szerveződött konferencia és készült kiadvány [83] 2010-ben. 2011-ben új tájtervezési jegyzet jelenik Sallay Á. szerkesztésében [84], valamint a TÉKA projekt eredményeiből készült könyv [85] is. Új nemzetközi projektek indulnak (Interreg Vital Landscape [86]), amely már nemcsak oktatási együttműködés, hanem előrejelzi, hogy a hazai kutatási források mellett egyre nagyobb mértékben lehet és kell EU-s forrásokra is támaszkodni. Tovább folytatódott a határon túli kertek felmérése, inventarizációja is [87]. Újra sikeresen megrendezés került – immár ötödik alkalommal – a Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning konferencia.

Activity [67]. It makes the compensation for green spaces lost to building developments mandatory. Furthermore, a course book on the planning of nature conservation areas was also added to the series of university course materials [68].

THE YEARS 2005-2010

During this period, research became broader and even more diverse. At the Lippay Days, 52 papers were presented in 2005 and 49 in 2007, covering almost the entire scope of research in landscape architecture. Research on public space renewal and urban regeneration continued, with presentations on the renewal of green spaces around housing developments, urban fringe research, public park renewal, new trends in planting design, and issues of public space management. Research on participative planning, education and environmental psychology also gained ground. Research on historic garden restoration [69] broadened beyond the traditional sense, to include gardens beyond the borders of Hungary, in city centres and castles, gardens of the 1970s, multimedia 3D garden surveys and garden archaeology. In landscape planning research, new tasks emerged such as the classification of World Heritage Sites, the integration of the visual amenity protection zone into the National Spatial Plan [70], the designation of visual amenity protection zones of regional importance (Békés, Baranya, Tolna, Vas, Zala and Pest Counties) and the preparation of the national landscape feature inventory (TÉKA project [71]), the results of which are still being directly used in nature conservation and local planning. The first articles on landscape character assessment and green infrastructure planning were also published. After the Environmental Impact Assessment Decree 2/2005, research on regional environmental impact assessments was launched [72, 73] and the first environmental impact assessment of the National Spatial Plan [74] was also completed as research by the Faculty. The year 2006 also saw a significant change in publishing opportunities, as the '4D' Journal of Landscape Architecture and Garden Art was first launched, featuring four issues a year. PhD research continued with six successful theses in the fields of landscape design for urban open spaces, restoration of small watercourses, urban planning, participatory planning, green space network planning and landscape transformation. An increasing number of academic textbooks and other popular books were published, mainly on landscape design [75, 76, 77]. During the period, "internationalisation" continued. The 3rd Fabos Conference on Landscape and Greenway Planning was held in Budapest and the Faculty was involved in successful TEMPUS grant applications [78, 79]. In cooperation with the Visegrád Countries, the Pearls of the Landscape research [80] was carried out.

A growing body of research was supported by national or international funds (OTKA, TÁMOP [81], ERASMUS, TEMPUS, Norway Grant, Visegrad Fund).

THE YEARS 2010-2015

The integration into the Corvinus University of Budapest also meant a further enriching of the Faculty of Landscape Architecture's research profile. The TÁMOP sub-project Sustainable Development, Liveable Region, Liveable Urban Landscape, led by Sándor Kerekes and Imre Jámbor, brought together the environmental and sustainability research of experts from four disciplines. The resulting three volumes contain more than 50 studies [82]. The research has demonstrated that landscape architecture can successfully contribute to the solution of larger scale (regional or national) environmental problems (sustainability, climate change) in addition to addressing sub-problems. The doctoral school also made significant progress, with 21 successful theses written and defended in five years. Without being exhaustive, the topics ranged from design for open spaces, garden art, ecological conditions of lakeshores, cemetery gardens, rural landscape formation, urban heat island analysis, landscape character assessment, landscape function analyses with regards to land use, climate change, remote sensing, design of educational trails, greening of railway brownfields, landscape conservation and dendrological garden studies. As each of the theses is also a synthesis of the body of knowledge on its own subject, it is fair to say that the repository of previously scarce professional material has been steadily evolving. At the same time, the number of university publications has also increased. In the context of tourism development, a conference on the landscape aspects related to the national network of the Virgin Mary Trail was organised and its proceedings [83] were produced in 2010. In 2011, a new coursebook on landscape planning edited by Á. Sallay [84] and a book on the results of the TÉKA project [85] were published. New international projects were launched (Interreg Vital Landscape [86]), which were no longer just educational cooperations, but they also anticipated the fact that in addition to domestic research funds, EU resources can and should be increasingly relied upon. The survey and inventory of gardens beyond the current national borders [87] also continued. The Fábos Conference on Landscape and Greenway Planning was successfully held again for the fifth time.

THE YEARS 2015-2020

Two major events had an impact on the period's research: the Faculty of Landscape Architecture was separated from the organisational system of Corvinus University of Budapest and attached to Szent István University in January 2016. By the end of the decade, the university

AZ 2015-2020-AS ÉVEK

Az időszak kutatásait is befolyásolta két jelentős esemény: a Tájépítészeti Kart 2016 januárjától leválasztották a Budapesti Corvinus Egyetem szervezeti rendszeréből, és a Szent István Egyetemhez csatolták. Az évtized végére pedig két éves Covid-járvány terheit viselte az egyetem. A nehézségek ellenére a 16 PhD kutatás sikeres védeése történt ebben az időszakban. A kutatási témák továbbra is változatosak: találkozhatunk a posztmodern tájépítészet és a szabadtervezés elméleti hátterét kutató témával, a történeti kerteket, kolostorkerteket a fővárosi zöldinfrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos témákkal, közösségi kert-tervezési témával, de a vidékfejlesztéshez, a biodiverzitás-fejlesztéshez, a távérzékeléshez, az ökoturizmus-fejlesztéshez kapcsolódó témák is megtalálhatók. A védettek között megjelent az első olyan külföldi hallgató is, aki a későbbiekben egyre népszerűbbé váló Stipendium Hungaricum ösztöndíjas kutatás keretében végezte kutatásait. Az időszakban az egyetem nemzetközi oktatási, kutatási kapcsolatainak kiszélesedését is jól mutatja, 2016-ban indul az EULand21 [88], ConnectGREEN [89], 2019-ben a LEAD2LEAP [90] projekt. Hosszas előkészítés után 2017-ben hivatalosan elindult a zöldinfrastruktúra fejlesztéseket megalapozó KEHOP kutatási projekt [91, 92] (2017-2022), amelynek keretében tájkarakter-kutatásokban, belterületi és külterületi zöldinfrastruktúra-kutatásokban vettek részt tájépítész kollégák és PhD hallgatók. Sorban jelentek meg kiadványok, jegyzetek, kutatási eredményeket bemutató könyvek is, 2017-ben térinformatika jegyzet [93], 2018-ban a Városliget kialakulásáról [94] jelent meg könyv. Könyvrészleteket írtak kollégák a 2018-ban megjelenő Magyar Nemzeti Atlasz természetföldrajzi részét bemutató kötetben (tájrehabilitáció és tájképi potenciál fejezetek) [95, 96]. 2019-ben Mikoviny Sámuel tájalakító tevékenységéről is új könyv jelent meg [97].

AZ 2020-2024-AS ÉVEK

2021-ben újabb jelentős változás történt az egyetemen, a korábbi intézmények integrálódása után megalakult a Magyar Agrár és Élettudományi Egyetem (MATE), és a karok helyét intézetek vették át. A karokhoz tartozó Doktori Iskolák központosításra kerültek, szervezetenként elkülönültek, gazdaságilag önállóvá váltak. Az átalakulás eredményei teljesen még nem láthatók, de az már biztos, hogy az eddigi 25 PhD disszertáció védeésével is valószínűleg ez lesz a PhD kutatások legaktívabb időszaka. A nemzetköziesedést jól jelzi, hogy a témavezetések és a védések harmada már angol nyelven történt. A Stipendium Hungaricum ösztöndíjas kutatók között kínai, egyiptomi, jordán, kolumbiai hallgatók egyaránt megtalálhatók. A korábbi, csak a Kárpát-medencére szűkülő tájépítészeti kutatások mellett így már szinte bármely kontinensről

találhatunk kutatási témákat: kínai városi hősziget-kutatások, tunéziai történelmi városközpont funkcionális átalakulása, rekreációs alkalmassági vizsgálat egyiptomi városok esetében. A MATE megalakulása utáni évek teljesítményértékelésében egyre nagyobb szerepet kap a nemzetközileg elismert szaklapokban (Q1, Q2) történő publikálás. Az egyetemi rangsorokban, „rankingekben” történő előrelépésben is jelentős meghatározó tényezővé vált a kutatási teljesítmény, amelyben az intézet is évről-évre egyre jobban szerepel. Az eddig megvalósult nemzetközi kutatások (ConnectGREEN [98, 99] A SaveGREEN [100, 101]) új szintjét jelentik, hogy olyan új EU Horizon kutatásaiba is sikerült bekapcsolódni, amely már a kontinensek közötti jó gyakorlatok tapasztalatainak átadásáról szól [102].

Az áttekintett másfél emberöltő, a kutatási témák, kutatási projektek sokszínűségét, a tájépítészeti kutatások széles területét mutatja. A témák változatossága bizonyítja, hogy a szakterület mindig gyorsan, adekváтан tudott reagálni az új szakmai kihívásokra a változó társadalmi-gazdasági és kutatási környezetre. De a kutatási témák fókuszában mindvégig a kezdetekben megfogalmazott TÁJ, az ökológiai, fenntarthatósági, klímavédelmi, természetvédelmi, tájvédelmi célok álltak, állnak. ©

was burdened by two years of Covid pandemic. Despite the difficulties, 16 PhD studies had successfully defended their theses during this time. The research topics continued to be varied, ranging from the theoretical background of postmodern landscape architecture and open space design, to historical gardens and monastery gardens, to the development of green infrastructure in Budapest, and to the design of community gardens, but also to topics related to rural development, biodiversity development, remote sensing and ecotourism development. Among those who defended their theses was the first foreign student who conducted the research within the framework of the Stipendium Hungaricum scholarship programme, which became increasingly popular later on. In the period under review, the broadening of the university's international educational and research links is also illustrated by the launch of the EULand21 [88] and ConnectGREEN [89] projects in 2016 and the LEAD2LEAP [90] project in 2019. After a long preparation period, the KEHOP research project [91, 92] (2017-2022), aimed at providing basis for green infrastructure developments, was officially launched in 2017, which included landscape character research, and urban and rural green infrastructure research, involving landscape architect colleagues and PhD students. A succession of publications, coursebooks and books showcasing research results were published, with a textbook on GIS [93] in 2017, and a volume on the origins of the City Park [94] was published in 2018. In 2018, colleagues wrote chapters in the natural geography section of the Hungarian National Atlas (on landscape restoration and visual potential of the landscape) [95, 96]. In 2019, a new book on Samuel Mikoviny's landscape shaping activities was published [97].

THE YEARS 2020-2024

In 2021, another major change took place at the university. After the integration of the former institutions, the Hungarian University of Agriculture and Life Sciences (MATE) was established and the faculties were replaced by institutes. The Doctoral Schools that used to belong to the faculties became centralized, organisationally separate and economically autonomous. The results of the transformation are not yet fully visible, but it is certain that, with 25 PhD dissertations defended so far, this is likely to be the most active period for PhD research. The fact that a third of the studies and defences were conducted in English is a good indicator of internationalisation. The Stipendium Hungaricum scholarship holders include students from China, Egypt, Jordan and Colombia. In addition to earlier research on landscape architecture, which was limited to the Carpathian Basin, we can now find research topics from almost every continent: urban heat island research in China, functional transformation

of a historic urban centre in Tunisia, and recreational suitability studies in Egyptian cities. In the years following the establishment of the MATE, benchmarking has been increasingly based on publications in internationally recognised journals (Q1, Q2). Research performance has also become a major factor of progress in university rankings, with the Institute's ranking improving year by year. A new dimension to the international research carried out so far (ConnectGREEN [98, 99], SaveGREEN [100, 101]) is that we have succeeded in engaging in further EU Horizon research that is about transferring best practice across continents [102].

The nearly half a century reviewed shows a diversity of research topics and projects, and a vast field of research in landscape architecture. The rich array of subjects demonstrates that the discipline has always been able to respond quickly and adequately to new professional challenges in a changing socio-economic and research environment. Nevertheless, the focus of the research topics has always remained the LANDSCAPE, the objectives of ecology, sustainability, climate protection, nature conservation and landscape protection, as defined at the very beginning. ©

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

- 1** Frascati Manual, The Measurement of Scientific, Technological and Innovation Activities. DOI: 10.1787/9789264239012-en (2015). ISBN 978-9264238800
- 2** Creswell, J.W. (2008). Educational Research: Planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative research (3rd ed.). Upper Saddle River: Pearson.
- 3** Jack Ahern (2005), Integration of landscape ecology and landscape architecture: an evolutionary and reciprocal process, Cambridge University Press, DOI: 10.1017/CBO9780511614415.031
- 4** Ormos Imre: (1966) Zöldterületek fejlesztése az ember szolgálatában, Lippay J. Tudományos Ülésszak előadásai (https://adt.arcanum.com/hu/collection/Kerteszeti-Egyetem_Konferenciak/)
- 5** Ormos Imre: (1967) A kerttervezés története és gyakorlata, Mezőgazdasági Kiadó
- 6** Mőcsényi Mihály: (1966) Társadalmi fejlődés és a tájalakulás kölcsönhatásáról, Lippay J. Tudományos Ülésszak előadásai (https://adt.arcanum.com/hu/collection/KerteszetiEgyetem_Konferenciak/)
- 7** Mőcsényi M. 1968. A táj és a zöldterület fogalmi problémái a tájrendezés nézőpontjából -Településtudományi Közlemények, 21. sz. pp. 66-76.
- 8** Jancsó Gy. - Jilly B. Oláh S. kertépítő zsebkönyve, Mezőgazdasági Kiadó
- 9** Iván László(1996) Budapesti falanszterek A tömeges lakásépítés térbeli konzekvenciái https://www.mtafk.hu/konyvtar/kiadv/FE1996/FE19961-2_73-99.pdf Forrás: https://hu.wikipedia.org/wiki/Panelh%C3%A1z
- 10** Oláh Sándor (1974) A családi ház kertje, Mezőgazda Kiadó
- 11** Virágoskert, pihenőkert (Szerk. Lelkes L.), 1973, Mezőgazda Kiadó, Budapest
- 12** Lime, D.W., 1979. Carrying capacity. Trends in Rivers and Trails 16:37-40
- 13** Pirk Ambrus, (1977) Ötletek a kert berendezéséhez, Mezőgazdasági kiadó
- 14** Babós Lajos (1979) Kertépítészeti geodézia, Mezőgazdasági kiadó
- 15** Csemez Attila: Untersuchungen zur An wendbarkeit von Bewertungsmethoden zur Planung von Erholungslandschaften, 1978. 7, 183, 26, XLVIII, 2 p.- Kand. Jámbor Imre: Zur Entwicklung von Freiräumen in Siedlungen unter besonderer Berücksichtigung der ökologischen Bedingungen und des Freiraumelementes Pflanze. 1978. 3, 189 p.-Kand.
- 16** https://jogkodex.hu/jsz/1976_2_torveny_5430527
- 17** Csemez Attila A Gabcikovo -Nagymarosi Vízleép- csőrendszerrel érintett térség tájrendezési tanulmányterve, (1982) Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 18** Csima Péter A táj terhelhetősége az üdülés-fel való terhelhetőség vizsgálatának elvei és módszerei a tájtervezésben (1984) Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 19** Galambos József A táj természeti és módosított természeti elemeinek vizsgálata az optimális területhasználási lehetőségek vonatkozásában, (1982) Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 20** Szügyi Edit Tájébrázolás (létesítmények tájbaillesztésének ábrázolása), (1982) Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 21** Kiáczy Gy.- Szendrői J., (1980) A zöldfelületek fenntartása, Mezőgazdasági Kiadó, Budapest
- 22** Mőcsényi M., (szerk.),(1983) Az általános tájvédelem alapjál szolgáló tájértékelési módszer:
- 23** Csemez A. et al. A Gabcikovo-Nagymarosi vízlepcsőrendszerrel érintett térség tájrendezési tanulmányterve: Tájpotenciál vizsgálat és értékelés (1980)
- 24** 13/1983. (IX. 8.) ÉVM rendelet a területrendezési tervezési jogosultságról
- 25** M.Szilágyi K. (1988) Vizsgálatok Budapest zöldfelületi rendszere fejlesztéséhez, Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 26** Csemez A. (1989) Bős (Gabcikovo)- Nagymaros vízlepcsőrendszer információs dokumentáció (Tájjelleg, tájlesztés)
- 27** CsemezA, Kollányi L.(1988) Tájképvédelmi vizsgálat és javaslat a Dunakanyar üdülőkörzet regionális rendezési tervéhez és a fejlesztési program megalapozásához
- 28** Csemez A., Kollányi L.(1990) Tájképi potenciál értékelési módszertana
- 29** Csemez A., Szügyi E. Nagymarosi Vízlepcső tájba illeszthetősége, VÁTI
- 30** Szabó Gábor (1986) A Nagymarosi Vízlepcső és létesítményeinek tájbaillesztése, Lippay János Tudományos Ülésszak előadásai
- 31** Konkolyiné Gyúró E. (1988) A tájfejlődés történeti vizsgálata a Zempléni hegységben, Lippay J.
- 32** Csemez A., Szerk. (1986) VI. Országos Zöldfelületi Konferencia : Szolnok, (ÉTK)
- 33** Kollányi L.- Prajczér T. (1995), Tér-informatika a gyakorlatban, GeoGroup Bt.
- 34** MI-13-25:1991 Általános tájvédelem. Egyedi tájértékek kataszterezése c. műszaki irányelv
- 35** Pest megye környezetállapotának vizsgálata és értékelése. Budapest és Pest megye peremterületeinek részletes környezet-terhelhetőségi vizsgálata és intézkedési javaslatok kidolgozása (Planungsgruppe Ökologie + Umwelt, Hannover, 1993)
- 36** Karádi G.: (1992) A Bp. XII. kerület fejlesztési alaptervének zöldfelületi és környezetvédelmi munkarészei
- 37** Török Éva - Papp Marianna (1996) A XXII. kerület zöldfelületi rendszerének sajátosságai.
- 38** Balogh Péter István: (1996) Budapest, I. kerület, Fő utca környezetrendezési terve, Lippay J.
- 39** Jámbor I., (1995)A zöldfelületi tervezés kiterjesztése: A belterületi zöldfelületek terhelésének, terhelhetőségének vizsgálati és értékelési módszerei (tanulmány), KTM
- 40** Csemez A. (1991) Tájértékelési eljárás kidolgozása a természeti elemegyüttesek ökológiai, ökonomiai és vizuális hatásaihoz, OTKA kutatás
- 41** Csemez A. (1992) Tájéinformációs elemzőrendszer kidolgozása az ökológiai tévcselések megelőzése és újabb területhasználati konfliktusok megakadályozása érdekében, OMFB kutatás
- 42** Csemez A., Csima P. (1993) A tervezett Dunai Nemzeti Park és térsége regionális és tájrendezési terve (Vizsgálati munkarész), Csima P. et. al. Zempléni Tájvédelmi Körzet és Térsége regionális és tájrendezési terve (1988-1995)
- 43** Csemez A. et al. (1995) A tervezett Duna-Dráva Nemzeti Park és térsége regionális és tájrendezési terve (Vizsgálati munkarész), Jámbor Imre (1992) A harmonikus kert, Silvanus Könyvek
- 44** Jámbor I., (1995) Zalakaros- Gyógyfürdő tér kertépítészeti rendezési és kiviteli terve
- 45** Csemez A., 1998, Vidékfejlesztés a tájtervezésben, Lippay J.
- 46** Kőszegfalvi Gy.(1998) Vidékfejlesztéssel összefüggő területfejlesztés, Lippay J.
- 47** Duhay G.(1998) A vidékfejlesztés lehetőségei a védett természeti területeken, Lippay J.
- 48** Csima P. et al., (1996) A Velencei tavi térség üdülési alkalmasságának és terhelhetőségének vizsgálata (kézirat)
- 49** Csemez A.,Kollányi L. (1997) Tájterhelhetőségi vizsgálat és program a Tisza tó regionális rendezési tervéhez
- 50** https://mek.oszk.hu/09800/09809/
- 51** Csemez A., Tájtervezés - tájrendezés (Mezőgazda Kiadó, 1997)
- 52** Csima P., Kincse K., (1999) Tájrehabilitáció (egyetemi jegyzet, KÉE)
- 53** Fekete A., (1995-99) ÖAAD kutatói ösztöndíj: Gartenkunst im Österreich, Kutatási helyszín: BOKU Wien, Institut für Landschaftsplanung
- 54** Fekete A., (1998-96) DAAD kutatói ösztöndíj: Landschaftsgaertnerei im Deutschland. Kutatási helyszín: Humboldt Universität zu Berlin
- 55** Jámbor I., Kertépítészeti tér, szabad tér, zöld tér,'Tájépítész' szakmai tudományos folyóirat I. évf. /1. Debrecen, 2000.
- 56** (2001): Phare CBC Magyarország - Ausztria Program Magyar-Osztrák Fertő-térségi fenntartható közlekedési projekt
- 57** M. Szilágyi Kinga, Teaching and Learning in Landscape Architecture: Le:Notre projekt, 2004
- 58** https://ln-institute.org/
- 59** https://journal.uni-mate.hu/index.php/tl/article/view/4607/4824
- 60** Jámbor I. (2002-2003) Gyula - Várkertület és sáncrendszer szabadtérépítészeti rekonstrukciója terve: engedélyezési és kertépítészeti kiviteli terv
- 61** Csemez A. et al. (2001) Dél-Budakörnyéki Zöld Öv (Green Belt) pilot project - Zöldfolyosó rendszer kialakítása, Bp.
- 62** Kollányi L. (2004), In: Tájji indikátorok alkalmazási lehetőségei a környezetállapot értékeléséhez, Környezetállapot Értékelés Program (KÉP), MTA-TAKI
- 63** MSZ 20370:2003 Természetvédelem. Általános tájvédelem. Fogalom meghatározások
- 64** MSZ 20372:2004 Természetvédelem. Tájak esztétikai minősítése
- 65** 9/2007. (IV. 3.) ÖTM rendelet a területek biológiai aktivitásértékének számításáról
- 66** Csima P., M. Bugyi I., (2004) Természetvédelem - védett területek tervezése (egyetemi jegyzet, BKÁE)
- 67** Jámbor I. et. al. (2010) Gödöllő, Királyi kastély parkjának rekonstrukciós terve és a felső kert kertépítészeti engedélyezési és kiviteli terve
- 68** Kollányi L. (2008) Tájképvédelmi területek az Országos Területrendezési Tervben, III. Magyar Tájökológiai Konferencia
- 69** Kollányi L. et. al. (2009-2010) ,Tájji értékek kataszterezése az Európai Táj Egyezmény hazai bevezetésének megalapozásához, a tájkarakter értékelés módszertanának kidolgozásához"
- 70** Szilvácsku Zs. (2006): A Környezeti Operatív Program stratégiai környezeti vizsgálata
- 71** Szilvácsku Zs. (2009) Az értékalapú hatásvizsgálatok kihívásai, Lippay J.
- 72** Kollányi L., et. al. (2006) Az Országos Területrendezési Terv Felülvizsgálata, az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. Törvény módosító javaslat - Környezeti Vizsgálat
- 73** Jámbor I. (2009) Kerttervezés, VM Herman Ottó Intézet
- 74** Jámbor I., (2009) Kertépítészeti története, VM Herman Ottó Intézet
- 75** Jámbor I. A kertépítés kézikönyve (Dashofer Kiadó, 2008)
- 76** TEMPUS CD_JEP Landscape management - an essential educational profile and a key development area within the landscape architect master program in Serbia
- 77** LENNE Landscape Education For A New Neighbourhood Of Europe, Tempus project (2007)
- 78** Kollányi L. projektvezető (2008) Pearls of the Landscape, Visegrad Fund Research Project
- 79** Fekete A. („Akadálymentes szabad tér” alprogram vezetője), TÁMOP 5.4.5 pályázat, 1. témakör: A fizikai és infokommunikációs akadálymentesítés szakmai hátterének kialakítása - Egyetemes És Akadálymentes Tervezés.
- 80** Kerekes, S. and Jámbor, I. eds. (2012) Fenntartható fejlődés, élhető régió, élhető települési táj 1-4. kötet Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest. ISBN 978-963-503-504-5
- 81** Filepné Kovács K (szerk.) A Mária Út hálózata és kialakítása konferencia kötet, (2010), ISBN 978-963-503-507-6, BCE
- 82** Sallay et. al. (2011) Tájtervezés és területfejlesztés, BCE Tájépítészeti Kar, ISBN: 9789635034598
- 83** Máté Zs., Kollányi L. (2011), Rejtőzködő kincsek - Tájértékek Magyarországon, Magyar Nemzeti Múzeum
- 84** Jombach Sándor (szerk.), Egyed Adrienn; Tájkezelési módszerek és megoldások az „Élő tájak” projektben BCE
- 85** Fekete A., (kutatásvezető) (2013-2014) Magyar Művészeti Akadémia: Erdélyi kastélykertek művészeti alkotásainak érték-katasztere és tájépítészeti értékelése.
- 86** Fekete A., (alprogram vezető) Erasmus Strategic Partnership: Trans European Education for Landscape Architects ‘EULand21’: KA-2 Cooperation for Innovation and the Exchange of Good Practice Strategic partnership for Education KA2-2016-1-LT01-KA203-023219-999885604 (“Best design practice” alprogram vezető kutató)
- 87** Kollányi L. (magyar program vezető) INTERREG Danube, (2018-2021) ConnectGREEN Restoring and managing ecological corridors in mountains as green infrastructure in the Danube basin.
- 88** Fekete A., (alprogram vezető) Erasmus Strategic Partnership: LED2LEAP - Landscape Education for Democracy towards Leadership, Empowerment, Agency and Partnership Erasmus+ partnership 2019-1-NL01-KA203-060497 („Community design” alprogram vezető kutatója)
- 89** https://termeszetem.hu/hu/zoldinfrastruktura/feladatok-3
- 90** Kollányi L. (témavezető) (2017) Zöldinfrastruktúra-hálózat fejlesztése, A zöldinfrastruktúra-hálózat felmérésével és fejlesztésével, kapcsolatos hazai és nemzetközi tapasztalatok, jó gyakorlatok feldolgozása, adatigények meghatározása.
- 91** Máté K., Kollányi L., Jombach S.(2017) Térinformatikai alapok egyetemi jegyzet tájrendező és kertépítő mérnököknek, SZIE
- 92** Jámbor I., (2018) Nebbien Városligete. A világ első népkertje Pesten (Terc Kiadó.)
- 93** Csima P., (2018) Tájrehabilitáció (könyvrészlet in: Magyarország Nemzeti Atlasza, MTA)
- 94** Kollányi L. (2018) Tájrehabilitáció (könyvrészlet in: Magyarország Nemzeti Atlasza, MTA)
- 95** Csima P. (2019) Mikoviny Sámuel az építész és tájalakító (ÉTK)
- 96** Filepné Kovács. K. (2021) Szerk. Ökológiai folyosók a Kárpátok régiójában, a ConnectGREEN projekt eredményei
- 97** K. Filepné Kovács, I. Valánszki, L. Kollányi, (MATE), M. Husar, V. Ondrejčka, (2021) Gap Analysis on the Identification of the Needs for Improving the Planning Processes and Tools Related to Ecological Corridors Identification and Preservation, Danube Transnational Programme, DTP2-072-2.3
- 98** Interreg Danube - SaveGREEN DTP3-314-2.3 “Safeguarding the functionality of trans-nationally important ecological corridors in the Danube basin” , July 2020 - December 2022
- 99** Filepné Kovács K., Szilvácsku Zs., (2024) Ökológiai hálózat és szakpolitikák az ökológiai hálózat védelmének lehetőségei különböző szakpolitikákon keresztül. MATE, ISBN 978-963-623-090-6
- 100** https://www.ruralities-project.eu/

A TÁJÉPÍTÉSZET SZABÁLYOZÁSI KERETEINEK FEJLŐDÉSE

DEVELOPMENT OF THE REGULATORY FRAMEWORK FOR LANDSCAPE ARCHITECTURE

CSÓSZI MÓNIKA | GERZÁNIC ANNAMÁRIA | HAMAR JÓZSEF | KINCSES KRISZTINA

A jó szabályozás szilárd szakmai alapokon nyugszik, minőséget garantál, értéket véd, miközben teret hagy a tervezői kreativitásnak és a közérdek érvényesítésének is. Az elmúlt 40 év tájépítészettel összefüggő szabályozási rendszerének áttekintése azt hivatott bemutatni, mennyire sikerült ezeket a garanciákat megteremteni. A tájépítészetre – mint műszaki és természettudományos diszciplínára – mérnöki szabályozók és az értékvédelem több ágához kapcsolódó jogszabályok is vonatkoznak; a szakma önmagában is szerteágazó, változatos léptékű feladatrendszerének jogszabályi eszközeit a stratégiai keretek, a területi-, települési- és építészeti-műszaki tervezés, a természeti és kulturális örökség védelme, valamint a szakmagyakorlás szabályozási rendszere szerint mutatjuk be.

A TÁJÉPÍTÉSZET STRATÉGIAI KERETEI

A rendszerváltás előtt a gazdaság összes szektorát és azon keresztül a tájban zajló folyamatokat az állam a tervgazdálkodás útján irányította. A szocialista Magyarországon az Országos Tervhivatal által készített ún. ötéves tervek a népgazdaság egészét átfogó, kötelező érvényű, középtávú gazdaságfejlesztési programok voltak. 1984-ben a Hatodik Ötéves terv volt mérvadó, ezt követte a rendszerváltásig A Népgazdaság Hetedik Ötéves Tervéről szóló törvény. Mindkét terv alapelveket határozott meg a műszaki tervező szervezetek számára, utóbbi törvény például az új épületek és építmények megjelenésére, illeszkedésére is, és önálló fejezeteket szentelt többek között a

tudományos kutatás és műszaki fejlesztés, az ipar és építőipar, a terület- és településfejlesztés, illetve a környezet- és természetvédelem témaköreinek. A természeti környezet védelme a Hetedik Ötéves Tervben jelenik meg először *Természetvédelem* megnevezéssel.

Az 1972-es stockholmi ENSZ Környezetvédelmi Világkonferencia és a Rio de Janeiro-ban 1992-ben tartott ENSZ Környezetvédelmi és Fejlesztési Konferencia mérföldkövet jelentett a környezetvédelem történetében. Környezetvédelmi, természetvédelmi mozgalmak indultak, és sorra születtek a táj védelmét, kezelését, tervezését befolyásoló nemzetközi egyezmények, amelyek többségéhez Magyarország is csatlakozott.

1990-ben, az – akkori nevén – Európai Közösségek kelet-közép-európai bővítése is napirendre került, és megállapították a tagjelöltek által teljesítendő kritériumokat. A 2003-2008 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Program az Európai Unióhoz való csatlakozás környezetvédelmi feltételei teljesítésének eszköze lett.

A hatévente megújítandó Nemzeti Környezetvédelmi Program 1997 óta Magyarország környezetügyi átfogó stratégiai tervdokumentuma. Mellékletét képezi a természetvédelem szakmapolitikai stratégiáját tartalmazó és fő cselekvési irányait meghatározó Nemzeti Természetvédelmi Alapterv. A Nemzeti Tájstratégia (továbbiakban: Tájstratégia) elfogadásáig ezek voltak a tájvédelem és tájépítészet fő stratégiai dokumentumai, illetve az egyes ágazatok stratégiáiba kellett beilleszteni a tájra vonatkozó célokat és intézkedéseket.

Good regulation is anchored on sound professional basis, guarantees quality and protects heritage, while leaving room for design creativity and public interest. This review of the regulatory system for landscape architecture over the last 40 years aims to show how far these guarantees have been achieved. Landscape architecture as a technical and scientific discipline is subject to engineering regulations and legislation related to several areas of heritage protection. The legal instruments for the scope of tasks of the profession, which is diverse and multiscale, are presented in terms of the strategic framework, the spatial, local and architectural-technical planning, the protection of natural and cultural heritage as well as the regulatory system for the professional license.

THE STRATEGIC FRAMEWORK OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Before the change of the political regime, all sectors of the economy, and thus the processes in the landscape, were directed by the state through planned economy. In socialist Hungary, the so-called five-year plans prepared by the National Planning Office were binding, medium-term economic development programmes covering the whole economy. In 1984, the Sixth Five-Year Plan was the authoritative one, followed by the Law on the Seventh Five-Year Plan of the National Economy until the change of the political regime. Both plans laid down principles for the technical planning organisations, the latter including, for example, the appearance and fitting of new buildings and structures, and devoted separate chapters to scientific research and technical development, industry and construction, regional and urban development, and environmental protection and nature conservation, among others. The protection of the natural environment was first addressed in the Seventh Five-Year Plan under the title '*Nature Conservation*'.

The 1972 United Nations Conference on the Human Environment in Stockholm and the 1992 United Nations Conference on Environment and Development in Rio de Janeiro were milestones in the history of environmental protection. Environmental and conservation movements

were launched, and international conventions influencing the protection, management and planning of the landscape were adopted, most of which Hungary also joined.

In 1990, the enlargement of the European Communities, known at this name at that time, to Central and Eastern Europe was also on the agenda, and the criteria to be met by the candidate countries were set. The National Environmental Programme 2003-2008 became the instrument for meeting the environmental criteria for accession to the European Union.

The National Environmental Programme, which is renewed every six years, has been Hungary's overall environmental strategic planning document since 1997. The National Nature Conservation Master Plan is part of it, which contains the sectoral strategy for nature conservation, and defines the main lines of action. Until the adoption of the National Landscape Strategy (hereinafter: Landscape Strategy), these were the main strategic documents for landscape protection and landscape architecture, and objectives and measures related to the landscape had to be integrated into the strategies of the individual sectors.

The European Landscape Convention of the Council of Europe (hereinafter: the Landscape Convention) was conceived at the time of growing environmental commitment. The Landscape Convention recognises the landscape as an essential component of the human environment and makes it an indispensable subject of national policies. The signing of the Landscape Convention, which was opened for signature in 2000, was postponed in Hungary until 2005, after the accession to the European Union. We had to wait until 2008 for the Landscape Convention to enter into force in our country, following its ratification by law.

The Parliament adopted the National Environmental Programme for the period 2015-2020 by the Resolution of the Parliament No. 27/2015 (VI. 17.), and the Nature Conservation Master Plan annexed to it defined the task of creating a "National Landscape Policy and Strategy integrating the protection, management and planning of the landscape". Government Decision No. 1567/2015 (IX. 4.) on the Action Plan for Restructuring Construction Affairs and

1. táblázat/Table 1: A Nemzeti Tájstratégia egymásra épülő intézkedések sorával szolgálja a táji adottságokhoz igazodást (részlet az Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás cél intézkedéseiből) / *The National Landscape Strategy provides a series of interlocking actions in order to adapt to landscape characteristics (excerpt from the actions of the objective ‘Liveable landscape – liveable settlement – wise land use’)*

FORRÁS/SOURCE: NEMZETI TÁJSTRATÉGIA 2017-2026 / NATIONAL LANDSCAPE STRATEGY 2017-2026

A környezetvédelmi elköteleződés erősödésének időszakában fogalmazódott meg az Európa Tanács Táj Egyezménye (a továbbiakban: Tájegyezmény) eszmeisége is. A Tájegyezmény a tájat az emberek környezetének elengedhetetlen összetevőjeként ragadja meg, és emeli a nemzeti politikák nélkülözhetetlen tárgyává. A 2000-ben aláírásra megnyitott Tájegyezmény magyarországi aláírása az Európai Unióhoz való csatlakozás utánra, 2005-re tolódott. 2008-ig kellett várni, hogy a törvényi szinten történt megerősítést követően hazánkban is hatályba lépjen a Tájegyezmény.

Az Országgyűlés a 27/2015. (VI. 17.) OGY határozattal fogadta el a 2015-2020 közötti időszakra szóló Nemzeti Környezetvédelmi Programot, amelynek mellékletét képező Természetvédelmi Alapterv határozta meg feladatként „A táj védelmét, kezelését és tervezését integráló Nemzeti Tájpolitika és –stratégia” megalkotását. Az építésügy átalakítását célzó intézkedési tervről és a hozzá kapcsolódó feladatokról szóló 1567/2015. (IX. 4.) kormányhatározat pedig feladatul szabta, hogy a Nemzeti Településpolitikát, az akkor még kidolgozás alatt álló, később a 1128/2017. (III. 20.) Korm. határozattal elfogadott Nemzeti Tájstratégiával összhangban kell kidolgozni.

A Tájstratégia a táj védelme, kezelése és tervezése érdekében fogalmaz meg célokat és intézkedéseket. A védelem, kezelés és tervezés egységes keretrendszerének megalakításával a magyarországi tájak természeti és kulturális örökségének védelmén túl intézkedéseivel a beruházások szakmai megalapozottságát erősíti, keretbe foglalva a települési és a külterületi zöldfelületek, a zöldinfrastruktúra védelmének és fejlesztésének feladatrendszerét, valamint az épített és a természeti elemek által alkotott táj egységének, működésének, karakterének felmérését és a minőségi célok meghatározását. A Tájstratégia átfogó célja a táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat, ami azt jelenti, hogy a tájat, a táj egyes területeit csak a fenntarthatóság mértékéig hasznosítjuk az arra alkalmas célra és módon. A felelős tájhasznosítás szemléletének igényét a stratégia a társadalom egészére, minden döntési szintre kiterjeszti.

A Tájstratégia megvalósítása során az alábbi horizontális elvek érvényesítését kell biztosítani:

- Természeti erőforrások és kulturális örökség általános védelme;
- Bölcs és takarékos területhasználat;
- Éghajlatváltozás hatásának mérséklése, alkalmazkodás.

A táji adottságokon alapuló felelős tájhasználat elérése érdekében három kiemelt célt fogalmaz meg:

- Táji adottságokon alapuló tájhasznosítás meg-alapozása;
- Élhető táj – élhető település – bölcs tájhasznosítás;
- A tájidentitás növelése.

Ezek elérése érdekében közel száz intézkedést határoz meg, amelyek már ma is hatással vannak és lesznek a táj-építészeti szakmagyakorlásra. (1. táblázat)

A Tájstratégia 2017-2019. évi végrehajtásáról szóló jelentésből több, mérföldkövet jelentő eredmény is megállapítható; az adott időszakban különösen a hatósági munka alapját és hátterét képező, táji adottságokat tartalmazó téradatok, nyilvántartások frissítése, illetve hiányzó téradat-struktúrák fejlesztése volt eredményes és látványos.

2021-ben a Tájstratégia végrehajtásaként elkészült a magyarországi tájak tájkarakter alapú tájtipizálási módszertana. A módszertan alapján - összhangban a Tájegyezmény feladataival - létre kell hozni az országos tájkarakter-területek komplex digitális adatbázisát és a tájkarakter-területekre minőségi célokat és kezelési irányelveket kell meghatározni.

Ezen túlmenően is maradtak olyan feladatok, amelyek a Tájstratégia 2026-ig terjedő időtávlatán túlmutatnak, például:

- A „történeti táj” kulturális örökségvédelmi kategória szakmai megalapozása, amely megteremtí a lehetőségét, hogy új történeti tájak kerüljenek lehatárolásra.
- A táji léptékű örökségvédelem módszertanának kidolgozása.
- A tájtervek hierarchikus rendszerének kidolgozása.
- A tájhasználat és a tájkarakter változásának nyomon követése.

II.1. alcél: Kompakt, klímabarát, értékőrző települések / Sub-objective II.1. Compact, climate-friendly settlements that preserve heritage

A cél elérése érdekében szükséges intézkedések / Actions required to achieve the objective	K / G	O / L	C / C	E / U
A kulturális örökségvédelmi elemek (pl. kastélyok, várak, várromok) táji beágyazottságuknak megfelelő, integrált tervezésen alapuló felújítása. / <i>Reconstruction of cultural heritage assets (e.g. palaces, castles, castle ruins) in accordance with their landscape context and through integrated planning.</i>	X	X		
A közintézmények táji és településképi beágyazottságuknak megfelelő, integrált tervezésen alapuló felújítása. / <i>Reconstruction of public institutions in accordance with their landscape and townscape context and through integrated planning.</i>	X	X		
Táji léptékű örökségvédelem módszereinek alkalmazása, integrálása a tervezési rendszerekbe. / <i>Implementation of the methods of landscape-scale heritage protection and their integration into the planning systems.</i>	X	X		
Klímabarát települési modell alkalmazása, településszerkezeti szintű tervezés és beavatkozások. / <i>Implementation of a climate-friendly urban model, planning and interventions at local level.</i>		X		
A csapadék beszívargás lehetőségének, és ezzel a talaj vízpótlásának és a talajvíz utánpótlásának növelése, illetve a városi klíma javítása érdekében a csapadék helyben tartása zöldfelületek növelésével, városi tőrendszerek kialakításával. / <i>Improving rainwater infiltration and improving the water supply of soils and increasing subsoil water resources, and retaining rainwater in the urban areas through increasing green spaces and establishing urban pond systems in order to improve urban climate.</i>		X		
Minden településen a zöldfelületi rendszerre vonatkozó minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to the green space network of each settlement.</i>		X		
1-5% (árvízi, belvízi) elöntési valószínűségi területekre minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to areas having a probability of 1-5% of being flooded (flood, inland inundation).</i>		X		
Minden településen a barnamezőkre, rozsdáövezetekre minőségi célkitűzések meghatározása. / <i>Setting quality objectives related to brownfield areas and rust belt areas in each settlement.</i>		X		
Minden településen a használaton kívüli építmények kataszterének elkészítése, alkalmassági értékelése és további funkció meghatározása. / <i>Drawing up a register of abandoned buildings in each settlement, assessment of their potential and identification of new functions.</i>		X		
Fényszennyezés-mentes települési közvilágítás tervezése és kialakítása: világítás geometriájának javítása, 2700K alatti színhőmérséklet alkalmazása. / <i>Designing and installing light pollution-free public lighting in settlements: improving the geometry of lighting, using colour temperature lower than 2700 K.</i>		X		
A települési (helyi) tájkarakter területekre minőségi célkitűzések és kezelési irányelvek meghatározása. / <i>Setting quality objectives and management principles for local (municipal) landscape character areas.</i>		X		
A barnamezőkre, rozsdáövezetre, használaton kívüli építményekre, a zöldfelületekre, árvízi, belvízi kockázatnak kitett települési területekre vonatkozó minőségi célkitűzések integrálása a területfejlesztési, településfejlesztési, területrendezési és településrendezési tervekbe. / <i>Integrating the quality objectives related to brownfields, rust belt areas, abandoned buildings, green spaces and municipal areas exposed to the risk of flood / inland inundation into the regional and local development plans, spatial plans and local plans.</i>		X		
A vizuális kultúra szemléletformálásának eszközeit is alkalmazva elő kell segíteni a lakó- és üdülési hasznosítású épületek tájba illesztésének gyakorlatát. / <i>The fitting of residential and recreational buildings into the landscape must be facilitated using attitude shaping tools of visual media.</i>		X		

the Associated Tasks stipulated that the National Town and Country Policy should be elaborated in accordance with the National Landscape Strategy, which was still being developed at that time and was later adopted by Government Decision No. 1128/2017 (III. 20.).

The Landscape Strategy sets out objectives and measures in order to protect, manage and plan the landscape. By establishing a coherent framework for protection, management and planning, in addition to protecting the natural and cultural heritage of Hungary's landscapes, the measures strengthen the professional basis for

development, by providing a framework for the protection and development of green infrastructure (urban and suburban green spaces), as well as for assessing the unity, functioning and character of the landscape, made up of built and natural elements, and for defining quality objectives. The overarching objective of the Landscape Strategy is responsible land use based on landscape characteristics, which means that the landscape and individual areas of the landscape are used only to the extent of sustainability, for appropriate purposes and in appropriate ways. The strategy extends the need for a responsible

Az is cél, hogy az ágazati kutatások vonják vizsgálatuk tárgykörébe a tájban bekövetkező lehetséges változásokat, a táj szerkezetére, a táj karakterére, a tájban lezajló anyag- és energiafolyamatokra gyakorolt hatásokat. A Tájstratégia értelmében a tájjal kapcsolatos ismeretek átadását ki kell terjeszteni az általános és minden olyan szakképzésre, amelynek leendő szakemberei döntéseikkel a táj állapotát, használatát befolyásolják.

A Tájstratégiához nem kapcsolódik önálló költségvetés, azonban az intézkedések jelentős része uniós forrásokra épülő operatív programokhoz kapcsolható, ezen túlmenően olyan intézkedéseket is tartalmaz, amelyek a meglévő feladatok részeként szemléletváltással megvalósulhatnak.

A Tájstratégia hazai jelentősége egyrészt abban áll, hogy a stratégiai tervezésben hivatkozási alappá és referenciadokumentummá vált, amely biztosíthatja, hogy az ágazati szakpolitikákba beépüljenek a jelenleg hiányzó horizontális szempontok, és érvényesüljön a komplex, tájszintű szemlélet, másrészt hivatkozható mércét ad az államigazgatáson túl is, amely az oktatásban is hasznosítható.

A települések teljes területén előforduló, a környezeti és éghajlati rezilienciát meghatározó ökológiai rendszerek jelentőségét, az európai zöldinfrastruktúra védelmét és fejlesztését az Európai Unió Biodiverzitás Stratégiája 2030 egyik kulcsfontosságú feladatának határozza meg, amelyben a települési zöldinfrastruktúra szerepét külön kiemeli, és ún. „városzöldítési tervek” készítését írja elő minden 20 000 főnél népesebb európai város számára. Az Európai Unió Tanácsa 2024-ben elfogadta a természet helyreállításáról szóló rendeletet, amelynek célja, hogy 2030-ig megvalósuljon az EU szárazföldi és tengeri területei legalább 20%-ának, 2050-ig pedig az összes helyreállításra szoruló ökoszisztémának a helyreállítása, és ennek érdekében kötelező erejű célértékeket és kötelezettségeket állapít meg. Külön is foglalkozik az urbánus környezet zöldfelületi ellátottságának és lombkorona-borítottságának szinten tartásával, illetve fejlesztésével. Ezek a nemzetközi dokumentumok hosszú távon mutatnak cselekvési irányt a tájépítészethez kapcsolódó hazai jogalkotásnak.

A TERÜLETRENDEZÉSI TEVÉKENYSÉGET MEGHATÁROZÓ JOGSZABÁLYOK TÁJÉPÍTÉSZETI TARTALMA

A területrendezési tervek (regionális tervek, rendezési programok, rendezési tervek) egymásra épülő rendszeréről már az 1964. évi III. törvény 4. §-a rendelkezett. A 70-es évek végén és a 80-as évek elején a regionális tervek országra, megyékre, egyéb speciális területekre (pl. kiemelt üdülőkörzetre, természetvédelmi területekre) készültek. E területekre készülő rendezési programok és

rendezési tervek figyelembe vették a regionális tervekben foglaltakat, de a tervek még nem alkottak az egész országra kiterjedő, egymásra épülő, egységes tematikával és metodikával készült rendszert. A tervek jogszabályi kereteit a tervek készítésének, egyeztetésének, módosításának rendjéről szóló 7/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM utasítás, a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről szóló 9007/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM közlemény, a területrendezési tervek karbantartásáról szóló 7008/1983. (Ép. Ért. 23.) ÉVM irányelv, a területrendezési tervezési jogosultságról szóló 13/1983. (IX.8.) ÉVM rendelet és a tanácsi szakigazgatási szervek dolgozóinak területrendezési tervezési tevékenységéről szóló 8009/1983. (Ép. Ért. 29.) ÉVM tájékoztató tette teljessé. Ezek a jogi eszközök az alacsony szintű szabályozás ellenére is jelentősnek mondhatók abban a tekintetben, hogy a tervek azonos eljárási rendben készültek el és kerültek jóváhagyásra, egymásra épülő rendszert alkottak, tartalmuk egységes, összehasonlítható volt, ami a térségi folyamatok értékelését is megkönnyítette. A tervek készítés céljában és tartalmában megjelentek a természet- és a környezetvédelem területrendezési feladatai és a tájrendezési elhatározások. A tervek megbízói feladatait az illetékes minisztériumok bevonásával az építésügyért és a területrendezésért felelős minisztérium, illetve a területileg érintett megyei és települési tanácsok látták el.

Ekkor készültek el az első önálló tájrendezési tervek, amelyek tájvédelmi körzetekre (Tihany, Badacsony), illetve az ún. regionális és tájrendezési tervek, amelyek a nemzeti parkok és tájvédelmi körzetek területére és közvetlen környezetükre készültek (1. ábra). E tervek védelmi vonatkozásban kiterjesztett, speciális tartalmi követelményei és metodikája tették lehetővé – a normál területrendezési tervek tartalmát meghaladó módon – a természet- és a környezetvédelem speciális szempontjainak érvényesítését, a védelmi prioritások meghatározását és a szükséges intézkedések területi vonzatainak lehatárolását.

Az 1989-90. évi rendszerváltás megújuló jogszabályi környezete (1990. évi LXV. törvény a helyi önkormányzatokról) új alá- és fölérendeltségi viszonyokat teremtett a központi állami szervek, a területrendezési feladatokat ellátó területi szervek és az önkormányzatok viszonyában és feladataiban. Az új jogi szabályozás szerint az önkormányzatok számára kötelezést, feladatot előírni, az önkormányzatok területére kötelező terveket elfogadni csak törvényben lehetett.

A területi tervezés új jogi alapjait a területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (Tftv.) teremtette meg. Meghatározta a területfejlesztés és területrendezés céljait, feladatait és a kapcsolódó alapfogalmakat. A feladatokat a törvényhozás a kormány, az érintett miniszterek, a területi államigazgatási szervek, az önkormányzatok és egyéb térségi szereplők feladataira

landscape use to society as a whole and to all levels of decision-making.

The following horizontal principles should be followed in the implementation of the Landscape Strategy:

- General protection of natural resources and cultural heritage;
- Wise and rational use of land;
- The mitigation of the impacts of climate change and adaptation to them.

It sets three headline targets to achieve responsible land use based on landscape characteristics:

- Laying the foundations for land use based on landscape characteristics;
- Liveable landscape – liveable settlement – wise land use;
- Increasing landscape identity.

In order to achieve these, it sets out nearly a hundred measures that are already having and will continue to have an impact on professional activities in landscape architecture (Table. 1).

The report on the implementation of the Landscape Strategy between 2017-2019 shows several milestone achievements; in particular, the update of spatial data and registers containing landscape characteristics, which form the basis and background of the work of the authorities, and the development of missing spatial data structures were successful and significant.

In 2021, the landscape character-based landscape classification methodology for Hungarian landscapes was completed as part of the implementation of the Landscape Strategy. On the basis of the methodology, a complex digital database of national landscape character areas is to be created and quality objectives and management principles are to be defined for landscape character areas, in line with the tasks defined in the Landscape Strategy.

In addition, there are tasks that go beyond the timeframe of the Landscape Strategy up to 2026, such as:

- Creating the professional foundations for ‘historic landscape’, a designation in cultural heritage protection, which creates an opportunity for designating new historic landscapes.
- Developing a methodology for landscape-scale heritage protection.
- Developing a hierarchical system of landscape plans.
- Monitoring changes in land use and landscape character.

It is also aimed that sectoral research includes the possible changes in the landscape, the effects on landscape pattern, landscape character, and the material and energy processes in the landscape. According to the Landscape

Strategy, the teaching of landscape-related knowledge has to be extended to primary education and to all vocational trainings where future professionals influence the condition and use of the landscape through their decisions.

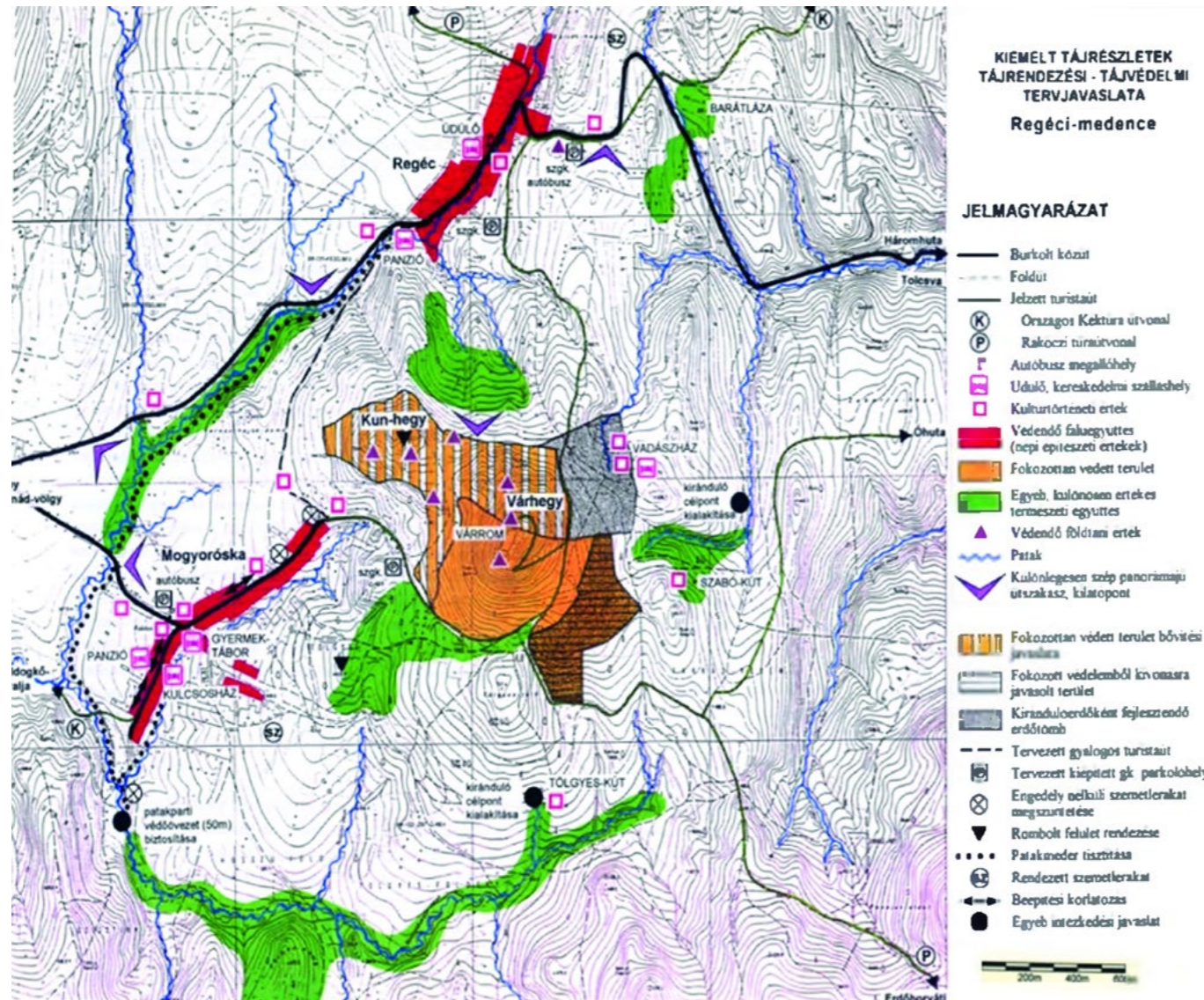
The Landscape Strategy does not have a separate budget, however, many of the actions can be linked to operational programmes with EU funding, and it also includes actions that can be implemented as part of existing tasks through a change of attitude.

The significance of the Landscape Strategy in Hungary lies in the fact that it has become a reference document in strategic planning, which can ensure that sectoral policies incorporate the currently missing horizontal aspects and a complex, landscape-level approach is applied, and it also provides a benchmark beyond the state administration, which can be used in education as well.

The importance of the ecosystems that can be found throughout all municipal areas and determine environmental and climatic resilience, as well as the protection and development of the European green infrastructure are identified as key tasks in the European Union’s Biodiversity Strategy for 2030, which specifically highlights the role of urban green infrastructure, and calls for the preparation of ‘urban greening plans’ for all European cities with a population of more than 20,000 inhabitants. In 2024, the Council of the European Union adopted the Nature Restoration Law, which aims to restore at least 20% of the EU’s terrestrial and marine areas by 2030 and all ecosystems in need of restoration by 2050, setting binding targets and obligations. It specifically addresses the maintenance and improvement of urban green space cover and urban tree canopy cover. These international documents provide long-term guidelines for national legislation related to landscape architecture.

LANDSCAPE CONTENT OF THE LEGISLATION GOVERNING SPATIAL PLANNING

The hierarchical system of spatial plans built on each other had already been defined in the Act III of 1964. Regional plans were prepared for the country, counties and other special areas (e.g. special recreation districts, designated nature areas) in the end of the 1970s, and the beginning of the 1980s. The planning programmes and plans for these areas have taken into account the regional plans, but they have not yet developed a coherent, interconnected system with a common theme and methodology for the whole country. The legal framework for the plans included the Instruction No. 7/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Procedure for Preparing, Consulting and Amending Plans; Communication No. 9007/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Content Requirements

1. ábra/ Fig. 1: Kivágtat a Zempléni Tájvédelmi Körzet és térsége regionális és tájrendezési tervéből (A regéci medence tájrendezési és tájvédelmi tervjavaslata) / Extract from the regional and landscape plan of the Zemplén Landscape Protection Area and its surroundings (Landscape planning and landscape protection proposals for the Regéc Basin)

FORRÁS/SOURCE: ZEMPLÉNI TÁJVÉDELMI KÖRZET REGIONÁLIS ÉS TÁJRENDEZÉSI TERVE 1988-1995. KÉSZÜLT: A KERTÉSZETI ÉS ÉLELMISZERIPARI EGYTEM TÁJÉPÍTÉSZETI, -VÉDELMI ÉS -FEJLESZTÉSI KAR TÁJVÉDELMI ÉS TÁJREHABILITÁCIÓS TANSZÉKÉN. BUDAPEST / REGIONAL AND LANDSCAPE PLAN OF THE ZEMPLÉN LANDSCAPE PROTECTION AREA 1988-1995. PREPARED AT THE DEPARTMENT OF LANDSCAPE PROTECTION AND RECLAMATION, FACULTY OF LANDSCAPE ARCHITECTURE, PROTECTION AND DEVELOPMENT, UNIVERSITY OF HORTICULTURE AND FOOD INDUSTRY, BUDAPEST

lebontva határozta meg. Nevesítette a tevékenység eszköztársát, köztük a tervezési rendszert, és rögzítette a tervehierarchiát. A területi tervezés alapvető dokumentumaivá a területfejlesztési koncepciók, a területfejlesztési programok és a területrendezési tervek váltak. A törvényvel elfogadott területrendezési tervek (az országos és a kiemelt térségként meghatározott Balaton Kiemelt Üdülőkörzet és a Budapesti Agglomeráció) tartalmi elemei kötelezővé váltak a megyei és települési önkormányzatok által készített (a helyi szabályozás alapjául szolgáló) megyei területrendezési és a településrendezési tervek számára. A Tftv. hangsúlyozta a környezeti célokat, a környezeti adottságok és a terhelhetőség figyelembevételét. A Tftv-vel megteremtődött a környezetorientált területi tervek készítésének jogszabályi háttere.

Az első új típusú területrendezési terv a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területére készült el. Ennek oka a

tervi előkészítettség és a rendelkezésre álló tervek gazdag környezet- és természetvédelmi tartalma mellett az volt, hogy az Alkotmánybíróság 13/1998. (IV. 30.) AB határozata a tervelőzményekben foglalt célok végrehajtására kiadott alacsonyabb szintű jogforrásoknak (a Balaton üdülőkörzet egyes településein az építési tevékenység átmeneti korlátozásáról szóló 1/1989. (I. 1.) ÉVM rendeletnek) az új jogi környezetben történő alkalmazásával kapcsolatos anomáliájára mutatott rá, sürgetve a védelmi szabályok törvényi szintű megalkotását.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet Területrendezési Tervének elfogadásáról és a Balatoni Területrendezési Szabályzat megállapításáról szóló 2000. évi CXII. törvény (Balaton-törvény) a hazai jogalkotási gyakorlatban először tartalmazott térképi mellékleteket (térégi szerkezeti tervlapokat és az övezeti tervlapokat). A térégi szerkezeti tervlap rögzítette a hosszú távú térségi

for Spatial Plans; Directive No. 7008/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Amendment of Spatial Plans; Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the License on Preparing Spatial Plans; as well as Information Notice No. 8009/1983 of the Ministry of Construction and Urban Development on the Spatial Planning Activities of the Staff of the Councils' Administrative Bodies. Despite the low level of regulation, these legal instruments were significant regarding that the plans were prepared and approved according to the same procedures, they formed a coherent system and their content was uniform and comparable, which also facilitated the evaluation of regional processes. The purpose and content of the plans reflect the spatial tasks of nature conservation and environmental protection and the landscape planning decisions. The ministry responsible for building and spatial planning, together with the competent ministries as well as the county and municipal councils concerned, were responsible for commissioning the plans. The first independent landscape plans were prepared at that time for landscape conservation areas (Tihany, Badacsony), and the so-called regional and landscape plans were prepared for national parks and landscape protection areas and their immediate surroundings (Fig. 1). The specific content requirements and methodology of these plans, extended in terms of conservation, made it possible, going beyond the content of normal spatial plans, to take account of specific aspects of nature conservation and environmental protection, to define conservation priorities and to designate the spatial scope of the measures required.

The renewed legal environment with the change of the political regime in 1989-90 (Act LXV of 1990 on Local Governments) created new superiority and subordination in the relations and tasks of central state bodies, regional bodies responsible for spatial planning tasks and local governments. According to the new legislation, it was possible to impose obligations and tasks on local governments and to adopt binding plans for the administrative area of local governments only by law.

The new legal basis for spatial planning was created by Act XXI of 1996 on Regional Development and Spatial Planning. It defined the objectives, tasks and basic concepts of regional development and spatial planning. The tasks were defined by the act in terms of the tasks of the government, the ministers concerned, the regional administrative bodies, the local governments and other regional actors. The instruments of action, including the planning system, were specified and the hierarchy of plans was laid down. Regional development concepts, regional development programmes and spatial plans became the basic documents for spatial planning. The content of the spatial plans adopted by acts (for the country, and the priority areas of the Special Recreation District of Lake Balaton and the Budapest Metropolitan Area) became mandatory elements for the county spatial plans and the local plans prepared by the county and municipal governments. Act XXI of 1996 emphasised the environmental objectives as well as the consideration of environmental conditions and carrying capacity. The Act created the legal basis for the preparation of environmentally oriented spatial plans.

The first spatial plan of this new type was prepared for the Special Recreation District of Lake Balaton. The reason for this, in addition to the degree of progress of the plan and the richness in environmental and nature conservation content of the existing plans, was that Resolution No. 13/1998 (IV. 30.) of the Constitutional Court pointed out the anomaly of applying the lower-level legal sources (Decree No. 1/1989 (I. 1.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the Temporary Restriction of Construction in Certain Municipalities of the Special Recreation District of Lake Balaton), issued to implement the objectives of the preceding plans, in the new legal environment, urging the creation of protection measures at the legislative level.

Act CXII of 2000 on the Adoption of the Spatial Plan and the Definition of the Spatial Planning Policies for the Special Recreation District of Lake Balaton (Lake Balaton Act) included maps as annexes (regional land use plan sheets and zoning plan sheets) for the first time in the Hungarian legislation. The regional land use plan sheet

területfelhasználás és a műszaki és infrastruktúra hálózatok – ökológiai elvek érvényesítésével tervezett – optimálisnak tartott elhelyezési rendjét. A Balaton-törvény ún. többszörösen strukturált szabályozási előírásai a tótól távolabbi területeken enyhébb előírásokat tartalmaztak, és az ún. övezeti tervlapokon lehatárolt területekre vonatkozóan további speciális, övezeti előírásokkal egészültek ki. Tájépítészeti, környezet- és természetvédelmi szempontból ezeknek az övezeti tervlapoknak és a hozzájuk tartozó szabályozási előírásoknak volt kiemelkedő jelentősége. Az övezeti tervlapokon lehatárolt területeken vált bemutathatóvá és egyértelműsíthetővé, hogy milyen speciális szabályozási előírásokat milyen területi hatállyal kell érvényesíteni.

2003-ban az Országos Területrendezési Tervről szóló 2003. évi XXVI. törvénnyel (OTrT) vált teljessé a területrendezési tervek hierarchikus rendje. Ezt követően, 2005-ben elfogadásra került a Budapesti Agglomeráció Területrendezési Terve is. Ennek a tervnek elsősorban a beépített területek növekedésének korlátozását, illetve a növekedés irányának meghatározását, valamint a műszaki infrastruktúra hálózatok, nyomvonalak biztosításának feladatát kellett megoldania úgy, hogy az ökológiai hálózat meglévő elemei ne sérüljenek.

Az OTrT a törvények felülvizsgálatát 5 éves határidővel tervezte. Ez idő alatt a területrendezési tárgyú jogszabályok köre is kiegészült. A területrendezési tervrendszer működőképessége és átláthatósága érdekében szükségessé vált, hogy mindezek feldolgozásával megtörténjen az OTrT és a Balaton-törvény együttes felülvizsgálata. Az összehangolt törvények elfogadására 2008-ban került sor.

A felülvizsgálatot követően az OTrT területi hatálya, szabályozási előírásai érvényesültek a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területén is, és a Balaton-törvény szerkezete is illeszkedett az OTrT-hez. A két törvény összhangját az alkalmazott fogalmak egységes értelmezésével, a térségi szerkezeti terv elemeinek, az alkalmazott térségi területfelhasználási kategóriáknak és a térségi övezetek rendszerének összehangolásával is megteremtették. A felülvizsgálat során alapvető szempont volt, hogy a Balaton-törvény megőrizze a szabályozás eredményeinek, területi mélységének, övezeti rendszerének részletességét. Ennek érdekében a Balaton-törvény (az OTrT-ben meghatározott övezeteken túl) egyedileg meghatározott övezeteket határolhatott le. Szinte a teljes övezeti szabályozás a környezeti érdekek védelmét szolgálta. Tájvédelmi vonatkozásban különös jelentőséggel bírtak a térségi jelentőségű tájképvédelmi területekre vonatkozó, a Balaton egyedülálló tájképi megjelenését őrző, a beépítésre szánt terület kijelölését, bővítését, a települések összenövését tiltó, a hagyományos területhasználat (szőlőművelés) megőrzésére irányuló, a tájrehabilitáció módjára, a rehabilitált területek újrahasznosításának

meghatározására és a tómeder, valamint a parti területek védelmét és a hozzáférést biztosító szabályok. Sikeresen megőrizni a szabályozási előírások tóparttól való távolságának megfelelő differenciáltságát is.

A tervhierarchiát megszilárdító és a tervek illeszkedését elősegítő szabályozási tevékenység következő lépése Magyarország és egyes kiemelt térségeinek területrendezési tervéről szóló 2018. évi CXXXIX. törvény (Trtv.) elfogadása volt. Az egységes szerkezetben elfogadott törvény a tervhierarchia és a tervek illeszkedésének megerősítését szolgálta.

A Trtv. szabályozási előírásainak felét a magyar építésze-tről szóló 2023. évi C. törvény módosította. A tervhierarchiából 2027. 06. 30-i hatállyal kivette a vármegyei területrendezési terveket, amit a területrendezési tervek és adatok digitalizációjának részletességével indokolt. Az indoklás szerint a rendelkezésre álló téradatok nagyfokú pontossága miatt a korábban csak a megyei tervek léptékében elvégezhető területi pontosítások már az országos terv léptékében is lehetővé válnak, és ott elvégezhetők. Az új szabályok lépcsős hatálybaléptetése miatt e törvény alkalmazásával kapcsolatos tanulságok levonása a jövő feladata.

A TELEPÜLÉSTERVEZÉSI JOGSZABÁLYOK TÁJÉPÍTÉSZETI TARTALMA

A vizsgált korszak elején, 1984-től 1997-ig, az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) elfogadásáig az építésügyről szóló 1964. évi III. törvény (Ét.) volt az alapja az általános és részletes város- és községrendezési tervek készítésének, amelyek meghatározták a települések területének „tervszerű fejlesztését” és felhasználását, és tartalmazták a helyi építési előírásokat.

Az Ét. végrehajtásáról szóló 30/1964. (XII. 2.) Korm. rendelet adott felhatalmazást az építésügyi miniszternek, hogy meghatározza az építésügyi igazgatás részletes szabályait az Országos Építésügyi Szabályzatban (OÉSz). Az 1984 és 1997 között is többször módosult OÉSz írta elő, hogy a települések területét a jellemző rendeltetésnek megfelelő területfelhasználási kategóriákba kell sorolni, ezek közé tartoztak a zöldterületek, mezőgazdasági és az erdőgazdasági rendeltetésű területek is. Tartalmazta azt is, hogy a települések zöldfelületi rendszerét (véderdők, közparkok és a létesítményekhez tartozó kertek) a rendezési tervben kell meghatározni. Kitért az ún. „városkép- és kilátásvédelem” előírásai között arra is, hogy a „szép tájrészletek” közterületről feltáruló látványát a rendezési terv előírásai szerint kell védeni. Az 1986-tól hatályos OÉSz-nek tájépítészeti vonatkozásban igen fontos pontja volt ez: „A települések és a táj szerves kapcsolatáról, a táj domborzati jellegének megőrzéséről, a jellegzetes

determined the long-term regional land use and the optimal arrangement of technical and infrastructure networks, planned in accordance with ecological principles. The so-called multi-structured regulatory provisions of the Lake Balaton Act contained less stringent provisions in areas away from the lake and were supplemented by additional specific zone provisions for the areas designated in the zoning plan. In terms of landscape architecture, environmental protection and nature conservation, these zoning plans and the associated regulatory provisions were of major importance. The areas defined in the zoning plans made it possible to show and clarify which specific regulatory provisions were to be applied and with what spatial scope.

In 2003, adopting Act XXVI of 2003 on the National Spatial Plan made the hierarchical order of spatial plans complete. Subsequently, in 2005, the Spatial Plan for the Budapest Metropolitan Area was also adopted. This plan was primarily concerned with limiting the growth of built-up areas and determining the direction of growth, as well as with providing technical infrastructure networks and routes without damaging existing elements of the ecological network.

The National Spatial Plan planned to review the acts within 5 years. During this period, the scope of legislation related to spatial planning was extended. In order to ensure the functionality and clarity of the spatial planning system, it became necessary to process these and to carry out a joint revision of the National Spatial Plan and the Lake Balaton Act. The harmonised laws were adopted in 2008.

Following the revision, the spatial scope and regulatory provisions of the National Spatial Plan were also applied in the Special Recreation District of Lake Balaton, and the structure of the Lake Balaton Act was also adapted to the National Spatial Plan. Consistency between the two acts was also achieved through a coherent interpretation of the concepts used, as well as through the harmonisation of the elements of the spatial land use plan, the spatial land use categories applied and the system of spatial zones. A key aspect of the revision was to ensure that the Lake Balaton Act preserves the detailed results, spatial scope and zoning system of the policies. In order to achieve this, the Lake Balaton Act was allowed to include special zones (defined in addition to the zones in the National Spatial Plan). Almost all zoning policies were defined to protect environmental interests. The provisions on visual landscape protection zones of regional importance were of particular significance in terms of landscape protection, which aimed to preserve the unique visual appearance of Lake Balaton region, prohibit the designation and expansion of areas for development as well as the clustering of settlements, preserve

traditional land use (viticulture), define the methods of landscape reclamation and the reuse of reclaimed areas, and ensure the protection of and access to the coast of the lake. It was also possible to maintain the distinction of the policies according to the distance from the coast.

The next step in the regulatory activity in order to consolidate the plan hierarchy and facilitate the harmonisation of the plans was the adoption of Act CXXXIX of 2018 on the Spatial Plan of Hungary and Certain Special Districts. The codified law was adopted to strengthen the hierarchy of plans and improve their harmonisation.

Half of the policies of Act CXXXIX of 2018 were amended by Act C of 2023 on Hungarian Architecture. It removed the county spatial plans from the plan hierarchy with effect from June 30 2027, which was justified by the level of detail of the digitisation of spatial plans and data. According to the justification, the high level of accuracy of the spatial data available means that spatial refinements, previously only possible at the scale of county plans, can now be made at the scale of the national plan. Due to the phased entry into force of the new regulations, lessons will have to be learnt from the application of this law in the future.

LANDSCAPE CONTENT OF LOCAL PLANNING LEGISLATION

At the beginning of the period under review, from 1984 to 1997, until the adoption of Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment, Act III of 1964 on Construction was the basis for the preparation of general local plans and action areas plans, which defined the ‘planned development’ and land use of the administrative area of municipalities and contained policies on local building.

Government Decree No. 30/1964 (XII. 2.) on the Implementation of the Construction Act gave the authorisation to the Minister of Construction to define the detailed regulations on building control in the National Building Code. The National Building Code, which was amended several times between 1984 and 1997, stipulated that the administrative areas of municipalities should be classified along land use categories according to their typical use, and these included parks, agricultural land and forests. The Code also required that urban green space networks (protective forests, public parks and gardens) should be designated in the local plans. It also stated, related to the so-called ‘protection of townscape and views’, that the views of ‘beautiful landscapes’ from public spaces should be protected in accordance with the provisions of the local plan. The following was a very important point in the National Building Code in force since 1986 in terms of landscape architecture: “The organic relationship between settlements and the landscape, the preservation

növényállomány megtartásáról a területfelhasználás, az építmények elhelyezése és kialakítása, továbbá a művelés és a vízrendezés során egyaránt gondoskodni kell.” A „szép és értékes” tájrészletekre irányuló kilátás és rálátás védelmét szintén előírta. A települési zöldfelületi rendszerre vonatkozó tartalom is kissé módosult (zöldterületek, a belterületi erdők, építési telkek növényzettel fedett részei). Előírható lett a közterületek kialakítása (köztérnyak, növényzet) és az építési telkeken tereprendezési és kertészeti munkák elvégzése is.

A településrendezéssel és a tájépítés szakmával is összefüggő fontos joganyag 1977-től 1997-ig az ún. „3x7 m²-es szabály”-t kihirdető 11/1977. (Ép. Ért. 31.) ÉVM-OTSH sz. együttes utasítás, valamint a 29/1978. ÉVM sz. közlemény, amelyek szerint a tervekben a lakóterületen belül legalább 7–10 m²/lakos játsszó-, ill. pihenőhelyet és legalább 7–10 négyzetméter közparkot, tehát összesen 14–20 m²/lakos közhasználatú zöldfelületet, ezen túlmenően a lakótelepen kívül további 7–10 m²/lakos városi szintű közparkot kell biztosítani. Sajnos ezen előírás gyakorlatba való átültetésének a rendezési terveken keresztül sok településen nem lehetett érvényt szerezni.

A táj- és kertépítés szaktervezők feladatkörébe tartozott a rendezési tervekben a mezőgazdasági és az erdőgazdasági rendeltetésű területekkel (majd később a természetközeli területekkel is), mint a táj képének formálásában és a települési zöldfelületi rendszerben fontos elemekkel összefüggő tervezés. Az OÉSZ-ek e területfelhasználási kategóriákkal szűkszavúan foglalkoztak, kivéve a zártkerteket. Az erdő- és mezőgazdasági területeken pl. beépítési százalék nem volt meghatározva, továbbá az elhelyezhető épületek köre, rendezési tervi kezelése is számos kérdést vetett fel. Erre volt válasz az a tájépítés tervezői szakmai körökből indult kezdeményezés (VÁTI, 1980-as évek első felétől), hogy a települési

külterületekre készüljenek olyan szabályozási tervek, amelyek erős tájvédelmi-tájrendezési tartalommal bírnak. Ezek voltak az ún. „külterület-szabályozási tervek” továbbá főként a Balatoni Üdülőkörzet területét érintő „zártkertrendezési tervek”. Példa egy nemrégiben készült, külterületre vonatkozó szabályozási tervre (2.ábra).

Az 1990-es rendszerváltozás után, az Étv. (az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény) 1998-as hatályba lépéséig az Étv. és az OÉSZ maradt hatályban, amelyeket többszöri módosítással „igazított” a jogalkotó a megváltozott társadalmi viszonyokhoz, így az új települési önkormányzati rendszerhez. A tájépítészeti tartalmak ezekben az években gyakorlatilag nem változtak.

Az Étv. az építésügyet az előzőnél jóval tágabban, komplexebben értelmezte. Így az építésügyben is megjelentek tájépítészeti szempontból igen lényeges új rendelkezések, például, hogy a településrendezés céljai között az Étv. megjelölte a környezet természeti, táji és épített értékeinek fejlesztését és védelmét, és meghatározta, hogy a rendezés során biztosítani kell a környezet-, a természetvédelem, a tájhasználat és a tájkép formálásának összehangolt érdekeit, továbbá a termőfölddel való takarékos gazdálkodást. Új tervezési eszközök kerültek bevezetésre: településfejlesztési koncepció, településszerkezeti terv, helyi építési szabályzat (szabályozási tervvel). Ezek részletes tartalmát az OÉSZ-t felváltó, a 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelettel kihirdetett Országos Településrendezési és Építésügyi Követelmények (OTÉK) írta elő. Fontos pl. kiemelni, hogy az alátámasztó szakági munkarészek között a tájrendezési, valamint a környezetalakítási javaslat kidolgozása is szerepelt, és megjelent az építési telken minimálisan kialakítandó zöldfelület aránya. A településrendezési tervi jelkulcs számos tájépítészeti vonatkozású elemet írt elő: pl. táj- és természetvédelem, kilátás- és

2. ábra/Fig. 2: Mezőtúr város Szabályozási terve (külterület) részlet, 2023. Tájépítész tervezők: Auer Jolán, Jaczenkó Judit - Tájoló-Terv Kft. / Zoning Plan for non-built areas in Mezőtúr, 2023 (detail). Landscape planning: Jolán Auer, Judit Jaczenkó, Tájoló-Terv Ltd.

of the characteristics of the topography and vegetation have to be ensured with the land use, siting and design of buildings, crop production and water management.” It also covered the protection of views of “beautiful and valuable” parts of the landscape. The content related to the urban green space systems was also slightly amended (parks, urban forests, vegetated areas on building plots). The design of public spaces (street furnishing, vegetation) and landscaping and gardening on building plots could also be required.

From 1977 to 1997, important legislation related to local planning and landscape architecture was the Joint Order No. 11/1977 of the of the Ministry of Construction and Urban Development and the National Office of Physical Education and Sport, as well as the Communication No. 29/1978 of the Ministry of Construction and Urban Development, which promulgated the so-called ‘3x7 m² rule’, stipulating that the plans should provide at least 7-10 m²/inhabitant for play and recreation areas and at least 7-10 m²/inhabitant for public parks within the residential area, i.e. a total of 14-20 m²/inhabitant for public green space, and outside the residential area additional 7-10 m²/inhabitant for urban public parks. Unfortunately, in many settlements it was not possible to enforce this requirement by means of the local plans.

Landscape architects were responsible for planning agricultural and forest areas (and later also semi-natural areas) in the Local Plans, which are important elements in shaping the landscape and in the urban green space networks. The National Building Code dealt with these land use categories less, except for garden plots. In forest and agricultural areas, for example, the maximum ratio of built-up area was not specified, and the range of buildings that could be sited and their treatment in the Local Plans also raised a number of questions. The initiative of the landscape architects (Urban Planning and Research Institute (VÁTI), from the first half of the 1980s) was a response to this, urging to prepare Local Zoning Plans for the outskirts of municipalities with a strong landscape protection and landscape planning content. These were the so-called ‘unbuilt area zoning plans’ and, in particular in the Recreation District of Lake Balaton, the ‘allotment garden zoning plans’. The Zoning Plan for the outer non-built areas of Mezőtúr is a recent example on that (Figure 2).

After the change of the political regime in 1990, Act III of 1964 on Construction and the National Building Code

remained in force, until Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment came into force in 1998, and were ‘adapted’ by the legislator through several amendments to the changing social context, including the new system of local governments. The landscape content remained practically unchanged during these years.

The Development and Protection of the Built Environment Act interpreted construction in a much broader and more complex way than its predecessor. Thus, new provisions were also introduced in the field of construction, which were very important in terms of landscape architecture. For example, the Act specified the development and protection of the natural, landscape and built heritage as one of the objectives of local planning, and stipulated that local planning had to ensure the harmonised interests of environmental protection, nature conservation, land use and landscape management, and the economical management of arable land. New planning instruments were introduced: urban development concept, Local Plan, and Local Planning Policies (with Local Zoning Plans). The detailed content of these was defined by the National Code on Local Planning and Building promulgated by Government Decree No. 253/1997 (XII. 20.), which replaced the National Building Code. It is important to point out, for example, that the supplementary sections included the preparation of a landscape plan as well as the minimum proportion of green space to be provided on building plots. The legend on the Local Plans included a number of elements related to landscape architecture: e.g. landscape protection and nature conservation, protection of views, water and soil protection, areas subject to planting obligations, and various green space elements. In terms of landscape planning, the calculation of biological activity values regulated in Decree No. 9/2007 (IV. 3.) of the Ministry of Local Governments and Regional Development, which stipulated that sustenance of biological activity values in municipalities must be demonstrated in the landscape plans, was linked to the local planning instruments in 2007. From 2013, the Development and Protection of the Built Environment Act also required that development instruments (development concept, integrated urban development strategy) also include proposals on the sustainable use of landscape, natural and ecological characteristics.

Special plans of local planning scale and content include the so-called ‘coastline restoration plans’, which

látványvédelem, víz- és talajvédelem, beültetési kötelezettségű terület, különféle zöldfelületi elemek. Tájtervezési szempontból 2007-től kapcsolódik a településrendezési eszközökhöz a 9/2007. (IV. 3.) ÖTM rendeletben szabályozott biológiai aktivitásérték-számítás, amely előírta, hogy a településeken a biológiai aktivitásérték szinten tartását a tájrendezési alátámasztó szakági munkarészben kell igazolni. Az Étv. 2013-tól előírta, hogy a fejlesztési eszközöknek (fejlesztési koncepció, integrált településfejlesztési stratégia - ITS) tartalmaznia kell a táji, természeti és ökológiai adottságok fenntartható hasznosítására vonatkozó javaslatokat is.

Speciális, településrendezési léptékű és tartalmú tervek közé tartoznak a 2000. évi „Balaton törvény” alapján 2004-2006 között elkészült, miniszteri rendelettel elfogadott ún. „vízpart-rehabilitációs tanulmánytervek”, amelyek a tóparti települések kijelölt parti területeire kerültek kidolgozásra hangsúlyos tájépitészeti tartalommal (a zöldterületek védelme, a beépítetlen parti területek megőrzése, a közösségi használatú területek biztosítása, a közhasználatú zöldterületi parti sétányok kialakítása és a természetes partszakaszok, nádasok védelme). E tervek szabályozási tartalmát a 283/2002. (XII. 21.) Korm. rendelet határozta meg, az országos szabályoknál szigorúbb településrendezési és építészeti előírásokkal.

A 314/2012. (XI. 8.) Korm. rendelettel kihirdetett ún. „Települési Kódex” részletesen határozta meg a fejlesztési koncepció és településrendezési eszközök, továbbá ezek tervezési, egyeztetési és elfogadási folyamatának lépéseit. Szakmánk szempontjából lényeges, hogy a tervek vizsgálati munkarészebe, valamint az alátámasztó javaslat szakági munkarészeibe részletesebb tájépitészeti tartalmú elemek kerültek (pl. tájtörténet, tájhasználati értékelés, tájhasználati konfliktusok, környezetalakítási javaslat, tájrendezési javaslat, zöldfelületi rendszer fejlesztési javaslat). A településszerkezeti terv leírásában önálló fejezetet kapott a tájrendezés és természetvédelem, a zöldfelületi rendszer és a környezetvédelem, a helyi építési szabályzatban pedig a közterület-alakításra, a településkép alakítására, a táj és a természeti környezet védelmére, valamint a környezetvédelemre vonatkozó előírások. A „közterület-alakítási” terv - mint új termvműfaj - magába foglalja a szabadtér-építészeti, a kertépítészeti közterületi feladatit is.

2013-tól beépült a törvénybe az önálló szabályozási kereteket biztosító - és elsősorban tájépitészeti feladatot jelentő - Duna parti és Városligeti építési szabályzat felhatalmazása. 2013-tól a Városliget megújításáról és fejlesztéséről szóló 2013. évi CCXLII. törvény további kivételes részletszabályokat állapított meg, például kivonta a területet az OTÉK zöldterületi szabályozási köréből, de előírta a felújítás előtti zöldfelületi arány fenntartását. 2014-ben kihirdették a Városligeti építési szabályzatról

szóló 32/2014. (VII. 15.) Föv. Kgy. rendeletet. A Duna-parti szabályozás több szakaszban született meg. 2016-ban a 31/2016. (X. 25.) önkormányzati rendelettel a Margitsziget területére, 2018-ban pedig további szakaszokra a III., V., IX., XXI., illetve a XIII. kerületekre vonatkozóan.

A településkép védelméről szóló 2016. évi LXXIV. törvény alapján a településeknek el kellett készíteniük az ún. településképi arculati kézikönyveiket (TAK), valamint a településképi rendeleteiket (TKR), amelyeknek kölcsönös összhangban kellett lennie a településrendezési eszközökkel. A TAK-ok és TKR-ek tartalmi előírásai alapján a településképi szempontból meghatározó táji, természeti és zöldfelületi értékek felmutatása és védelme is fontos helyet kapott. A törvény a településkép védelme szempontjából kiemelt területek közé sorolja a védett természeti területeket, a közösségi jelentőségű védett területeket, az ökológiai hálózati és tájképvédelmi területeket, továbbá a történeti kerteket és történeti tájakat is.

2021 jelentős változást hozott a településrendezést is meghatározó építésügyi jogszabályokban; lényegesen módosult az Étv., az OTÉK és a Települési Kódex is. Összevonásra került a településfejlesztési és -rendezési szabályozási tartalom az új, településtervezési megnevezésű termvműfajban. Az új szabályokat kihirdető 419/2021. (VII. 15.) Korm. rendeletbe került számos olyan tartalmi elem, amelyet korábban az OTÉK és a Települési Kódex tartalmazott. Tájépitészeti szempontból fontos, hogy a településtervek tartalmában, mind a vizsgálati, mind az alátámasztó, valamint tervi részében is helyet kapott a zöldinfrastruktúra-hálózat fogalma, megjelent a tájgazdálkodási mezőgazdasági terület, mint területfelhasználási kategória, továbbá kiemeltebbé vált a tájvédelmi-tájrendezési tartalom is pl. a tájkarakter hangsúlyozásával.

TÁJÉPÍTÉSZETI TERVEZÉS AZ ÉPÍTÉSZETI MŰSZAKI JOGRENDSZERBEN

A településtervezéshez hasonlóan az objektum szintű tájépitészeti tervezéshez kapcsolódó eljárások törvényi alapját is az építésügyről szóló 1964. évi III. törvény (Ét.) jelentette egészen az épített környezet alakításáról és védelméről szóló 1997. évi LXXVIII. törvény (Étv.) hatályba lépéséig. 2024-től pedig folyamatosan hatályba lép az Étv.-t felváltó 2023. évi C. törvény (Méptv.). A tájépitészeti, zöldfelületi feladatok mindhárom törvény értelmében része az építésügyi igazgatásnak (Ét.) és az épített környezetnek (Étv.), de a legnagyobb hangsúlyt a Méptv.-ben kapnak, amely elsőként definiálja jogszabályban a tájépitészeti, és a törvény céljának tekinti egyebek mellett a tájépitészeti szerepének erősítését az építési folyamatokban. Ennek megfelelően a törvény hatálya kiterjed a tájépitészeti alkotások építési, telepítési előírásainak meghatározására is.

were prepared between 2004 and 2006 according to the ‘Lake Balaton Act’ of 2000 and adopted by a ministerial decree. These plans were elaborated for designated coast areas of the coastline settlements with an emphasis on landscape architecture (protection of green spaces, preservation of undeveloped coast areas, provision of areas for community use, development of promenades along the coast in public green spaces, and protection of natural coastlines and reed beds). The regulatory content of these plans was defined by Government Decree No. 283/2002 (XII. 21.), with stricter regulations for local planning and architecture than the national regulations.

The so-called ‘Municipal Code’, promulgated by Government Decree No. 314/2012 (XI. 8.), defined in detail the development concept and the local planning instruments, as well as the steps of the planning, consultation and adoption processes of these. In terms of our profession, it is important that more detailed landscape content (e.g. landscape history, land use assessment, land use conflicts, landscape planning proposal, green space network development proposal) were included both in the analysis part of the plans and in the supplementary proposals. In the description of the Local Structure Plan, there was a separate chapter on landscape planning, nature conservation, green space network and environmental protection, and in the Local Planning Policies there are provisions on the design of public spaces, shaping of the townscape, protection of the landscape and the natural environment, and environmental protection. As a new type of plan, the ‘public space design’ includes the tasks of both urban and landscape design of public open spaces.

Since 2013, the act has included the opportunity for distinct Planning Policies for the Danube Embankment and the City Park, which are primarily landscape architecture tasks. From 2013, the Act CCXLII of 2013 on the Reconstruction and Development of the City Park introduced further exceptional detailed policies, for example, it excluded the area from the scope of the green space regulation of the National Code on Local Planning and Building, but required the maintenance of the green space ratio before the reconstruction. In 2014, Decree No. 32/2014 (VII. 15.) of the Budapest General Assembly on the Building Regulations for the City Park was promulgated. The regulations for the Danube Embankment were adopted in several stages. In 2016, Municipal Decree No. 31/2016 (X. 25.) was issued for the area of Margaret Island, and in 2018, regulations were adopted for additional sections, for districts III, V, IX, XXI and XIII.

Based on Act LXXIV of 2016 on the Protection of the Municipal Landscape, municipalities had to prepare their so-called Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape, which had to be mutually harmonised with the local planning instruments.

The content of the Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape also included the identification and protection of landscape, natural and green space assets important for the built-up landscape. The law classifies nature reserves, sites of community importance, ecological network areas and visual landscape protection areas, as well as historic gardens and historic landscapes into the special areas in terms of townscape protection.

2021 brought significant changes in the building legislation determining local planning, with substantial amendment of the Development and Protection of the Built Environment Act, the National Code on Local Planning and Building and the Municipal Code. The content of urban development and local planning contents have been united in a new type of Local Plan. In Government Decree No. 419/2021 (VII. 15.) promulgating the new regulations, a number of elements previously included in the National Code on Local Planning and Building and the Municipal Code were integrated. In terms of landscape architecture, it is important that the concept of green infrastructure network has been introduced in the Local Plans, both in the analysis and the supplementary parts of the plans, the agricultural area for landscape management has appeared as a new land use category, and landscape protection and landscape planning have become more significant, e.g. by emphasising landscape character.

LANDSCAPE PLANNING AND DESIGN IN THE ARCHITECTURAL- TECHNICAL LEGISLATION

As in the case of local planning, the legal basis for the procedures related to site level landscape design was the Act III of 1964 on Construction until the Act LXXVIII of 1997 on the Development and Protection of the Built Environment entered into force. From 2024 onwards, the Act C of 2023 replacing the Act LXXVIII of 1997 will enter into force. The tasks of landscape planning and landscape design are (were) part of the building administration (Act III of 1964) and the built environment (Act LXXVIII of 1997) under all three acts, but they are given the greatest emphasis in Act C of 2023, which is the first to define landscape architecture in law, and which aims, among other things, to strengthen the role of landscape architecture in the building processes. Accordingly, the scope of the Act also includes construction and siting provisions for landscape design projects.

Already in the 1960s, Act III of 1964 on Construction considered it important to establish uniform regulations for planting trees and creating parks in the built-up areas and for the use of public spaces, and to enforce and monitor their realisation. It stipulated that landscaping and planting necessary for the proper use of the building had

Az Ét. már a 60-as években fontosnak tekintette a belterületi fásításra és parkosításra, továbbá a közterületek használatára vonatkozó egységes szabályok megállapítását, azok érvényesítését és alkalmazásuk ellenőrzését. Előírta, hogy az építmény rendeltetésszerű használatához szükséges tereprendezési, fásítási, parkosítási munkálatokat az építménnyel együtt, illetőleg azt megelőzően kell megvalósítani. Ennek hiányában az építésügyi hatóság az építési engedély megadását is megtagadhatta, illetve saját hatáskörben elrendelhetette a teleknek a közterületről közvetlenül látható részén a városkép előnyösebb kialakítása céljából szükséges kertészeti munkák elvégzését. A zöldfelületek rendszerszintű, klímaalakító hatásának értelmezése már ebben a törvényben megjelent, de még nem írt elő az építési övezetekhez zöldfelületi minimumot.

Az építési és használatbavételi engedélyezési eljárásokról szóló 12/1986. (XII. 30.) ÉVM rendelet előírása szerint közterületen csak építési engedély alapján volt végezhető park, tornapálya, gyermekjátsszótér létesítése, szobor, emlékmű és díszkút elhelyezése, de épületek engedélyezése esetén is a műszaki terv kötelező munkarésze volt az "elrendezési terv", amelynek ábrázolnia kellett a megmaradó, a telepítendő és a kivágandó fák helyét, továbbá lejtős terep esetén a rétegvonalas terep- és kertrendezési megoldást is. A 46/1997. KTM rendelet már azt is előírta, hogy a hatóságnak az engedélyezési folyamat során vizsgálnia kell az építménnyel összefüggő tereprendezési, fásítási vagy parkosítási munkálatok megvalósíthatóságának biztosítását is.

A rendszerváltást követő évek építészeti-műszaki szabályozási kereteit 1998-tól az Ét. határozta meg, amely a környezet védelméről szóló 1995. évi LIII. és a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvények sorát követve alapvetően értékvédelmi megközelítést képviselt. Az Ét. hatályba lépésével a települési és megyei önkormányzatok hatásköre és a magántervezés lehetőségei is hangsúlyosabbá váltak, és lehetőséget adott tervpályázatot kiírni kertépítészeti (későbbi elnevezése szerint táj- és kertépítészeti) tervezésre is. A törvény deklarálta, hogy az építészeti-műszaki tervek – köztük a tájépítészeti tervek – szerzői jogvédelem alatt állnak, 2004-ben pedig kiegészült a műszaki szakértői tevékenység szabályaival is. Az Ét. hatályossága alatt több szakmapolitikai és szervezetátalakítási változást is megélt, ami több, mint nyolcvan módosítást eredményezett, megváltoztatva ezzel a tájépítészeti jogi kereteit is. Két jelentősebb felülvizsgálata végrehajtási szinten nagyobb változásokat eredményezett először 2012.-2013. években, majd 2021. után. Ez utóbbi jogalkotási folyamata jelenleg is zajlik.

A törvénnyel egy időben az Országos Építésügyi Szabályzatot felváltotta az Országos Településrendezési és Építési Követelményekről szóló 253/1997. sz. Korm. rendelet (OTÉK), amely meghatározta a telkek zöldfelületi

arányának minimális mértékét, bevezette a közkert és a többszintes növényzet fogalmát, és szabályozta a terepszint alatti beépítést – erősítve ezzel a zöldfelület kialakításához szükséges talajrétegek megőrzésének szabályozását. A védelmi szemléletnek megfelelően előírta, hogy az építmények megvalósítása során a természetes terepfelületet és az értékes növényállományt csak a szükséges mértékben (fakivágási és favédelmi terv vagy növényvédelmi terv alapján) szabad megváltoztatni, és a terepkialakítás során eltávolított növényzetet az övezeti előírás mértékéig pótolni kell. Később az Ét-vel együtt az OTÉK is többször módosult, ezzel a fakivágási, favédelmi, vagy növényvédelmi tervre vonatkozó előírás megszűnt.

Az Ét. 2006-os módosítása a hatóság hatáskörét csökkentve a tervező felelősségébe rendeli az építési-műszaki tervek építészeti minőségének, a védett építészeti és természeti örökség megóvásának felelősségét. A kertépítészeti terv építéssel együttes megvalósításának követelménye és ellenőrzése szintén gyengült, nagyobb felelősséget ró az építetőre is azzal, hogy a tereprendezés, fásítás, parkosítás kivitelezéséért már ő felel. Az építési jogrendszernek az eljárások gyorsítását és egyszerűsítését célzó 2010-es években zajlott felülvizsgálata tovább gyengítette a tájépítészeti feladatokat. Megszűnt például a településképp előnyösebb kialakítása vagy a környezet védelme céljából szükséges kertépítési munkák hatósági előírásának lehetősége. Az OTÉK 2012-től a zöldfelületi minimum teljesítésének lehetőségét kiterjesztette a tetőkert és a vízfelület létesítésére is, 2020-tól pedig a műanyag gyeprács is beszámíthatóvá vált.

Az építésügyi szabályozás 2020 utáni felülvizsgálata azonban megerősítette a tájépítészeti szerepét. A törvény hatáskörében külön nevesíti táj- és kertépítészeti alkotásokat, ezek építészeti-műszaki tervezését és kivitelezését. Beépült a törvénybe a települési zöldinfrastruktúra definíciója és az ehhez kapcsolódó tervezési feladatok. A módosítás a közlekedési területek zöldfelületi fejlesztésének lehetőségét is bővítette.

Az építési engedélyezési tervdokumentum tartalmát miniszteri vagy Korm. rendeletek szabályozták. A 45/1997. (XII. 29.) KTM rendelet, majd azt ezt felváltó 37/2007. (XII. 13.) ÖTM rendelet is előírta a 15 cm-nél nagyobb törzsméretű meglévő és kivágandó faállomány jelölését és a fa fajtájának megnevezését a helyszínrajzon, de kertépítészeti terv bemutatását (1:200 méretarányban) csak külön jogszabályban vagy a helyi önkormányzat által rendeletben meghatározott esetekben várt el. Az ÖTM rendelet értelmében közterületen park, játszótér, sportpálya építése, kerítés építése engedélyköteles tevékenység volt, de ezt a kötelezettséget a 2009-es módosítás törölte. A 2010-es évek építésügyi felülvizsgálata során az ÖTM rendeletet felváltotta a 312/2012. (XI. 8.) Korm. rendelet, amely már az engedély nélkül végezhető tevékenységek

to be carried out together with or before the construction works. Failing this, the building authority could even refuse to grant building permission, or, under its own authority, order the landscaping works necessary to improve the townscape in the part of the plot directly visible from the public spaces. The interpretation of the systemic, climate-influencing effect of green spaces was already present in this law, however, it did not include a minimum green space requirement for building zones yet.

According to Decree No. 12/1986 (XII. 30.) of the Ministry of Construction and Urban Development on Building Permit Application and Occupancy Permit Procedures, the construction of parks, outdoor gyms, children's playgrounds, statues, monuments and ornamental fountains in public areas was only allowed based on a permit, but the 'layout plan' was also a mandatory part of the technical plan for the building permit applications, which had to show the location of the trees to be planted and felled, and, in the case of sloping terrain, the landscaping with contour lines. Decree No. 46/1997 of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development already required the authority to examine the feasibility of landscaping and planting in connection with the construction during the building permit application process.

The regulatory framework for architecture and engineering was defined in the years following the change of the political regime, from 1998 by Act LXXVIII of 1997, which, similarly to Act LIII of 1995 on the Protection of the Environment and Act LIII of 1996 on Nature Conservation, basically represented heritage protection. With the Construction Act, the competence of the municipal and county governments and the opportunity for private design were also strengthened, and it became possible to call for tenders for garden (later renamed as landscape and garden) design as well. The law declared that architectural design, including landscape design, is protected by copyright, and in 2004, regulations for technical expert activity were added. During its period of validity, the Construction act had undergone several changes in policy and organisation, resulting in more than a eighty amendments, which repeatedly altered the scope for landscape architecture. Two major revisions at implementation level have resulted in major changes, first in 2012-2013 and then after 2021. The latter is currently in the legislative process.

Along with the new Act, the National Building Code was replaced by Government Decree No. 253/1997 on the National Code on Local Planning and Building, which defined the minimum proportion of green space in plots, introduced the concept of public gardens and multi-level vegetation, and regulated building below ground level, thus reinforcing the need to regulate the preservation of the soil layers needed to create green space. In accordance with the conservation approach, it stipulated that, when

buildings are constructed, the natural terrain and the valuable vegetation are allowed to be altered only to the necessary extent (based on a tree felling and tree protection plan or a plant protection plan), and that vegetation removed due to earthworks must be replaced up to the extent required by the zone regulations. Later, together with Act LXXVIII of 1997, the National Code on Local Planning and Building were amended several times, and the requirement for a tree felling, tree protection or plant protection plan was abolished.

The 2006 amendment to Act LXXVIII of 1997 reduced the authority's powers and made the designer responsible for the architectural quality of the architectural-technical design and for the protection of architectural and natural heritage. The requirement and control of the implementation of the garden design parallel to the construction was also weakened, placing greater responsibility on the developer, who became responsible for landscaping and planting. The revision of the building legislation in the 2010s in order to speed up and simplify procedures further weakened landscape architecture contents. For example, the powers of authorities to require landscaping works in order to improve the townscape or protect the environment was removed. From 2012, the National Code on Local Planning and Building extended the possibility to meet the minimum green space requirements to include roof gardens and water surfaces, and from 2020, plastic grass grids can also be accepted.

However, the review of the building regulations after 2020 has reinforced the role of landscape architecture. The law specifically mentions the works of landscape and garden design, their technical design and construction. The definition of urban green infrastructure and the related planning tasks have been incorporated into the Act. The amendment has also extended the opportunity for developing green spaces in traffic areas.

The content of the building permit application was regulated by ministerial or government decrees. Both Decree No. 45/1997 (XII. 29.) of the Ministry of Environmental Protection and Regional Development and its successor, Decree No. 37/2007 (XII. 13.) of the Ministry of Local Governments and Regional Development, required that existing trees with a trunk diameter of more than 15 cm and the ones to be felled are marked on the site plans with the species displayed, however, the presentation of a garden design (at a scale of 1:200) was only required in cases specified by a separate law or a local government decree. According to Decree No. 37/2007 of the Ministry of Local Governments and Regional Development, the construction of parks, playgrounds, sports fields and fences in public areas was subject to authorisation, but this obligation was abolished by the amendment in 2009. During the review of building legislation in the 2010s, the

körében említi a parkot és a játszóteret. Továbbra is csak külön jogszabályban előírt esetekben nevesíti a műszaki dokumentáció részeként a kertkialakítás koncepcióját, a megvédendő és új növényzet bemutatását, a választott anyagok és növényzet leírását és – fakivágás esetén – a fapótlás meghatározását. A 2010-es évek építésügyi felülvizsgálata azonban az erre vonatkozó előírást is törölte.

Közterület-alakítási szempontból nem elhanyagolható a fák kivágására, pótlására vonatkozó sajátos szabályozási környezet sem. A 80-as években még hatályos 21/1970. (VI. 21.) Korm. rendelet kezdetben csak a fák kivágásával kapcsolatos szabályokra vonatkozott, viszont kiterjedt a külterület – más szabályozók hatáskörébe nem tartozó – fáira is. Az 1999-es módosítás az engedélyezési hatáskört a szakigazgatástól a jegyzőhöz delegálta, a területi hatályt a belterületre szűkítette, és a kivételek köre is tovább bővült. Kiterjesztette viszont a tulajdonosi kötelezettséget a fák fenntartására is. 2008-tól hatályba lépett a fás szárú növények védelméről szóló 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelet, amely a védelem tárgyát kiterjesztette a fás szárú növényekre, a szabályozott tevékenységeket pedig a telepítés módjára, a fasorok pótlására, a közmű-elhelyezés és burkolatkialakítás favédelmi szabályaira, a közutak síkosság-mentesítésének fakímélő módjára és az inváziós fajok telepítésének korlátozására. Elfogadhatóvá tette a zöldhulladék helyben kezelését, és bevezette az áttelepítés, valamint a helyben pótlás helyett egyéb kompenzáció előírásának lehetőségét.

Az önkormányzatok rendszerváltás utáni jogalkotási feladatkörében önálló zöldfelületi rendeletek is születtek. Ezek sok esetben a helyi természetvédelmi vagy környezetvédelmi szabályokkal közös rendeletben jelentek meg. A 346/2008. (XII. 30.) Korm. rendelettel közel egy időben pedig kiegészült a Ktv. azzal a ponttal, amelynek értelmében települési önkormányzati rendelet más törvény hatálya alá nem tartozó egyes fás szárú növények védelme érdekében akár tulajdonjogot korlátozó előírásokat is meghatározhat. Ezzel új, a magánterületekre kiterjedő favédelmi szabályok születtek, ahol a település ezt fontosnak tartotta. Ezek a zöldfelületeket érintő szabályok sokszor különböző hatósági eljárásokhoz kapcsolódó fakivágási, fapótlási terv, kertépítészeti, tájépítészeti terv benyújtását, szakértők közreműködését, kertépítészeti megoldások alkalmazását írják elő, vagy egyéb, sajátos zöldfelület-használati, pótlási, kompenzációs szabályokat állapítanak meg, esetleg kiemelkedő értékű kerteket nyilvánítanak védetté. 2016-tól a településkép-védelmi törvény és végrehajtási rendelete új hatósági eszközt adott a települések kezébe. Önkormányzati hatáskörbe rendelte az építészeti-műszaki eljárások településkép-védelmi véleményezését a TAK és TKR dokumentumaiban rögzített helyi településkép-védelmi szabályok érvényesítésének jogával.

A KULTURÁLIS ÉS TERMÉSZETI ÖRÖKSÉG VÉDELME SZABÁLYOZÁSI ESZKÖZEINEK TÁJÉPÍTÉSZETI ÖSSZEFÜGGÉSEI

A vizsgált időszak legelején a Távlati Természetvédelmi Program (1976-1990) alapján zajlott a védett természeti területek kijelölése. Kiemelt természetvédelmi oltalmat kaptak többek között tájképi vagy kultúrtörténeti szempontból védelemre érdemes természeti tájak, és a természetvédelemről szóló 1982. évi 4. törvényerejű rendelet alapján lehetett természetvédelmi követelményeket érvényesíteni a táj jellegét, természeti állapotát megváltoztató vagy befolyásoló tervezés során.

1991-ben a Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztériumban koncepció készült az általános tájvédelemről szóló törvény létrehozásáról (továbbiakban: Koncepció). A Koncepció szerint az „általános tájvédelem” a tájhasználati alkalmasság megállapításának kérdését térségi összefüggésben vizsgálja [1]. A táj általános védelmének önálló törvényi szabályozása az ahhoz szükséges politikai támogatás hiánya miatt nem kezdődött el, a Koncepció a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény előkészítése során került felhasználásra, így a természet és a táj védelme közös törvényben jelenik meg, a környezet védelmének általános szabályairól szóló 1995. évi LIII. törvény felhatalmazása szerint.

A törvényben foglalt tájvédelmi feladatok végrehajtására nem jött létre önálló hatóság, hanem a tájvédelmi szakhatósági hatáskörbe tartozó engedélyezési eljárásokról szóló 166/1999. (XI. 19.) Korm. rendelet alapján a tájvédelmi szakkérdés vizsgálatát a természetvédelmi igazgatáshoz kapcsolták. Az önálló hatóság hiánya ellenére nagyon jelentős eredmény volt akkor, hogy a táj jellege, a természeti értékek, az egyedi tájértékek és az esztétikai adottságok megóvása érdekében az illetékes nemzeti park igazgatóságok a települések teljes külterületén tájvédelmi szakhatóságként működtek közre.

Mivel nincs önálló tájépítészeti törvény az egyéb ágazatokat érintő feladatok több-kevesebb sikerrel jellemzően az ágazati (vízügy, mezőgazdálkodás, erdőgazdálkodás, bányászat, villamosenergia-ellátás, közlekedés stb.) stratégiákba, törvényekbe és azok végrehajtási rendeleteibe, illetve operatív programokba integrálódnak. Ilyenek például a Víz Keretirányelv hazai végrehajtásának eszközei, vagy az agrár-környezetvédelmi jogszabályok és intézkedések.

A táji örökség védelmének szabályozása hazánkban nem jelenik meg egységesen: A táji örökséggel összefüggő feladatok részben a kulturális örökségért, nagyobb részt a természeti örökségért felelős miniszter felelősségi körébe kerültek, szabályozásuk és intézményrendszerük is megosztott. Jól mutatja ezt a párhuzamosságot a világörökségről szóló 2011. évi LXXVII. törvény végrehajtása.

above decree was replaced by Government Decree No. 312/2012 (XI. 8.), which includes the construction of parks and playgrounds among the activities that can be carried out without a permit. Garden design, the presentation of the vegetation to be retained and the new vegetation, the description of the materials and vegetation chosen and, in the case of tree felling, the replacement of trees, still had to be part of the technical documentation only in special cases defined in relevant legislation. However, at the review of building legislation in the 2010s this requirement has also been deleted.

The legislation for felling and replacing trees is also important to mention in terms of public space design. Government Decree No. 21/1970 (VI. 21.), which was still in force in the 1980s, initially covered only the rules on felling trees, however, it also concerned trees in non-built areas not covered by other regulations. The amendment in 1999 delegated the power of authorisation from the specialised administration to the notary, narrowed the spatial scope to built-up areas, and further extended the scope of exceptions. However, it extended the obligation of owners to the maintenance of trees. From 2008, Government Decree No. 346/2008 (XII. 30.) on the Protection of Woody Plants came into force, extending the scope of protection to all woody plants and the activities regulated to include the method of planting, the replacement of tree lines, the rules on tree protection when laying public utility infrastructure and paving, the tree-friendly method of winter road clearance and the restriction on planting invasive species. It made the on-site management of green waste acceptable and introduced the possibility for compensation instead of relocation and on-site replacement.

In the legislative remit of local governments after the change of the political regime, separate green space regulations were also established. In many cases, these were published in a joint decree with local nature conservation or environmental protection regulations. Almost simultaneously with Government Decree No. 346/2008 (XII.30.), Act XXIII of 1992 on the Status of Civil Servants was supplemented with a paragraph according to which municipal decrees can even lay down provisions restricting property rights in order to protect certain woody plants not covered by other legislation. This created new rules for the protection of trees on private land, where the municipality considered it important. These regulations on green spaces often require the submission of tree felling plans, tree replacement plans, garden or landscape design, the involvement of experts or the application of landscaping solutions in connection with various official procedures, or define other specific rules on the use of green spaces, replacement or compensation, or declare gardens of outstanding value as protected sites. Since 2016, the Act on the Protection of the Municipal Landscape and

its implementing decree have given municipalities a new instrument of authority. It has given municipalities the competence to give an opinion on the protection of the landscape in architectural and technical procedures, with the right to enforce the local policies on the protection of the landscape as laid down in the Manuals on the Municipal Landscape and Decrees on the Municipal Landscape.

THE LANDSCAPE ARCHITECTURE CONTEXT OF REGULATORY INSTRUMENTS FOR THE PROTECTION OF CULTURAL AND NATURAL HERITAGE

At the very beginning of the period under review, nature reserves were designated on the basis of the Long-Term Nature Conservation Programme (1976-1990). Special protection was given to landscapes worthy of protection in terms of visual amenities or cultural history, and based on Decree-Law No. 4 of 1982 on Nature Conservation, nature conservation requirements could be imposed on design which altered or affected the character or natural condition of the landscape.

In 1991, the Ministry of Environmental Protection and Regional Development drafted a concept for a law on general landscape protection (hereinafter referred to as the Concept). According to the Concept, ‘general landscape protection’ analyses the issue of determining the land use potential in a spatial context [1]. Due to the lack of political support, drafting of a separate law on the general protection of the landscape was not initiated, and the Concept was used for the preparation of Act LIII of 1996 on Nature Conservation. Thus, the protection of nature and landscape is now included in a joint law, as authorised by Act LIII of 1995 on the General Rules for Environmental Protection.

No independent authority was established to implement the landscape protection tasks provided for in the Act, but on the basis of Government Decree No. 166/1999 (XI. 19.) on Authorisation Procedures under the Competence of the Landscape Protection Authority, landscape protection issues were linked to the nature conservation administration. Despite the lack of an independent authority, the fact that the competent national park directorates acted as the specialised landscape protection authority in the entire non-built areas of municipalities in order to protect the character of the landscape, natural heritage, unique landscape features and visual amenities, was a very significant achievement at that time.

As there is no separate law on landscape architecture, tasks concerning other sectors are typically integrated, with varying degrees of success, into sectoral (water management, agriculture, forestry, mining, electricity supply, transport, etc.) strategies, laws and their implementing regulations, and operational programmes. Examples

Egy terület országos jelentőségű védett természeti területként való védetté nyilvánítására a természetvédelemért felelős miniszter jogosult, helyi jelentőségű védett természeti terület esetében erre a települési (a fővárosban a fővárosi) önkormányzat rendelkezik felhatalmazással. A védetté nyilvánítás azonban nem pusztán természetmegőrzési céllal történhet. A természetes, természetközeli tájak, tájrészletek védetté nyilvánításán túl, kiemelt oltalmuk biztosítása érdekében, védetté kell nyilvánítani például az arra érdemes növénytelepítéseket, így különösen parkokat, arborétumokat, történelmi vagy botanikus kerteket és egyes növényeket, növénycsoportokat; felszíni, felszínalaktani képződményt és barlangok felszínét; álló- és folyóvizeket; természethez kötődő kultúrtörténeti emlékeket.

Műemlékké vagy műemléki területté nyilvánításra a kulturális örökségért felelős miniszter jogosult, és a kulturális örökség védelméről szóló 2001. évi LXIV. törvény a műemlékvédelem sajátos tárgyai között szabályozza a történeti kerteket, a történeti temetkezési helyeket, valamint műemléki területként a történeti tájakat.

A települési önkormányzat a településképi rendelemben nyilváníthatja védetté a helyi építészeti örökség elemeit, ami lehet a településképet meghatározó táji érték is. A területi védelem tárgya lehet pl. növényzet, valamint tájkarakter-elem. Egyedi védelmet kaphat táj- és kertépítészeti alkotás, egyedi tájérték, növényzet.

A természetvédelmi ágazatban a kezelési és hatósági feladatok különválasztására 2005-ben került sor, amikor a kezelési feladatok a nemzeti park igazgatóságokhoz, a hatósági feladatok pedig a környezetvédelmi, természetvédelmi és vízügyi felügyelőségekhez kerültek. A hatóságnak 2009-ig megmaradt a települések teljes külterületére kiterjedő tájvédelmi szakhatósági hatásköre, de ekkor – az észszerűsítésre hivatkozással – elkezdődött a tájvédelmi területi hatáskör csökkentése. 2011. január 1-jével létrejöttek a fővárosi és megyei kormányhivatalok, mint a Kormány általános hatáskörű területi államigazgatási szervei, így a területi természetvédelmi, környezetvédelmi és kulturális örökségvédelmi hatósági feladatok a kormányhivatalokhoz kerültek.

2011 és 2016 között a közigazgatás több egyszerűsítési stratégia mentén változott (2011 - Magyar Zoltán Közigazgatás-fejlesztési Program, 2014 - Közigazgatás- és Közszolgáltatás-fejlesztési Stratégia). A 2016. évi CL. törvény új alapokra helyezte a közigazgatási eljárásjog szabályozási logikáját és struktúráját. Törvénybe azokat a szabályokat törekedett beemlíteni, amelyek minden eljárásban közősek, és a szükségszerű eltérések meghatározását az ágazati, különös eljárási jogszabályokba utalta. Az ügyintézési határidők rövidítése a tájépítészethez kapcsolódó eljárásokban mindig magában rejti annak a veszélyét, hogy a helyszíni terepi felmérések elmaradnak, és a

döntések meghozatala kizárólag meglévő adatbázisokból, online elérhető információk alapján történik.

A tájépítészet szempontjából szintén jelentős környezetvédelmi eljárások keretében a környezeti hatástanulmány arra hivatott, hogy szükség szerint és kellő mértékben feltárja a tevékenységek hatásait többek között az élővilágra, a biológiai sokféleségre, a tájra, az épített környezetre és a kulturális örökség elemeire, a környezeti elemek rendszereire, folyamataira és szerkezetére. Hazánkban az a gyakorlat terjedt el, hogy a környezeti hatástanulmányt a beruházó környezethasználó finanszírozza, és a környezeti hatástanulmány egyes részeit a tartalmi követelményeknek megfelelő (rész)szakterületeken szakértői jogosultsággal rendelkező készíti el. Ugyanígy az egyes tervek, illetve programok környezeti vizsgálatáról szóló 2/2005. (I. 11.) Korm. rendelet szerinti környezeti értékelés (SKV) egyes részeit is szakértői jogosultsággal rendelkező dolgozza ki (vö. Szakmagyakorlás c. fejezet). A tájépítészeti szakterület ezeken a dokumentumokon keresztül is jelentősen tudja befolyásolni a táj alakulását, mert mind a környezeti hatásvizsgálat, mind az SKV dokumentumát minden további eljárásban, döntés esetén az engedélyezendő terv vagy jóváhagyásra váró stratégia/program figyelembe veendő részének kell tekinteni.

A TÁJÉPÍTÉSZ SZAKMAGYAKORLÁS JOGI KERETEI

A tájépítés szakma sokoldalúságát mutatja, hogy a jogrendszer igen változatosan sorolja be különböző szakmacsoportok alá (agrár, építészet-műszaki, természet- és környezetvédelmi, művészeti). A tájépítészeti oktatást alapvetően az agrárképzés részének tekinti (vö. Oktatás című fejezet), de a tervezési és közigazgatási feladatkörök más szabályozási keretek közé tartoznak. Az objektum szintű és a településrendezéshez kapcsolódó tájépítészeti tevékenységeket az építészeti-műszaki szakmagyakorlási szabályok között találjuk, míg a területrendezési tervezés (megyei, térségi és országos) külön jogszabály tárgykörébe tartozik, és vannak a tájépítészetnek a környezet- és természetvédelem szabályozási keretei közé tartozó tevékenységi körei is.

Az 1980-as években az építéstervezési jogosultságról szóló 16/1972. (X. 8.) ÉVM rendelet az építéstervezési jogosultság körében szabályozta a terep- és zöldfelület-rendezéshez, valamint a kertépítéshez szükséges műszaki tervdokumentáció készítését. A rendelet főszabályként a jogosultságot tervező vállalatokhoz rendelte (vö. Tervezés c. fejezet). A vállalatoktól független, ún. magántervezőként folytatott táj- és kertépítészeti tevékenységet akkor csak munkaviszonyon kívül végezhettek a 21/1980. (IX. 13.) ÉVM rendelet szerinti Sz-k besorolás szerint. A nyilvántartást a Magántervezői Névjegyzékben vezette a fővárosi és megyei tanács építésügyi

include the instruments for the implementation of the Water Framework Directive in Hungary and agri-environmental legislation and measures.

The regulation of landscape heritage conservation is not uniform in Hungary: responsibility for the tasks related to landscape heritage has been transferred partly to the minister responsible for cultural heritage and mostly to the minister responsible for natural heritage, and the regulation and institutional system are also divided. The implementation of Act LXXVII of 2011 on World Heritage illustrates this parallelism.

The minister responsible for nature conservation is authorised to designate areas as nature reserves of national importance, while in the case of nature reserves of local importance, the local government (in the capital, the metropolitan government) is authorised to do so. However, nature reserves are not only designated for nature conservation purposes. In addition to designating natural or semi-natural landscapes, in order to ensure their special protection, plantings such as parks, arboreta, historic or botanical gardens and certain plants and plant groups; surface and geomorphological formations and the surface of caves; rivers and lakes; as well as cultural-historical monuments connected with nature must also be designated.

The minister responsible for cultural heritage has the right to designate historic monuments or historic sites, and Act LXIV of 2001 on the Protection of Cultural Heritage regulates historic gardens, historic cemeteries and historic landscapes as historic sites among the specific objects of monument protection.

The municipal government can designate elements of the local architectural heritage, which may be unique landscape features defining the landscape, in its Decree on the Municipal Landscape. Subjects of territorial protection may be, for example, vegetation and landscape character elements. Individual protection may be granted to works of landscape and garden design, unique landscape features and plants.

In the nature conservation sector, the separation of management and authority tasks took place in 2005, when management tasks were transferred to the national park directorates and authority tasks to the environmental, nature conservation and water management inspectorates. Until 2009, the authority retained its competence for landscape protection, covering the entire administrative areas of municipalities, but then, with a view to rationalisation, the spatial competence in landscape protection started to be reduced. As of January 1, 2011, the metropolitan and county government offices were established as territorial state administration bodies of the Government with general competence, and the territorial authority tasks of nature conservation, environmental

protection and cultural heritage protection were transferred to the government offices.

Between 2011 and 2016, public administration was changed based on several simplification strategies (2011 – Magyar Zoltán Public Administration Development Programme, 2014 – Public Administration and Public Services Development Strategy). Act CL of 2016 has put the regulatory logic and structure of administrative procedures on a new basis. It has sought to incorporate into the law the rules that are common to all procedures, and transferred the definition of necessary derogations to sectoral, specific procedural legislation. The shortening of administration deadlines in procedures related to landscape architecture always entails the risk that field surveys are not carried out and decisions are taken solely on the basis of existing databases and information available online.

In the context of environmental procedures also relevant to landscape architecture, environmental impact studies are intended to identify, as appropriate and to the extent necessary, the effects of development activities on, inter alia, the wildlife, biodiversity, landscape, built environment and cultural heritage, as well as the systems, processes and structure of environmental assets. In Hungary, it is common practice that the environmental impact study is financed by the developer, the user of the environment, and that each part of the environmental impact study is prepared by licensed experts. Likewise, each part of the environmental assessment based on Government Decree No. 2/2005 (I. 11.) on the Environmental Assessment of Certain Plans and Programmes is also prepared by licensed experts (cf. chapter on professional license). The landscape architecture profession can have a significant influence on the development of the landscape also through these documents, because both documents must be considered as part of the plan or strategy/programme to be approved in any further procedure or decision.

THE LEGAL FRAMEWORK OF PROFESSIONAL LICENSE IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

The versatility of landscape architecture as a profession is reflected in the fact that the legal system classifies it into a wide variety of professional groups (agriculture, architecture-engineering, nature conservation and environmental protection, arts). Landscape architecture education is basically considered as part of agricultural education [2] (see the chapter on education), however, planning and administrative tasks belong to other regulatory frameworks. Landscape design at the site level and planning related to local planning are covered by the rules on architectural and engineering professions, while spatial planning (at the county, regional and national level) is covered by separate legislation, and there are also fields

Tevékenységi kód	Képesítés	Gyakorlati idő (év)			
		A	B	C	D
TERÜLETRENDEZÉSI TERVEZÉS	Regionális rendezési szaktervező okl. építészmérnök okl. városépítési-városgazd. szakm.* okl. táj- és kertépítészmérnök** okl. közigazda	8	5	3	0
	Településrendezési szaktervező okl. építészmérnök okl. városépítési-városgazd. szakm.* okl. mérnök (földmérési szak) városgazdasági és földmérési üzemmérnök	—	—	—	0
KOMPLEX TERÜLETRENDEZÉSI TERVEZÉS SZAKÁGI TERVEZÉS	Közlekedési szaktervező okl. mérnök okl. építőmérnök (közlekedésszervező mérnök szak) okl. közlekedésmérnök (közlekedési mérnök szak) mélyépítési üzemmérnök	6	5	3	0
	Közműves szaktervező okl. mérnök okl. építőmérnök (vízellátó mérnök szak) okl. gépészmérnök okl. villamosmérnök mélyépítési üzemmérnök (vízellátási, csatornázási, energet.)	6	5	3	0
	Táj és zöldfelületi szaktervező*** okl. táj- és kertépítészmérnök**	5	3	3	0
	Erdő- és mezőgazdasági szaktervező okl. erdőmérnök okl. agrármérnök, mezőgazdasági mérnök mg. üzemmérnök (meliorációs, földrendező)	—	—	—	2
	Egyéb szaktervező szakterület szerint felsőfokú végzett, okl. mérn. geol. okl. közigazda	6	5	3	2

Megjegyzés
* egyéb mérnöki oklevél alapján szerzett
** táj- és kertépítés szakos okl. kerítésmérnök
*** különleges célú tájrendezési (tájvédelmi) üdülő- és zöldfelület rendezési tervek készítése-irányítására is jogosult

szakigazgatási szerve. A rendszer szabadságát mutatja, hogy kisebb léptékű építéstervezési munkák esetén lehetővé tette az építető saját vállalkozásban történő tervezését is.

A terület- és településrendezési tervek készítésére vonatkozó szabályok ekkor egységesen a 13/1983. (IX. 8.) ÉVM rendelet szabályozási körébe tartoztak. Az okleveles táj- és kertépítészmérnök e rendeletben meghatározott tervezési jogosultságát a 3. ábra mutatja, amely szerint jogosult volt regionális és települési tervek szaktervezőjeként közreműködni, felhatalmazást adott továbbá a különleges célú tájrendezési (tájvédelmi), üdülő- és zöldfelület-rendezési terv készítésére, irányítására is.

2000-től az 53/2000. (VIII. 11.) FVM rendelet szabályozta a területrendezési (TR1, TR2) és településrendezési (TT1, TT2) tervezési jogosultságot, amely a szakmagyakorlási feltételeket a képzésben tanult tárgyak tématerületeinek (pl. természettudomány, matematika, területrendezés) arányához köthette. A szükséges kombinációnak a táj- és kertépítészképzés is eleget tudott tenni. A 2000-es évek második felére a minisztériumi felelősségi körök változásával átalakult a szakmagyakorlási szabályozás rendszere is. A településrendezéshez kapcsolódó

tevékenységeket az építészeti-műszaki tervezési jogosultsággal közösen a 104/2006. (IV. 28.) Korm. rendelet, míg a területrendezési tervezési jogosultságot a 77/2010. (III. 25.) Korm. rendelet szabályozta. Ettől az időszaktól kezdve a szakmagyakorlási jogosultságot már nem miniszteri rendeletek, hanem kormányrendeletek szabályozták. Megjelentek továbbá az építésügyhöz kapcsolódó szakértői, illetve a 244/2006. (XII. 5.) Korm. rendelettel a műszaki ellenőri és felelős műszaki vezetői tevékenységet érintő szabályok, ez utóbbi azonban a tájépítészeti tevékenységre nem terjedt ki. Megfelelő gyakorlat igazolásával (2009-ig) a tervezői jogosultság mellett (K, TT vagy TR) táj- és kertépítészeti szakértői (SZK), illetve terület- és településrendezési szakértői (SZTR) tevékenységet is lehetett végezni.

Az építésügyi szabályozás 2010 utáni teljes felülvizsgálata sem hozta el a szakértői, műszaki ellenőri és felelős műszaki vezetői jogosultság kiterjesztését, sőt a 2010 előtti tervezői jogosultsági szint fenntartása is a szakma egységes érdekérvényesítésének volt köszönhető. Ekkor jelent meg a máig hatályos 266/2013. (VII. 11.) Korm. rendelet, amely a 2022. áprilisi módosítással végül kiegészült a táj- és kertépítészeti szakértői (SZÉSZ-K) és

3. ábra/Fig. 3: Kivonat a Magyar Közlöny 1983. évi 40. számában megjelent 13/1983. (IX. 8.) ÉVM rendeletről / Extract from Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development published in the Hungarian Gazette No. 40 of 1983

4. ábra/Fig. 4: A tájépítészek jellemző szakmagyakorlási területei / Typical fields of the landscape architecture profession

Szabályozás, forráselosztás / Legal and financial framework

Oktatás / Education	Kutatás / Research	Tervezés / Planning	Hatás-vizsgálat / Impact assessment	Hatósági feladatok / Authority work	Kivitelezés / Construction	Nyilván-tartás / Inventory
---------------------	--------------------	---------------------	-------------------------------------	-------------------------------------	----------------------------	----------------------------

in landscape architecture that belong to the regulatory framework of environmental protection and nature conservation.

In the 1980s, Decree No. 16/1972 (X. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development on the Professional License in Architecture regulated the preparation of technical design documentation necessary for landscaping and constructing green spaces and gardens. As a general rule, the Decree assigned the license to design offices (cf. chapter on planning and design). The so-called private designers could carry out landscape and garden design activity only as non-employed freelancers, according to the classification 'Sz-k' of Decree No. 21/1980 (IX. 13.) of the Ministry of Construction and Urban Development. The Register of Private Designers was maintained by the building administration of the metropolitan and county councils. The freedom of the system is shown by the fact that it also allowed the client to carry out small-scale design tasks in his own company as well.

At that time, the rules on the preparation of spatial and local plans were all covered by the regulatory scope of Decree No. 13/1983 (IX. 8.) of the Ministry of Construction and Urban Development. The licenses for landscape architects shown in Fig. 3. include the authorisation for preparing the professional contents of Regional and Local Plans. The decree also included the license for preparing and supervising landscape plans for special purposes (landscape protection), as well as recreation area and green space network plans.

As of 2000, Decree No. 53/2000 (VIII. 11.) of the Ministry of Agriculture and Regional Development regulated the licenses for spatial planning (TR1, TR2) and local planning (TT1, TT2), which linked the preconditions for the professional activity to the proportion of the subjects studied during the training (e.g. natural sciences, mathematics, spatial planning). The required combination could also be met by the landscape architecture training programme. By the second half of the 2000s, the regulatory system of professional activities had also changed with the change in ministerial responsibilities. The activities related to local planning were regulated by Government

Decree No. 104/2006 (IV. 28.) together with the authorisation for architectural and technical planning, while the authorisation for spatial planning was regulated by Government Decree No. 77/2010 (III. 25.). From that time, the licenses for planning was no longer regulated by ministerial decrees, but by government decrees. Furthermore, the rules concerning the activities of experts in the field of construction and the activities of technical supervisors and chief technical managers were introduced by Government Decree No. 244/2006 (XII. 5.), however, the latter did not cover landscape architecture. Those who proved appropriate experience (until 2009) and had a planning licence (K, TT or TR) could work as a landscape architect expert (SZK) or as a spatial and local planning expert (SZTR) as well.

The complete revision of the building regulations after 2010 did not bring about the extension of the authorisation for expert, technical inspector and chief technical supervisor activities, and the level of authorisation for planning before 2010 could only be kept due to the unified lobbying of the profession. Government Decree No. 266/2013 (VII. 11.), still in force today, was issued at that time, and was supplemented with the amendment of April 2022 with the license rules on landscape architect experts (SZÉSZ-K) and technical inspectors (ME-É-K).

Landscape protection and nature conservation activities of the landscape architects are regulated by the environmental and nature conservation legislation. The expert activities related to landscape protection are regulated by Government Decree No. 297/2009 (XII. 21.). With a landscape architect qualification and appropriate experience, in addition to 'expert in landscape protection', other licences, such as 'expert in wildlife protection', can also be obtained, which is a prerequisite for preparing Natura 2000 impact assessments. According to Government Decree No. 439/2013 (XI. 20.) on Expert Activities related to Archaeological Heritage and Historic Monuments, landscape architects can become experts in the specialisation of historic monuments and historic gardens, and are entitled to prepare the relevant parts of the heritage impact studies.

műszaki ellenőri részsakterületek (ME-É-K) jogosultsági szabályaival.

A tájépítészek tájvédelmi, természetvédelmi tevékenységét a környezet- és természetvédelmi jogrendszer szabályozza. A tájvédelmi feladatok szakértői tevékenységéről a 297/2009. (XII. 21.) Korm. rendelet rendelkezik. Tájépítész végzettséggel és megfelelő gyakorlattal a tájvédelem mellett egyéb pl. élővilágvédelmi szakértői jogosultság is megszerezhető, amely pl. a Natura 2000 hatásbecslés készítésének feltétele. A régészeti örökséggel és a műemléki értékkel kapcsolatos szakértői tevékenységről szóló 439/2013. (XI. 20.) Korm. rendelet alapján pedig műemléki területen, történeti kertek szakterületen válhat szakértővé tájépítész, és készítheti el az örökségvédelmi hatástanulmány releváns részét.

A szakértői tevékenység jellemzően valamely hatósági eljárásban szükséges dokumentum kidolgozását jelenti. A hatósági esemény pedig bírósági szakaszba kerülve megkívánja a hasonló szakértői képességek igazságügyi részvételét is. Az igazságügyi szakértőkről szóló 9/2006. (II. 27.) IM rendelet szabályozza a tájvédelmi igazságügyi tevékenységet, továbbá szabályozza a tájépítészek igazságügyi szakértői közreműködését a parképítés és zöldfelület-fenntartás, az élővilág-védelem, a földtani és felszínalaktani értékek, valamint barlangok védelme területén. A rendelet értelmében továbbá kizárólag okleveles tájépítész-mérnök végezhet településrendezési zöldfelületi és tájrendezési, valamint történeti kertekkel kapcsolatos igazságügyi szakértői tevékenységet.

A tájépítészeti célok közigazgatási folyamatokban való érvényesítésének garanciáját a szabályozás mellett a közszolgálatban dolgozó tájépítész szakember közreműködése biztosíthatja. Ők azok, akik a hatósági folyamatokban, a jogalkotásban és a forráselosztásban támogatni tudják a tájépítészet céljait. A közszolgálati tisztviselők képesítési előírásairól szóló 29/2012. (III. 7.) Korm. rendelet értelmében tájépítésmérnök a közigazgatásban építészetstratégiai, településrendezési, egyes földmérési és térképészeti, földvédelmi, földhasználati feladatkörökben, környezetvédelmi és természetvédelmi igazgatási feladatkörben, településfejlesztési és településüzemeltetési feladatkörben, területfejlesztési, vidékfejlesztési és területrendezési feladatkörben alkalmazható. A közigazgatási szakmagyakorlás példája a települési önkormányzatoknál foglalkoztatott tájépítész végzettségű főkertészek (a fővárosban főtájépítész) munkája is. A főtájépítész feladatkör bevezetését először a Nemzeti Tájstratégia szorgalmazta 2016-ban, és az építészetéről szóló 2023. évi C. törvény ennek lehetőségét jogszabályi keretek közé emelte azzal, hogy előírja országos és balatoni főtájépítész kijelölését. Feladatkörükben szerepelnek a települési zöldfelületekkel kapcsolatos feladatok mellett az épített és természeti környezet megőrzésével, hasznosításával, tájvédelemmel,

zöldinfrastruktúrával, az éghajlatváltozás káros hatásaihoz való alkalmazkodással kapcsolatos feladatok is.

A tervezői szakmagyakorlást támogató kamarai tagozat megteremtését a mérnökök és építészek szakmai kamaráiról szóló 1996. évi LVIII. törvény tette lehetővé a Magyar Építész Kamara részeként Táj- és Kertépítészeti Tagozat létrehozásával. A tagozat elnevezését az építészetéről szóló 2023. évi C. törvény Tájépítészeti és Főtájépítész Tagozat névre módosította. A Kamara feladatkörébe tartozik majd a 2023-as Méptv. által bevezetett új szerepkör, a zöldfelületi tanúsító nyilvántartása is, amely a telkek zöldfelületeinek ökológiai teljesítőképességének minősítését végzi majd a 2024. év végi hatályba lépést követően.

A tájépítészet egységes és összehangolt képviselője a tájépítészetet érintő különböző szerepkörökben (4. ábra) hatékonyvá és eredményessé tudja tenni a szakmát. Ehhez szükséges az egyes területeken dolgozó szakemberek együttműködése a közös célok megfogalmazásában és a közös szempontok érvényesítésében.

ÖSSZEGZÉS

Az elmúlt 40 évben a tájépítészetet érintő szabályozók jelentősen változtak. A szakma elfogadottsága a szabályozás tükrében 2024-ben jóval magasabb szintű, mint 40 évvel ezelőtt annak ellenére, hogy időközben több deregulációs folyamatnak is célkeresztjébe került. A fejlődésben a szakma különböző területeken dolgozó képviselői érdekérvényesítő munkájának meghatározó szerepe volt. Szabályozási feladatok azonban továbbra is vannak annak érdekében, hogy a magyarországi tájak, az urbanus közterületek, parkok, kertek, udvarok harmonikusabbak, élhetőbbek, fenntarthatóbbak legyenek. ☉

Expert activity typically involves the drafting of a document required in an official procedure. And if the procedure would reach judicial stage, also requires the involvement of forensic experts. Decree No. 9/2006 (II. 27.) of the Ministry of Justice on Forensic Experts regulates forensic activities in the field of landscape protection as well as the involvement of landscape architects as forensic experts in park construction and green space maintenance, wildlife protection, protection of geological and geomorphological heritage and cave protection. The regulation also stipulates that only qualified landscape architects are authorised to carry out forensic activity related to local planning, green space network planning, landscape planning and historic gardens.

In addition to regulation, the involvement of landscape architects in the civil service can guarantee the implementation of landscape architecture objectives in administrative processes. They are the ones who can support the objectives of landscape architecture in the authority procedures, legislation and resource allocation. According to Government Decree No. 29/2012 (III. 7.) on the Qualification Requirements for Civil Servants, landscape architects can be employed in the public administration in the fields of strategy for architecture, local planning, surveying and mapping, protection of agricultural land, land use, environmental protection and nature conservation administration, urban development and urban systems management, regional development, rural development and spatial planning. An example of the professional activity in public administration is the work of the chief gardeners (in the capital, the chief landscape architect) employed by municipalities. The introduction of the role of the chief landscape architect was first called for by the National Landscape Strategy in 2016, and Act C of 2023 on Architecture has introduced the possibility of this into the legal framework by providing for the appointment of a national chief landscape architect and a chief landscape architect of Lake Balaton region. In addition to the tasks related to urban green spaces, they are also responsible for the protection and utilisation of the built and natural environment, landscape protection, green infrastructure and the adaptation to the adverse effects of climate change.

The creation of the chamber sections supporting the professional planning activity was facilitated by Act LVIII of 1996 on the Professional Chambers of Engineers and Architects, which established the Section of Landscape and Garden Design as part of the Hungarian Chamber of Architects. The name of the Section was changed to Section of Landscape Architecture and Chief Landscape Architects by the Act C of 2023 on Architecture. The Chamber will also be responsible for the registration of the new role introduced by the Act C of 2023 on

Architecture, the green space certifier, who will certify the ecological performance of green spaces on the plots after the entry into force at the end of 2024.

A unified and coordinated representation of landscape architecture in the various fields related to landscape architecture (Fig. 4) can make the profession efficient and successful. This requires cooperation between professionals working in different fields in order to formulate common objectives and promote common aspects.

SUMMARY

Over the last 40 years, the regulations affecting landscape architecture have changed considerably. The acceptance of the profession in the light of regulations is much higher in 2024 than it was 40 years ago, despite the fact that it has been the subject of several deregulation processes in the meantime. The lobby of the profession's representatives working in various fields has played a key role in this development. However, there are still regulatory challenges to be met in order to make Hungary's landscapes, urban public spaces, parks, gardens and courtyards more harmonious, liveable and sustainable. ☉

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

- 1 Az általános tájvédelmi törvény szabályozási koncepciója (1991), Kézirat, Környezetvédelmi és Területfejlesztési Minisztérium, Területfejlesztési és Területrendezési Főosztálya
- 2 A Tájrendező és kertépítő mérnök BSc és a Tájépítésmérnök MSc képzések az agrár képzési területhez tartoznak, csupán a Tájépítész és kertművész MA mesterszak tartozik a művészeti képzési területhez / BSc in Landscape and Garden Engineering and MSc in Landscape Architecture belong to the agricultural field of study, only MA in Landscape Architecture and Garden Art belongs to the art field of study.

A teljes forrásjegyzéket a 4D hivatalos honlapján publikáljuk / The complete list of references is published on the official website of the 4D journal: <https://journal.uni-mate.hu/index.php/4D>

TÁRSADALMI SZEREPVÁLLALÁS

Önkéntesség a tájépítészetben

SOCIETAL ENGAGEMENT

Volunteering in landscape architecture

HERCZEG ÁGNES | EPLÉNYI ANNA | SÓLYOM BARBARA | SZABÓ ÁGNES | SZIKRA ÉVA | GLÁZER ATTILA | FEKETE ALBERT

BEVEZETÉS

A tájépítészet sajátossága, hogy megköveteli az interdiszciplináris szemléletet. A tudomány és a művészet mellett a társadalmi, a szociális területtel is szoros összefüggésben áll. Ezért szükséges a tájban zajló történelmi, társadalmi folyamatok ismerete mellett az aktuális társadalmi közeg igényeinek, életmódjának és környezetükre vonatkozó gondolkodásuk és cselekvőképességük feltérképezése. A társadalmi szerepvállalás erősítése épp a táj, a természet védelme, a kertörökségünk, a lakókörnyezetünk zöldfelületei iránti elkötelezettség és szerepvállalás terepe.

Az 1990-es rendszerváltozás után vált egyáltalán lehetővé civil szervezeteket, alapítványokat, egyesületeket, vagyis a nonprofit szervezeteket létrehozni, amelyek közül sokan vették célba a lakókörnyezet, a természet- és a tájvédelem, a kulturális örökség, az ökológia, a közösségszervezés és ehhez tartozó edukáció kérdéskörét. Ebbe a folyamatba számos tájépítész bekapcsolódott, egy-egy kezdeményezéshez csatlakozva, vagy saját iniciatívából szakmai civil szervezetet létrehozva. Civilnek lenni annyit jelent, mint egyetemes és lokális célokért érdekelni, a közösségért, a szakmai eszmeiségért önkéntességet vállalni.

A tervezési metodikában is megjelent a rendszerváltozás után a társadalmi szereplők bevonásának igénye, szükségessége, amely a kollaboratív, azaz együttműködő tervezés alapjait tette le. Az alulról szerveződő kistérségi stratégiák és ezekből kiinduló folyamatok felváltották a

tervutasításos rendszert. Lehetővé vált feltenni a kérdést, mit akar a táj, mit akar a hely, mit akar a helyben élő egyén és közösség.

Ha nem is a teljesség igényével, mégis megpróbáljuk bemutatni azokat a kezdeményezéseket, amelyek tájépítészek aktivitásával, részvételével zajlottak és zajlanak, szélesítve a tájépítészet társadalmi ismertségét és elismertségét is.

Civil szervezeteink és kezdeményezéseink legfőbb célja, hogy a tájépítészet területe méltó helyet kapjon a közgondolkodásban, a közéletben.

A MAGYAR TÁJÉPÍTÉSZEK SZÖVETSÉGE (MTSZ)

A szervezet 1991-ben alakult egyesületi formában, tagjai tájépítészek. Átfogó célja a táj természeti és kulturális értékeinek védelme és bővítése, komplex ökológiai rendszerének javítása, a tervezés fontosságának megismertetése, a környezetkultúra fejlesztése városi és vidéki környezetben egyaránt. Az Építész Kamara megalakulásáig (1997) az MTSZ feladata volt a szakmai érdekképviselet. A tájépítészetet érintő ügyekben véleményalkotási jog- és feladatkör ellátását végzi.

Nemzeti szövetségként az IFLA (International Federation of Landscape Architects - Tájépítészek Nemzetközi Szövetsége) teljes jogú tagja 1991 óta.

A vezetőség és a tagság munkacsoportokban dolgozik az országos és helyi jogszabályok, irányelvek előkészítésében, véleményezésében. Együttműködik más szakmai

INTRODUCTION

It is characteristic to landscape architecture that it requires an interdisciplinary approach. In addition to science and art, it is closely related to the social domain. In addition to the knowledge on historical and social processes in the landscape, it is therefore necessary to research the needs of the current social milieu, their way of life and their thinking and capacity to act in relation to their environment. Strengthening societal engagement is exactly the field of our dedication and engagement towards protecting the landscape, nature, our garden heritage and the green spaces of our habitat.

It was only after the change of regime in the 1990s that it became possible to set up NGOs, foundations and associations, in other words, nonprofit organisations, many of which have addressed the issues of the human habitat, nature conservation and landscape protection, cultural heritage, ecology, community building and education related to it. Many landscape architects have been involved in this process, either by joining an initiative or by setting up a professional NGO on their own initiative. Being a civil means volunteering for universal and local goals, community, and professional ideals without material interest.

After the change of regime, the need and the necessity to involve social actors appeared also in planning methodology, laying the foundations for collaborative, i.e. cooperative, planning. Grassroots strategies and resulting processes have replaced the centralised governing system. It became possible to ask what the landscape, the place, and the local individual and community require.

Although not exhaustive, we will present initiatives that have been and are being taken with the activity and participation of landscape architects, thus broadening the public awareness and recognition of landscape architecture.

Our NGOs and initiatives aim to give landscape architecture its deserved place in public thinking and public life.

THE HUNGARIAN ASSOCIATION OF LANDSCAPE ARCHITECTS (HALA)

The organisation was founded in 1991 as an association, its members are landscape architects. Its overall objective is to protect and enhance the natural and cultural assets of the landscape, improve its complex ecological systems, explain the importance of planning, and develop environmental culture in both urban and rural environments.

Until the Chamber of Architects was established (1997), the HALA was responsible for representing professional interests. It has the power and duty to deliver its opinion on matters concerning landscape architecture.

As a national association, it has been a full member of IFLA (International Federation of Landscape Architects) since 1991.

The management and membership cooperate in working groups to prepare and review national and local legislation and guidelines. It collaborates with other professional organisations, supports promotional publications, and organises tours to visit contemporary landscape projects.

In 2010, the HALA founded the Landscape Odyssey, an exhibition of outstanding works of landscape architecture in Hungary. It showcased projects created between 2000 and 2010 in several rural and cross-border locations outside Budapest, and ended with 5,000 visitors and a publication. Similar exhibitions were organised, and publications were made in 2015 and 2021.

In 2011, it established the Landscape Architect of the Year and Junior Landscape Architect of the Year awards in cooperation with the Hungarian Chamber of Architects and Semmelrock. In 2021, it created the Landscape Architect of Excellence Award.

In 2012, the organisation published 'What Landscape Architecture Can Do for a Liveable Human Habitat', which was distributed among municipalities and made local decision-makers aware of the tasks, opportunities, and importance of landscape planning and protection.

Since 2010, it has organised the „Professional Days” every February in partnership with green professional organisations. During this week-long event, it participates in professional lectures and programmes together with representatives of its partner professions. Renowned national and international speakers are invited to speak about the topic of the given year.

THE IMRE ORMOS FOUNDATION

The Ormos Imre Foundation was founded in 1996 by Dr. Ilona Balogh-Ormos, and Antal Mayer. It was established to promote the development of Hungarian garden art and landscape architecture and explore and promote its heritage. The foundation was named after Imre Ormos, a university professor and school founder of Hungarian landscape architecture, one of the scientific founders of Hungarian garden design, who had taught generations of landscape architects from 1929 for half a decade. The Imre

szervezetekkel, feladata a népszerűsítő kiadványok támogatása, kortárs tájépítészeti alkotások bejárásának szervezése.

Az MTSZ 2010-ben megalapította a „Tájodüsszeiát”, a hazai tájépítészeti seregszemléjeként működő kiállítást, amely bemutatta hazánk 2000 és 2010 között létesült kiemelkedő munkáit Budapesten kívül számos vidéki és határon túli helyszínen is, összesen 5000 fős látogatottsággal zárva, kiadványba foglalva. 2015-ben és 2021-ben hasonló kiállításra és kiadványra került sor.

2011-ben a Magyar Építész Kamarával és a Semmelrock céggel létrehozta az „Év Tájépítésze és az Év Junior Tájépítésze Díjat (ÉTD)”. 2021-ben létrehozta a Tájépítész Nívódíjat (TN).

2012-ben a szervezet elkészítette a „Mit tehet a tájépítész az élhető településért” kiadványt, amely az önkormányzatokhoz eljutva, megismertette a helyi döntéshozókat a tájtervezés és- védelem feladataival, lehetőségeivel és fontosságával.

2010 óta minden év februárjában a zöldszakma szervezeteivel karöltve szervezi a „Szakmai Napok” rendezvényt, ahol egy héten keresztül a társszakmák képviselőivel együtt vesz részt szakmai előadásokon, programon, az aktuális év témájához kapcsolódva neves, a tájépítészeti szakmát meghatározó hazai és külföldi előadót meghívva.

ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY

Az Ormos Imre Alapítvány 1996-ban alapította Baloghné dr. Ormos Ilona és dr. Mayer Antal. Azzal a céllal jött létre, hogy elősegítse a magyar kertművészet és tájépítészeti fejlődését, értékeinek feltárását, megismertetését. Nevadója, Ormos Imre, a magyar tájépítészeti iskolateremtő egyetemi tanára, a hazai kertépítészeti egyik tudományos megalapozója, aki 1929-től ötven éven keresztül tájépítészeti generációit oktatta. Az Ormos Imre Alapítvány a hazai tájépítészeti szakmai oktatás és továbbképzés támogatása mellett, különböző szakértőkkel együttműködve részt vesz elméleti, kutatási, valamint gyakorlati, tervezési és megvalósítási projekteken a tájépítészeti széles spektrumában.

Alapvető feladata a hazai és a külföldi szakmai kapcsolatok elősegítése, a fiatal szakemberek továbbképzésének, oktatásának támogatása, a környezet- és a kertkultúra széles körű terjesztése, a társadalmi érzékenyítés, illetve a szaktörténeti kutatások, a szakirodalmi és a tudományos tevékenységek ösztönzése. Megalapítása óta gazdálja kiállításoknak, támogatója könyvkiadásoknak, egyetemi

oktatási, kutatási, tájépítészeti, kertművészeti és land-art workshop-ok megvalósításának.

Az alapítvány működése óta több tucat szakmai pályázatot bonyolított le, együttműködve az egyetemmel és más szakmai szervezetekkel.

MAGYAR ÉPÍTÉSZ KAMARA (MÉK) TÁJ- ÉS KERTÉPÍTÉSZETI TAGOZAT

A Magyar Építész Kamara 1997-ben alakult meg. A kamarán belül a tájépítészeti önálló tagozattal rendelkezik, „Táj- és Kertépítészeti Tagozat” megnevezéssel. Bizonyos tájépítészeti tervezési feladatok elvégzésére csak a Kamara tagjai jogosultak, a megfelelő kritériumok teljesítésével.

A szakmai érdekképviseleti szervezet feladata a tagozat tagjainak szakmai, anyagi, erkölcsi érdekképviselete és annak folyamatos egyeztetése a területi kamarák, illetve a társszakmák, szakmai társtagozatok érdekeivel. A saját szakmai területeket érintő ügyekben véleményalkotási jog- és feladatkör ellátását, valamint a Tagozat ügyrendjének meghatározását végzi. A hatályos jogszabályok, illetve az ügyrend alapján javaslatot tesz a MÉK elnökségének a szakterületén működő szakmai bizottságok, testületek összetételére, illetve a működés szakmai irányelveire, és összehangolja a tagozat tevékenységét a MÉK egyéb tagozataival.

ICOMOS MAGYAR NEMZETI BIZOTTSÁG, TÖRTÉNETI KERTEK ÉS KERTMŰVÉSZETI EGYÜTTES SZAKBIZOTTSÁGA

Az 1965-ben alapított ICOMOS nemzetközi szakmai civil szervezet tagjai szakmai bizottságokban valósítják meg a szervezet céljait, a tudományos tapasztalatok nemzetközi cseréjét, a műemlékvédelmi alapelveken nyugvó karták kidolgozását, közös projekteken való részvételt. Az Egyesület szakmai tevékenységét testületként és külön-külön szakbizottságai révén hajtja végre. A Magyar Nemzeti Bizottságon belül található a „Történeti Kerterek és Kertművészeti Egyesületes Szakbizottsága”. A magyar ICOMOS bizottsága 1996-ban jött létre.

A szakbizottság megalakulása óta képviseli a műemléki értékeken belül a kertművészeti alkotások ügyét. A műemlékvédelemmel, örökségvédelemmel kapcsolatos hazai és nemzetközi rendezvények, konferenciák aktív résztvevője, szervezője. A zöldfelületek, a természeti értékek, a városi zöld infrastruktúra, a történeti kertek

Ormos Foundation, in addition to supporting the professional education and training of Hungarian landscape architects, is involved in theoretical, research, practical, design projects and realisations of a wide range in landscape architecture, in cooperation with various experts.

Its primary tasks are to encourage professional relationships at home and abroad, support the training and education of young professionals, promote the environmental and garden culture on a broad scale, raise social awareness, and drive research, literature and scientific activities. Since its foundation, it has hosted exhibitions, supported book publications, university teaching, research, landscape, garden art and land art workshops.

Since its inception, the Foundation has run dozens of professional competitions in collaboration with the University and other professional organisations.

THE SECTION OF LANDSCAPE ARCHITECTURE AND GARDEN DESIGN (DLAGD), CHAMBER OF HUNGARIAN ARCHITECTS (CHA)

The Chamber of Hungarian Architects was founded in 1997. Within the Chamber, landscape architecture has its own section, called the Section of Landscape Architecture and Garden Design. Only Chamber members are entitled to carry out certain planning tasks in landscape architecture, provided they meet the appropriate criteria.

The task of the professional representative body is to represent the professional, financial and moral interests of the Section members and coordinate these interests with those of the regional chambers and the associate professional associations. In matters concerning its own professional fields, it has the right and duty to formulate opinions and to determine the order of business of the Section. Based on the legislation in force and the order of business, it proposes to the CHA presidency the composition of the professional committees and bodies operating in its field of expertise and the professional policies for their operation. Moreover, it coordinates the Section's activities with other CHA sections.

THE SUB-COMMITTEE FOR HISTORIC GARDENS AND GARDEN ART ENSEMBLES, ICOMOS HUNGARIAN NATIONAL COMMITTEE

The members of ICOMOS work in professional committees to achieve the organisation's aims, exchange scientific

experience internationally, develop charters based on the principles of heritage conservation, and participate in joint projects. The association's professional activities are carried out as a body and through its sub-committees. The Hungarian National Committee has a Sub-Committee for Historic Gardens and Garden Art Ensembles.

Since its inception, the sub-committee has represented the interests of garden art, within the broad field of built and garden heritage conservation. It is an active participant and organiser of national and international events and conferences on monument and heritage conservation. Recognising the growing importance of green spaces, natural assets, urban green infrastructure and historic gardens, the specialised committee and its members play an increasingly important role within the National Commission, representing the landscape architecture aspect of heritage conservation. As a delegated expert, it works as a jury member to ensure the success of design competitions for heritage conservation. Year by year, there is an increase in the number of landscape architects and garden historians who receive awards for their outstanding work and achievements, or actively participate in the evaluation procedure.

For twenty years, the Ever-Green Club has been a regular social event where heritage and monument issues of the profession can be discussed during the presentation of current projects. It takes an active and often proactive role in creating workshops and publications.

It is actively involved in the preparation and jury team of the Floral Hungary movement, which was set up by the Hungarian Tourism Agency.

THE HUNGARIAN GARDEN HERITAGE FOUNDATION (HGHE)

The Foundation was established in 2021 as a professional civil umbrella organisation to address issues requiring attention. There are almost two thousand gardens in Hungary that are historically significant. In addition to being reserves of natural and artistic assets and listed features, they are also the guardians of the centuries-old heritage of our garden culture.

The Foundation supports the activities of organisations that are active in heritage conservation. It involves economic and social players in supporting garden heritage. It participates in developing and preparing policies that promote the conservation of garden heritage and initiates the designation of sites worthy of that heritage.

növekvő jelentőségének felismerése révén a szakbizottság és tagjai egyre nagyobb szerepet kapnak a nemzeti bizottságon belül, képviselve a tájépítészet szempontjait az örökségvédelemben. Delegáltjai szakértőként, zsűritagként az örökségvédelmet érintő tervpályázatok eredményességét segítik. Évről évre gyarapodik azon tájépítészek, kerttörténészek száma, akik kiemelkedő munkájuk, teljesítményük elismeréseként műemléki díjakban részesülnek, illetve adományozásukban aktívan véleményt nyilvánítanak.

Immár 20 éve rendszeres társadalmi esemény az „Örök-Zöld-Klub”, ahol a szakma örökségi, műemléki kérdéseit lehet megvitatni - aktuális projektek bemutatása során. Műhelykonferenciák és kiadványok létrejöttében vállalt aktív, sok tekintetben kezdeményező szerepet.

Tevékenyen részt vesz a Magyar Turisztikai Ügynökség (MTÜ) által létre hozott „Virágos Magyarország” mozgalom előkészítésében, zsűrijében.

MAGYAR KERTÖRÖKSÉG ALAPÍTVÁNY (MKA)

Az alapítvány szakmai civil ernyőszervezetként 2021-ben hiánypótló feladatok ellátására alakult. Magyarországon csaknem kétezer olyan kert van, amelyeket történeti szempontból jelentősek. Azon túl, hogy természeti, művészeti, műemléki értékek együttes megtartó helyei, egyben kertkultúránk több száz éves örökségének őrzői.

Az alapítvány segíti az örökségvédelemben aktív, meglévő szervezetek tevékenységét. A gazdasági és a társadalmi szereplőket bevonja a kertörökség támogatásába. Részt vesz a kertörökség védelmét elősegítő jogi szabályozások fejlesztésében, előkészítésében, kezdeményezi az arra érdemes helyszínek védettséget. Részt vállal a kertörökség fenntartásának és fenntarthatóságának kidolgozásában és szakmai támogatásában, kezdeményezi a

kertörökség klímaadaptációjának kutatását, a biodiverzitás, a hagyományos fenntartási módok meghonosítását. Megalakulása óta feladata a Zöldtanúsítvány kidolgozása, amely egyedülálló innováció a zöldfelületek megőrzésében és fenntarthatóságában. Támogatja a kertörökség fenntartásához és üzemeltetéséhez szükséges szakmák pályamodelljének kidolgozását.

Küldetésének tekinti, hogy növelje a kertek művészeti és természeti értékeinek megbecsültségét, megóvásának társadalmi támogatottságát, kiemelt hangsúlyt fektet a kertörökség oktatására. Az ágazati szereplőkkel közösen részt vesz a hazai kertturizmus fellendítésében, támogatja és népszerűsíti a megvalósult jó gyakorlatot bemutató helyszíneket, szervezi a kertörökség-hálózat kidolgozását.

Megalakulása óta hazai szervezetekkel való együttműködés mellett számos nemzetközi szervezetben képviseli - az Európai Tanács Kulturális útjain belül az European Route of Historic Gardens (ERHG) szervezet, International National Trusts Organisation (INTO) - a magyar és az egyetemes kertörökség ügyét, szakmadiplomáciai feladatokat ellátva. Évente két nemzetközi konferenciát rendez, szervezője a Mőcsényi Mihály Kertművészeti és Kerttörténeti Műhely és Konferenciasorozatnak Eszterházában. Kiállításokat kezdeményez és támogat, könyveket és kiadványokat ad ki, támogat olyan eseményeket, amely a fenti célok elérését szolgálják. Jelentős sajtójelenléttel népszerűsíti kertörökségünket filmek, filmsorozatok készítésével.

Elindította a történeti kertek önkéntesmozgalmát és a Kertörökség Nyári Egyetemet.

Kezdeményezője volt a Zöld-kerekasztal létrehozásának, amely a tájépítészet és zöldinfrastruktúra tudományos, gazdasági, igazgatási és civil szervezetei közötti szakmai párbeszéd fóruma.

It is involved in developing and professionally promoting the conservation and sustainability of the garden heritage. It also initiates research into the climate adaptation of garden heritage, biodiversity, and traditional conservation methods. Since its inception, it has been responsible for developing the Green Certificate, a unique innovation in the conservation and sustainability of green spaces. It supports the development of a career model for the professions focusing on the maintenance and management of garden heritage.

It regards its mission to increase the appreciation of the artistic and natural value of gardens and the social support for their conservation while emphasising the education of garden heritage. Together with industrial stakeholders, it is involved in promoting domestic garden tourism, supporting and promoting sites where good practice is present and organising the development of a garden heritage network.

Since its establishment, in addition to cooperating with national organisations, it has represented the cause of Hungarian and universal garden heritage in several international organisations, the European Route of Historic Gardens (ERHG) under the auspices of the Council of Europe's Cultural Routes and the International National Trusts Organisation (INTO), while carrying out tasks related to professional diplomacy. It organises two international conferences a year and is the organiser of the Mihály Mőcsényi Garden Art and Garden History Workshop and Conference Series in Eszterháza. It initiates and

1. ábra/Fig. 1: Kertörökség díj, 2023. nov., Az ICOMOS és az MKA közös díja / Garden Heritage Award, Nov 2023, Joint Award of ICOMOS and the Hungarian Garden Heritage Foundation

FORRÁS/SOURCE: MTÜ

2. ábra/Fig. 2: III. Mőcsényi Konferencia 2022 / The 3rd Mőcsényi Conference, 2022

3. ábra/Fig. 3: Tájfelmérés Zalánpatakon, 2014-ben / Landscape survey in Zalánpatak (Valea Zălanului, RO), 2014

FOTÓ/PHOTO: KOVÁCS ATTILA

supports exhibitions, publishes books and other publications, and promotes events that serve the above objectives. It promotes our garden heritage through significant press coverage, films and film series.

It launched the volunteer movement on historic gardens and the Garden Heritage Summer University.

It initiated the creation of the Green Round Table, a forum for professional dialogue between scientific, economic, administrative and civil organisations involved in landscape architecture and green infrastructure.

THE MIHÁLY MŐCSÉNYI GARDEN ART AND GARDEN HISTORY WORKSHOP AND CONFERENCE SERIES, ESZTERHÁZA

On October 2, 2019, the book *The Epochs of Eszterháza*, written by Mihály Mőcsényi, was presented in Eszterháza, which was one of the most important events of the 'Mihály Mőcsényi_100' commemorative year. On this occasion, a workshop on the history of garden art was established, which, relating to the date of its foundation, organises conferences and workshop discussions on the history of garden art in Eszterháza every year, with the participation of international and national researchers and speakers, centred around a specific topic. The aim is to publicise the rich heritage of the past and the present of Hungarian garden art, its historical legacy, and disseminate research results towards national and international profession. Since its foundation, a prestigious,

MÓCSÉNYI MIHÁLY KERT- MŰVÉSZETI ÉS KERTTÖRTÉNETI MŰHELY ÉS KONFERENCIA- SOROZAT, ESZTERHÁZA

Eszterházán, 2019. október 2-án ünnepélyes keretek között került sor Mócsényi Mihály „Eszterháza korszaikai” című könyvének bemutatójára, amely a „Mócsényi Mihály_100” emlékévként egyik legfontosabb eseménye volt. Ezen alkalommal került sor egy kertművészet-történeti műhely életre hívására, amely a szellemi megalapítás dátumához kötve, minden évben Eszterházán, nemzetközi és hazai kutatókkal, előadókkal, meghatározott tematikára épülő kertművészeti, kerttörténeti konferenciákat, műhely-beszélgetéseket rendez. Célja, hogy a magyar kertművészet múltjának és jelenének gazdag öröksége, történeti hagyatéka, kutatási eredményei publikitást nyerjenek, a hazai és a nemzetközi közéletben is méltó módon megjelenjenek. A megalapítás óta rangos, nemzetközileg is elismert szakmai-elméleti műhely jött létre.

A szakmai előkészítést és szervezést eredetileg több szakmai szervezet közösen vállalta, idővel az MKA vállalta fel a gazda szerepét.

A két napos konferencia előadásai magyar és angol nyelvű tudományos kötetben jelennek meg. A konferenciához művészeti események, kiállítások, hangversenyek és családi és gyermekfoglalkozások kapcsolódnak.

TÉRSÉGFEJLESZTÉS A HELYI KÖZÖSSÉGGEKKEL CIVIL TÁJÉPÍTÉSZETI AKTIVITÁSSAL

A rendszerváltozás után lehetőség nyílt az önálló önkormányzatok létrejöttére, így a központi szerepkör nélküli kistéleplések is élhettek az önrendelkezés jogával. A térségfejlesztési munkák alulról szerveződő civil szervezetek által összefogott szakmai munkája új terévé vált a tájépítészeti gondolkodásnak és cselekvésnek, valamint új tervezői metódusokat követelt a közösség bevonásával. Így indult a Független Ökológiai Központ (FÖK) civil szervezet kezdeményezésében a Dörögdi-medence fejlesztési munkája 1991-ben, amelybe a Pagony Tájépítész Iroda, később az Ars Topia Alapítvány határozta meg a tájszemléletet. Mintegy húsz évig tartó együttműködő jelenlét segítette a térség értékeinek feltárását és éltetését. Ennek hatására indult Erdélyben, Székelyföldön a Csíki természetvédő és Természetjáró Egyesülettel karöltve a Csomád-Bálványos Régióban hasonló munka.

Mindezen munkák hozadéka a Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka mozgalom elindulása, valamint a mai napig tartó, az Ars Topia Alapítvány által szervezett táji örökség felmérések, biodiverzitás kutatások a magyarországi és erdélyi tájépítész hallgatók bevonásával.

A Sztánai Műhely az örökségvédelmen alapuló fejlesztés egyik kiemelkedő példája.

A szellemi és szakmai alkotóműhelyként működő társulat a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Karának oktatói és hallgatói összefogásából alakult 2000-ben. Célja a kalotaszegi Sztána és környéke tájérték-alapú fejlesztése - a helyi társadalom hagyományos életformájára alapozva. A budapesti és erdélyi tájépítész generációk szakmai kapcsolatépítésének támogatási módja közös terepgyakorlatok, tervezési műhelyek, építőtáborok szervezésével. A bárki számára nyitott szakmai műhely partnerei a Szentimrei Alapítvány és a Sztánai Református Egyház voltak. Mindmáig aktív a hagyományos falukép megőrzésében, visszaállításában, a Kós Károlyi örökség megismertetésében, különböző tájépítészeti feladatok és közösségi-kulturális események kapcsán.

A megvalósult tájépítészeti projektek közül kiemelendő a játszótérépítő és falufejlesztő kalákák (2006-2007), „Jékely irodalmi kert projekt”, a kalotaszegi táj dinamikája, szépsége ihlette GYIK-Műhely oktatói programja és az MTA Ökológiai Kutatóintézet 2013-as kalotaszegi etnoökológiai kutatótábor.

KÖRNYEZETI NEVELÉS

A környezeti nevelés és a tájépítészet céljai és módszerei sok rokon vonással rendelkeznek, ezek közül néhány: a természet és az ember tisztelete és figyelembevétele, környezetjobbítás, a környezettel való minél harmonikusabb együttélés, környezeti tudatosság és felelősség, környezetbarát gondolkodásmód, interaktivitás, kreativitás, rendszerszerű és távlatos gondolkodás. Ezért nem meglepő, hogy tájépítészek nagy számban vesznek részt évek óta a környezeti nevelés különféle területein, programjaiban. Tanösvénytervezés, iskolakert-tervezés, a körforgásos gondolkodás gyakorlatba ültetése; a kert különféle célcsoportoknak történő bemutatásában a tájépítészek otthonosan érzik magukat. Már az egyetemi képzés során is évtizedek óta lehetőség van választott tantárgyként ismerkedni a környezeti neveléssel. A gyakorlatban hazai és nemzetközi szinten, az óvodás korosztálytól az idősek generációjáig, a hagyományok ápolásától a

internationally recognised professional and theoretical workshop has been established.

The professional preparation and organisation were initially undertaken jointly by several professional organisations, with the HGHF taking on the role of host.

The papers for the two-day conference were published in a scientific volume in Hungarian and English. Artistic events, exhibitions, concerts and activities for families and children accompany the conference.

REGIONAL DEVELOPMENT WITH LOCAL COMMUNITIES THROUGH SOCIAL ACTIVITIES OF LANDSCAPE ARCHITECTS

After the change of regime, it became possible to create independent municipalities so that small villages without a former role could also exercise the right of self-governance. The professional work of grassroots NGOs in regional development became a new field for landscape thinking and action, and required new planning methods involving the community. Thus began the development work of the Dörögdi Basin, initiated by the NGO Független Ökológiai Központ, where the Pagony Landscape Architects, later under the umbrella of the Ars Topia Foundation, defined the landscape approach. A collaborative presence for twenty years has helped revealing and rejuvenate the region's assets. As a result, similar work was launched in the Csomád-Bálványos Region in Transylvania, Székely Land, in partnership with the Nature Conservation and Hiking Association of Csík.

The result of all this work is the initiation of the Bath and Community Building Bee (mutually beneficial volunteering) in Székely Land and the ongoing landscape heritage surveys and biodiversity research organised by the Ars Topia Foundation, involving landscape architect students from Hungary and Transylvania.

The Sztána Workshop is an outstanding example of development based on heritage conservation.

It is an association that operates as an intellectual and professional workshop. It was founded in 2000 by teachers and students of the Faculty of Landscape Architecture and Urban Planning at Szent István University. It aims to develop Stana (Stana, RO) in Kalotaszeg and its surroundings based on landscape assets and the traditional way of life of the local society. The supporting method is through professional networking of generations of landscape architects from Budapest and Transylvania,

and include organising joint field trips, design workshops, and construction camps. The Szentimre Foundation and the Calvinist Church of Stana were the partners of the workshop, which was open to all. It is still active in conserving and restoring traditional village architecture, promoting the heritage of Károly Kós, and connecting with various landscape architecture projects and community cultural events.

Among the implemented landscape projects, one should highlight the playground building and village development workshops (2006-2007), the Jékely Literary Garden Project, the Children and Youth Art Workshop educational programme inspired by the dynamics and beauty of the landscape of Kalotaszeg, and the 2013 ethno-ecological research camp in Kalotaszeg organised by the Ecological Research Institute of the Hungarian Academy of Sciences.

ENVIRONMENTAL EDUCATION

The aims and methods of environmental education and landscape architecture have many common features, for example, the following: respect and consideration for nature and people, environmental enhancement, living as harmoniously as possible with the environment, environmental awareness and responsibility, eco-friendly thinking, interactivity, creativity, systematic and long-term thinking. It is, therefore, not surprising that landscape architects have been involved in many environmental education activities and programmes for many years. Landscape architects feel comfortable with designing nature trails and school gardens, putting the principle of recycling into practice, and presenting the garden to different target groups. Environmental education has been an optional module in university courses for decades. In practice, there are about 100 NGOs in Hungary, often in partnership with the directorates of national parks, with members from the pre-school age to the elderly generation, occupied with the preservation of traditions to plant knowledge, the creation and maintenance of school gardens to sustainability and renewable energy issues, and at a practical level, getting know the landscape, or cleaning and beautifying it.

ART EDUCATION

The GYIK Műhely (Children and Youth Art Workshop) has been Hungary's leading open education forum for children, concerning landscape architecture and garden art, since 2002. The school, led by a landscape architect

növényismereten át, iskolakertek létrehozásáig és működtetéséig, vagy éppen fenntarthatósági és megújuló energiával foglalkozó kérdésekig, gyakorlati szinten pedig a táj-megismeréstől a táj-tisztítástól és –szépítésig Magyarországon mintegy 100 civil szervezet foglalkozik, sok esetben a Nemzeti Parkok Igazgatóságával karöltve.

MŰVÉSZETI NEVELÉS

GYIK- (Gyermek és Ifjúsági Képzőművészeti) Műhely 1975-től működik, 2011 óta tájépítészek bekapcsolódva a folyamatba Magyarország meghatározó tájépítészeti, kertművészeti szabad gyermekoktatási fórumává vált.

A tájépítész-művésztanár vezette iskola nyomán több alkotóműhely, művészeti tematika, kiadvány született; 2011-ben a „JÁRTAMBAN-KERTEMBEN” tematika, ahol kertművészeti, kerttörténeti témák kerültek alkotói átültetése a gyermekek nyelvére. Évközi foglalkozásokban, kiállítás-szervezéssel és kiadvánnyal, kertművészeti táborokkal valósul meg, hogy minél több gyermek találkozhasson a témával. 2022-24-ben az MKA támogatásával kertművészet, botanikai felfedezések és térkép-művészet témában folytatódott tevékenysége. Rendszeresen részt vesz a GYIK-KERT tematika a Kertművészeti Konferenciák gyermekprogramjaiban.

Az absztrakt téri gondolkodást segítő, szobrászati, térplasztikai feladatok terén is számos közös alkalmat teremt a GYIK-Műhely, amelynek az alap- és mesterszakos hallgatók aktív résztvevői, a TájTérTár+ kiadványban megjelentetve a hallgatók munkáit. A kortárs térképművészet terén is sok inspirációt ad, amely a tájépítészeti grafika, illusztrálás, kifejezőnyelv megújulását segíti. A Magyar Rajztanárok Országos Szövetségével karöltve több Vizualis Mesterpedagógiai Műhelyt szervezett kertművészet, táj-grafika, térképművészet és épített környezeti nevelés témában.

A közös munka eredményeképpen megújultak az egyetemi tanmenetek, a feladatok beépültek a tantervbe a kreatív-, gondolkodó-, kísérletező-alkotóirány előtérbe kerülésével (Tájrajzolatok, Tájépítészet Grafikai nyelve, Domborzat-Szobrászat).

KÖZÖSSÉGI KERTEK, ISKOLAKERTEK

A közösségi kertek gondolata 2008-ban született meg civil összefogások révén. A Kalácska mozgalom által motivált tájépítészek helyi akcióterületeket keresve, a Wekerle-telepen működő civil összefogás ösztönzésére elindult a párbeszéd a civilek és az önkormányzatok között. A témában aktív tájépítészek tervezőként és tanácsadóként ott voltak az első Grund-kert kialakításánál 2012-ben, amely az első olyan közösségi kert Budapesten, ahol civil csapat, magánterületen a belváros frekventált területén, kikapcsolódott közösségi kertet hozott létre.

A tájépítész szakma aktívan kapcsolódott a „Városi kertek” kezdeményezéshez, többek között 2012-ben az első „Kis-Pesti Kert” néven létrehozott közösségi kert létrehozásában, 2016-ban a „Kertébresztő” néven egy, a leendő közösségi kertvezetők részére összeállított két napos kurzus kidolgozásában és megtartásában. Ez volt az első példa, ahol civileknek az önkormányzat adott területet és alapfelszerelést is. Közös kertséták (Kertébresztő) inspirálták más önkormányzatok és civil szervezetek együttműködését a témában. A szakma képviselői segítették a Védegylet Átalakuló Közösségek csapatában - Magyarország szerte - a kertekhez kapcsolódó közösségek és magbörzék mentorálását.

Magyarországon az iskolakertek fontossága a háború előtt szerepet kapott az alapoktatásban. A rendszerváltozás után civil kezdeményezésekre indult el ismét az iskolakertek ügyének felkarolása, elsőként a Dörögdi-medence fejlesztésében résztvevő civil szervezetek (FÖK, Ars Topia

◀◀ **4. ábra/Fig. 4:** Őszi témák az Apor Vilmos Katolikus Főiskola hallgatóival / Autumn themes with students of the Apor Vilmos Catholic College

FOTÓ/PHOTO: GIESZER MÓNICA

◀◀ **5. ábra/Fig. 5:** GYIK Műhely munkái / Works of the Children and Youth Art Workshop

FOTÓ/PHOTO: EPLÉNYI ANNA

6. ábra/Fig. 6: A kert nyáron, Első Kispesti kert / The garden in summer, First Kispest Garden

and artist-teacher, has given birth to several workshops, art themes and publications, including the „JÁRTAMBAN-KERTEMBEN” (Around My Garden) theme in 2011, where garden art and garden history themes were translated into the language of children. It is realised through mid-year activities, exhibition organisation and publications, and garden art camps so that as many children as possible can be exposed to the theme. In 2022-24, with the support of the HGHF, its activities were continued in the themes of garden art, botanical discoveries and artistic map creation. The theme of children and youth art in combination with the garden is regularly part of children's programmes at garden art conferences.

The Children and Youth Art Workshop also creates many joint opportunities for designing sculptures in order to support abstract spatial thinking, where the undergraduate and master students can be active participants, presenting their work in the publication TájTérTár+. It also provides a lot of inspiration in contemporary map art, which helps renew landscape graphics, illustration and expressive language. In cooperation with the National Association of Hungarian Drawing Teachers, it has organised several Visual Master Pedagogy Workshops on garden art, landscape graphics, map art and built environment education.

As a result of the joint work, the university curricula were renewed, and the tasks were integrated into the curriculum, with the advance of creative, thinking, experimental direction (Landscape Sketches, Graphic Language of Landscape Architecture, Earth Sculptures).

COMMUNITY GARDENS, SCHOOL GARDENS

The idea of community gardens was born in 2008 through civil partnerships. Motivated by the bee movement,

landscape architects searched for local action areas to encourage, and in cooperation with the community partnership at the Wekerle Neighbourhood, a dialogue between locals and municipalities was launched. Landscape architects active in this topic were present as designers and advisors in establishing the Grund garden in 2012, the first community garden in Budapest, where a group of citizens created a community garden on a private land in a popular and busy area of the city centre.

The landscape architecture profession has been actively involved in the 'Urban Gardens' initiative, including the creation of the community garden called 'Kis-Pest Garden' in 2012, and the development and delivery of a two-day course intended for future community garden managers called 'Garden Awakener' in 2016. This was the first example when the municipality provided land and basic tools to civilians. The community garden walks (Garden Awakener) inspired other municipalities and NGOs to work together on the issue. Professionals in the Védegylet Átalakuló Közösségek team have helped to mentor garden-related communities and seed exchanges across Hungary.

In Hungary, the important role of school gardens was a part of primary education before the war. After the change of regime, civil initiatives embraced the cause of school gardens again, first by the NGOs involved in the development of the Dörögdi Basin (FÖK, Ars Topia Foundation), creating the Kápolcs School Garden and helping to establish further gardens through a publication.

School gardens are also a significant theme in university landscape architecture education.

The Waldorf garden teacher training aims to include gardening in school education. Teacher training includes landscape architects both as lecturers and students, integrating the landscape architect's approach into education.

◀◀7. ábra/Fig. 7: A dörögdi medence első önkéntes kaláka helyszín 1997-ben Taliándörögd Szent András templom / The first volunteer's bee in the Dörögdi Basin in 1997. St. Andrew's Church in Taliándörögd

◀◀8. ábra/Fig. 8: A fürdő- és közösségépítő mozgalomban épült zalán-pataki Bugyogó feredő, 2014-ben / The Bugyogó bath in Zalanpatak (Valea Zălanului, RO), built in 2014, as part of the bath and community building movement

FOTÓ/PHOTO: EGYED ZOLTÁN

9. ábra/Fig. 9: A Sztánai Műhely közösségépítő tevékenysége, Sztánán / Community-building activities of the Sztána Workshop in Sztána (Stana, RO)

Alapítvány) munkájával, létrehozva a Kapolcsi iskolakertet és kiadvánnyal segítve további kertek létrehozását.

Az egyetemi tájépítész-oktatásban is nagy hangsúlyt kapott az iskolakertek témaköre.

A Waldorf kertészstanár-képzés célja az iskolai oktatásba a kertművelés bevonása. A tanárképzésben tájépítészek előadóként és hallgatóként is részt vesznek. A tájépítész szemlélet így helyet kap az oktatásban.

ÖNKÉNTESSÉG

Kaláka mozgalom

Az Ars Topia Alapítványt 1998-ban, a Pagony Táj- és Kertépítész Iroda kezdeményezésére alapította Lapos József és Kálmán István. Megalapításának oka az volt, hogy a tájépítészeti tevékenység a nonprofit szférában is megjelenhessen, célja között szerepelt a tájépítészet megismertetése és népszerűsítése, kiállítások, hazai és nemzetközi konferenciák szervezése, kiadványok megjelentetése, az önkéntesség lehetőségének megteremtése.

Az első, faluközösséggel szervezett örökségi helyszínű építés a Dörögdi-medencében történt. Majd 2001-ben került megszervezésre Erdélyben, Lázárfalván az első Székelyföldi Fürdőépítő Kaláka. Ebből nőtt ki idők során

a mai napig aktív, nevébe a közösségépítést is befoglaló mozgalom. Főként tájépítész-hallgatók, a budapesti, majd megalapítása után az erdélyi magyarnyelvű tájépítészképzésből vesznek részt, csatlakoznak végzett tájépítészek és más szakmák és országok hallgatói is.

A „Székelyföldi Fürdő- és Közösségépítő Kaláka mozgalom” lényege, hogy a táji örökség megőrzése és tudatosítása érdekében tíz nap leforgása alatt egy adott helyszín újjáépül, megépül. Már a tervezésben, az előkészítésben, a szervezésben az önkéntesek rész vesznek. A település, ahol a munka folyik szállást, építőanyagot, étkezést biztosít, és a helybeliek munkával és adománnyal részt vesznek a munkában. A fizikai munka mellett esténként szellemi munka is folyik, előadások és beszélgetések örökségvédelem, természet- és tájvédelem, kulturális és közösségi témákban. A mozgalom Erdélyen kívül Felvidékre és Vajdaságba is eljutott, a közel 25 év alatt több mint 30 helyszínen csaknem 10.000 embert mozgató meg. A tudásátadás, a helyi anyagismeret, a hagyományos technológiák, mesterségbeli tudások elsajátítása mellett az együvé tartozás és a közösségformálás színterei is ezek az alkalmak.

A kalákában résztvevők ezekkel a tapasztalatokkal saját érdeklődésüknek, szakmájuknak megfelelő

VOLUNTEERING

Bee movement

The Ars Topia Foundation was founded in 1998 by József Lapos and István Kálmán upon the initiative of the Pagony Landscape Architects. Its establishment aimed at landscape architecture entering the nonprofit sector, provide publicity and promote landscape architecture, organise exhibitions and national and international conferences, and create publications and volunteer opportunities.

The first building event, organised in cooperation with the village community at a heritage site, occurred in the Dörögdi Basin. Then, in 2001, the first Bath Building Bee in Székely Land was organised in Lázárfalva (Lăzărești, RO), Transylvania. This has grown over time into a movement still active today, with its name including community building today. Participants are mostly students of landscape architecture of the Budapest-based training programme and, after its foundation, from the Hungarian-language training programme in Transylvania, but graduates of landscape architecture and students from other professional fields and countries also choose to join the movement.

The essence of the Bath and Community Building Bee in Székely Land movement is to conserve and raise awareness of the landscape heritage by rebuilding or building a given site in ten days. Volunteers are already involved in the planning, preparation and organisation phases. Where the work occurs, the municipality provides accommodation, building materials and meals, and local people participate with labour and donations. In addition to the physical work, there is also intellectual work in the evenings, with lectures and discussions on heritage conservation, environment and landscape protection, and cultural and community issues. In addition to Transylvania, the movement has spread to Southern Slovakia and Vajdaság (Vojvodina, SRB), mobilising almost 10,000 people in more than 30 locations over about 25 years. In addition to transferring knowledge, knowledge on local materials, traditional technologies and crafts, these events are a platform for a sense of belonging and community building.

With these experiences, the bee participants have taken the lead in initiatives relevant to their own fields of interest and professions. University landscape architecture training programme initiatives have also joined to expand this idea and action.

kezdeményezések élére álltak. A tájépítész-képzés egyetemi kezdeményezései is csatlakoztak e gondolat és cselekvés kiterjesztésére.

Egyetemi diplomamunka is született népi fürdő témában, amelyet a helyi közösség megépített.

Elindult a budapesti belső udvarok kalákaszervezése. A kalákások közül kezdeményezőként csatlakoztak a közösségi kertek létrehozásához is. A kalákás építésszek számtalan hasonló kezdeményezésbe álltak bele, gondoljunk a Sárkollektívára, a Nagypám-háza mozgalomra.

A kalákások nem formális közösséget alkotnak, segítenek egymásnak házépítésben, költözésben, kertalakításban, és ha valahol baj van, segítségre van szükség, önkéntesen megjelennek.

A kaláka szervezésének költségeit különböző alapokból pályázat útján és adományokból szerzi az alapítvány.

Önkéntességi alapon, a Szent István Egyetem Tájépítészeti és Településtervezési Karának oktatói és hallgatói összefogásából szerveződött 2000-ben a szellemi és szakmai alkotóműhelyként működő Sztánai Műhely is. Célja a kalotaszegi Sztána és környéke tájérték alapú fejlesztése - a helyi társadalom hagyományos életformájára alapozva. Nem titkolt szándéka továbbá a Műhelynek a budapesti és erdélyi fiatal tájépítész-generációk szakmai kapcsolatépítésének támogatása közös terepgyakorlatok, tervezési műhelyek, építőtáborok szervezésével.

A bárki számára nyitott szakmai műhely első lépésben a kistérség hagyományos mezőgazdasági struktúrájának, tájhasználatának helyzetfeltárását és a kistérségi tájvédelmi-fejlesztési stratégiáját készítette el, a továbbiakban pedig mindmáig aktívan tevékeny a térségben a hagyományos falukép megőrzésében és visszaállításában, a Kós Károlyi örökség megismertetésében, illetve egyéb különböző tájépítészeti feladatok és közösségi-kulturális események kapcsán.

Zöld-kerekasztal

Az építésügyi kerettörvény előkészítése során 2023-ban jött létre az MKA kezdeményezésére a szakmai párbeszéd, amelyhez egyre több szervezet csatlakozott, és egyre több szakmát érintő téma került az asztalra. Így jött létre a Zöld-kerekasztal informális társaság, amely időközönként találkozik a legaktuálisabb témákat megvitatta, és aktív, operatív megoldásokkal, a résztvevők önkéntes tevékenységével segíti a szakma társadalmi, gazdasági, jogi, kulturális helyzetének ügyét.

A Zöld-kerekasztal a következő hazai szakmai szervezetek és szereplők képviselőit tömöríti: MKA, MTSZ, MÉK TKT, MATE, OIA, MAKEOSZ, GreenCity, Budapest Fővárosi Tájépítészeti, Magyarországi Faiskolák Szövetsége, ÉKM, Agrárminisztérium, FŐKERT, KertészUnió és minden önként csatlakozó.

Arborkaláka

2024 tavaszán teljes szakmai összefogás jött létre a Budai Arborétum megújítása ügyében. Az egyetem és a szakma képviselői a történelmi értékű kert és gyűjtemény érdekében fogtak össze, és több mint 300 önkéntessel elindult a kert megújítása. Az akció célja a kert megóvása, értékeinek fejlesztése, hiszen mintegy száz éve ez a növényismereti oktatás helyszíne minden itt végzős diák számára. Mint arboretum jelentős szerepet tölt be Budapest zöldfelületi rendszerében.

SZAKMAI KÖZÖSSÉGEK AZ ONLINE TÉRBEN

Minden szervezet törekszik, hogy eseményeit megossza, és hálózatát építse az online térben is. A legtöbbször által elérhető platform a Tájépítész Fórum, de minden szervezet működtet saját hálózatot, fejleszti azt és más hálózatokkal is építi a kapcsolatot.

10. ábra/Fig. 10: Zöld Kerekasztal / The Green Round Table

FOTÓ/PHOTO: HERCZEGNÉ GHYCY ZSUZSANNA

11. ábra/Fig. 11: Budai Arborétum kaláka – 2024, március / Buda Arboretum Bee

FOTÓ/PHOTO: TORDA GERGŐ

A thesis project has also been prepared on vernacular baths, with a proposal built by the local community.

A project to organise bees in Budapest's inner courtyards was launched. Some of the bee members also took the initiative in creating community gardens. Architects have also initiated similar bee activities, such as the Mud Collective and the Grandfather's House movement.

The bees form an informal community, helping each other build houses, move, and create gardens. When there is a problem or a need for help, they volunteer to help.

The foundation raises the costs of organising the bee from various funds through competitions and donations.

In 2000, the Sztána Workshop, an intellectual and professional creative workshop, was also organised voluntarily by the teachers and students of the Faculty of Landscape Architecture and Urban Planning at Szent István University. It aims to develop Sztána (Stana, RO) in Kalotaszeg and its surroundings based on landscape assets and the traditional way of life of the local society. Furthermore, the Workshop clearly intends to support the professional networking of young generations of landscape architects from Budapest and Transylvania by organising joint field trips, design workshops and construction camps.

Open to anyone to participate, they prepared an analysis of the traditional agricultural pattern and land use and a landscape protection and development strategy for the micro-region. It is still active in conserving and restoring traditional village architecture, promoting the heritage of Károly Kós, and performing other landscape architecture tasks and community and cultural events.

The Green Round Table

The HGHF initiated the professional dialogue while preparing the framework of the act on construction. Since then, more organisations have joined the discussion, and more professional issues have been brought to the table. This is how the Green Round Table, an informal association, emerged. It meets periodically to discuss the most topical issues and to promote the profession's social, economic, legal, and cultural status with active, operative

solutions through the voluntary activities of its participants.

The Green Round Table brings together representatives of the following Hungarian professional organisations and actors: Hungarian Garden Heritage Foundation, Hungarian Association of Landscape Architects, Section of Landscape Architecture and Garden Design at The Chamber of Hungarian Architects, MATE Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, Imre Ormos Foundation, National Association of Hungarian Landscape Planners, GreenCity, Chief Landscape Architect of Budapest, Association of Hungarian Tree Nurseries, Ministry of Building and Transport, Ministry of Agriculture, FŐKERT, Gardener Union and everybody who voluntarily joins.

The ArborETUM bee

In the spring of 2024, a professional coalition was formed to renew the Buda Arboretum. Representatives of the university and the profession joined forces for the cause of this historic garden and collection, and more than 300 volunteers set to work to revive the garden. The action aims to conserve the garden and enhance its qualities, which has been a place of learning about plants for all students graduating from the school for over a hundred years. As an arboretum, it plays a significant role in the green space system of Budapest.

PROFESSIONAL COMMUNITIES IN THE ONLINE SPACE

All organisations are keen on sharing their events and building their networks online. The platform most of them access is the Landscape Architect Forum, but each organisation runs its own platforms to develop their network and keep in touch with other networks.

The World Wide Web and COVID have encouraged landscape architects working at a distance and in one-person design offices to develop new ways of networking. This is how the Freelancer Club workshop was launched. The initiators created a new way of knowledge transfer by sharing current research and asking questions

A világháló és a COVID felbátorították az egymástól távol élő és/vagy egyszemélyes tervezőirodákban munkálkodó tájépítészeket az újszerű kapcsolódásokra. Így indult a Szabadúszó klub műhelymunka. A kezdeményezők a tudásátadás új módozatát hozták létre aktuális kutatások megosztásával, kérdések feltevésével, havi rendszerességgel. Ez a témafókuszú csoport olyan szakmai közeget teremtett, amely azóta is önfenntartóan segíti egymást szakmai kérdésekben.

SZAKMAI DÍJAK

A szakmai szervezetek az évek során több olyan díjat alapítottak, amelyek a hazai tájépítészeti tervezés, az oktatás és a kutatás terén is díjazták a szakma kiemelkedő személyiségeit.

Ormos Imre-emlékérem

A díjat a MATE jogelődje, 1988-ban alapította a Táj- és Kertépítészeti Szak megalapításának 25 éves évfordulója alkalmából. Célja, hogy méltó emléket állítson a Táj- és Kertépítészeti Szak létrehozásában és az szakirány oktatásában több évtizedes munkásságával meghatározó szerepet betöltő Ormos Imre Kossuth-díjas tanszékvezető egyetemi tanárnak. Az életmű-díjat azok a hazai és külföldi szakemberek nyerhetik el, akik a tájrendezés és a kertépítészeti területen kimagasló tevékenységet fejtettek ki, a szakterület fejlesztéséhez nagymértékben járultak hozzá.

Év Tájépítész- és az Év Junior Tájépítész-Díj

2012 óta a szakterület kiemelkedő képviselőit, elsősorban az egyes személyek kimagasló munkásságát díjazza.

Mócsényi-díj

Mócsényi Mihály (1919-2017) Kossuth- és Széchenyi-díjas magyar kertészmérnök, tájépítész, a tájrendezés magyarországi oktatásának megalapozója, az önálló Tájépítészeti Kart létrehozó egyetemi tanár. A róla elnevezett díj célja olyan, a szakmában jelentős múlttal rendelkező tájépítészek kitüntetése, akik széles látókörű, innovatív munkásságukkal hozzájárultak a Mócsényi Mihály által képviselt szellemiség tovább örökítéséhez. Az 2020-ban létrehozott díj az építészeti Ybl-díjjal azonos rangú. Mióta ítéli oda?

Tájépítészeti Nívó-díj

Az Év Tájépítész- és az Év Junior Tájépítész-díjjal felváltva, 2021 óta, két évente kerül sor több kategóriában átadására. Az elmúlt két évben megszületett projekteket ismer el.

Elsősorban az innovatív, akár kisebb léptékű, vagy szellemi, művészeti alkotások, kutatások pályázhatnak, mivel célja mellett, hogy elismeri a legkiemelkedőbb munkákat az, hogy láttassa és népszerűsítse a magyar tájépítészek és tájépítészeti által elért eredményeket.

A felsorolt aktivitások nem fedik le a teljes tevékenységet, ebben az összefoglalóban szándékunk volt egyrészről röviden bemutatni azokat a szervezeteket és tevékenységeket, amelyek meghatározzák a tájépítészeti jelenét, jövőjét, méltó helyére teszik a tájépítészeti szellemiségét és szükségességét, társadalmi elismertségét. ©

12. ábra/Fig. 12: Év Tájépítész DÍJ, 2023 / Landscape Architect of the Year Award, 2023

regularly. This topic-based group created a professional circle that has been self-sustaining ever since, helping each other on professional issues.

PROFESSIONAL AWARDS

Over the years, professional organisations have established several awards to honour outstanding personalities in landscape architecture planning and design, education, and research.

The Imre Ormos Memorial Medal

The prize was established in 1988 by the Council of the predecessor of the MATE Hungarian University of Agriculture and Life Sciences, to commemorate the 25th anniversary of establishing the academic Specialisation of Landscape Architecture and Garden Design. It aims to commemorate Imre Ormos, Kossuth Prize-winning full professor and head of department, who played a decisive role in establishing the Specialisation of Landscape Architecture and Garden Design, and teaching the discipline for several decades. The Lifetime Achievement Award is given to professionals from Hungary and abroad who have made an outstanding contribution to the development of landscape planning and garden design.

The Landscape Architect of the Year and Junior Landscape Architect of the Year Awards

Once every two years, it rewards outstanding representatives of the field, particularly the outstanding work of individuals.

The Mócsényi Prize

Mihály Mócsényi (1919-2017) Kossuth and Széchenyi Prize-winning Hungarian horticulturist, landscape architect, founder of landscape planning education in Hungary, and university professor who established the independent Faculty of Landscape Architecture. The prize named after him aims to honour landscape architects with a long and distinguished history in the profession, who, through their visionary and innovative work, have

contributed to the bequeathing of the spirit of Mihály Mócsényi. The award is of the same rank as the YBL Prize for Architecture.

The Landscape Architect of Excellence Award

The Landscape Architect of Excellence Award is given alternately with the Landscape Architect of the Year and Junior Landscape Architect of the Year Awards every second years in several categories. It aims to recognise outstanding projects realised in the previous two years.

The main focus is on applications of innovative, even small-scale, or intellectual, artistic works and research, as it aims to recognise the most outstanding works and to showcase and promote the achievements of Hungarian landscape architects and landscape architecture.

The listed examples can not fully cover all the activities. In this summary, we wanted to briefly present those organisations and activities that define the present and future of landscape architecture, and give a worthy place to its spirit and necessity. ©

This work is licensed under Creative Commons 4.0 standard licenc: CC-BY-NC-ND-4.0.

MATE, Tájépítészeti, Település-tervezési és Díszkertészeti Intézet, Budapest / MATE, Institute of Landscape Architecture, Urban Planning and Garden Art, Budapest

Kertművészeti és Kertépítészeti Tanszék / Department of Garden Art and Garden Design

EPLÉNYI ANNA
egyetemi docens /
associated professor
eplenyi.anna.vivien@uni-mate.hu

FEKETE ALBERT
egyetemi tanár / professor
Fekete.Albert@uni-mate.hu

HERCZEG ÁGNES
egyetemi docens, CSc /
associated professor, CSc
herczegagnes@pagonyiroda.hu

SÓLYOM BARBARA
PhD hallgató / PhD Student
barbara.solyom@
magyarkertorokseg.hu

Kert- és Szabadtártervezési Tanszék / Department of Garden and Open Space Design

BALOGH PÉTER ISTVÁN
egyetemi tanár / professor
balogh.peter.istvan@uni-mate.hu

JÁMBOR IMRE
professzor emeritus, CSc, DLA /
professor emeritus, CSc, DLA
jambor.imre.an@gmail.com

Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék / Department of Landscape Planning and Regional Development

CSEMEZ ATTILA
professzor emeritus, DSc /
professor emeritus, DSc
csemez.attila@uni-mate.hu

KOLLÁNYI LÁSZLÓ
egyetemi docens, CSc /
associate professor, CSc
kollanyi.laszlo@uni-mate.hu

SALLAY ÁGNES
egyetemi tanár / professor
sallay.agnes@uni-mate.hu

TÉR-TEAM Kft.

SZABÓ GÁBOR
ügyvezető, vezető tájépítész-
tervező / managing director, chief
landscape architect
szabo@ter-team.hu

Lechner Tudásközpont

CSÓSZI MÓNIKA
társági tervezési vezető szakértő /
regional planning lead expert
csoszim@gmail.com

HAMAR JÓZSEF
társági tervezési vezető szakértő
jhamar55@gmail.com

Építési és Közlekedési Minisztérium, Műemlékfejlesztési Főosztály / Ministry of Construction and Transportation, Department of Heritage Development

SZABADICS ANITA
főosztályvezető /
head of department
anita.szabadics@ekm.gov.hu

Agrárminisztérium / Ministry of Agriculture

KINCSES KRISZTINA
táj- és természetvédelmi
szakreferens / landscape and nature
conservation expert
krisztina.kincses@am.gov.hu

TÁJOLÓ-TERV Területrendezési, Környezetvédelmi és Közigazgatásfejlesztési Kft. / TÁJOLÓ TERV Regional Planning, Environmental Protection and Management Development Ltd.

AUER JOLÁN
ügyvezető, vezető település-
tervező / managing director,
chief urban planner
tajoloterv@gmail.com

Magyar Kertörökség Alapítvány / Hungarian Garden Heritage Foundation

SZIKRA ÉVA
okl. táj- és kertépítésmérnök, CSc,
tudományos munkatárs / landscape
architect, CSs, research fellow
eva.szikra50@gmail.com

Attila Glazer Photography
GLÁZER ATTILA
okl. táj- és kertépítésmérnök /
landscape architect
info@attilaglazer.com

Kerekliget Táj- és Kertépítész Műhely / Kerekliget Landscape Architect Studio

SZABÓ ÁGNES
Okl. tájépítész mérnök /
landscape architect
kerekliget@gmail.com

GERZÁNICS ANNAMÁRIA
okl. táj- és kertépítésmérnök, CSc /
landscape architect, CSs
gerzanic.a@gmail.com

NEMZETI KULTURÁLIS ALAP

ORMOS IMRE ALAPÍTVÁNY